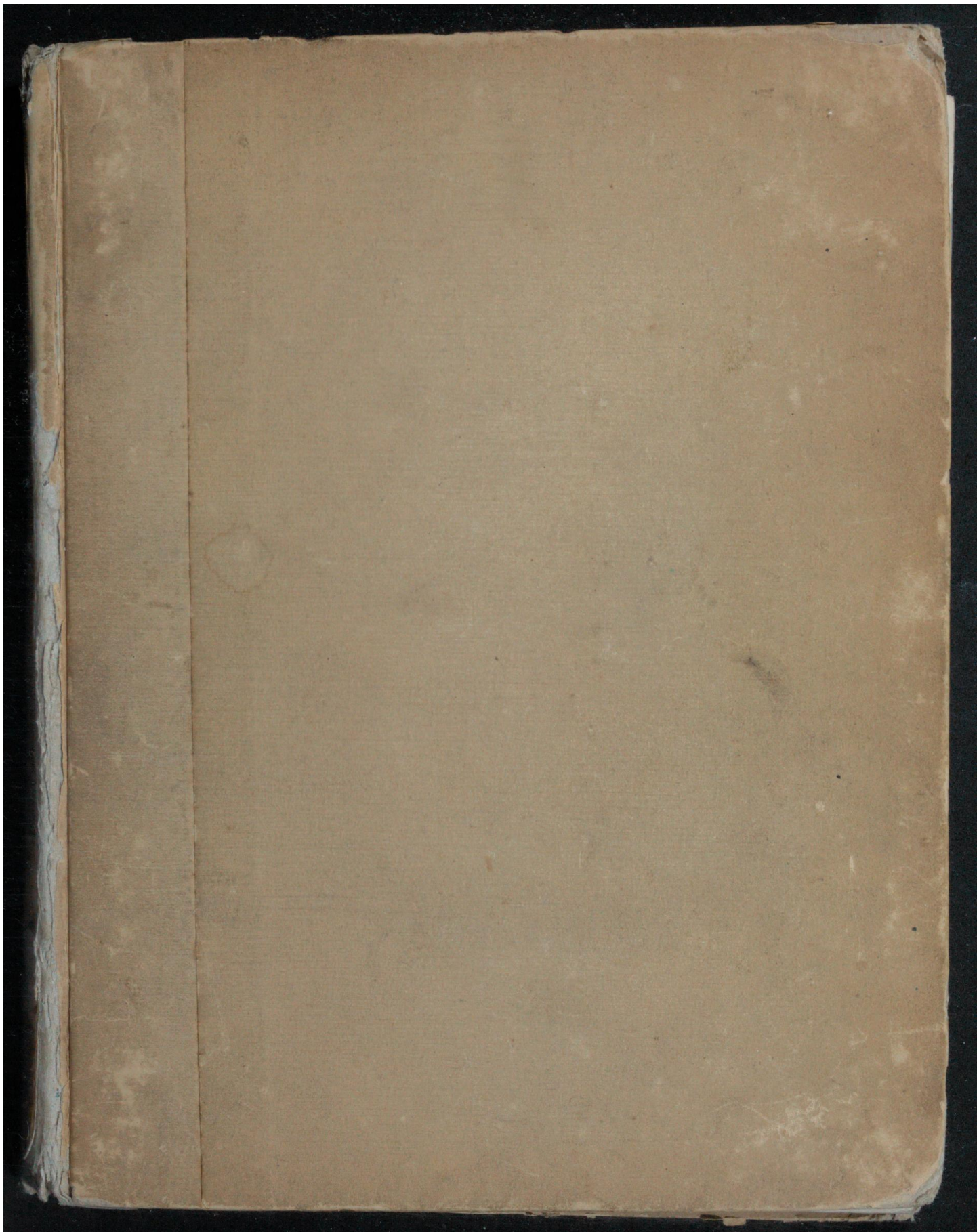
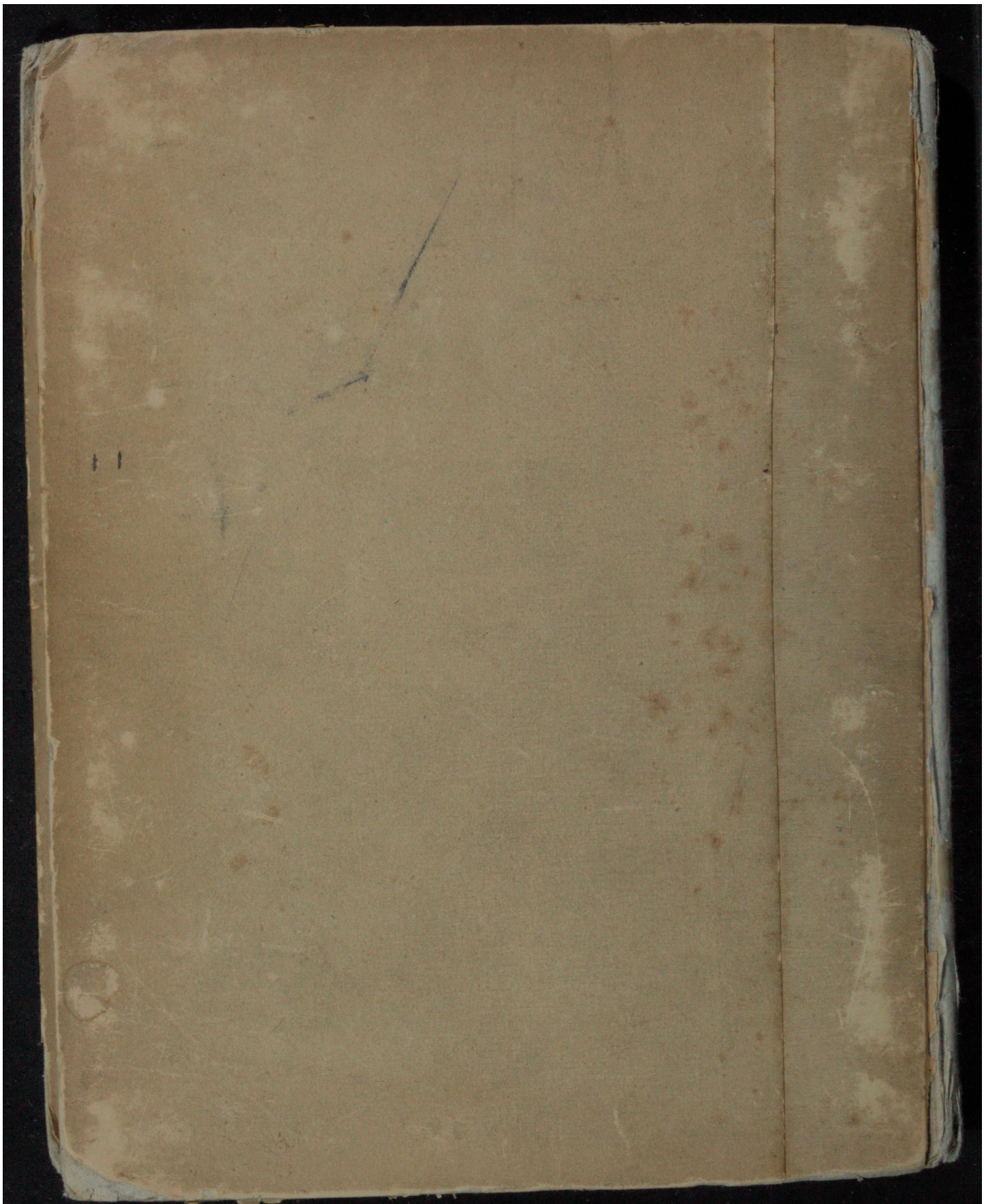

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

NIET UITLEENEN

K.W. 341
A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Spinoza, B. de. 1632-77.

This anonymous Hamburg print of 1670 is the first issue of 1st edn of Spinoza's second work, & is extremely rare. - Acquired on a quayside bouquiniste's in Paris!

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

494269.

TRACTATUS THEOLOGICO-POLITICUS

Continens

Dissertationes aliquot,

Quibus ostenditur Libertatem Philosophandi non tantum salva Pietate, & Reipublicæ Pace posse concedi: sed eandem nisi cum Pace Reipublicæ, ipsaque Pietate tolli non posse.

Auct. Bened. de Spinoza.

Johann: Epist: I. Cap: IV. vers: XIII.

Per hoc cognoscimus quod in Deo manemus, & Deus manet in nobis, quod de Spiritu suo dedit nobis.

Gustav Wasa
168

HAMBURGI,
Apud *Henricum Künraht.* CIↃ IↃ CLXX.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

PRÆFATIO.

SI homines res omnes ſuas certo conſilio regere poſſent: vel ſi fortuna ipſis proſpera ſemper foret, nulla ſuperſtitione tenerentur; Sed quoniam eo ſæpe anguſtiarum rediguntur, ut conſilium nullum adferre queant; & plerumque ob incerta fortunæ bona, quæ ſine modo cupiunt, inter ſpem metumque miſere fluctuant; ideo animum ut plurimum ad quidvis credendum proniſſimum habent; qui dum in dubio eſt facili momento huc, atque illuc pellitur, & multo facilius dum ſpe, & metu agitatus hæret, præſidens alias, jactabundus, ac tumidus. Atque hæc neminem ignorare exiſtimo, quamvis pleroſque ſe ipſos ignorare credam; nemo enim inter homines ita vixit, qui non viderit, pleroſque in rebus proſperis, etſi imperitiſſimi ſint, ſapientiâ ita abundare, ut ſibi injuriam fieri credant, ſi quis iis conſilium dare velit; in adverſis autem, quo ſe vertant neſcire, & conſilium ab unoquoque ſupplices petere, nec ullum tam ineptum tamque abſurdum, aut vanum audire, quod non ſequantur: Deinde leviſſimis etiam de cauſis jam meliora ſperare, rurſus deteriora timere; ſi quid enim, dum in metu verſantur, contingere vident, quod eos præteriti alicujus boni, vel mali memores reddit, id exitum aut fælicem, aut infælicem obnunciare putant, quod propterea, quamvis centies fallat, fauſtum vel infauſtum omen vocant. Si quid porro inſolitum magna cum admiratione vident, id prodigium eſſe credunt, quod Deorum aut ſummi Numinis iram indicat, quodque adeo hoſtiis, & votis non piare, nefas habent homines ſuperſtitioni obnoxii, & religioni adverſi; eumque ad modum infinita fingunt, & quaſi tota natura cum ipſis inſaniret, eandem miris modis interpretantur. Cum igitur hæc ita ſeſe habeant, tum præcipue videmus, eos omni ſuperſtitionis generi addictiſſimos eſſe, qui incerta ſine modo cupiunt, omneſque tum maxime, cum ſcilicet in periculis verſantur, & ſibi auxilio eſſe nequeunt, votis, & lachrimis muliebribus divina auxilia implorare, & rationem (quia ad vana, quæ cupiunt, certam viam oſtendere nequit) cæcam appellare, humanamque ſapientiam vanam; & contrà imaginationis deliria, ſomnia, & pueriles ineptias divina reſponſa credere, imo Deum ſapientes averſari, & ſua decreta non menti, ſed pecudum fibris inſcripſiſſe, vel eadem ſtultos, veſanos, & aves divino afflatu, & inſtinctu prædicere. Tantum timor homines inſanire facit. Cauſa itaque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

à quâ superstitio oritur, conservatur, & fovetur metus est; Cujus rei si quis, præter jam dicta, singularia exempla scire desiderat, Alexandrum videat, qui tum demum vates à superstitione animi adhibere cœpit, cum primum fortunam timere didicit in Pylis Sysidis; (vide Curtii lib. 5. §. 4.) post Darium autem victum ariolos, & vates consulere desiit, donec iterum temporis iniquitate territus, quia Bactriani defecerant, & Scytæ certamen lacessebant, dum ipse propter vulnus segnis jaceret, rursus (*ut ipse Curtius lib. 7. §. 7. ait*) ad superstitionem humanarum mentium ludibria revolutus, Aristandrum, cui credulitatem suam addixerat, explorare eventum rerum Sacrificiis jubet. *Et ad hunc modum perplurima adferri possent exempla, quæ quam clarissime id ipsum ostendunt, homines scilicet nonnisi durante metu superstitione conflictari; eaque omnia, quæ unquam vana religione coluerunt, nihil præter phantasmata, animique tristis, & timidi fuisse deliria: & denique vates in maximis imperii angustiis maxime in plebe regnavisse, maximeque formidolosos suis Regibus fuisse; sed, quandoquidem hæc apud omnes satis vulgata esse existimo, iisdem supersedeo.*

Ex hâc itaque superstitionis causa clare sequitur, omnes homines naturâ superstitioni esse obnoxios, (quicquid dicant alii, qui putant, hoc inde oriri, quod omnes mortales confusam quandam numinis ideam habent.) Sequitur deinde eandem variam admodum, & inconstantem debere esse, ut omnia mentis ludibria, & furoris impetus, & denique ipsam non nisi spe, odio, ira, & dolo defendi; nimirum, quia non ex ratione, sed ex solo affectu, eoque efficacissimo oritur. Quam itaque facile fit, ut homines quovis superstitionis genere capiantur, tam deficile contra est efficere, ut in uno, eodemque perstent; imo quia vulgus semper æque miserum manet, ideo nusquam diu acquiescit, sed id tantum eidem maxime placet, quod novum est, quodque nondum fefellit, quæ quidem inconstantia multorum tumultuum, & bellorum atrocium causa fuit; nam (ut ex modo dictis patet, & Curtius etiam lib. 4. cap. 10. optime notavit) nihil efficacius multitudinem regit, quam superstitio; *unde fit, ut facile specie religionis inducatur, nunc Reges suos tanquam Deos adorare, & rursus eosdem execrari, & tanquam communem generis humani pestem detestari. Hoc ergo malum ut vitaretur, ingens studium adhibitum est, ad religionem veram, aut vanam*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

vanam cultu, & apparatu ita adornandum, ut omni momento gravior haberetur, summâque observantiâ ab omnibus semper coleretur, quod quidem Turcis fælicissime cessit, qui etiam disputare nefas habent, & judicium uniuscujusque tot præjudiciis occupant, ut nullum in mente locum sanę rationi, ne ad dubitandum quidem, relinquant.

Verum enimvero si regiminis Monarchici summum sit arcanum, ejusque omnino interfit, homines deceptos habere, & metum, quo retineri debent, speciosо Religionis nomine adumbrare, ut pro servitio, tanquam pro salute pugnent, et ne turpe, sed maximum, decus esse putent, in unius hominis jactationem sanguinem animamque impendere; nihil contra in libera republica excogitari, nec infælicius tentari potest; quandoquidem communi libertati omnino repugnat, liberum uniuscujusque judicium præjudiciis occupare, vel aliquo modo coërcere; et quod ad seditiones attinet, quæ specie religionis concitantur; eæ profecto inde tantum oriuntur, quod leges de rebus speculativis conduntur, et quod opiniones tanquam scelera pro crimine habentur, et damnantur; quarum defensores et asseclæ non publicæ saluti, sed odio ac sævitiæ adversariorum tantum immolantur. Quod si ex jure imperii, non nisi facta arguerentur, & dicta impune essent, nullâ juris specie similes seditiones ornari possent, nec controversiæ in seditiones verterentur. Cum itaque nobis hæc rara fælicitas contigerit, ut in Republica vivamus, ubi unicuique judicandi libertas integra, et Deum ex suo ingenio colere conceditur, et ubi nihil libertate charius, nec dulcius habetur, me rem non ingratam, neque inutilem facturum credidi, si ostenderem hanc libertatem non tantum salva pietate, et Reipublicæ pace concedi, sed insuper eandem, non nisi cum ipsa Pace Reipublicę, ac pietate tolli posse: Atque hoc pręcipuum est, quod in hoc tractatu demonstrare constitui; ad quod apprime necesse fuit, pręcipua circa religionem prejudicia, hoc est, antiquę servitutis vestigia indicare, tum etiam prejudicia circa summarum potestatum jus, quod multi procacissimâ quadam licentiâ magna ex parte arripere, et specie religionis multitudinis animum, Gentilium superstitioni adhuc obnoxium, ab iisdem avertere student, quo omnia iterum in servitium ruant. Hęc autem quo ordine ostenduntur, paucis jam dicam; sed prius causas, quę me adscribendum impulerunt, docebo.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Miratus sæpe fui, quod homines, qui se Christianam religionem profiteri jactant, hoc est, amorem, gaudium, pacem, continentiam, & erga omnes fidem, plus quam iniquo animo certarent, & acerbissimum in invicem odium quotidie exercerent, ita ut facilius ex his, quam illis fides uniuscujusque noscatur; jam dudum enim res eo pervenit, ut neminem fere, quisnam sit, num scilicet Christianus, Turca, Judæus, vel Ethnicus, noscere possis, nisi ex corporis externo habitu, & cultu, vel quod hanc, aut illam Ecclesiam frequentat, vel denique, quod huic, aut illi opinioni addictus est, & in verba alicujus magistri jurare solet. Cæterum vita eadem omnibus est. Hujus igitur mali causam quærens non dubitavi, quin inde ortum fuerit, quod Ecclesiæ ministeria dignitates, & ejus officia beneficia æstimare, & pastores summo honore habere, vulgo religioni fuit; simul ac enim hic abusus in Ecclesia incepit, statim pessimo cuique ingens libido sacra officia administrandi incessit, & amor divinæ religionis propagandæ in sordidam avaritiam, & ambitionem, atque ita ipsum templum in Theatrum degeneravit, ubi non Ecclesiastici Doctores, sed oratores audiebantur, quorum nemo desiderio tenebatur populum docendi, sed eundem in admirationem sui rapiendi, & dissentientes publice carpendi, & ea tantum docendi, quę nova ac insolita, quęque vulgus maxime admiraretur; unde profecto magnę contentiones, invidia, & odium, quod nulla vetustate sedari potuit, oriri debuerunt. Non ergo mirum, quod antiquę Religionis nihil manserit pręter ejus externum cultum (quo vulgus Deum magis adulari, quam adorare videtur) & quod fides jam nihil aliud sit, quam credulitas & præjudicia: at quę prejudicia? quę homines ex rationalibus brutos reddunt, utpote quę omnino impediunt, quominus unusquisque libero suo judicio utatur, & verum a falso dignoscat, & quę veluti ad lumen intellectus penitus extinguendum, datâ operâ excogitata videntur. Pietas, proh Deus immortalis, & Religio in absurdis arcanis consistit, & qui rationem prorsus contemnunt, & intellectum tanquam natura corruptum rejiciunt, & aversantur, isti profecto, quod iniquissimum est, divinum lumen habere creduntur. Sane si vel luminis divini scintillam tantum haberent, non tam superbe insanirent, sed prudentius Deum colere discerent, et ut jam odio; amore contra inter reliquos excellerent; nec tam hostili animo eos, qui cum ipsis non sentiunt, persequerentur, sed eorundem potius, (siquidem ipsorum saluti, et non suę fortunę timent) misererentur. Prętera si

lumen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

lumen aliquod Divinum haberent, id saltem ex doctrina constaret; fateor, eos nunquam satis mirari potuisse Scripturæ profundissima mysteria, attamen, præter Aristotelicorum vel Platonicorum speculationes, nihil docuisse video; atque his, ne Gentiles sectari viderentur, Scripturam accommodaverunt. Non satis his fuit, cum Græcis insanire, sed Prophetas, cum iisdem deliravisse voluerunt: quod sane clare ostendit eos Scripturæ divinitatem nec per somnium videre; et quo impensius hæc mysteria admirantur, eo magis ostendunt, se Scripturæ non tam credere, quam assentari; quod hinc etiam patet, quod plerique tanquam fundamentum supponunt, (ad eandem scilicet intelligendum, ejusque verum sensum eruendum) ipsam ubique veracem, et divinam esse; id nempe ipsum, quod ex ejusdem intellectione, et severo examine demum deberet constare: et quod ex ipsa, quæ humanis figmentis minime indiget, longe melius edoceremur, in primo limine pro regula ipsius interpretationis statuunt.

Cum hæc ergo animo perpenderem, scilicet lumen naturale non tantum contemni, sed a multis tanquam impietatis fontem damnari; humana deinde commenta pro divinis documentis haberi; credulitatem fidem æstimari; et controversias philosophorum in Ecclesiâ, et in Curiâ summis animorum motibus agitari, ac inde sævissima odia, atque dissidia, quibus homines facile in seditiones vertuntur, plurimaque alia, quæ hic narrare nimis longum foret, oriri animadverterem: Sedulo statui, Scripturam de novo integro et libero animo examinare, et nihil de eadem affirmare, nihilque tanquam ejus doctrinam admittere, quod ab eadem clarissime non edocerer. Hâc igitur cautione Methodum Sacra volumina interpretandi concinnavi, et hâc instructus quærere ante omnia incepi, quid esset Prophetia? et qua ratione Deus sese Prophetis revelaverit? et cur hi Deo accepti fuerint? num scilicet propterea quod de Deo et natura sublimes habuerint cogitationes? an vero propter solam pietatem? Postquam hæc novi, facile determinare potui, Prophetarum authoritatem in iis tantum pondus habere, quæ usum vitæ, et veram virtutem spectant, cæterum eorum opiniones nos parum tangere. His cognitis quæsivi deinde, quid id fuerit propter quod Hebræi Dei electi vocati fuerint? Cum autem vidissem hoc nihil aliud fuisse, quam quod Deus ipsis certam mundi plagam elegerit; ubi secure, et commode vivere possent; hinc didici Leges Mosi a Deo revelatas, nihil aliud fuisse, quam jura singularis Hebræorum imperii, ac proinde easdem præter hos neminem recipere debuisse;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

debuisse; imo nec hos etiam, nisi stante ipsorum imperio, iisdem teneri. Porro, ut scirem num ex Scriptura concludi posset, humanum intellectum naturâ corruptum esse, inquirere volui, num Religio catholica, sive lex divina per Prophetas & Apostolos universo humano generi revelata alia fuerit, quam illa, quam etiam lumen naturale docet? & deinde num miracula contra naturæ ordinem contigerint, & num Dei existentiam, & providentiam certius, & clarius doceant, quam res, quas clare & distincte per primas suas causas intelligimus? Sed cum in iis quæ Scriptura expresse docet, nihil reperissem, quod cum intellectu non conveniret, nec quod eidem repugnaret, & præterea viderem Prophetas nihil docuisse, nisi res admodum simplices, quæ ab unoquoque facile percipi poterant, atque has eo stylo adornavisse, iisque rationibus confirmavisse, quibus maxime multitudinis animus ad devotionem erga Deum moveri posset; omnino mihi persuasi, Scripturam rationem absolute liberam relinquere, & nihil cum Philosophia commune habere, sed tam hanc, quam illam proprio suo talo niti. Ut hæc autem apodictice demonstrarem, remque totam determinarem, ostendo, qua via Scriptura sit interpretanda, & quod tota ejus rerumque spiritualium cognitio ab ipsa sola, & non ab iis, quæ lumine naturali cognoscimus, peti debeat. Hinc transeo ad ea præjudicia ostendenda, quæ inde orta sunt, quod vulgus, (superstitioni addictum, & quod temporis reliquias, supra ipsam æternitatem amat) libros potius Scripturæ, quam ipsum Dei Verbum adoret. Post hæc ostendo Verbum Dei revelatum non esse certum quendam numerum librorum, sed conceptum simplicem mentis divinę prophetis revelatæ; scilicet Deo integro animo obedire, justitiam, & charitatem colendo. Atque hoc ostendo, in Scriptura doceri secundum captum, & opiniones eorum, quibus Prophetæ, & Apostoli, hoc Verbum Dei prædicare solebant; quod ideo fecerunt, ut id homines sine ulla repugnantia, atque integro animo amplecterentur. Fundamentalibus deinde fidei ostensis, concludo denique objectum cognitionis revelatæ nihil esse præter obedientiam, atque adeo a naturali cognitione tam objecto, quam fundamentis, & mediis prorsus distinctam esse, & nihil cum hac commune habere, sed tam hanc, quam illam suum regnum absque ulla alterius repugnantia obtinere, & neutram alterutri ancillari debere. Porro quia hominum ingenium varium admodum est, & alius his, alius illis opinionibus melius acquiescit, & quod hunc ad religionem, illum ad risum movet, inde cum supra dictis

conclu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

concludo, unicuique ſui judicii libertatem, & poteſtatem fundamenta fidei ex ſuo ingenio interpretandi relinquendam & fidem uniuscujusque ex ſolis operibus judicandam, num pia, an impia ſit? ſic ergo omnes integro, & libero animo Deo obedire poterunt, & ſola juſtitia, & charitas apud omnes in pretio erit. Poſtquam his libertatem, quam lex divina revelata unicuique concedit, oſtendi, ad alteram quæſtionis partem pergo; nempe hanc eandem libertatem ſalvâ reipublicæ pace, & ſummarum poteſtatum jure poſſe, & etiam concedi debere, nec poſſe adimi, abſque magno pacis periculo, magnoque totius Reipublicæ detrimento: ad hæc autem demonſtrandum à jure naturali uniuscujuſque incipio; quod ſcilicet eo uſque ſe extendit, quo uniuscujuſque cupiditas & potentia ſe extendit, & quod nemo jure naturæ ex alterius ingenio vivere tenetur, ſed ſuæ unuſquiſque libertatis vindex eſt. Præterea oſtendo hoc jure neminem revera cedere, niſi qui poteſtatem ſe defendendi in alium transfert, atque eum neceſſario hoc jus naturale abſolute retinere, in quem unusquiſque jus ſuum ex proprio ſuo ingenio vivendi, ſimul cum poteſtate ſeſe defendendi tranſtulit; atque hinc oſtendo, eos, qui ſummum imperium tenent, jus ad omnia, quæ poſſunt, habere, ſoloſque vindices juris, & libertatis eſſe, reliquos autem ex ſolo eorum decreto omnia agere debere. Verum quoniam nemo poteſtate ſuâ ſe defendendi ita privare poteſt, ut homo eſſe deſinat, hinc concludo, neminem jure ſuo naturali abſolute privari poſſe, ſed ſubditos quædam quaſi naturæ jura retinere, quę iis adimi non poſſunt ſine magno imperii periculo, quæque adeo ipſis vel tacite conceduntur, vel ipſi expreſſe cum iis, qui imperium tenent, ſtipulantur. His conſideratis ad Rempublicam Hebręorum tranſeo, quam, ut oſtendam quâ ratione, & quorum decreto Religio vim juris habere incepit, & obiter etiam alia, quæ ſcitu digna videbantur, ſatis prolixe deſcribo. Poſt hæc oſtendo, eos qui ſummum imperium tenent, non tantum juris civilis, ſed etiam ſacri vindices, & interpretes eſſe, eoſque ſolos jus habere diſcernendi, quid juſtum, quid injuſtum, quid pium, & quid impium ſit: & tandem concludo, eoſdem hoc jus optime retinere, & imperium tuto conſervare poſſe, ſi modo unicuique & ſentire, quæ velit, & quæ ſentiat dicere concedatur.

Hæc ſunt Philoſophe lector, quæ tibi hic examinanda do, quęque non ingrata fore confido ob præſtantiam, & utilitatem argumenti, tam totius operis, quam uniuscujuſque capitis, de quibus plura adderem, ſed nolo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

nolo ut hæc præfatio in volumen crescat, præsertim quia præcipua philosophis satis superque nota esse credo; reliquis autem hunc tractatum commendare non studeo, nam nihil est quod sperem, eundem iis placere aliqua ratione posse; novi enim, quam pertinaciter ea præjudicia in mente inhærent, quæ pietatis specie amplexus est animus; novi deinde, æque impossibile esse vulgo superstitionem adimere, ac metum: novi denique constantiam vulgi contumaciam esse; nec ratione regi, sed impetu rapi ad laudandum vel vituperandum. Vulgus ergo & omnes, qui cum vulgo iisdem affectibus conflictantur, ad hæc legenda non invito, quin potius vellem, ut hunc librum prorsus negligant, quam eundem perverse, ut omnia solent, interpretando, molesti sint, & dum sibi nihil prosunt, aliis obsint, qui liberius philosopharentur, nisi hoc unum obstaret, quod putant rationem debere Theologiæ ancillari; nam his hoc opus perquam utile fore confido.

Cæterum quoniam multis nec otium, nec animus forsan erit, omnia perlegere, cogor hic etiam ut in fine hujus tractatus monere, me nihil scribere, quod non libentissime examini, & judicio summarum Potestatum Patriæ meæ subjiciam, nam si quid horum, quæ dico, judicabunt patriis legibus repugnare, vel communi saluti obesse, id ego indictum volo. Scio me hominem esse, & errare potuisse, ne autem errarem sedulo curavi, & apprime, ut quicquid scriberem, legibus patriæ, pietati, bonisque moribus omnino responderet.

INDEX

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

INDEX CAPITUM.

CAPUT I.

DE *Prophetia.* Pag. 1

CAPUT II.

De Prophetis. 15

CAPUT III.

De Hebræorum vocatione. Et an Donum Propheticum Hebræis peculiare fuerit. 30

CAPUT IV.

De Lege Divina 43

CAPUT. V.

De Ratione, cur cæremoniæ inſtitutæ fuerint, & de fide hiſtoriarum, nempe, qua ratione, & quibus ea neceſſaria ſit. 55

CAPUT VI.

De Miraculis. 67

CAPUT VII.

De Interpretatione Scripturæ. 83

CAPUT VIII.

In quo oſtenditur Pentateuchon & libros Joſuæ, Judicum, Rut, Samuëlis & Regum non eſſe autographa. Deinde inquiritur an eorum omnium Scriptores plures fuerint, an unus tantum, & quinam. 103

CAPUT IX.

De iiſdem Libris alia inquiruntur, nempe an Hezras iis ultimam manum impoſuerit: & deinde utrum notæ marginales, quæ in Hebræis codicibus reperiuntur, variæ fuerint lectiones. 115

CAPUT X.

Reliqui Veteris Teſtamenti Libri eodem modo quo ſuperiores examinantur. 127

CAPUT XI.

Inquiritur an Apoſtoli Epiſtolas ſuas tanquam Apoſtoli & Prophetæ; an vero tanquam Doctores ſcripſerint. Deinde Apoſtolorum officium oſtenditur. 137

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

INDEX CAPITUM.

CAPUT XII.

De vero Legis divinæ ſyngrapho, & qua ratione Scriptura Sacra vocatur, & qua ratione Verbum Dei. Et denique oſtenditur ipſam, quatenus Verbum Dei continet, incorruptam ad nos perveniſſe. 144

CAPUT XIII.

Oſtenditur Scripturam non niſi ſimpliciſſima docere, nec aliud præter obedientiam intendere; nec de divina Naturâ aliud docere, quam quod homines certa vivendi ratione imitari poſſunt. 153

CAPUT XIV.

Quid ſit fides, quinam fideles, fidei fundamenta determinantur, & ipſa a Philoſophia tandem ſeparatur. 159

CAPUT XV.

Nec Theologiam Rationi, nec Rationem Theologiæ ancillari; oſtenditur & ratio, qua nobis S. Scripturæ authoritatem perſuademus. 166

CAPUT XVI.

De Reipublicæ Fundamentis; de jure uniuſcujuſque naturali & civili; deque Summarum Poteſtatum Jure. 175

CAPUT XVII.

Oſtenditur neminem omnia in Summam Poteſtatem tranſferre poſſe, nec eſſe neceſſe: De Republica Hebræorum, qualis fuerit vivente Moſe, qualis poſt ejus mortem antequam Reges elegerint, deque ejus præſtantia: et denique de cauſis cur Reſpublica divina interire, et vix abſque ſeditionibus ſubſiſtere potuerit. 187

CAPUT XVIII.

Ex Hebræorum Republica, et hiſtoriis quædam dogmata Politica concluduntur. 207

CAPUT XIX.

Oſtenditur, jus circa ſacra penes ſummas poteſtates omnino eſſe, et Religionis cultum externum Reipublicę paci accommodari debere, ſi Recte Deo obtemperare velimus. 214

CAPUT XX.

Oſtenditur, in Libera Republica unicuique et ſentire, quæ velit, et quæ ſentiat dicere licere. 225

TRACTA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

TRACTATUS THEOLOGICO-POLITICI

CAPUT I.

De Prophetia.

PRophetia ſive Revelatio eſt rei alicujus certa cognitio à Deo hominibus revelata. Propheta autem is eſt, qui Dei revelata iis interpretatur, qui rerum a Deo revelatarum certam cognitionem habere nequeunt, quique adeo mera fide res revelatas amplecti tantum poſſunt. Propheta enim apud Hebræos vocatur נביא *nabi*, id eſt orator, & interpres, at in Scriptura ſemper uſurpatur pro Dei interprete, ut ex cap. 7. ℣. 1. Exodi colligitur. Ubi Deus Moſi dicit, *ecce te conſtituo Deum Pharaonis, & Aharon tuus frater erit tuus Propheta.* Quaſi diceret, quoniam Aharon ea, quæ tu loqueris, Pharaoni interpretando, perſonam agit prophetæ, eris tu igitur quaſi Deus Pharaonis, ſive qui vicem Dei agit.

De Prophetis in ſequente capite, hic de Prophetia agemus, ex cujus jam tradita definitione ſequitur cognitionem naturalem, Prophetiam vocari poſſe. Nam ea, quæ Lumine naturali cognoſcimus, a ſola Dei cognitione, ejuſque æternis decretis dependent. Verum, quia hæc cognitio naturalis omnibus hominibus communis eſt, dependet enim a fundamentis omnibus hominibus communibus, ideo a vulgo, ad rara ſemper, & a ſua natura aliena anhelante, & dona naturalia ſpernente, non tanti æſtimatur, & propterea, ubi de cognitione prophetica loquitur, hanc excluſam vult, attamen nihilominus æquali jure, ac alia, quæcunque illa ſit, divina vocari poteſt, quandoquidem Dei natura, quatenus de ea participamus, Deique decreta eam nobis quaſi dictant, nec ab illa, quam omnes divinam vocant, differt, niſi quod ea ultra limites hujus ſe extendit, & quod humanæ Naturæ leges, in ſe conſideratæ, non poſſunt ejus eſſe cauſa, at reſpectu certitudinis, quam naturalis cognitio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

gnitio involvit; & fontis, è quo derivatur (nempe Deo) nullo modo cognitioni propheticæ cedit. Nisi forte aliquis intelligere, vel potius somniare velit, Prophetas corpus quidem humanum, mentem vero non humanam habuisse, adeoque eorum sensationes, & conscientiam alterius prorsus naturæ, quam nostræ sunt, fuisse.

At, quamvis scientia naturalis divina sit, ejus tamen propagatores non possunt vocari Prophetæ. Nam quæ illi docent, reliqui homines æquali certitudine, & dignitate, ac ipsi, percipere possunt, atque amplecti, idque non ex fide sola.

Cum itaque mens nostra ex hoc solo, quod Dei Naturam objective in se continet, & de eadem participat, potentiam habeat ad formandas quasdam notiones rerum naturam explicantes, & vitæ usum docentes; merito mentis naturam, quatenus talis concipitur, primam divinæ revelationis causam statuere possumus; ea enim omnia, quæ clare, & distincte intelligimus, Dei idea (ut modo indicavimus) & natura nobis dictat, non quidem verbis, sed modo longe excellentiore, & qui cum natura mentis optime convenit, ut unusquisque, qui certitudinem intellectus gustavit, apud se, sine dubio expertus est. Verum quoniam meum institutum præcipue est, de iis tantum loqui, quæ solam Scripturam spectant; sufficit de Lumine naturali hæc pauca dixisse. Quare ad alias causas, & media, quibus Deus ea hominibus revelat, quæ limites naturalis cognitionis excedunt, & etiam quæ non excedunt (nihil enim impedit, quominus Deus ea ipsa, quæ nos lumine naturæ cognoscimus, aliis modis hominibus communicet.) pergo, ut de iis prolixius agam.

Verum enim vero quicquid de iis dici potest ex Scriptura sola peti debet. Nam quid de rebus, limites nostri intellectus excedentibus dicere possumus, præter id, quod ex ipsis Prophetis ore, vel scripto nobis traditur? Et quia hodie nullos, quod sciam habemus Prophetas, nihil nobis relinquitur, nisi sacra volumina nobis a Prophetis relicta evolvere. Hac quidem cautione, ut nihil de similibus rebus statuamus, aut ipsis Prophetis aliquid tribuamus, quod ipsi non clare dictaverunt. Sed hic apprime notandum quod Judæi nunquam causarum mediarum, sive particularium faciunt mentionem, nec eas curant, sed religionis ac pietatis, sive (ut vulgo dici solet)

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ſolet) devotionis cauſa ad Deum ſemper recurrunt; ſi enim ex. gr. pecuniam mercatura lucrati ſunt, eam a Deo ſibi oblatam ajunt, ſi aliquid, ut fit, cupiunt, dicunt, Deum eorum cor diſpoſuiſſe, & ſi quid etiam cogitant, Deum id eis dixiſſe ajunt. Quare non omne id, quod ſcriptura ait Deum alicui dixiſſe, pro Prophetia, & cognitione ſupra naturali habendum, ſed tantum id, quod ſcriptura expreſſe dicit, vel quod ex circumſtantiis narrationis ſequitur, Prophetiam, ſive revelationem fuiſſe.

Si igitur ſacra volumina percurramus, videbimus, quod omnia, quæ Deus Prophetis revelavit, iis revelata fuerunt, vel verbis, vel figuris, vel utroque hoc modo, verbis ſcil., & figuris. Verba vero, & etiam figuræ vel veræ fuerunt, & extra imaginationem Prophetæ audientis, ſeu videntis, vel imaginariæ, quia nimirum Prophetæ imaginatio, etiam vigilando, ita diſponebatur, ut ſibi clare videretur verba audire, aut aliquid videre.

Voce enim vera revelavit Deus Moſi Leges, quas Hebræis præſcribi volebat, ut conſtat ex Exodo cap. 25. ℣. 22. ubi ait ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים *& paratus ero tibi ibi, & loquar tecum ex illa parte tegminis, quæ eſt inter duos Cherubines.* Quod quidem oſtendit, Deum uſum fuiſſe voce aliqua vera, quandoquidem Moſes, ubicunque volebat, Deum ibi ad loquendum ſibi paratum inveniebat. Et hæc ſola, qua ſcilicet lex prolata fuit, vera fuit vox, ut mox oſtendam.

Vocem, quâ Deus Samuëlem vocavit, veram ſuſpicarer fuiſſe, quia 1 Shamuëlis cap. 3. ℣. ultimo dicitur. ויוסף יהוה להראה בשלה כי נגלה יהוה אל שמואל בשלו בדבר יהוה *& rurſus apparuit Deus Shamuëli in Shilo, quia manifeſtatus fuit Deus Shamuëli in Shilo verbo Dei;* quaſi diceret, apparitio Dei Shamuëli nihil aliud fuit, quam quod Deus ſe verbo ipſi manifeſtavit, vel nihil aliud fuit, quam quod Shamuël Deum audiverit loquentem. Attamen, quia cogimur diſtinguere inter Prophetiam Moſis, & reliquarum Prophetarum; neceſſario dicendum hanc vocem a Shamuële auditam, imaginariam fuiſſe; quod inde etiam colligi poteſt, quod ipſa vocem Heli, quam Shamuël maxime audire ſolebat, adeoque promptius etiam imaginari poterat, referebat: ter enim à Deo vocatus, ſuſpicatus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

eſt ſe ab Heli vocari. Vox, quam Abimelech audivit, imaginaria fuit; Nam dicitur Gen. cap. 20. ℣. 6. *Et dixit ipſi Deus in ſomnis* &c. Quare hic non vigilando, ſed tantum in ſomnis (tempore ſcilicet, quo imaginatio maxime naturaliter apta eſt, ad res, que non ſunt, imaginandum) Dei voluntatem imaginari potuit.

Verba Decalogi ex opinione quorundam Judęorum non fuerunt à Deo prolata, ſed putant, quod Iſraëlitæ ſtrepitum tantum audiverunt, nulla quidem verba proferentem atque eo durante Leges decalogi pura mente perceperunt. Quod ego etiam aliquando ſuſpicatus ſum, quia videbam verba Decalogi Exodi variare ab iis Decalogi Deut.; ex quo videtur ſequi (quandoquidem Deus ſemel tantum locutus eſt,) Decalogum non ipſa Dei verba, ſed tantum ſententias docere velle. Attamen niſi Scripturę vim inferre velimus omnino concedendum eſt, Iſraëlitas veram vocem audiviſſe. Nam Scriptura Deut. cap. 5. ℣. 4. expreſſe dicit פנים בפנים דבר יהוה עמכם וגו *De facie ad faciem locutus eſt Deus vobiſcum* &c. hoc eſt, ut duo homines ſuos conceptus invicem, mediantibus ſuis duobus corporibus, communicare ſolent. Quapropter magis cum Scriptura convenire videtur, quod Deus aliquam vocem vere creavit, qua ipſe decalogum revelavit. Cauſa autem cur verba, & rationes unius à verbis & rationibus alterius variant, de ea vide cap. 8. Verum enimvero nec hoc modo omnis tollitur difficultas. Nam non parum à ratione alienum videtur, ſtatuere, quod res creata, à Deo eodem modo, ac reliquæ, dependens, eſſentiam, aut exiſtentiam Dei re, aut verbis, exprimere, aut explicare per ſuam perſonam poſſet. Nempe dicendo in prima perſona ego ſum Jehova Deus tuus &c.; Et quamvis, ubi aliquis ore dicit, *ego intellexi*, nemo putet, os ſed tantum mentem hominis id dicentis intellexiſſe, quia tamen os ad naturam hominis id dicentis refertur, & etiam is, cui id dicitur, naturam intellectus perceperat, mentem hominis loquentis per comparationem ſui facile intelligit. At qui Dei nihil præter nomen antea noverant, & ipſum alloqui cupiebant, ut de ejus Exiſtentia certi fierent; non video quomodo eorum petitioni ſatisfactum fuit per creaturam (quæ ad Deum non magis, quam reliqua creata, refertur, & ad Dei naturam non pertinet) quæ diceret, ego ſum Deus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Deus. Quæso quid si Deus labia Mosis, sed quid Mosis? imo alicujus bestiæ contorsisset ad eadem pronuntiandum, & dicendum, ego sum Deus, an inde Dei existentiam intelligerent? Deinde Scriptura omnino indicare videtur Deum ipsum locutum fuisse, (quem ad finem è cœlo supra montem Sinaï descenderit,) & Judęos non tantum eum loquentem audivisse, sed Magnates eum etiam vidisse (vide Exodi cap. 24.) nec Lex, Mosi revelata, cui nihil addere, nihil adimere licebat, & quæ tanquam jus Patriæ instituta fuit, unquam præcepit, ut credamus, Deum esse incorporeum, nec etiam eum nullam habere imaginem, sive figuram, sed tantum Deum esse, eique credere, eumque solum adorare, à cujus cultu ne discederent, præcepit, ne ei aliquam imaginem affingerent, nec ullam facerent; Nam, quandoquidem Dei imaginem non viderant, nullam facere potuerant, quæ Deum, sed quæ necessario rem aliam creatam, quam viderant, referret, adeoque ubi Deum per illam imaginem adorarent, non de Deo, sed de re, quam illa imago referret, cogitarent, & sic tandem honorem Dei, ejusque cultum illi rei tribuerent. Quinimo Scriptura clare indicat Deum habere figuram, & Mosi, ubi Deum loquentem audiebat, eam aspexisse, nec tamen videre contigisse, nisi Dei posteriora. Quare non dubito, quin hic aliquod lateat mysterium, de quo infra fusius loquemur. Hic ostendere pergam loca scripturæ, quæ media indicant, quibus Deus sua decreta hominibus revelavit.

Quod Revelatio per solas imagines contigit, patet ex primo Paralip. cap. 21. ubi Deus Davidi iram suam ostendit per Angelum, gladium manu prehendentem. Sic etiam Balamo. Et quamvis Maimonides, & alii hanc historiam & itidem omnes, quæ Angeli alicujus apparitionem narrant, ut illa Manoæ, Abrahami, ubi filium immolare putabat, &c. in somnis contigisse volunt; non vero, quod aliquis oculis apertis Angelum videre potuerit: illi sane garriunt; nam nihil aliud curaverunt, quam nugas Aristotelicas, & sua propria figmenta ex Scriptura extorquere; quo mihi quidem nihil magis ridiculum videtur.

Imaginibus vero non realibus, sed à sola imaginatione Prophetæ dependentibus revelavit Deus Josepho Dominium sibi futurum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Per imagines, & verba revelavit Deus Josuæ, se pro iis pugnaturum, nimirum ostendens ei Angelum cum gladio, quasi ducem exercitus, quod etiam verbis ei revelaverat, & Josua ab Angelo audiverat. Esaię etiam (ut cap. 6. narratur) repręsentatum fuit per figuras Dei providentiam populum deserere, nempe imaginando Deum ter Sanctum in throno altissimo, & Israëlitas illuvie peccatorum inquinatos, & sterquiliniis quasi immersos, adeoque à Deo maxime distantes. Quibus præsentem populi miserrimum statum intellexit, ejusdem vero futuræ calamitates, verbis, tanquam à Deo prolatis, ei revelatæ fuerunt. Et ad hujus exemplar multa possem adferre exempla ex sacris literis, nisi putarem ea omnibus esse satis nota.

Sed hæc omnia clarius comfirmantur ex textu Numer. Cap. 12. ℣. 6, 7. sic sonante; אם יהיה נביאכם יהוה במר אה אליו אתודע בחלום אדבר בו לא כן עבדי משה וכו פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידת ותמונת יהוה יביט *Si aliquis vestri Propheta Dei erit, in visione ei revelabor* (id est per figuras, & hieroglyphica; nam de Prophetia Mosis ait esse visionem sine hieroglyphicis.) *in somnis loquor ipsi*, (id est non verbis realibus, & vera voce.) *Verum Mosi non sic* (revelor) *ore ad os loquor ipsi, & visione, sed non ænigmatis, & imaginem Dei aspicit*, hoc est me aspiciens, ut socius, non vero perterritus mecum loquitur; ut habetur in Exodo cap. 33. ℣. 17. Quare non dubitandum est, reliquos Prophetas, vocem veram non audivisse, quod magis adhuc confirmatur ex Deut. cap. 34. ℣. 10. ubi dicitur ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו יהוה פנים אל פנים *& non constitit*, (proprie surrexit,) *unquam Israëli propheta sicut Moses, quem Deus noverit de facie ad faciem;* quod quidem intelligendum est per solam vocem; nam nec Moses ipse Dei faciem nunquam viderat; (Exodi cap. 33.)

Præter hæc media, nulla alia, quibus Deus se hominibus communicaverit, in Sacris Litteris reperio, adeoque ut supra ostendimus, nulla alia fingenda, neque admittenda. Et quamvis clare intelligamus, Deum posse immediate se hominibus communicare; nam nullis mediis corporeis adhibitis, menti nostræ suam essentiam communicat; attamen ut homo aliquis sola mente aliqua perci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

perciperet, quæ in primis noſtræ cognitionis fundamentis non continentur, nec ab iis deduci poſſunt, ejus mens præſtantior neceſſario, atque humanâ longe excellentior eſſe deberet. Quare non credo ullum alium ad tantam perfectionem ſupra alios perveniſſe, præter Chriſtum, cui Dei placita, quæ homines ad ſalutem ducunt, ſine verbis, aut viſionibus, ſed immediate revelata ſunt: adeo ut Deus per mentem Chriſti ſeſe Apoſtolis manifeſtaverit, ut olim Moſi mediante voce aërea. Et ideo vox Chriſti, ſicuti illa, quam Moſes audiebat, Vox Dei vocari poteſt. Et hoc ſenſu etiam dicere poſſumus, Sapientiam Dei, hoc eſt, Sapientiam, quæ ſupra humanam eſt, naturam humanam in Chriſto aſſumpſiſſe. Et Chriſtum viam ſalutis fuiſſe.

Verum monere hic neceſſe eſt, me de iis, quæ quædam Eccleſię de Chriſto ſtatuunt, prorſus non loqui, neque ea negare; nam libenter fateor me ea non capere. Quæ modo affirmavi, ex ipſa Scriptura conjicio. Nam nullibi legi, Deum Chriſto apparuiſſe, aut locutum fuiſſe, ſed Deum per Chriſtum Apoſtolis revelatum fuiſſe, eumque viam ſalutis eſſe, & denique veterem legem per Angelum, non vero à Deo immediate traditam fuiſſe &c. Quare, ſi Moſes cum Deo de facie ad faciem, ut vir cum ſocio ſolet (hoc eſt mediantibus duobus corporibus) loquebatur; Chriſtus quidem de mente ad mentem cum Deo communicavit.

Aſſerimus itaque Præter Chriſtum, neminem niſi imaginationis ope, videlicet ope verborum, aut imaginum, Dei revelata accepiſſe, atq; adeo ad prophetizandum, non eſſe opus perfectiore mente, ſed vividiore imaginatione, ut clarius in ſequenti capite oſtendam. Hic jam quærendum eſt quidnam Sacræ Literæ intelligant per Spiritum Dei Prophetis infuſum, vel quod Prophetæ ex Dei Spiritu loquebantur; ad quod inveſtigandum, quærendum prius quid ſignificat vox Hebręa רוח *ruagh*, quam vulgus Spiritum interpretatur.

Vox רוח *ruagh*, genuino ſenſu ſignificat ventum, ut notum, ſed ad plura alia ſignificandum fæpiſſime uſurpatur, quæ tamen hinc derivantur. Sumitur enim 1. ad ſignificandum halitum, ut Pſal. 135. ℣. 17. אף אין יש רוח בפיהם *etiam non eſt Spiritus in ore ſuo.* 2. animum, ſive reſpirationem, ut Shamuëlis 1. cap. 30. ℣. 12. ותשב

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ותשב רוחו אליו *& rediit ei Spiritus*, id est, respiravit. Hinc sumitur 3. pro animositate, & viribus, ut Josuę cap. 2. ℣. 11. ולא קמה עוד רוח באיש *nec constitit postea Spiritus inullo viro.* Item Ezechiel. cap. 2. ℣. 2. ותבא בי רוח ותעמדני על רגלי *& venit in me Spiritus* (seu vis) *qui me facit instare pedibus meis.* Hinc sumitur 4. pro virtute, & aptitudine, ut Job. cap. 32. ℣. 8. אכן רוח היא באנוש *certe ipsa Spiritus est in homine*, hoc est, scientia non præcise apud senes est quærenda, nam illam à singulari hominis virtute, & capacitate pendere jam reperio. Sic Numeri cap. 27. ℣. 18. איש אשר רוח בו *vir, in quo est Spiritus.* Sumitur deinde 5. pro animi sententia, ut Num. cap. 14. ℣. 24. עקב היתה רוח אחרת עמו *quoniam ipsi alius fuit Spiritus*, hoc est, alia animi sententia, sive alia mens. Item Prov. cap. 1. ℣. 23. אביעה לכם רוחי *eloquar vobis Spiritum* (hoc est mentem) *meum.* Et hoc sensu usurpatur ad significandam voluntatem, sive decretum, appetitum, & impetum animi; ut Ezechiel. cap. 1. ℣. 12. אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו *quo erat Spiritus* (seu voluntas) *eundi ibant.* Item Esaiæ cap. 30. ℣. 1. ולנסוך מסכה ולא רוחי *& ad fundendam fusionem & non ex meo Spiritu.* Et cap. 29. vers. 10. כי נסך עליכם יהוה רוח תרדמה *quia fudit super ipsos Deus Spiritum* (hoc est appetitum) *dormiendi.* Et Judic. cap. 8. vers. 3. אז רפתה רוחם מעליו *tunc mitigatus est eorum Spiritus*, sive impetus. Item Prov. cap. 16. vers. 33. ומושל ברוחו מלוכד עיר *qui dominatur Spiritui* (sive appetitui) *suo, quam qui capit civitatem.* Idem cap. 25. vers. 27. איש אין מעצור לרוחו *vir, qui non cohibet Spiritum suum.* Et Esaiæ cap. 33. vers. 11. רוחכם אש תאכלכם *Spiritus vester est ignis, qui vos consumit.* Porro hæc vox רוח *ruagh*, quatenus animum significat, inservit ad exprimendum omnes animi passiones, & etiam dotes ut רוח גבוהה *Spiritus altus*, ad significandum superbiam, רוח שפלה *Spiritus demissus*, ad humilitatem, רוח רעה *Spiritus malus*, ad odium & melancholiam, רוח טובה *Spiritus bonus*, ad benignitatem, רוח קנאה *Spiritus Zelotypiæ* רוח זנונים *Spiritus* (sive appetitus) *fornicationum*, רוח חכמה: עצה: גבורה *Spiritus sapientiæ: consilii: fortitudinis*: id est, (nam Hebraice frequentius substantivis, quam adjectivis utimur) animus sapiens, prudens, fortis, vel virtus sapientiæ, consilii, fortitudinis, רוח חן *Spiritus benevolentiæ* &c. 6. significat ipsam mentem sive animam,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

animam, ut Eccleſ. 3. verſ. 19. רוח אחד לכל *Spiritus* (ſive *anima*) *eadem eſt omnibus* והרוח תשוב אל האלהים & *Spiritus ad Deum revertitur.* 7. Denique ſignificat mundi plagas (propter ventos, qui inde flant) & etiam latera cujuscunque rei, quæ illas mundi plagas reſpiciunt. Vide Ezechiëlem cap. 37. verſ. 9, & cap. 42. verſ. 16. 17. 18. 19. &c.

Jam notandum, quod res aliqua ad Deum refertur, & Dei dicitur eſſe. 1. Quia ad Dei naturam pertinet, & quaſi pars eſt Dei, ut cum dicitur כח יהוה *potentia Dei.* עיני יהוה *oculi Dei.* 2. Quia in Dei poteſtate eſt, & ex Dei nutu agit, ſic in Sacris cœli vocantur שמי יהוה *cæli Dei*, quia Dei quadriga, & domicilium ſunt: Aſſyria flagellum Dei vocatur, & Nabucadonoſor ſervus Dei, &c. 3. Quia Deo dicata eſt, ut היכל יהוה *templum Dei:* נזיר אלהים *Dei Nazarenus.* לחם יהוה *panis Dei* &c. 4. Quiâ per Prophetas tradita eſt, at non Lumine naturali revelata; ideo Lex Moſis, Lex Dei vocatur. 5. Ad rem in ſuperlativo gradu exprimendum, ut הרי אל *montes Dei*, hoc eſt, montes altiſſimi: תרדמת יהוה *ſomnus Dei*, id eſt, profundiſſimus, & hoc ſenſu Amos cap. 4. verſ. 11. explicandus eſt, ubi Deus ipſe ſic loquitur הפכתי אתכם כמהפכת אלהים את סדום ואת עמורה *ſubverti vos, ſicuti ſubverſio Dei* (ſubvertit) *Sodomam & Gomorram*, id eſt, ſicuti memorabilis illa ſubverſio: Nam, cum Deus ipſe loquatur, aliter proprie explicari non poteſt. Scientia etiam naturalis Salomonis, Dei ſcientia vocatur, id eſt, divina, ſive ſupra communem. In Pſalmis etiam vocantur ארזי אל *cedri Dei*, ad exprimendam earum inſolitam magnitudinem. Et 1 Shamuëlis cap. 11. verſ. 7. ad ſignificandum metum admodum magnum, dicitur ויפל פחד יהוה על העם & *cecidit metus Dei ſupra populum.* Et hoc ſenſu omnia, quæ captum Judæorum ſuperabant, & quorum cauſas naturales tum temporis ignorabant, ad Deum referri ſolebant. Ideo tempeſtas גערת יהוה *increpatio Dei*, tonitrua autem, & fulmina, Dei ſagittæ vocabantur; putabant enim, Deum ventos in cavernis, quas Dei æraria vocabant, incluſos habere, in qua opinione ab Ethnicis in hoc differebant, quod non Æolum, ſed Deum eorum rectorem credebant. Hac etiam de cauſa miracula opera Dei vocantur, hoc eſt, opera ſtupenda. Nam ſane omnia naturalia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Dei opera ſunt, & per ſolam divinam potentiam ſunt, & agunt. Hoc ergo ſenſu Pſaltes vocat Ægypti miracula Dei potentias, quia Hebræis nihil ſimile expectantibus viam ad ſalutem in extremis periculis aperuerunt, atque ideo ipſi eadem maxime admirabantur.

Cum igitur opera naturæ inſolita, opera Dei vocentur, & arbores inſolitæ magnitudinis arbores Dei, minime mirandum, quod in Geneſi homines fortiſſimi, & magnæ ſtaturæ, quamvis impii raptores, & ſcortatores, filii Dei vocantur. Quare id abſolute omne, quo aliquis reliquos excellebat, ad Deum referre ſolebant antiqui, non tantum Judæi, ſed etiam ethnici; Pharao enim ubi ſomnii interpretationem audivit, dixit, Joſepho mentem Deorum ineſſe, & Nabucadónoſor etiam Danïeli dixit, eum mentem Deorum Sanctorum habere. Quin etiam apud Latinos nihil frequentius; nam quæ affabre facta ſunt, dicunt ea divina manu fuiſſe fabricata, quod ſi quis Hebraice transferre vellet, debere diceret, *Manu Dei fabricata*, ut Hebraizantibus notum.

His itaque Locis Scripturæ, in quibus de Dei Spiritu fit mentio, facile intelligi, & explicari poſſunt; Nempe רוח אלהים *Spiritus Dei*, & רוח יהוה *Spiritus Jehovæ* quibuſdam in locis nihil aliud ſignificat, quam ventum vehementiſſimum, ſicciſſimum, & fatalem, ut in Eſaiæ cap. 40. verſ. 7. רוח יהוה נושבה בו *ventus Jehovæ flavit in eum*, hoc eſt, ventus ſicciſſimus, & fatalis. Et Geneſeos cap. 1. verſ. 2. & *ventus Dei*, (ſive ventus fortiſſimus) *movebatur ſuper aquam*. Deinde ſignificat animum magnum; Gideonis enim, & Samſonis animus vocantur in Sacris Literis רוח יהוה *Spiritus Dei*, hoc eſt, animus audaciſſimus, & ad quævis paratus. Sic etiam quæcunque virtus, ſive vis ſupra communem vocatur רוח יהוה *Spiritus*, ſeu *virtus Dei*, ut in Exod. cap. 31. verſ. 3. ואמלא אותו רוח אלהים & *adimplebo ipſum* (nempe Betzaleël) *Spiritu Dei*, hoc eſt, (ut, ipſa Scriptura explicat) ingenio, & arte ſupra communem hominum ſortem. Sic Eſaiæ cap. 11. verſ. 2. ונחה עליו רוח יהוה & *quieſcet ſupra ipſum Spiritus Dei*, hoc eſt, ut ipſe Propheta, more in Sacris Litteris uſitatiſſimo, particulatim poſtea id explicando declarat, virtus ſapientiæ, conſilii, fortitudinis &c., ſic etiam melancholia Saulis vocatur רוח אלהים רעה *Dei Spiritus malus*, id eſt, melancholia profun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

profundiſſima; ſervi enim Saulis, qui ejus melancholiam Dei melancholiam vocabant, ei fuerunt authores, ut aliquem ad ſe muſicum vocaret, qui fidibus canendo ipſum recrearet, quod oſtendit eos per *Dei melancholiam*, naturalem melancholiam intellexiſſe. Significatur deinde per רוח יהוה *Dei Spiritum*, ipſa hominis mens, ſicuti in Job. cap. 27. verſ. 3. ורוח אלוה באפי & *Spiritus Dei in naſo meo*, alludens ad id, quod habetur in Geneſi, nempe, quod Deus flavit animam vitæ in naſo hominis. Sic Ezechiël, mortuis prophetizans, ait cap. 37. verſ. 14. ונתתי רוחי בכם וחייתם & *dabo meum Spiritum vobis*, & *vivetis*; id eſt, vitam vobis reſtituam. Et hoc ſenſu dicitur Jobi cap. 34. verſ. 14. אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו יאסוף *ſi velit* (nempe Deus) *Spiritum ſuum*, (hoc eſt, mentem, quam nobis dedit) & *animam ſuam ſibi recolliget*. Sic etiam intelligendus eſt Geneſ. cap. 6. verſ. 3. לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם הוא בשר *non ratiocinabitur* (aut non decernet) *Spiritus meus in homine unquam, quoniam caro eſt*, hoc eſt, homo poſthac ex decretis carnis & non mentis, quam ipſi, ut de bono diſcerneret, dedi, aget. Sic etiam Pſalmi 51. Vſ. 12.13. לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי: אל תשליכני מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממני *cor purum crea mihi Deus*, & *Spiritum* (id eſt appetitum) *decentem* (ſive moderatum) *in me renova*, *non me rejice è tuo conſpectu*, *nec mentem tuæ ſanctitatis ex me cape*. Quia peccata ex ſola carne oriri credebantur, mens autem non niſi bonum ſuadere, ideo contra carnis appetitum Dei auxilium invocat, mentem autem, quam Deus Sanctus ipſi dedit, a Deo conſervari tantum precatur. Jam, quoniam Scriptura Deum inſtar hominis depingere, Deoque mentem, animum, animique affectus; ut & etiam corpus, & halitum tribuere, propter vulgi imbecillitatem, ſolet; ideo רוח יהוה *Spiritus Dei* in Sacris ſæpe uſurpatur pro mente, ſcilicet animo, affectu, vi, & halitu oris Dei. Sic Eſaias cap. 40. verſ. 13 ait, מי תכן את רוח יהוה *quis diſpoſuit Dei Spiritum?* (ſive mentem) hoc eſt, quis Dei mentem præter Deum ipſum ad aliquid volendum determinavit? & cap. 63. verſ. 10. ויהפך הוא להם לאויב הוא נלחם בם ויעצבו את רוח קדשו & *ipſi amaritudine*, & *triſtitia affecerunt Spiritum ſuæ ſanctitatis*, & hinc fit ut pro Lege Moſis uſurpari ſoleat, quia Dei quaſi mentem explicat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

cat, ut ipse Esaias in eodem cap. vers. 11. איה השם בקרבו את רוח קדשו *Ubi* (ille) *est, qui posuit in medio ejus Spiritum suæ sanctitatis*, nempe, Legem Mosis, ut clare ex toto contextu orationis colligitur; & Nehemias cap. 9. vers. 20. ורוחך הטובה נתת להשכילם & *Spiritum, sive mentem tuam bonam eis dedisti, ut eos intelligentes faceres*, de tempore enim Legis loquitur, & etiam ad id Deut. cap. 4. vers. 6. alludit, ubi Moses ait, *quoniam ipsa* (nempe Lex) *est vestra scientia, & prudentia* &c. Sic etiam in Psalmo 143. vers. 11. רוחך טובה תנחני בארץ משור *mens tua bona me ducet in terram planam*, hoc est, mens tua nobis revelata me in rectam viam ducet. Significat etiam, uti diximus Spiritus Dei, Dei halitum, qui etiam improprie, sicuti mens, animus, & corpus Deo in Scriptura tribuitur, ut Psal. 33. vers. 6. Deinde Dei potentiam, vim, sive virtutem, ut Job. cap. 33. vers. 4. רוח אל עשתני *Spiritus Dei me fecit*, hoc est, virtus, sive pontentia Dei, vel si mavis, Dei decretum; nam Psaltes poëtice loquendo, etiam ait, jussu Dei cœli facti sunt, & Spiritu, sive flatu oris sui (hoc est, decreto suo, uno quasi flatu pronuntiato) omnis eorum exercitus. Item Psalmo 139. vers. 7. אנה אלך מרוחך ואנה מפניך אברח *quo ibo* (ut sim) *extra Spiritum tuum, aut quo fugiam*, (ut sim) *extra tuum conspectum*, hoc est (ut ex iis, quibus Psaltes ipse hoc pergit amplificare, patet) quo ire possum, ut sim extra tuam potentiam, & præsentiam? Denique רוח יהוה *Spiritus Dei* usurpatur in Sacris ad animi Dei affectus exprimendum, nempe Dei benignitatem, & misericordiam, ut in Michæ cap. 2. vers. 7. הקצר רוח יהוה *num angustatus est Spiritus Dei?* (hoc est, Dei misericordia) *sunt ne hæc* (scæva scilicet) *ejus opera?* Item Zachar. cap. 4. vers. 6. לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי *non exercitu, nec vi, sed solo meo Spiritu*, id est, sola mea misericordia. Et hoc sensu puto etiam intelligendum esse vers. 12. capitis 7. ejusdem Prophetæ nempe ולבם שמו שמיר משמוע את התורה ואת הדברים אשר שלח יהוה ברוחו ביד הנביאים הראשונים & *cor suum constituerunt cautum, ne obedirent Legi, & mandatis, quæ Deus misit ex suo Spiritu* (hoc est, ex sua misericordia) *per primos Prophetas*. Hoc etiam sensu ait Hagæus cap. 2. vers. 5. ורוחי עומדת בתוככם אל תיראו & *Spiritus meus* (sive mea gratia) *permanet inter vos, nolite timere*. Quod autem

autem Esaias cap. 48. vers. 16. ait ועתה יהוה אלהים שלחני ורוחו *at nunc Dominus Deus me misit, ejusque Spiritus*, potest quidem intelligi per Dei animum, & misericordiam, vel etiam per ejus mentem in Lege revelatam; nam ait *a principio* (hoc est, cum primum ad vos veni, ut vobis Dei iram, ejusque sententiam contra vos prolatam prædicarem) *non occulte locutus sum, ex tempore, quo ipsa* (prolata) *fuit, ego adfui*, (ut ipse cap. 7. testatus est) at nunc lætus nuncius sum, & Dei misericordia missus, ut vestram restaurationem canam: Potest etiam, uti dixi, per Dei mentem in Lege revelatam intelligi, hoc est, quod ille jam etiam ex mandato Legis, nempe Levit. cap. 19. vers. 17. ad eos monendum venit. Quare eos iisdem conditionibus, & eodem modo, quo Moses solebat, monet. Et tandem, ut etiam Moses fecit, eorum restaurationem prædicendo desinit. Attamen prima explicatio mihi magis consona videtur.

Ex his omnibus, ut tandem ad id, quod intendimus, revertamur, hæ Scripturæ phrases perspicuæ fiunt, nempe *Prophetæ Spiritus Dei fuit, Deus Spiritum suum hominibus infudit, homines Spiritu Dei, & Spiritu Sancto repleti sunt.* &c. Nihil enim aliud significant, quam quod Prophetæ virtutem singularem & supra communem habebant, quodque pietatem eximia animi constantia colebant. Deinde quod Dei mentem, sive sententiam percipiebant; ostendimus enim, Spiritum Hebraice significare tam mentem, quam mentis sententiam & hac de causa, ipsam Legem quia Dei mentem explicabat, Spiritum sive mentem Dei vocari; quare æquali jure imaginatio Prophetarum quatenus per eam Dei decreta revelabantur, mens Dei etiam vocari poterat, Prophetæque mentem Dei habuisse dici poterant. Et quamvis menti etiam nostræ, mens Dei, ejusque æternæ sententiæ inscriptæ sint, & consequenter mentem etiam Dei (ut cum Scriptura loquar) percipiamus; tamen quia cognitio naturalis omnibus communis est, non tanti ab hominibus, ut jam diximus, æstimatur, & præcipue ab Hebræis, qui se supra omnes esse jactabant, imo qui omnes, & consequenter scientiam omnibus communem, contemnere solebant. Denique Prophetæ Dei Spiritum habere dicebantur, quia homines causas Propheticæ cognitionis ignorabant, eandemque admirabantur & propterea, ut reliqua

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

portenta, ipſam ad Deum referre, Deique cognitionem vocare ſolebant.

Poſſumus jam igitur ſine ſcrupulo affirmare, Prophetas, non niſi ope imaginationis, Dei revelata percepiſſe, hoc eſt, mediantibus verbis, vel imaginibus, iiſque veris, aut imaginariis. Nam, cum nulla alia media in Scriptura præter hæc reperiamus, nulla etiam alia, ut jam oſtendimus, nobis fingere licet. Quibus autem naturæ legibus id factum fuerit, fateor me ignorare. Potuiſſem quidem, ut alii, dicere, per Dei potentiam factum fuiſſe; attamen garrire viderer. Nam idem eſſet, ac ſi termino aliquo transcendentali formam alicujus rei ſingularis velim explicare. Omnia enim per Dei potentiam facta ſunt: Imo quia Naturæ potentia nulla eſt niſi ipſa Dei potentia, certum eſt nos eatenus Dei potentiam non intelligere, quatenus cauſas naturales ignoramus; adeoque ſtulte ad eandem Dei potentiam recurritur, quando rei alicujus cauſam naturalem, hoc eſt, ipſam Dei potentiam ignoramus. Verum nec nobis jam opus eſt, Propheticę cognitionis cauſam ſcire: Nam ut jam monui, hic tantum Scripturæ documenta inveſtigare conamur, ut ex iis, tanquam ex datis naturæ, noſtra concludamus; documentorum autem cauſas nihil curamus.

Cum itaque Prophetæ imaginationis ope Dei revelata perceperint, non dubium eſt, eos multa extra intellectus limites percipere potuiſſe; nam ex verbis, & imaginibus longe plures ideæ componi poſſunt, quam ex ſolis iis principiis, & notionibus quibus tota noſtra naturalis cognitio ſuperſtruitur.

Patet deinde, cur Prophetæ omnia fere parabolice, & ænigmatice perceperint, & docuerint, & omnia ſpiritualia corporaliter expreſſerint: hæc enim omnia cum natura imaginationis magis conveniunt. Nec jam mirabimur, cur Scriptura, vel Prophetæ adeo improprie, & obſcure de Dei Spiritu, ſive mente loquantur, ut Numeri cap. 11. verſ. 17. & Primi Regum cap. 22. verſ. 2. &c. Deinde quod Michæas Deum ſedentem, Daniël autem ut ſenem veſtibus albis indutum, Ezechiël vero veluti ignem, & qui Chriſto aderant, Spiritum Sanctum, ut columbam deſcententem, Apoſtoli vero ut linguas igneas, & Paulus denique, cum prius converteretur, lucem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

cem magnam viderit. Hæc enim omnia cum vulgaribus de Deo & Spiritibus imaginationibus, plane conveniunt. Denique quoniam imaginatio vaga est, & inconstans, ideo Prophetia Prophetis non diu hærebat, nec etiam frequens, sed admodum rara erat, in pauciſſimis scilicet hominibus, & in iis etiam admodum raro. Cum hoc ita sit, cogimur jam inquirere, unde Prophetis oriri potuit certitudo eorum, quæ tantum per imaginationem, & non ex certis mentis principiis percipiebant. Verum quicqnid & circa hoc dici potest, ex Scriptura peti debet, quandoquidem hujus rei (ut jam diximus) veram scientiam non habemus, sive eam per primas suas causas explicare non possumus. Quid autem Scriptura de certitudine Prophetarum doceat, in sequente capite ostendam, ubi de Prophetis agere constitui.

CAPUT II.

De Prophetis.

EX superiori capite, ut jam indicavimus, sequitur Prophetas non fuisse perfectiore mente præditos, sed quidem potentiâ vividius imaginandi, quod Scripturæ narrationes abunde etiam docent. De Salomone enim constat, eum quidem sapientiâ, sed non dono Prophetico cæteros excelluisse. Prudentissimi etiam illi Heman, Darda, Kalchol, Prophetæ non fuerunt, & contra homines rustici, & extra omnem disciplinam; imo mulierculæ etiam, ut Hagar ancilla Abrahami, dono Prophetico fuerunt præditæ. Quod etiam cum experientia, & ratione convenit: Nam qui maxime imaginatione pollent, minus apti sunt ad res pure intelligendum, & contra, qui intellectu magis pollent, eumque maxime colunt, potentiam imaginandi magis temperatam, magisque sub potestatem habent, & quasi freno tenent, nè cum intellectu confundatur. Qui igitur sapientiam & rerum naturalium, & spiritualium cognitionem ex Prophetarum libris investigare student, totâ errant viâ: quod, quoniam tempus, Philosophia, & denique res ipsa postulat; hic fuse ostendere decrevi, parum curans, quid superstitio ogganniat, quæ nullos magis odit, quam qui veram

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

veram ſcientiam, veramque vitam colunt. Et, proh dolor! res eo jam pervenit, ut, qui aperte fatentur, ſe Dei ideam non habere, & Deum non niſi per res creatas (quarum cauſas ignorant) cognoſcere, non erubeſcant Philoſophos Atheiſmi accuſare.

Ut autem rem ordine deducam, oſtendam, Prophetias variaviſſe, non tantum pro ratione imaginationis, & temperamenti corporis cujuſque Prophetæ, ſed etiam pro ratione opinionum, quibus fuerant imbuti, atque adeo Prophetiam numquam Prophetas doctiores reddidiſſe; ut ſtatim fuſius explicabo, ſed prius de certitudine Prophetarum hic agendum, tum quia hujus capitis argumentum ſpectat, tum etiam quia ad id, quod demonſtrare intendimus, aliquantum inſervit.

Cum ſimplex imaginatio non involvat ex ſua natura certitudinem, ſicuti omnis clara & diſtincta idea, ſed imaginationi, ut de rebus, quas imaginamur, certi poſſimus eſſe, aliquid neceſſario accedere debeat, nempe ratiocinium, hinc ſequitur Prophetiam per ſe non poſſe involvere certitudinem, quia, ut jam oſtendimus, à ſola imaginatione pendebat; & ideo Prophetæ non certi erant de Dei revelatione, per ipſam revelationem ſed per aliquod ſignum, ut patet ex Abrahamo (vide Geneſ. cap. 15. verſ. 8.) qui audita Dei promiſſione ſignum rogavit, ille quidem Deo credebat, nec ſignum petiit, ut Deo fidem haberet, ſed ut ſciret id à Deo ei promitti. Idem etiam clarius ex Gideone conſtat, ſic enim Deo ait ועשית לי אות שאתה מדבר עמי & *fac mihi ſignum* (ut ſciam) *quod tu mecum loqueris*. Vide Judicum cap. 6. verſ. 17. Moſi etiam dicit Deus וזה לך האות כי אנכי שלחתיך & *hoc* (ſit) *tibi ſignum, quod ego te miſi*. Ezechias, qui dudum noverat Eſaiam eſſe Prophetam, ſignum Prophetiæ ejus valetudinem prædicentis rogavit. Quod quidem oſtendit Prophetas ſemper ſignum aliquod habuiſſe, quo certi fiebant de rebus, quas Prophetice imaginabantur, & ideo Moſes monet (vide Deut. cap. 18. verſ. ult.) ut ſignum ex Propheta petant, nempe eventum alicujus rei futuræ. Prophetia igitur hac in re naturali cedit cognitioni, quæ nullo indiget ſigno, ſed ex ſua natura certitudinem involvit. Etenim hæc certitudo Prophetica mathematica quidem non erat, ſed tantum moralis: Quod etiam

ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ex ipsa Scriptura constat; nam Deut. cap. 14 monet Moses, quod si quis Propheta novos Deos docere velit, is, quamvis suam confirmet doctrinam signis, & miraculis, mortis tamen damnetur; nam, ut ipse Moses pergit, Deus signa etiam, & miracula facit ad tentandum populum, atque hoc Christus etiam Discipulos suos monuit, ut constat Matth. cap. 24. vers. 24. Quinimo Ezechiël cap. 14. ℣. 8. clare docet, Deum homines aliquando falsis revelationibus decipere: nam ait והנביא כי יפותה ודבר דבר אני יהוה פתיתי את הנביא ההוא & *quando Propheta* (falsus scil.) *inducitur*, & *verbum locutus fuerit*, *ego Deus induxi illum Prophetam*, quod etiam Michæas (vide Regum Lib. 1. cap. 22. ℣. 21.) de Prophetis Achahi testatur.

Et quamvis hoc ostendere videatur Prophetiam & revelationem rem esse plane dubiam, habebat tamen, uti diximus, multum certitudinis: Nam Deus pios, & electos nunquam decipit, sed juxta illud antiquum proverbium (vide Shamuëlis 1. c. 24. ℣. 13.) & ut ex historia Abigaëlis, ejusque oratione constat, Deus utitur piis, tanquam suæ pietatis instrumentis, & impiis tanquam suæ iræ executoribus, & mediis: quod etiam clarissime constat ex illo casu Michææ, quem modo citavimus; nam, quanquam Deus decreverat Achabum decipere per Prophetas, falsis tamen tantum Prophetis usus fuit, pio autem rem, ut erat, revelavit, & vera prædicere non prohibuit. Attamen, uti dixi, certitudo Prophetæ moralis tantum erat, quia nemo se justificare coram Deo potest, nec jactare, quod sit Dei pietatis instrumentum, ut ipsa Scriptura docet, & re ipsâ indicat; nam Dei ira Davidem seduxit ad numerandum populum, cujus tamen pietatem Scriptura abunde testatur: Tota igitur certitudo prophetica his tribus fundabatur 1. Quod res revelatas vividissime, ut nos vigilando ab objectis affecti solemus, imaginabantur. 2. Signo. 3. Denique, & præcipuo, quod animum ad solum æquum, & bonum inclinatum habebant. Et quamvis Scriptura non semper Signi mentionem faciat, credendum tamen est, Prophetas semper Signum habuisse; nam Scriptura non semper solet omnes conditiones, & circumstantias enarrare (ut multi jam notaverunt) sed res potius ut notas supponere. Præterea concedere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

dere possumus, Prophetas, qui nihil novi, nisi quod in Lege Mosis continetur, prophetabant, non indiguisse signo, quia ex Lege confirmabantur. E. gr. Prophetia Jeremiæ de vastatione Hierosolymæ confirmabatur Prophetiis reliquorum prophetarum, & minis Legis, ideoque signo non indigebat, sed Chananias, qui contra omnes Prophetas citam civitatis restaurationem Prophetabat, signo necessario indigebat, alias de sua Prophetia dubitare deberet, donec eventus rei ab ipso prædictæ suam Prophetiam confirmaret. Vide Jerem. cap. 28. vs. 8.

Cum itaque certitudo, quæ ex signis in Prophetis oriebatur, non mathematica (hoc est, quæ ex necessitate perceptionis rei perceptæ, aut visæ sequitur) sed tantum moralis erat, & signa non nisi ad Prophetæ persuadendum dabantur; hinc sequitur, Signa pro opinionibus, & capacitate Prophetæ data fuisse: ita ut signum, quod unum Prophetam certum redderet de sua Prophetiâ, alium, qui aliis esset imbutus opinionibus, minime convincere posset; & ideo signa in unoquoque Propheta variabant. Sic etiam ipsa revelatio variabat, ut jam diximus, in unoquoque Propheta pro dispositione temparamenti corporis, imaginationis, & pro ratione opinionum, quas antea amplexus fuerat. Pro ratione enim temperamenti variabat hoc modo, nempe; si Propheta erat hilaris, ei revelabantur victoriæ; pax, & quæ porro homines ad lætitiam movent. Tales enim similia sæpius imaginari solent. si contra tristis erat, bella, supplicia, & omnia mala ei revelabantur; & sic prout Propheta erat misericors, blandus, iracundus, severus &c. eatenus magis aptus erat ad *has*, quam ad *illas* revelationes. Pro dispositione imaginationis autem sic etiam variabat, nempe; si Propheta erat elegans, stylo etiam eleganti Dei mentem percipiebat, sin autem confusus, confuse; & sic porro circa revelationes, quæ per imagines repræsentabantur, nempe; si Propheta erat rusticus, boves, & vaccæ &c. si vero miles, duces, exercitus; si denique aulicus, solium regium, & similia ipsi repræsentabantur. Denique variabat Prophetia pro diversitate opinionum Prophetarum: nempe Magis, (vide Matthæi cap. 2.) qui nugis astrologiæ credebant, revelata fuit Christi nativitas, per imaginationem stellæ in oriente ortæ.

Augur-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Auguribus Nabucadonoſſoris (vide Ezechiëlis cap. 21. ℣ſ. 26.) in extis revelata fuit vaſtatio Hieroſolymæ, quam etiam idem Rex ex oraculis intellexit, & ex directione ſagittarum, quas ſurſum in aërem projecit. Prophetis deinde, qui credebant homines ex libera electione, & propria potentia agere, Deus ut indifferens revelabatur, & ut futurarum humanarum actionum inſcius. Quæ omnia ex ipſa Scriptura ſingulatim jam demonſtrabimus.

Primum igitur conſtat ex illo caſu Eliſæ, (vide Regum Lib. 2. cap. 3. ℣ſ. 15.) qui, ut Johoramo prophetaret, organum petiit, nec Dei mentem percipere potuit, niſi poſtquam muſica organi delectatus fuit, tum demum Jehoramo cum ſociis læta prædixit, quod antea contingere nequiit, quia Regi iratus erat; & qui in aliquem irati ſunt, apti quidem ſunt ad mala, non vero bona de iiſdem imaginandum. Quod autem alii dicere volunt, Deum iratis, & triſtibus non revelari, ii quidem ſomniant; nam Deus Moſi in Pharhaonem irato revelavit miſeram illam primogenitorum ſtragem, (vide Exodi cap. 11. ℣ſ. 8.) idque nullo adhibito organo. Kaino etiam furenti Deus revelatus eſt. Ezechiëli præ irâ impatienti miſeriæ, & contumacia Judæorum revelata fuit. (vide Ezechiëlis cap. 3. ℣ſ. 14.) & Jeremias mœſtiſſimus, & magno vitæ tædio captus calamitates Judæorum prophetavit: adeo ut Joſias eum conſulere noluerit, ſed fœminam ei contemporaneam, utpote quæ ex ingenio muliebri magis apta erat, ut ei Dei miſericordia revelaretur. (vide Lib. 2. Paralip. cap. 35.) Michæas etiam nunquam Achabo aliquid boni, quod tamen alii veri Prophetæ fecerunt, (ut patet ex primo Regum cap. 20.) ſed tota ejus vita mala prophetavit (vide 1 Reg. cap. 22. ℣ſ. 7. & clarius in 2. Paralip. cap. 18. ℣ſ. 7.) Prophetæ itaque pro vario corporis temperamento magis ad *has*, quam ad *illas* revelationes erant apti. Stylus deinde prophetiæ pro eloquentia cujuſque Prophetæ variabat; Prophetiæ enim Ezechiëlis, & Amoſis non ſunt, ut illæ Eſaiæ, Nachumi eliganti, ſed rudiore ſtylo ſcriptæ. Et ſi quis, qui linguam Hebraicam callet, hæc curioſius inſpicere velit, conferat diverſorum Prophetarum quædam ad invicem capita, quæ ejuſdem ſunt argumenti, & magnam reperiet in ſtylo diſcrepantiam. Conferat ſcil. cap. 1. aulici Eſaiæ ex ℣ſ. 11. uſque ad 20 cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

cap. 5. ruſtici Amoſis ex Vſ. 21. uſque ad 24. Conferat deinde ordinem & rationes Prophetiæ Jeremiæ, quam cap. 49. Edomææ ſcripſit, cum ordine, & rationibus Hobadiæ. Conferat porro etiam Eſaiæ cap. 40. verſ. 19, 20. & cap. 44. ex verſ. 8. cum cap. 8. verſ. 6. & cap. 13. verſ. 2. Hoſeæ. Et ſic de cæteris: quæ ſi omnia recte perpendantur, facile, oſtendent, Deum nullum habere ſtylum peculiarem dicendi, ſed tantum pro eruditione, & capacitate Prophetæ eatenus eſſe elegantem, compendioſum, ſeverum, rudem, prolixum, & obſcurum.

Repreſentationes propheticæ, & hieroglyphica, quamvis idem ſignificarent, variabant tamen; nam Eſaiæ aliter Dei gloria templum relinquens repræſentata fuit, quam Ezechiëli: Rabini autem volunt utramque repræſentationem eandem prorſus fuiſſe, at Ezechiëlem, ut ruſticum eam ſupra modum miratum fuiſſe, & ideo ipſam omnibus circumſtantiis enarraviſſe. Attamen, niſi ejus rei certam habuerunt traditionem, quod minime credo, rem plane fingunt: Nam Eſaias Seraphines ſenis alis, Ezechiel vero beſtias quaternis alis vidit. Eſaias vidit Deum veſtitum & in ſolio regio ſedentem, Ezechiel autem inſtar ignis; uterque ſine dubio Deum vidit, prout ipſum imaginari ſolebat. Variabant præterea repræſentationes non modo tantum, ſed etiam perſpicuitate; nam repræſentationes Zachariæ obſcuriores erant, quam ut ab ipſo abſque explicatione poſſent intelligi, ut ex ipſarum narratione conſtat; Danielis autem etiam explicatæ nec ab ipſo Propheta potuerunt intelligi. Quod quidem non contigit propter rei revelandæ difficultatem (de rebus enim humanis tantum agebatur, quæ quidem limites humanæ capacitatis non excedunt, niſi quia futuræ ſunt) ſed tantum quia Danielis imaginatio non æque valebat ad Prophetandum vigilando, ac in ſomnis, quod quidem inde appareret, quod ſtatim in initio revelationis ita perterritus fuit, ut fere de ſuis viribus deſperaret. Quare propter imaginationis, & virium imbecillitatem res ipſi admodum obſcuræ repræſentatæ fuerunt, neque eas etiam explicatas intelligere potuit. Et hic notandum verba a Daniële audita (ut ſupra oſtendimus) imaginaria tantum fuiſſe, quare non mirum eſt, illum tum temporis perturbatum

omnia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

omnia illa verba adeo confuſe, & obſcure imaginatum fuiſſe, ut nihil ex iis poſtea intelligere potuerit. Qui autem dicunt, Deum noluiſſe Danïeli rem clare revelare, videntur non legiſſe verba Angeli, qui expreſſe dixit (vide cap. 10. ℣ſ. 14.) *ſe veniſſe, ut Danïelem intelligere faceret, quid ſuo populo in poſteritate dierum contingeret.* Quare res illæ obſcuræ manſerunt, quia nullus tum temporis reperiebatur, qui tantum imaginationis virtute polleret, ut ipſi clarius revelari poſſent. Denique Prophetæ, quibus revelatum fuit, Deum Eliam abrepturum, perſuadere volebant Eliſæ, eum alibi locorum delatum, ubi adhuc inveniri ab ipſis poſſet; quod ſane clare oſtendit, eos Dei revelationem non recte intellexiſſe. Hæc fuſius oſtendere non eſt opus; nam nihil ex Scriptura clarius conſtat, quam quod Deus unum Prophetam longe majore gratia ad Prophetizandum donavit, quam alium. At quod Prophetiæ ſive repræſentationes pro opinionibus Prophetarum, quas amplexi fuerint, etiam variarent, & quod Prophetæ varias, imo contrarias habuerint opiniones, & varia præjudicia (loquor circa res mere ſpeculativas, nam circa ea, quæ probitatem, & bonos mores ſpectant, longe aliter ſentiendum) curioſius, & prolixius oſtendam; nam hanc rem majoris momenti eſſe puto; inde enim tandem concludam, Prophetiam nunquam Prophetas doctiores reddidiſſe, ſed eos in ſuis præconceptis opinionibus reliquiſſe, ac propterea nos iis circa res mere ſpeculativas minime teneri credere.

Mirâ quadam præcipitantiâ omnes ſibi perſuaſerunt, Prophetas omnia, quæ humanus intellectus aſſequi poteſt, ſciviſſe: Et quamvis loca quædam Scripturæ nobis quam clariſſime dicent, Prophetas quædam ignoraviſſe, dicere potius volunt, ſe Scripturam iis in locis non intelligere, quam concedere Prophetas rem aliquam ignoraviſſe, aut verba Scripturæ ita torquere conantur, ut id, quod plane non vult, dicat. Sane ſi horum utrumvis licet, actum eſt cum tota Scriptura; fruſtra enim conabimur aliquid ex Scriptura oſtendere, ſi ea, quæ maxime clara ſunt, inter obſcura, & impenetrabilia ponere licet, aut ad libitum interpretari. E. G. nihil in Scriptura clarius, quam quod Joſua, & forte etiam autor, qui ejus hiſtoriam ſcripſit, putaverunt, ſolem circum terram moveri,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

veri, terram autem quiescere, & quod sol per aliquod tempus immotus stetit. Attamen multi, quia nolunt concedere in cœlis aliquam posse dari mutationem, illum locum ita explicant, ut nihil simile dicere videatur; alii autem qui rectius philosophari didicerunt, quoniam intelligunt terram moveri, solem contra quiescere, sive circum terram non moveri, summis viribus idem ex Scriptura, quamvis aperte reclamante, extorquere conantur: quos sane minor. An, quæso, tenemur credere, quod miles Josua Astronomiam callebat? & quod miraculum ei revelari non potuit, quod lux solis non potuit diuturnior solito supra horizontem esse, nisi Josua ejus causam intelligeret? mihi sane utrumque ridiculum videtur; malo igitur aperte dicere Josuam diuturnioris illius lucis causam veram ignoravisse, eumque, omnemque turbam, quæ aderat simul putavisse solem motu diurno circa terram moveri, & illo die aliquamdiu stetisse, idque causam diuturnioris illius lucis credidisse, nec ad id attendisse, quod ex nimia glacie, quæ tum temporis in regione aëris erat (vide Josuæ cap. 10. vers. 11.) refractio solito major oriri potuerit, vel aliud quid simile, quod jam non inquirimus. Sic etiam Esaiæ signum umbræ retrogradæ ad ipsius captum revelatum fuit, nempe per retrogradationem solis: nam etiam putabat solem moveri, & terram quiescere. Et de parheliis forte nunquam nec per somnium cogitavit. Quod nobis sine ullo scrupulo statuere licet; nam signum revera contingere poterat, & regi ab Esaiâ prædici, quamvis Propheta veram ejus causam ignoraret. De fabrica Salomonis, siquidem illa à Deo revelata fuit, idem etiam dicendum: nempe quod omnes ejus mensuræ pro captu, & opinionibus Salomonis ei revelatæ fuerunt: quia enim non tenemur credere Salomonem Mathematicum fuisse, licet nobis affirmare, eum rationem inter peripheriam, & circuli diametrum ignoravisse, & cum vulgo operariorum putavisse, eam esse, ut 3 ad 1. Quod si licet dicere nos textum illum Lib. 1. Reg. cap. 7. vers. 23. non intelligere, nescio hercule, quid ex Scriprura intelligere possumus; cum ibi fabrica simpliciter narretur, & mere historice; imo si licet fingere scripturam aliter sensisse, sed propter aliquam rationem nobis incognitam, ita

scribere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ſcribere voluiſſe, tum nihil aliud fit, quam totius Scripturæ omnimoda everſio: nam unuſquiſque æquali jure de omnibus Scripturæ locis idem dicere poterit; atque adeo quicquid abſurdum, & malum humana malitia excogitare poteſt, id, ſalva Scripturæ autoritate, & defendere & patrare licebit. At id, quod nos ſtatuimus nihil impietatis continet; nam Salomon, Eſaias, Joſua &c. quamvis Prophetæ, homines tamen fuerunt, & nihil humani ab ipſis alienum exiſtimandum. Ad captum Noachi etiam revelatum ei fuit Deum humanum genus delere, quia putabat mundum extra Palæſtinam non inhabitari. Nec tantum hujuſmodi res, ſed etiam alias majoris momenti Prophetæ ſalva pietate ignorare potuerunt, & revera ignoraverunt; nihil enim ſingulare de divinis attributis docuerunt, ſed admodum vulgares de Deo habuerunt opiniones: ad quas etiam eorum revelationes accommodatæ ſunt, ut jam multis Scripturæ teſtimoniis oſtendam: ita ut facile videas, eos non tam ob ingenii ſublimitatem, & præſtantiam quam ob pietatem, & animi conſtantiam laudari, & tantopere commendari.

Adamus, primus cui Deus revelatus fuit, ignoravit, Deum eſſe omnipræſentem, & omniſcium, ſe enim à Deo abſcondidit, & ſuum peccatum coram Deo, quaſi hominem coram haberet, conatus eſt excuſare: quare Deus etiam ei ad ipſius captum revelatus fuit, nempe ut qui non ubique eſt, & ut inſcius loci, & peccati Adami: audivit enim, aut viſus eſt audire Deum per hortum ambulantem, eumque vocantem, & quærentem ubi eſſet; deinde ex occaſione ejus verecundiæ ipſum rogantem, num de arbore prohibita comederit. Adamus itaque nullum aliud Dei attributum noverat, quam quod Deus omnium rerum fuit opifex. Kaino etiam Deus revelatus fuit ad ipſius captum, nempe ut rerum humanarum inſcius, nec ipſi, ut ſui peccati pæniteret, opus erat ſublimiorem Dei cognitionem habere. Labano Deus ſeſe revelavit, tanquam Deus Abrahami, quia credebat, unamquamque nationem ſuum habere Deum peculiarem. Vide Gen. cap. 31. verſ. 29. Abrahamus etiam ignoravit Deum eſſe ubique, reſque omnes præcognoſcere: ubi enim ſententiam in Sedomitas audivit, oravit, ut Deus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Deus eam non exequeretur, antequam sciret, num omnes illo supplicio essent digni; ait enim (vide Gen. cap. 18. vers. 24) אולי יש חמישים צדיקים בתוך העיר *forte reperiuntur quinquaginta justi in illa civitate:* nec Deus ipsi aliter revelatus fuit; sic enim in Abrahami imaginatione loquitur. ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה ואם לא אדעה *nunc descendam ut videam, num juxta summam querelam, quæ ad me venit, fecerunt, sin autem minus* (rem) *sciam.* Divinum etiam de Abrahamo testimonium (de quo vide Gen. cap. 18. vers. 19.) nihil continet præter solam obedientiam, & quod domesticos suos ad æquum, & bonum moneret, non autem quod sublimes de Deo habuerit cogitationes. Moses non satis etiam percepit, Deum esse omniscium, humanasque actiones omnes ex solo decreto dirigi: Nam, quanquam Deus ipsi dixerat (vide Exod. cap. 3. vers. 18.) Israëlitas ei obtemperaturos, rem tamen in dubium revocat, regeritque (vide Exod. cap. 4. vers. 1.) והן לא יאמינו לי ולא ישמעו לקולי *quid si mihi non credant, nec mihi obtemperent.* Et ideo Deus etiam ipsi ut indifferens, & ut inscius futurarum humanarum actionum revelatus fuit. Dedit enim ei duo signa, dixitque; (Exod. 4. vers. 8.) *si contigerit, ut primo signo non credant, credent tamen ultimo, quod si etiam nec ultimo credent, cape (tum) aliquantulum aquæ fluvii &c.* Et sane siquis sine præjudicio Mosis sententias perpendere velit, clare inveniet, ejus de Deo opinionem fuisse, quod sit ens, quod semper extitit, existit, & semper existet; & hac de causa ipsum vocat יהוה *Jehova* nomine, quod Hebraice hæc tria tempora existendi exprimit: de ejus autem natura nihil aliud docuit, quam quod sit misericors, benignus, &c. & summe zelotypus, ut ex plurimis locis Pentateuchi constat. Deinde credidit, & docuit, hoc ens ab omnibus aliis entibus ita differre, ut nulla imagine alicujus rei visæ posset exprimi, nec etiam videri, non tam propter rei repugnantiam, quam propter humanam imbecillitatem: & præterea ratione potentiæ, singulare, vel unicum esse: concessit quidem dari entia, quæ (sine dubio ex ordine & mandato Dei) vicem Dei gerebant, hoc est, entia quibus Deus autoritatem, jus, & potentiam dedit ad dirigendas nationes, & iis providendum & curandum; at hoc ens, quod colere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

lere tenebantur, ſummum & ſupremum Deum, ſive (ut Hebræorum phraſi utar) Deum Deorum eſſe docuit, & ideo in cantico Exodi (cap. 15. verſ. 11) dixit מי כמוכה באלים יהוה *quis inter Deos tui ſimilis, Jehova?* & Jetro (cap. 18. verſ. 11) עתה ידעתי כי גדול יהוה מכל האלהים *nunc novi, quod Jehova major eſt omnibus Diis*, hoc eſt, tandem cogor Moſi concedere, quod Jehova major eſt omnibus Diis, & potentia ſingulari: an vero Moſes hæc entia, quæ vicem Dei gerebant, a Deo creata eſſe crediderit, dubitari poteſt: quandoquidem de eorum creatione, & principio nihil, quod ſcimus, dixerit: docuit præterea, hoc ens mundum hunc viſibilem ex Chao (vide cap. 1 Gen. verſ. 2) in ordinem redegiſſe, ſeminaque naturæ indidiſſe, adeoque in omnia ſummum jus & ſummam potentiam habere, & (vide Deut. cap. 10. verſ. 14, 15.) pro hoc ſummo ſuo jure, & potentiâ ſibi ſoli Hebræam nationem elegiſſe, certamque mundi plagam, (vide Deut. cap. 4. verſ. 19. & cap. 32. verſ. 8, 9.) reliquas autem nationes, & regiones curis reliquorum Deorum a ſe ſubſtitutorum reliquiſſe; & ideo Deus Iſraëlis, & Deus (vide Libri 2 Paralip. cap. 32. verſ. 19.) Hieroſolymæ, reliqui autem Dii reliquarum nationum Dii vocabantur. Et hac etiam de cauſa credebant Judæi regionem illam, quam Deus ſibi elegerat cultum Dei ſingularem, & ab aliarum regionum cultu prorſus diverſam requirere, imo nec poſſe pati cultum aliorum Deorum, aliiſque regionibus proprium: nam gentes illæ, quas rex Aſſyriæ in Judæorum terras duxit, credebantur a leonibus dilaniari, quia cultum Deorum illius terræ ignorabant. (vide Lib. 2 Regum cap. 17. verſ. 25, 26. &c.) Et Jacobus, ex Aben Hezræ opinione, dixit propterea filiis, ubi patriam petere voluit, ut ſe novo cultui præpararent, & Deos alienos, hoc eſt, cultum Deorum illius terræ, in quâ tum erant, deponerent. (vide Gen. cap. 35. verſ. 2,3.) David etiam, ut Saulo diceret, ſe propter ejus perſecutionem coactum eſſe, extra patriam vivere, dixit, ſe ab hæreditate Dei expelli, & ad alios Deos colendos mitti, (vide Sham. Lib. 1. cap. 26. verſ. 19.) Denique credidit hoc ens, ſive Deum, ſuum domicilium in cœlis habere (vide Deut. cap. 33. verſ. 27) quæ opinio inter ethnicos frequentiſſima fuit. Si jam ad Moſis revelationes attendamus, eas hiſce

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

opinionibus accommodatas fuisse reperiemus; nam quia credebat Dei naturam illas, quas diximus, pati conditiones, nempe, misericordiam, benignitatem &c. ideo Deus, ad hanc ejus opinionem, & sub hisce attributis ipsi revelatus fuit. (vide Exodi cap. 34. vers. 6,7. ubi narratur qua ratione Deus Mosi apparuit; & decalogi. vers. 4,5.) Deinde capite 33. vers. 18. narratur, Mosen a Deo petiisse, ut sibi liceret, eum videre; sed quoniam Moses, ut jam dictum est, nullam Dei imaginem in cerebro formaverat, & Deus (ut jam ostendi) non revelatur Prophetis, nisi pro dispositione eorum imaginationis, ideo Deus nulla ipsi imagine apparuit: atque hoc contigisse inquam, quia Mosis imaginationi repugnabat, nam alii Prophetæ, Deum se vidisse testantur; Nempe Esaias, Ezechiël, Daniël, &c. & hac de causa Deus Mosi respondit, לא תוכל לראות את פני *non poteris meam faciem videre*, & quia Moses credebat, Deum esse visibilem, hoc est, ex parte divinæ naturæ nullam id implicare contradictionem, alias enim nihil simile petiisset; ideo addit כי לא יראני האדם וחי *quoniam nemo me videbit, & vivet;* reddit igitur rationem opinioni Mosis consentaneam; non enim dicit, id ex parte divinæ naturæ implicare contradictionem, ut res revera se habet, sed id contingere non posse, propter humanam imbecillitatem. Porro ut Deus Mosi revelaret, Israëlitas, quia vitulum adoraverant, reliquis gentibus similes factos esse, ait cap. 33. vers. 2, 3. se missurum angelum, hoc est ens, quod vice supremi entis Israëlitarum curam haberet, se autem nolle inter ipsos esse; hoc enim modo nihil Mosi relinquebatur, ex quo ipsi constaret Israëlitas Deo reliquis nationibus, quas Deus etiam curæ aliorum entium, sive angelorum tradiderat dilectiores esse, ut constat ex vers. 16. ejusdem capitis. Denique, quia Deus in cœlis habitare credebatur, ideo Deus, tanquam è cœlo supra montem descendens, revelabatur, & Moses etiam montem, ut Deum alloqueretur, ascendebat, quod minime opus ei esset, si æque facile Deum ubique imaginari posset. Israëlitæ de Deo nihil fere norunt, tametsi ipsis revelatus est, quod quidem plusquam satis ostenderunt cum ejus honorem, & cultum paucis post diebus vitulo tradiderunt, crediderunt que illum esse eos Deos, qui eos ex Ægypto eduxerant. Nec sane credendum est, quod homines superstitioni-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ſtitionibus Ægiptiorum aſſueti, rudes, & miſerrima ſervitute confecti, aliquid ſani de Deo intellexerint, aut quod Moſes eos aliquid docuerit, quam modum vivendi, non quidem tanquam Philoſophus, ut tandem ex animi libertate, ſed tanquam Legis lator, ut ex imperio Legis coacti eſſent bene vivere. Quare ratio bene vivendi, ſive vera vita, Deique cultus, & amor iis magis ſervitus, quam vera libertas, Deique gratia, & donum fuit; Deum enim amare, ejuſque legem ſervare juſſit, ut Deo præterita bona (ex Ægyptica ſcilicet ſervitute libertatem &c.) accepta ferrent, & porro minis eos perterrefacit, ſi illorum præceptorum fuiſſent tranſgreſſores, & contra, ſi ea obſervaverint, multa promittit bona. Eos itaque eodem modo docuit, ac parentes pueros, omni ratione carentes, ſolent. Quare certum eſt, eos virtutis excellentiam, veramque beatitudinem ignoraviſſe. Jonas conſpectum Dei fugere putavit, quod videtur oſtendere, eum etiam credidiſſe, Deum curam cæterarum regionum, extrà Judæam, aliis potentiis, a ſe tamen ſubſtitutis, tradidiſſe. Nec ullus in vetere teſtamento habetur, qui magis ſecundum rationem de Deo locutus eſt, quam Salomon, qui lumine naturali omnes ſui ſeculi ſuperavit; & ideo etiam ſe ſupra Legem (nam ea iis tantum tradita eſt, qui ratione, & naturalis intellectus documentis carent) exiſtimavit, legeſque omnes, quæ regem ſpectant, & quæ tribus potiſſimum conſtabant (vide Deut. cap. 17. ℣ſ. 16, 17) parvi pependit, imo eas plane violavit (in quo tamen erravit, nec quod Philoſopho dignum egit, nempe, quod voluptatibus indulſerit) omnia fortunæ bona mortalibus vana eſſe docuit (vide Eccl.) & nihil homines intellectu præſtantius habere, nec majori ſupplicio, quam ſtultitiâ, puniri, (vide Proverb. cap. 16. verſ. 23.) ſed ad Prophetas revertamur, quorum diſcrepantes opiniones etiam notare ſuſcepimus. Ezechielis ſententias adeo ſententiis Moſis repugnantes invenerunt Rabini, qui nobis illos (qui jam tantum extant) libros prophetarum reliquerunt, (ut tractatu Sabbati cap. 1. fol. 13. pag. 2. narratur) ut fere deliberaverint, ejus librum inter canonicos non admittere, atque eundem plane abſcondidiſſent, niſi quidam Chananias in ſe ſuſcepiſſet ipſum explicare, quod tandem magno cum labore, & ſtudio (ut ibi narratur) ajunt ipſum feciſſe, qua ra-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

tione autem, non ſatis conſtat, nempe, an quod commentarium, qui forte periit, ſcripſerit, vel quod ipſa Ezechiëlis verba, & orationes (ut fuit audacia) mutaverit, & ex ſuo ingenio ornaverit; quidquid ſit, cap. ſaltem 18 non videtur convenire cum verſu 7. cap. 34 Exodi, nec cum ℣. 18. cap. 32 Jerem. &c. Shamuël credebat Deum, ubi aliquid decreverat, numquam decreti pœnitere (vide lib. 1 Shamuëlis cap. 15. verſ. 29) nam Saulo, ſui peccati pœnitenti, & Deum adorare, veniamque ab ipſo petere volenti, dixit, Deum ſuum contra eum decretum non mutaturum: Jeremiæ autem contra revelatum fuit (vide cap. 18. verſ. 8. 10) nempe Deum, ſive aliquid damni, ſive aliquid boni alicui nationi decreverit, ſui decreti pœnitere, modo homines etiam a tempore ſententiæ, vel in melius, vel in pejus mutentur. At Joël Deum damni pœnitere tantum docuit (vide ejus cap. 2. verſ. 13.) Denique ex capite 4 Gen. verſ. 7. clariſſime conſtat, hominem poſſe peccati tentationes domare, & bene agere; id enim Kaino dicitur, qui tamen ut ex ipſa Scripturâ, & Joſepho conſtat, eas nunquam domavit; idem etiam ex modo allato cap. Jeremiæ evidentiſſime colligitur; nam ait Deum ſui decreti in damnum, aut bonum hominum prolati, pœnitere, prout homines mores, & modum vivendi mutare volunt: at Paulus contra nihil apertius docet, quam quod homines nullum imperium, niſi ex Dei ſingulari vocatione, & gratia in carnis tentationes habent. Vide Epiſt. ad Romanos cap. 9. ex verſ. 10. &c. & quod cap. 3. verſ. 5. & cap. 6. verſ. 19. ubi Deo juſtitiam tribuit, ſe corrigit, quod humano more ſic loquatur, & propter carnis imbecillitatem.

Ex his itaque ſatis, ſuperque conſtat, id, quod oſtendere proponebamus, nempe Deum revelationes captui, & opinionibus prophetarum accommodaviſſe, Prophetaſque res, quæ ſolam ſpeculationem, & quæ non charitatem, & uſum vitæ ſpectant, ignorare potuiſſe, & revera ignoraviſſe, contrariaſque habuiſſe opiniones. Quare longe abeſt, ut ab iis cognitio rerum naturalium, & ſpiritualium ſit petenda. Concludimus itaque nos Prophetis nihil aliud teneri credere præter id, quod finis & ſubſtantia eſt revelationis, in reliquis, prout unicuique libet, liberum eſt credere, exempli gratia, revelatio Kaini, nos tantum docet, Deum Kainum monuiſſe ad ve-

ram

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ram vitam; id enim tantum intentum, & ſubſtantia revelationis eſt, non vero libertatem voluntatis, aut res Philoſophicas docere; quare, tametſi in verbis illius monitionis, & rationibus libertas voluntatis clariſſime continetur, nobis tamen licitum eſt, contrarium ſentire, quandoquidem verba illa, & rationes ad captum tantum Kaini accommodatæ ſunt. Sic etiam Michææ revelatio tantum docere vult, quod Deus Michææ verum exitum pugnæ Achabi contra Aram revelavit, quare hoc etiam tantum tenemur credere; quicquid igitur præter hoc in illa revelatione continetur, nempe de Dei Spiritu vero, & falſo, & de exercitu cœli, ab utroque Dei latere ſtante, & reliquæ illius revelationis circumſtantiæ, nos minime tangunt: adeoque de iis unuſquiſque, prout ſuæ rationi magis conſentaneum videbitur, credat. De rationibus, quibus Deus Jobo oſtendit ſuam in omnia potentiam, ſi quidem verum eſt quod Jobo revelatæ fuerunt, & quod author hiſtoriam narrare, non autem (ut quidam credunt) ſuos conceptus ornare ſtuduerit; idem etiam dicendum, nempe eas ad captum Jobi, & ad ipſum tantum convincendum allatas fuiſſe, non vero quod ſint rationes univerſales ad omnes convincendum. Nec aliter de Chriſti rationibus, quibus Phariſæos contumaciæ, & ignorantiæ convincit diſcipulosq; ad veram vitam hortatur, ſtatuendum; quod nempe ſuas rationes opinionibus & principiis unius cujuſque accommodavit. Ex. gr. cum Phariſæis dixit, vide Matth. cap. 11. verſ. 26, *& ſi Satanas Satanam ejicit, adverſus ſe ipſum diviſus eſt; quomodo igitur ſtaret regnum ejus*; nihil niſi Phariſæos ex ſuis principiis convincere voluit, non autem docere, dari Dæmones, aut aliquod Dæmonum regnum: ſic etiam cum diſcipulis dixit Matth. 18. verſ. 10; *videte ne contemnatis unum ex parvis iſtis, dico enim vobis Angelos eorum in cœlis &c.* Nihil aliud docere vult, quam ne ſint ſuperbi, & ne aliquem contemnant, non vero reliqua, quæ in ipſius rationibus, quas tantum adfert ad rem diſcipulis melius perſuadendum, continentur. Idem denique de rationibus, & ſignis Apoſtolorum abſolute dicendum, nec de his opus eſt fuſius loqui: nam ſi mihi enimeranda eſſent omnia Scripturæ Loca, quæ tantum ad hominem, ſive ad captum alicujus ſcripta ſunt, & quæ non ſine magno Philoſophiæ præjudicio, tanquam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

divina doctrina defenduntur, a brevitate, cui ſtudeo, longe diſcederem: ſufficiat igitur, quædam pauca, & univerſalia attigiſſe, reliqua curioſus lector apud ſe perpendat. Verum enimvero quamvis hæc tantum, quæ de Prophetis, & Prophetia egimus, ad ſcopum, ad quem intendo, præcipue pertineant, nempe ad ſeparandam Philoſophiam a Theologia, attamen, quia hanc quæſtionem univerſaliter attigi, lubet adhuc inquirere, num donum Propheticum Hebræis tantum peculiare fuerit, an vero omnibus nationibus commune; tum etiam quid de vocatione Hebræorum ſtatuendum, de quibus vide caput ſequens.

CAPUT III.

De Hebræorum vocatione. Et an Donum Propheticum Hebræis peculiare fuerit.

VEra fœlicitas, & Beatitudo uniuſcujuſque in ſola boni fruitione conſiſtit, non vero in ea gloria, quod ſolus ſcilicet, & reliquis excluſis, bono fruatur; qui enim ſe propterea beatiorem æſtimat, quod ipſi ſoli, cæteris non item bene ſit, aut quod reliquis ſit beatior, & magis fortunatus, is veram fœlicitatem, & beatitudinem ignorat, & lætitia, quam inde concipit, niſi puerilis ſit, ex nulla alia re oritur, quam ex invidia, & malo animo. Ex. gr. vera hominis fœlicitas, & beatitudo in ſola ſapientiâ, & veri cognitione conſiſtit, at minime in eo, quod ſapientior reliquis ſit, vel quod reliqui vera cognitione careant; hoc enim ejus ſapientiam, hoc eſt, veram ejus fœlicitatem nihil prorſus auget. Qui itaque propter hoc gaudet, is malo alterius gaudet, adeoque invidus eſt, & malus, nec veram novit ſapientiam, neque veræ vitæ tranquillitatem. Cum igitur Scriptura, ut Hebræos ad obedientiam legis hortetur, dicit Deum eos præ cæteris nationibus ſibi elegiſſe (vide Deut. cap. 10. verſ. 15.) ipſis propinquum eſſe, aliis non item, (Deut. cap. 4. verſ. 4. 7.) iis tantum leges juſtas præſcripſiſſe, ejuſdem cap. verſ. 8, ipſis denique tantum, cæteris poſthabitis, innotuiſſe, vide ejuſdem cap. verſ. 32. &c. ad eorum captum tantum loquitur, qui, ut in ſuperiore capite oſtendi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

oſtendimus, & Moſes etiam teſtatur (vide Deut. cap. 9. verſ. 6, 7.) veram beatitudinem non noverant; nam ſane ipſi non minus beati fuiſſent, ſi Deus omnes æque ad ſalutem vocaviſſet: nec ipſis Deus minus foret propitius, quamvis reliquis æque prope adeſſet, nec leges minus juſtæ, nec ipſi minus ſapientes, etſi omnibus præſcriptæ fuiſſent, nec miracula Dei potentiam minus oſtendiſſent, ſi etiam propter alias nationes facta fuiſſent; nec denique Hebræi minus tenerentur Deum colere, ſi Deus hæc omnia dona omnibus æqualiter largitus fuiſſet. Quod autem Deus Salomoni dicit, (vide Reg. Lib. 1. c. 3. ℣. 12) neminem poſt eum æque ſapientem, ac ipſum, futurum, modus tantum loquendi videtur eſſe ad ſignificandam eximiam ſapientiam: quicquid ſit, minime credendum eſt, quod Deus Salomoni, ad majorem ejus felicitatem, promiſerit, ſe nemini poſtea tantam ſapientiam largiturum fore; hoc enim Salomonis intellectum nihil augeret, nec prudens Rex etſi Deus ſe eadem ſapientiâ omnes donaturum dixiſſet, minores pro tanto munere Deo ageret gratias.

Verum enimvero, etſi dicamus Moſen in locis Pentateuchi modò citatis ad Hebræorum captum locutum fuiſſe, nolumus tamen negare, quod Deus ipſis ſolis leges illas Pentateuchi præſcripſerit, neque, quod tantum iis locutus fuerit, nec denique quod Hebræi tot miranda viderint, qualia nulli alii nationi contigerunt; ſed id tantum volumus, Moſen tali modo, iiſque præcipue rationibus Hebræos monere voluiſſe, ut eos ex ipſorum puerili captu ad Dei cultum magis devinciret; deinde oſtendere voluimus Hebræos non ſcientiâ, neque pietate ſed plane alia re cæteras nationes excelluiſſe; ſive (ut cum Scripturâ ad eorum captum loquar) Hebræos non ad veram vitam, & ſublimes ſpeculationes, quanquam ſæpe monitos, ſed ad aliam plane rem electos a Deo præ reliquis fuiſſe, quænam autem ea fuerit, ordine hic oſtendam.

Verum antequam incipiam, explicare paucis volo, quid per Dei directionem, perque Dei auxilium externum & internum, & quid per Dei electionem, quidque denique per fortunam in ſequentibus intelligam. Per Dei directionem intelligo fixum illum & immutabilem naturæ ordinem ſive rerum naturalium concatenationem:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

nem: diximus enim ſupra & in alio loco jam oſtendimus, leges naturæ univerſales, ſecundum quas omnia fiunt & determinantur, nihil eſſe niſi Dei æterna decreta, quæ ſemper æternam veritatem & neceſſitatem involvunt. Sive igitur dicamus omnia ſecundum leges naturæ fieri, ſive ex Dei decreto & directione ordinari, idem dicimus. Deinde quia rerum omnium naturalium potentia, nihil eſt niſi ipſa Dei potentia, per quam ſolam omnia fiunt & determinantur; hinc ſequitur, quicquid homo, qui etiam pars eſt naturæ, ſibi in auxilium, ad ſuum eſſe conſervandum parat, vel quicquid natura ipſo nihil operante, ipſi offert, id omne ſibi à ſola divina potentia oblatum eſſe, vel quatenus per humanam naturam agit, vel per res extra humanam naturam. Quicquid itaque natura humana ex ſola ſua potentia præſtare poteſt ad ſuum eſſe conſervandum id Dei auxilium internum, & quicquid præterea ex potentia cauſarum externarum in ipſius utile cedit, id Dei auxilium externum merito vocare poſſumus. Atque ex his etiam facile colligitur, quid per Dei electionem ſit intelligendum: Nam cum nemo aliquid agat, niſi ex prædeterminato naturæ ordine, hoc eſt, ex Dei æterna directione & decreto, hinc ſequitur, neminem ſibi aliquam vivendi rationem eligere, neque aliquid efficere, niſi ex ſingulari Dei vocatione, qui hunc ad hoc opus, vel ad hanc vivendi rationem præ aliis elegit. Denique per fortunam nihil aliud intelligo, quam Dei directionem, quatenus per cauſas externas & inopinatas res humanas dirigit. His prælibatis ad noſtrum intentum revertamur, ut videamus quid id fuerit, propter quod Hebræa natio dicta fuerit à Deo præ reliquis electa. Ad quod oſtendendum, ſic procedo.

Omnia, quæ honeſte cupimus, ad hæc tria potiſſimum referuntur, nempe res per primas ſuas cauſas intelligere. Paſſiones domare, ſive virtutis habitum acquirere. Et denique ſecure, & ſano corpore vivere. Media, quæ ad primum & ſecundum directe inſerviunt, & quæ tanquam cauſæ proximæ, & efficientes conſiderari poſſunt, in ipſa humana natura continentur; ita ut eorum acquiſitio a ſola noſtra potentiâ, ſive a ſolis humanæ naturæ legibus præcipue pendeat: & hac de cauſa omnino ſtatuendum eſt, hæc dona nulli nationi peculiaria

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

peculiaria sed toti humano generi communia semper fuisse; nisi somniare velimus, naturam olim diversa hominum genera procreavisse. At media, quæ ad secure vivendum, & corpus conservandum inserviunt, in rebus externis præcipue sita sunt; atque ideo dona fortunæ vocantur, quia nimirum maxime a directione causarum externarum, quam ignoramus, pendent: ita ut hac in re stultus fere æque felix & infelix, ac prudens sit. Attamen ad secure vivendum, & injurias aliorum hominum, & etiam brutorum, evitandum, humana directio, & vigilantia multum juvare potest. Ad quod nullum certius medium ratio, & experientia docuit, quam societatem certis legibus formare, certamque mundi plagam occupare & omnium vires ad unum quasi corpus, nempe societatis, redigere: Verum enimvero ad societatem formandam, & conservandam ingenium, & vigilantia non mediocris requiritur; & idcirco illa societas securior erit, & magis constans, minusque fortunæ obnoxia, quæ maxime ab hominibus prudentibus & vigilantibus fundatur, & dirigitur; & contra, quæ ex hominibus rudis ingenii constat, maximâ ex parte a fortuna pendet, & minus est constans. Quod si tamen diu permanserit, id alterius directioni, non suæ debetur; imo si magna pericula exsuperaverit, & res ipsi prospere successerint, non poterit ipsa Dei directionem, (nempe quatenus Deus per causas latentes externas, at non quatenus per humanam naturam, & mentem agit) non admirari, & adorare: quandoquidem ipsi nihil nisi admodum inexpectatum, & præter opinionem contigit; quod revera etiam pro miraculo haberi potest.

Per hoc igitur tantum nationes ab invicem distinguuntur, nempe ratione societatis, & legum, sub quibus vivunt, & diriguntur; adeoque Hebræa natio, non ratione intellectus, neque animi tranquillitatis a Deo præ cæteris electa fuit, sed ratione societatis, & fortunæ, quâ imperium adepta est, quâque id ipsum tot annos retinuit. Quod etiam ex ipsa Scripturâ quam clarissime constat: si quis enim ipsam vel leviter percurrit, clare videt Hebræos in hoc solo cæteras nationes excelluisse, quod res suas, quæ ad vitæ securitatem pertinent, feliciter gesserint, magnaque pericula exsuperaverint, idque maxime solo Dei externo auxilio, in reliquis autem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

tem cæteris æquales fuiſſe, & Deum omnibus æque propitium. Nam ratione intellectus conſtat, (ut in ſuperiori capite oſtendimus) eos de Deo & natura vulgares admodum cogitationes habuiſſe; quare ratione intellectus non fuerunt a Deo præ cæteris electi; at nec etiam ratione virtutis, & veræ vitæ; hac enim in re etiam reliquis Gentibus æquales fuerunt, & non niſi pauciſſimi electi; eorum igitur electio, & vocatio in ſola imperii temporanea fælicitate, & commodis conſtitit; nec videmus, quod Deus Patriarchis, aut eorum ſucceſſoribus aliud præter hoc promiſerit; imo in Lege pro obedientia nihil aliud promittitur, quam imperii continua fœlicitas, & reliqua hujus vitæ commoda, & contra pro contumacia, pactique ruptione, imperii ruina, maximaque incommoda. Nec mirum; nam finis univerſæ ſocietatis, & imperii eſt (ut ex modo dictis patet, & in ſequentibus fuſius oſtendemus) ſecure & commode vivere; imperium autem non niſi Legibus, quibus unuſquiſque teneatur, ſubſiſtere poteſt: quod ſi omnia unius ſocietatis membra legibus valedicere velint, eo ipſo ſocietatem diſſolvent, & imperium deſtruent. Hebræorum igitur ſocietati nihil aliud, pro conſtanti legum obſervatione, promitti potuit, quam vitæ ſecuritas, ejuſque commoda, & contra pro contumacia nullum certius ſuplicium prædici, quam imperii ruina, & mala, quæ inde communiter ſequuntur, & præterea alia, quæ ex eorum ſingularis imperii ruina ipſis peculiariter ſuborirentur, ſed de his non eſt opus impræſentiarum prolixius agere. Hoc tantum addo, Leges etiam veteris teſtamenti Judæis tantum revelatas, & præſcriptas fuiſſe; nam, cum Deus ipſos ad ſingularem ſocietatem, & imperium conſtituendum tantum elegerit, neceſſario ſingulares etiam leges habere debebant: an vero aliis etiam nationibus Deus leges peculiares præſcripſerit, & earum Legiſlatoribus, ſeſe prophetice revelaverit, nempe ſub iis attributis, quibus Deum imaginari ſolebant, mihi non ſatis conſtat; hoc ſaltem ex ipſa Scriptura patet, alias etiam nationes ex Dei directione externa imperium, legeſque ſingulares habuiſſe: ad quod oſtendendum, duo tantum Scripturæ loca adferam. Cap. 14 Gen. verſ. 18, 19, 20. narratur, quod Malkitſedek rex fuit Hieroſolymæ, & Dei altiſſimi pontifex;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

tifex; & quod Abrahamo, ut jus erat Pontificis (vide Numeri cap. 6. verſ. 23.) benedixit, & denique quod Abrahamus Dei dilectus decimam partem totius prædæ huic Dei pontifici dedit. Quæ omnia ſatis oſtendunt, Deum, antequam Gentem Iſraëliticam condiderit, reges, & pontifices, in Hieroſolyma conſtituiſſe, iiſque ritus, & leges præſcripſiſſe: an vero prophetice, id; uti diximus, non ſatis conſtat, hoc mihi ſaltem perſuadeo, Abrahamum, dum ibi vixit, religioſe ſecundum illas leges vixiſſe; nam Abrahamus nullos ritus particulariter a Deo accepit, & nihilominus dicitur Gen. cap. 26. verſ. 5. Abrahamum obſervaviſſe cultum, præcepta, inſtituta, & Leges Dei, quod ſine dubio intelligendum eſt de cultu, præceptis, inſtitutis, & legibus regis Malkitſedeki. Malachias cap. 1. verſ. 10, 11. Judæos his verbis increpat. מי גם בכם ויסגור דלתים ולא תאירו מזבחי חנם אין לי חפץ בכם וגו: כי ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי ומנחה טהורה כי גדול שמי בגוים אמר יהוה צבאות *quiſnam eſt inter vos, qui claudat oſtia* (ſcil. templi) *ne meæ aræ fruſtra ignis imponatur in vobis non delector &c. Nam ex ortu ſolis uſque in ejus occaſum meum nomen magnum eſt inter gentes, & ubique ſuffitus mihi adfertur, & munus purum, meum enim nomen magnum eſt inter gentes, ait Deus exercituum:* Quibus ſane verbis, quandoquidem nullum aliud tempus quam præſens, niſi iis vim inferri velimus, pati poſſunt, ſatis ſuperque teſtatur, Judæos illo tempore Deo non magis dilectos fuiſſe quam alias Nationes; imo Deum aliis Nationibus miraculis magis innotuiſſe, quam tum temporis Judæis, qui tum ſine miraculis imperium iterum ex parte adepti fuerant: deinde Nationes ritus, & cæremonias, quibus Deo acceptæ erant, habuiſſe. Sed hæc miſſa facio, nam ad meum intentum ſufficit oſtendiſſe electionem Judæorum nihil aliud ſpectaviſſe, quam temporaneam corporis fœlicitatem, & libertatem, ſive imperium, & modum, & media, quibus ipſum adepti ſunt, & conſequenter etiam Leges, quatenus ad illud ſingulare imperium ſtabiliendum neceſſariæ erant, & denique modum, quo ipſæ revelatæ fuerunt; in cæteris autem, & in quibus vera hominis fœlicitas conſiſtit, eos reliquis æquales fuiſſe. Cum itaque in Scriptura (vide Deut. cap. 4. verſ. 7.) dicitur, nullam Nationem Deos ſibi æque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

propinquos, ac Judæos Deum habere; id tantum ratione imperii, & de illo solo tempore, quo iis tot miracula contigerunt, intelligendum &c. ratione enim intellectus, & virtutis, hoc est, ratione beatitudinis Deus, uti jam diximus, & ipsa ratione ostendimus, omnibus æque propitius est, quod quidem ex ipsa Scriptura satis etiam constat, ait enim Psaltes Psal. 145. vers. 18. קרוב יהוה לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת *propinquus est Deus omnibus, qui eum vocant, omnibus, qui eum vere vocant.* Item in eodem Psal. ℣s. 9. טיב יהוה לכל ורחמיו על כל מעשיו *Benignus est Deus omnibus, & ejus misericordia* (est) *erga omnia, quæ fecit.* In Psal. 33. ℣s. 15. clare dicitur Deum omnibus eundem intellectum dedisse, his scilicet verbis היוצר יחד לבם *qui format eodem modo eorum cor.* Cor enim ab Hebræis sedes animæ, & intellectus credebatur, quod omnibus satis esse notum existimo. Deinde ex cap. 28. ℣s. 28 Jobi constat, Deum toti humano generi hanc Legem præscripsisse; Deum revereri, & a malis operibus abstinere, sive bene agere, & ideo Jobus, quamvis gentilis, Deo omnium acceptissimus fuit, quoniam omnes pietate, & religione superavit. Denique ex cap. 4. vers. 2 Jonæ clarissime constat, Deum non solum Judæis, sed omnibus propitium, misericordem, longanimem, & amplum benignitate, ac pœnitentem mali esse; ait enim Jonas, *ideo antea statui fugere Tharsum, quia noveram* (nempe ex verbis Mosis, quæ habentur cap. 34. vers. 6 Exodi) *te Deum propitium, misericordem &c. esse;* adeoque gentilibus Ninivitis condonaturum. Concludimus ergo (quandoquidem Deus omnibus æque propitius est, & Hebræi, non nisi ratione societatis, & imperii a Deo electi fuerunt.) unumquemque Judæum extra societatem, & imperium solum consideratum nullum Dei donum supra alios habere, nec ullum discrimen inter ipsum, & gentilem esse. Cum itaque verum sit quod Deus omnibus æque benignus, misericors &c. sit, & Prophetæ officium non tam fuerit leges patriæ peculiares, quam veram virtutem docere, hominesque de ea monere; non dubium est, quin omnes nationes Prophetas habuerint, & quod donum propheticum Judæis peculiare non fuerit. Quod revera etiam tam profanæ, quam sacræ historiæ testantur; & quamvis ex sacris historiis Veteris Testamenti non constet alias Nationes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

tiones tot Prophetas, ac Hebræos, habuisse, imo nullum prophetam gentilem a Deo nationibus expresse missum, id nihil refert, nam Hebræi res suas tantum, non autem aliarum gentium scribere curaverunt. Sufficit itaque, quod in vetere testamento reperiamus, homines gentiles, & incircumcisos; ut Noach, Chanoch, Abimelech, Bilham, &c. prophetavisse; deinde Hebræos Prophetas non tantum suæ, sed etiam multis aliis nationibus a Deo missos fuisse. Ezechiël enim omnibus gentibus tum notis vaticinatus est. Imo Hobadias nullis quod scimus, nisi Idumæis: & Jonas Ninivitis præcipue vates fuit. Esaias non tantum Judæorum calamitates lamentatur, & prædicit, eorumque restaurationem canit, sed etiam aliarum gentium; ait enim cap. 16. vers. 9. על כן אבכה בבכי יעזר *ideo fletu deplorabo Zahzerem.* & cap. 19 prius Ægyptiorum calamitates, & postea eorum restaurationem prædicit; (vide ejusdem cap. vers. 19, 20, 21. 25.) Nempe quod Deus iis Salvatorem mittet, qui eos liberabit, & quod Deus iis innotescet, & quod denique Ægyptii Deum sacrificiis, & muneribus colent, & tandem vocat hanc nationem *Benedictum Ægyptium Dei populum:* quæ omnia profecto valde digna sunt, ut notentur. Jeremias denique non Hebrææ gentis tantum, sed absolute gentium Propheta vocatur. (vide ejus. cap. 1. vers. 5.) hic etiam nationum calamitates prædicendo deflet, & eorum restaurationem prædicit; ait enim cap. 48. vers. 31. de Moabitis על כן על מואב איליל ולמואב כלה אזעק *idcirco propter Moabum ejulabo, & propter totum Moabum clamo &c.* & vers. 36. על כן לבי למואב כחללים יהמה *idcirco cor meum propter Moabum, sicut tympana, obstrepit;* & tandem eorum restaurationem prædicit; ut & etiam restaurationem Ægyptiorum, Hamonitarum, & Helamitarum. Quare non dubium est cæteras gentes suos etiam Prophetas ut Judæos habuisse, qui iis & Judæis prophetaverunt. Quamvis tamen Scriptura non nisi de uno Bilhamo, cui res futuræ Judæorum & aliarum nationum revelatæ fuerint, mentionem faciat, non tamen credendum est, Bilhamum sola illa occasione prophetavisse, ex ipsa enim historia clarissime constat eum dudum antea prophetiâ, & aliis divinis dotibus claruisse. Nam, cum Balak eum ad se accersere jubet, ait (Num. cap. 22. vers. 6.) כי ידעתי את אשר תברך

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

תברך יבורך ואשר תאור יואר *quoniam scio enim, cui benedicis, benedictum, & cui maledicis, maledictum esse.* Quare is illam eandem virtutem, quam Deus Abrahamo (vide Genes. cap. 12. vers. 3.) largitus est, habebat. Balamus deinde, ut assuetus prophetiis, legatis respondet, ut ipsum manerent, donec ei Dei voluntas revelaretur. Cum prophetabat, hoc est, cum veram Dei mentem interpretabatur, hæc de se dicere solebat נאם שומע אמרי אל ויודע דעת עליון מחזה שדי יחזה נופל וגלוי עינים *dictum ejus, qui audit dicta Dei, & qui novit scientiam* (vel mentem, & præscientiam) *excelsi, visionem omnipotentis videt, excidens, sed retectus oculis.* Denique postquam Hebræis ex mandato Dei benedixit, (nimirum ut solebat) aliis gentibus prophetare, resque earum futuras prædicere incipit. Quæ omnia satis superque indicant eum semper Prophetam fuisse, aut sæpius prophetavisse, & (quod adhuc hic notandum) id, quod præcipue Prophetas de prophetiæ veritate certos reddebat, habuisse, nempe animum ad solum æquum, & bonum inclinatum, non enim cui ipse volebat, benedicebat, nec, cui volebat maledicebat, ut Balak putabat, sed tantum iis, quibus Deus benedici, aut maledici volebat; ideo Balako respondit, *quamvis Balakus mihi daret tantum argenti, & auri, quantum ejus domum adimplere posset, non potero transgredi edictum Dei, ad faciendum ex meo arbitrio bonum aut malum; quod Deus loquetur, loquar;* quod autem Deus ei, dum erat in itinere, iratus fuerit, id etiam Mosi, dum in Ægyptum ex Dei mandato proficiscebatur, contigit. (vide Exodi cap. 4. ℣. 24.) & quod argentum ad prophetandum accipiebat, idem Shamuël faciebat (vide Shamuël. lib. 1. cap. 9. vers. 2. 8.) & si in aliqua re peccavit, (de eo vide 2 Epist. Petr. cap. 2. ℣. 15, 16. & Judæ ℣. 11.) *nemo adeo æquus, qui bene semper agat, & nunquam peccet.* (vide Eccl. cap. 7. vers. 20.) Et sane ejus orationes multum semper apud Deum valere debuerunt, & ejus vis ad maledicendum certe magna admodum fuit, quandoquidem toties in Scriptura reperiatur, ad Dei magnam misericordiam erga Israëlitas testandum, quod Deus noluerit Bilhamum audire, & quod maledictionem in benedictionem converterit (vide Deut. cap. 23. ℣. 6. Jos. 24. ℣. 10. Neh. 13. ℣. 2.) quare sine dubio Deo acceptissimus erat; nam impiorum orationes, & ma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

& maledicta Deum minime movent. Cum itaque hic verus Propheta fuerit, & tamen ab Josua (cap. 13. vers. 22.) vocetur קוסם *divinus*, sive *augur*, certum est, hoc nomen etiam in bonam partem sumi, & quos gentiles solebant vocare augures, & divinos, veros fuisse Prophetas, & eos, quos Scriptura sæpe accusat, & condemnat, Pseudo-divinos fuisse, qui gentes sicut Pseudo-prophetæ Judæos, decipiebant, quod etiam ex aliis Scripturæ locis satis clare constat; quare concludimus, donum Propheticum Judæis peculiare non fuisse, sed omnibus nationibus commune. Pharisæi tamen contra, acriter contendunt, hoc donum divinum suæ tantum nationi peculiare fuisse, reliquas autem nationes ex virtute nescio quâ diabolicâ (quid tandem non finget superstitio) res futuras prędixisse, præcipuum, quod ex vetere testamento adferunt, ad hanc opinionem ejus authoritate confirmandum, est illud Exod. cap. 33. vers. 16. ubi Moses Deo ait. ובמה יודע אפוא כי מצאתי חן בעיניך אני ועמך הלוא בלכתך עמנו ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה *quânam enim re cognoscetur, me, & populum tuum invenisse gratiam in oculis tuis? certe quando cum nobis ibis, & separabimur ego, & populus tuus ab omni populo, qui est in superficie terræ;* hinc inquam inferre volunt, Mosen a Deo petiisse, ut Judæis esset præsens, iisque prophetice sese revelaret, deinde ut hanc gratiam nulli alii nationi concederet. Ridiculum sane, quod Moses præsentiam Dei gentibus invideret, aut quod tale quid a Deo ausus esset petere. Sed res est, postquam Moses novit ingenium, & animum suæ nationis contumacem, clare vidit, eos non sine maximis miraculis, & singulari Dei auxilio externo, res inceptas perficere posse; imo eos necessario sine tali auxilio perituros; adeoque ut constaret, Deum eos conservatos velle, hoc Dei singulare auxilium externum petit. Sic enim cap. 34. vers. 9. ait, *si inveni gratiam in oculis tuis Domine, eat, precor, Dominus inter nos, quoniam hic populus contumax est* &c. Ratio itaque, cur Dei singulare auxilium externum petit, est quia populus erat contumax, quod clarissime clare ostendit, Mosen nihil præter hoc singulare Dei auxilium externum petivisse, est ipsa Dei responsio; respondit enim statim (vers. 10. ejusd. cap.) *ecce ego pango fœdus, coram toto populo tuo me facturum mirabilia,*

quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

quæ non fuerunt facta in tota terra, nec in omnibus gentibus &c. Quare Moſes hic de ſola Hebræorum electione, ut eam explicui, agit, nec aliud a Deo petiit. Attamen in Epiſtola Pauli ad Rom. alium textum reperio, qui me magis movet, nempe cap. 3. ℣ſ. 12. ubi Paulus aliud, quam nos hic, docere videtur; ait enim, *quæ eſt igitur præſtantia Judæi? aut quæ utilitas circumciſionis, multa per omnem modum; primarium enim eſt, quod ei contredita ſunt eloquia Dei.* Sed ſi ad Pauli doctrinam, quam præcipue docere vult attendimus, nihil inveniemus, quod noſtræ huic doctrinæ repugnet, ſed contra eadem, quæ nos hic, docere: ait enim verſ. 29. ejuſdem capitis, Deum, & Judæorum, & gentium Deum eſſe, & cap. 2. verſ. 25, 26. *Si circumciſum reſiliat, a lege, circumciſionem factam fore præputium, & contra, ſi præputium obſervet mandatum legis, ejus præputium reputari circumciſionem.* Deinde verſ. 9. cap. 4. ait omnes æque Judæos ſcilicet, & gentes ſub peccato fuiſſe; peccatum autem ſine mandato, & lege non dari. Quare hinc evidentiſſime conſtat, legem omnibus abſolute (quod ſupra etiam ex Job. cap. 28. ℣ſ. 28. oſtendimus) revelatam fuiſſe, ſub quâ omnes vixerunt, nempe legem, quæ ſolam veram virtutem ſpectat, non autem illam, quæ pro ratione, & conſtitutione ſingularis cujuſdam imperii ſtabilitur, & ad ingenium unius nationis accommodatur. Denique concludit Paulus, quoniam Deus omnium nationum Deus eſt, hoc eſt, omnibus æque propitius, & omnes æque ſub lege, & peccato fuerant, ideo Deus omnibus nationibus Chriſtum ſuum miſit, qui omnes æque a ſervitute legis liberaret, ne amplius ex mandato Legis, ſed ex conſtanti animi decreto, bene agerent. Paulus itaque id, quod volumus adamuſſim docet. Cum ergo ait, *Judæis tantum Dei eloquia credita fuiſſe*, vel intelligendum eſt, quod iis tantum Leges ſcripto, reliquis autem gentibus ſola tantum revelatione, & conceptu, concreditæ fuerunt, vel, dicendum, (quandoquidem id, quod ſoli Judæi objicere poterant, propulſare ſtudet) Paulum ex captu & ſecundum opiniones Judæorum, tum temporis receptas, reſpondere; nam ad ea, quæ partim viderat, partim audiverat, edocendum, cum Græcis erat Græcus, & cum Judæis Judæus. Supereſt jam tantum ut quorundam rationibus reſpondeamus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

mus, quibus ſibi perſuadere volunt, Hebræorum electionem non temporaneam, & ratione ſolius imperii, ſed æternam fuiſſe: nam, ajunt, videmus Judæos poſt imperii amiſſionem, tot annos ubique ſparſos, ſeparatoſque ab omnibus nationibus, ſuperſtites eſſe, quod nulli alii Nationi contigit, deinde quod Sacræ Literæ multis in locis docere videntur, Deum Judęos in æternum ſibi elegiſſe, adeoque, tametſi imperium perdiderunt, nihilominus tamen Dei electos manere. Loca quæ hanc æternam electionem quam clariſſime docere putant, ſunt præcipue, I. verſ. 36. cap. 31 Jeremiæ, ubi Propheta ſemen Iſraëlis in æternum gentem Dei manſuram teſtatur, comparando nimirum eos cum fixo cœlorum & naturę ordine. II. Ezechiëlis cap. 20. verſ. 32 &c. ubi videtur velle, quod, quamvis Judæi data opera Dei cultui valedicere velint, Deus tamen eos ex omnibus regionibus, in quibus diſperſi erant, recolliget, ducetque ad deſertum populorum, ſicuti eorum parentes ad Ægypti deſerta duxit, & tandem inde, poſtquam eos a rebellibus & deficientibus ſelegerit, ad montem ejus ſanctitatis, ubi tota Iſraëlis familia ipſum colet. Alia præter hæc adferri ſolent, præcipue a Phariſæis, ſed omnibus me ſatisfacturum puto, ubi hiſce duobus reſpondero: quod levi negotio faciam, poſtquam ex ipſa Scriptura oſtendero, Deum Hebræos in æternum non elegiſſe, ſed tantum eadem conditione, quâ ante Canahanitas elegerit, qui etiam, ut ſupra oſtendimus, pontifices habuerunt, qui Deum religioſe colebant, & quos tamen Deus propter eorum luxum, & ſocordiam, & malum cultum rejecit. Moſes enim in Levitico cap. 18. verſ. 27, 28. monet Iſraëlitas, ne inceſtis polluantur, veluti Canahanitæ, ut ipſos terra evomat, ſicuti evomuit illas gentes, quæ illa loca inhabitabant. Et Deut. cap. 8. verſ. 19, 20. ipſis expreſſiſſimis verbis totalem ruinam minatur. Sic enim ait. העדתי בכם היום כי אבד תאבדון כגוים אשר יהוה מאביד מפניכם כן תאבדון *teſtor vobis hodie; quod abſolute peribitis, ſicuti gentes, quas Deus ex veſtrâ præſentiâ perire facit, ſic peribitis.* Et ad hunc modum alia In Lege reperiuntur, quæ expreſſe indicant, Deum non abſolute, neque in æternum Hebræam nationem elegiſſe. Si itaque Prophetæ iis novum, & æternum fœdus Dei cognitionis, amoris, & gratiæ prædixerunt, id piis tantum promitti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

facile convincitur; nam in eodem Ezechielis capite, quod modo citavimus expresse dicitur, quod Deus ab iis separabit rebelles, & deficientes: & Tsephoniæ cap. 3. vs. 12, 13, quod Deus superbos auferet e medio, & pauperes superstites faciet, & quia hæc electio veram virtutem spectat, non putandum est, quod piis Judæorum tantum, cæteris exclusis, promissa fuerit, sed plane credendum gentiles veros Prophetas, quos omnes nationes habuisse; ostendimus, eandum etiam fidelibus suarum Nationum promisisse, eosque eâdem solatos fuisse. Quare hoc æternum fœdus Dei cognitionis, & amoris universale est, ut etiam ex Tsephoniæ c. 3. vs. 10,11. evidentissime constat, adeoque hac in re nulla est admittenda differentia inter Judæos, & gentes, neque igitur etiam alia electio iis peculiaris præter illam, quam jam ostendimus. Et quod Prophetæ, dum de hac electione, quæ solam veram virtutem spectat, multa de sacrificiis, & aliis ceremoniis, Templi, & Urbis reædificatione misceant, pro more, & natura prophetiæ res spirituales sub talibus figuris explicare voluerunt, ut Judæis, quorum erant Prophetæ, imperii, & Templi restaurationem, tempore Ciri expectandam, simul indicarent. Quare hodie Judæi nihil prorsus habent, quod sibi supra omnes Nationes tribuere possint. Quod autem tot annos dispersi absque imperio perstiterint, id minime mirum, postquam se ab omnibus nationibus ita separaverunt, ut omnium odium in se converterint, idque non tantum ritibus externis, ritibus cæterarum nationum contrariis, sed etiam signo circumcisionis, quod religiosissime servant. Quod autem Nationum odium eos admodum conservet, id jam experientia docuit. Cum Rex Hispaniæ olim Judæos coëgit Regni Religionem admittere, vel in exilium ire, perplurimi Judæi pontificiorum Religionem admiserunt; sed quia iis, qui religionem admiserunt, omnia Hispanorum naturalium privilegia concessa sunt, iique omnibus honoribus digni existimati sunt, statim ita se Hispanis immiscuerunt, ut pauco post tempore nullæ eorum reliquiæ manserint, neque ulla memoria. At plane contra iis contigit, quos Rex Lusitanorum religionem sui imperii admittere coëgit, qui semper, quamvis ad religionem conversi, ab omnibus separati vixerunt, nimirum quia eos omnibus honoribus indignos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

indignos declaravit. Signum circumcisionis etiam hac in re tantum posse existimo, ut mihi persuadeam, hoc unum hanc Nationem in æternum conservaturum, imo nisi fundamenta suæ religionis eorum animos effœminarent, absolute crederem, eos aliquando, data occasione, ut sunt res humanæ mutabiles, suum imperium iterum erecturos, Deumque eos de novo electurum. Cujus etiam rei exemplum præclarum habemus in Chinensibus, qui etiam comma aliquod in capite religiosissime servant, quo se ab omnibus aliis separant, & ita separati tot annorum millia se conservaverunt, ut antiquitate reliquas omnes nationes longe superent; nec semper imperium obtinuerunt, attamen illud amissum recuperaverunt, & sine dubio iterum recuperabunt, ubi Tartarorum animi præ luxu divitiarum, & socordia langueſcere incipient. Denique si quis vellet defendere, Judæos hac, vel alia de causa a Deo in æternum electos fuisse, non ipsi repugnabo, modo statuat, hanc electionem, vel temporaneam, vel æternam, quatenus ea tantum Judæis peculiaris est, non respicere, nisi imperium, & corporis commoditates, (quandoquidem hoc solum unam Nationem ab alia distinguere potest) at ratione intellectus, & veræ virtutis nullam nationem ab alia distingui, adeoque his in rebus nec a Deo unam præ alia eligi.

CAPUT IV.

De Lege Divina.

LEgis nomen absolute sumptum significat id, secundum quod unumquodque individuum, vel omnia vel aliquot ejusdem speciei una, eademque certa ac determinata ratione agunt; ea vero vel a necessitate naturæ, vel ab hominum placito dependet: Lex, quæ a necessitate naturæ dependet, illa est, quæ ex ipsa rei natura sive definitione necessario sequitur; ab hominum placito autem, & quæ magis proprie jus appellatur, est ea, quam homines ad tutius, & commodius vivendum, vel ob alias causas, sibi & aliis præscribunt. Ex. gr. quod omnia corpora, ubi in alia minora impingunt, tantum de suo motu amittunt, quantum aliis communicant, lex est universalis omnium corporum, quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ex neceſſitate naturæ ſequitur. Sic etiam, quod homo, cum unius rei recordetur, ſtatim recordetur alterius ſimilis, vel quam ſimul cum ipſa perceperat; lex eſt, quæ ex naturâ humanâ neceſſario ſequitur. At quod homines de ſuo jure, quod ex natura habent, cedant, vel cedere cogantur, & certæ rationi vivendi ſeſe adſtringant, ex humano placito pendet. Et quamvis abſolute concedam omnia ex legibus univerſalibus naturæ determinari, ad exiſtendum, & operandum, certa, ac determinata ratione, dico tamen has leges ex placito hominum pendere. I. Quia homo, quatenus pars eſt naturæ, eatenus partem potentiæ naturæ conſtituit; quæ igitur ex neceſſitate naturæ humanæ ſequuntur, hoc eſt, ex natura ipſa, quatenus eam per naturam humanam determinatam concipimus, ea, etiamſi neceſſario, ſequuntur tamen ab humanâ potentiâ, quare ſanctionem iſtarum legum ex hominum placito pendere optime dici poteſt, quia præcipue a potentia humanæ mentis ita pendet, ut nihilominus humana mens, quatenus res ſub ratione veri, & falſi percipit, ſine hiſce legibus clariſſime concipi poſſit, at non ſine lege neceſſaria, ut modo ipſam definivimus. II. Has leges ex placito hominum pendere etiam dixi, quia res per proximas ſuas cauſas definire, & explicare debemus, & illa univerſalis conſideratio de fato, & concatenatione cauſarum, minime nobis inſervire poteſt ad noſtras cogitationes circa res particulares, formandas, atque ordinandas. Adde, quod nos ipſam rerum coordinationem, & concatenationem, hoc eſt, quomodo res revera ordinatæ, & concatenatæ, ſunt, plane ignoremus, adeoque ad uſum vitæ melius, imo neceſſe eſt, res ut poſſibiles conſiderare. Hæc de lege abſolute conſiderata.

Verum enimvero quoniam nomen legis per tranſlationem ad res naturales applicatum videtur, & communiter per legem nihil aliud intelligitur, quam mandatum, quod homines, & perficere, & negligere poſſunt, utpote, quia potentiam humanam ſub certis limitibus, ultra quos ſe extendit, conſtringit, nec aliquid ſupra vires imperat; ideo Lex particularius definienda videtur, nempe, quod ſit ratio vivendi, quam homo ſibi, vel aliis ob aliquem finem præſcribit. Attamen, quoniam verus finis legum paucis tantum patere ſolet,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ſolet, & perplurimum homines ad eum percipiendum fere inepti ſunt, & nihil minus quam ex ratione vivunt, ideo legiſlatores, ut omnes æque conſtringerent, alium finem, longe diverſum ab eo, qui ex legum natura neceſſario ſequitur, ſapienter ſtatuerunt, nempe legum propugnatoribus promittendo id, quod vulgus maxime amat, & contra iis, qui eas violarent, minitando id, quod maxime timet; ſicque conati ſunt vulgum, tanquam equum fræno, quoad ejus fieri poteſt, cohibere; unde factum eſt, ut pro lege maxime haberetur, ratio vivendi, quæ hominibus ex aliotum imperio præſcribitur: & conſequenter ut ii, qui legibus obtemperant, ſub lege vivere dicantur, & ſervire videantur, & revera qui unicuique ſuum tribuit, quia patibulum timet, is ex alterius imperio & malo coactus agit, nec juſtus vocari poteſt; at is, qui unicuique ſuum tribuit, ex eo quod veram legum rationem, & earum neceſſitatem novit, is animo conſtanti agit, & ex proprio, non vero alieno decreto; adeoque juſtus merito vocatur: quod etiam Paulum docere voluiſſe puto, cum dixit, eos, qui ſub lege vivebant, per legem juſtificari non potuiſſe; juſtitia enim, ut communiter definitur, eſt conſtans & perpetua voluntas jus ſuum cuique tribuendi; & ideo Salomon cap. 21. verſ. 12. Prov. ait, Juſtum lætari, cum ſit Judicium, iniquos autem pavere. Cum itaque Lex nihil aliud ſit, quam ratio vivendi quam homines, ob aliquem finem ſibi, vel aliis præſcribunt, ideo Lex diſtinguenda videtur in humanam, & divinam; per humanam intelligo rationem vivendi, quæ ad tutandam vitam, & rempublicam tantum inſervit; per divinam autem, quæ ſolum ſummum bonum, hoc eſt, Dei veram cognitionem, & amorem ſpectat. Ratio, cur hanc legem voco divinam, eſt, propter ſummi boni naturam, quam hic paucis, & quam clare potero, jam oſtendam.

Cum melior pars noſtri ſit intellectus, certum eſt, ſi noſtrum utile revera quærere velimus, nos ſupra omnia debere conari, ut eum quantum fieri poteſt, perficiamus, in ejus enim perfectione ſummum noſtrum bonum conſiſtere debet. Porro quoniam omnis noſtra cognitio, & certitudo, quæ revera omne dubium tollit, a ſola Dei cognitione dependet; tum quia ſine Deo nihil eſſe, neque concipi poteſt, tum etiam, quia de omnibus dubitare poſſumus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

mus, quam diu Dei nullam claram, & distinctam habemus ideam; hinc sequitur, summam nostrum bonum, & perfectionem a sola Dei cognitione pendere &c. Deinde cum nihil sine Deo nec esse nec concipi possit; certum est, omnia, quæ in natura sunt, Dei conceptum, pro ratione suæ essentiæ suæque perfectionis involvere, atque exprimere, ac proinde nos, quo magis res naturales cognoscimus, eo majorem, & perfectiorem Dei cognitionem acquirere; vel (quoniam cognitio effectus per causam nihil aliud est, quam causæ proprietatem aliquam cognoscere) quo magis res naturales cognoscimus, eo Dei essentiam (quæ omnium rerum causa est) perfectius cognoscere; atque adeo tota nostra cognitio, hoc est, summum nostrum bonum, non tantum a Dei cognitione dependet, sed in eadem omnino consistit: quod etiam ex hoc sequitur, quod homo pro natura, & perfectione rei, quam præ reliquis amat, eo etiam perfectior est, & contra: adeoque ille necessario perfectissimus est & de summa beatitudine maxime participat, qui Dei, entis nimirum perfectissimi, intellectualem cognitionem supra omnia amat, eâdemque maxime, delectatur. Huc itaque nostrum summum bonum, nostraque beatitudo redit, in cognitionem, scilicet & amorem Dei. Media igitur, quæ hic finis omnium humanarum actionum, nempe ipse Deus, quatenus ejus idea in nobis est, exigit, jussa Dei vocari possunt, quia quasi ab ipso Deo, quatenus in nostra mente existit, nobis præscribuntur, atque adeo ratio vivendi, quæ hunc finem spectat, lex Divina optime vocatur. Quænam autem hæc media sint, & quænam ratio vivendi, quam hic finis exigit, & quomodo hunc optimæ reipublicæ fundamenta sequantur, & ratio vivendi inter homines, ad universalem Ethicam pertinet. Hic non nisi de lege divina in genere pergam agere.

Cum itaque amor Dei summa hominis fœlicitas sit, & beatitudo, & finis ultimus, & scopus omnium humanarum actionum; sequitur eum tantum legem divinam sequi, qui Deum amare curat, non ex timore supplicii, neque præ amore alterius rei, ut deliciarum, famæ &c. sed ex eo solo, quod Deum novit, sive quod novit, Dei cognitionem, & amorem, summum esse bonum. Legis igitur Divinæ summa, ejusque summum præceptum est, Deum ut summum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

mum bonum amare, nempe ut jam diximus, non ex metu alicujus ſupplicii, & pœnæ, nec præ amore alterius rei, quâ delectari cupimus: hoc enim idea Dei dictat, Deum ſummum eſſe noſtrum bonum, ſive Dei cognitionem, & amorem, finem eſſe ultimum, ad quem omnes actiones noſtræ ſunt dirigendæ. Homo tamen carnalis hæc intelligere nequit, & ipſi vana videntur, quia nimis jejunam Dei habet cognitionem, & etiam quia in hoc ſummo bono nihil repperit, quod palpet, comedat, aut denique quod carnem, quâ maxime delectatur, afficiat, utpote, quod in ſola ſpeculatione, & pura mente conſiſtit. At ii, qui norunt ſe nihil intellectu, & ſane mente præſtantius habere, hæc, ſine dubio, ſolidiſſima judicabunt. Explicuimus itaque in quo potiſſimum lex divina conſiſtit, & quænam ſint leges humanæ, nempe omnes illæ, quæ alium ſcopum collimant; niſi ex revelatione ſancitæ fuerint; nam hac etiam conſideratione res ad Deum referuntur, (ut ſupra oſtendimus) & hoc ſenſu lex Moſis, quamvis non univerſalis, ſed maxime ad ingenium & ſingularem conſervationem unius populi accommodata fuerit, vocari tamen poteſt Lex Dei, ſive Lex divina; quandoquidem credimus, eam lumine prophetico ſancitam fuiſſe. Si jam ad Naturam legis divinæ naturalis, ut eam modo explicuimus, attendamus, videbimus. I. eam eſſe univerſalem, ſive omnibus hominibus communem; eam enim ex univerſali humanâ naturâ deduximus. II. eam non exigere fidem hiſtoriarum, quæcumque demum eæ fuerint, nam quandoquidem hæc Lex divina naturalis ex ſola conſideratione humanæ naturæ intelligatur, certum eſt, nos eam æque concipere poſſe in Adamo, ac alio quocunque homine, æque in homine qui inter homines vivit, ac in homine, qui ſolitariam vitam agit. Nec fides hiſtoriarum, quantumvis certa, Dei cognitionem, & conſequenter nec etiam Dei amorem nobis dare poteſt; amor enim Dei ab ejus cognitione oritur; ejus autem cognitio ex communibus notionibus per ſe certis, & notis hauriri debet, quare longe abeſt, ut fides hiſtoriarum requiſitum ſit neceſſarium, ut ad ſummum noſtrum bonum perveniamus. Attamen, quamvis fides hiſtoriarum Dei cognitionem & amorem nobis dare nequeat, earum tamen lectionem, ratione vitæ civilis, perutilem eſſe, non

nega-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

negamus; quo enim hominum mores, & conditiones, quæ ex nulla re melius, quam ex eorum actionibus noſci poſſunt, obſervaverimus, & melius noverimus, eo inter ipſos cautius vivere, noſtraſque actiones, & vitam eorum ingenio, quantum ratio fert, melius accommodare poterimus. Videmus III. hanc legem divinam naturalem non exigere cæremonias, hoc eſt, actiones, quæ in ſe indifferentes ſunt, & ſolo inſtituto bonæ vocantur, vel, quæ aliquod bonum ad ſalutem neceſſarium repræſentant, vel, ſi mavis actiones, quarum ratio captum humanum ſuperat; nihil enim lumen naturale exigit, quod ipſum lumen non attingit, ſed id tantum, quod nobis clariſſime indicare poteſt, bonum, ſive medium ad noſtram beatitudinem eſſe: Quæ autem ex ſolo mandato, & inſtituto bona ſunt, vel ex eo, quod alicujus boni ſint repræſentamina, ea noſtrum intellectum perficere nequeunt, nec aliud, niſi meræ umbræ ſunt, nec inter actiones, quæ quaſi proles, aut fructus intellectus, & ſanæ mentis ſunt, numerari poſſunt. Quod hic non opus eſt, prolixius oſtendere. IV. Denique videmus ſummum legis Divinæ præmium eſſe, ipſam legem, nempe Deum cognoſcere, eumque ex vera libertate, & animo integro & conſtante amare, pœnam autem, horum privationem, & carnis ſervitutem, ſive animum inconſtantem, & fluctuantem. His ſic notatis inquirendum jam eſt, num lumine naturali concipere poſſumus, Deum veluti legiſlatorem, aut principem leges hominibus præſcribentem. II. quid Sacra Scriptura de lumine, & lege hac naturali doceat. III. quem ad finem cæremoniæ olim inſtitutæ fuerunt. IV. denique quid referat ſacras hiſtorias ſcire, & eis credere? de primis duobus in hoc capite; de duobus autem ultimis in ſequente agam. Quid circa primum ſtatuendum ſit facile deducitur ex natura voluntatis Dei, quæ a Dei intellectu non niſi reſpectu noſtræ rationis diſtinguitur, hoc eſt, Dei voluntas, & Dei intellectus in ſe revera unum & idem ſunt; nec diſtinguuntur, niſi reſpectu noſtrarum cogitationum, quas de Dei intellectu formamus, exempli gratia, cum ad hoc tantum attendimus, quod natura Trianguli in natura Divina ab æterno continetur, tanquam æterna veritas, tum dicimus Deum trianguli ideam habere, ſive naturam trianguli intelligere; ſed cum poſtea

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

poſtea ad hoc attendimus, quod natura trianguli ſic in natura divina continetur, ex ſola neceſſitate divinæ naturæ, & non ex neceſſitate eſſentiæ & naturæ trianguli, imo, quod neceſſitas eſſentiæ & proprietatum trianguli, quatenus etiam ut æternæ veritates concipiuntur, a ſola neceſſitate divinæ naturæ & intellectus pendeat, & non ex natura trianguli, tum id ipſum, quod Dei intellectum vocavimus, Dei voluntatem ſive decretum appellamus. Quare reſpectu Dei unum & idem affirmamus, cum dicimus Deum ab æterno decreviſſe, & voluiſſe tres angulos trianguli æquales eſſe duobus rectis, vel Deum hoc ipſum intellexiſſe. Unde ſequitur Dei affirmationes & negationes æternam ſemper neceſſitatem ſive veritatem involvere. Si itaque, exempli gratia, Deus Adamo dixit, ſe nolle ut de arbore cognitionis boni & mali comederet, contradictionem implicaret, Adamum de illa arbore poſſe comedere, adeoque impoſſibile foret, ut Adamus de ea comederet; nam divinum illud decretum æternam neceſſitatem & veritatem debuiſſet involvere. Verum quoniam Scriptura tamen narrat Deum id Adamo præcepiſſe, & nihilominus Adamum de eadem comediſſe, neceſſario dicendum eſt, Deum Adamo malum tantum revelaviſſe, quod eum neceſſario ſequeretur, ſi de illa arbore comederet, at non neceſſitatem conſecutionis illius mali: Unde factum eſt, ut Adamus illam revelationem non ut æternam & neceſſariam veritatem perceperit, ſed ut legem, hoc eſt, ut inſtitutum, quod lucrum aut damnum ſequitur, non ex neceſſitate & natura actionis patratæ, ſed ex ſolo libitu & abſoluto imperio alicujus Principis. Quare illa revelatio reſpectu ſolius Adami, & propter ſolum defectum ejus cognitionis lex fuit, Deuſque quaſi legiſlator aut Princeps. Et hac etiam de cauſa nempe ob defectum cognitionis, Decalogus, reſpectu Hebræorum tantum, lex fuit; nam quoniam Dei exiſtentiam & æternam veritatem non noverant, ideo id, quod ipſis in decalogo revelatum fuit, nempe Deum exiſtere, Deumque ſolum adorarandum eſſe, tanquam legem percipere debuerunt: quod ſi Deus nullis mediis corporeis adhibitis ſed immediate iis loquutus fuiſſet, hoc ipſum non tanquam legem, ſed tanquam æternam veritatem percepiſſent. Atque hoc, quod de Iſraëlitis & Adamo dicimus, de omnibus etiam Prophetis, qui no-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

mine Dei leges ſcripſerunt, dicendum, videlicet, quod Dei decreta non adæquate, ut æternas veritates perceperunt. Ex. gr. de ipſo Moſe etiam dicendum eſt, eum ex revelatione vel ex fundamentis ei revelatis percepiſſe modum, quo populus Iſraëliticus in certa mundi plaga optime uniri poſſet, & integram ſocietatem formare ſive imperium erigere; deinde etiam modum, quo ille populus optime poſſet cogi ad obediendum, ſed non percepiſſe, nec ipſi revelatum fuiſſe, modum illum optimum eſſe, neque etiam, quod ex populi communi obedientiâ in tali mundi plaga neceſſario ſequeretur ſcopus, ad quem collimabant. Quapropter hæc omnia non ut æternas veritates, ſed ut præcepta & inſtituta percepit, & tanquam Dei leges præſcripſit; & hinc factum eſt, ut Deum rectorem, legiſlatorem, regem, miſericordem, juſtum &c. imaginaretur; cum tamen hæc omnia ſolius humanæ naturæ ſint attributa, & a natura divina prorſus removenda: atque hæc inquam de ſolis Prophetis dicendum, qui nomine Dei leges ſcripſerunt, non autem de Chriſto; de Chriſto enim, quamvis is etiam videatur leges Dei nomine ſcripſiſſe, ſentiendum tamen eſt eum res vere & adæquate percepiſſe: nam Chriſtus non tam Propheta, quam os Dei fuit. Deus enim per mentem Chriſti, (ut in cap. 1. oſtendimus) ſicuti ante per Angelos, nempe per vocem creatam, viſiones &c. quædam humano generi revelavit. Quapropter æque a ratione alienum eſſet ſtatuere Deum ſuas revelationes opinionibus Chriſti accommodaviſſe, ac, quod, Deus antea ſuas revelationes opinionibus angelorum, hoc eſt vocis creatæ, & viſionum accommodaverit, ut res revelandas Prophetis communicaret, quo quidem nihil abſurdius ſtatui poſſet; præſertim cum non ad ſolos Judæos, ſed totum humanum genus docendum miſſus fuerit, adeoque non ſatis erat, ut mentem opinionibus Judæorum tantum accommodatam haberet, ſed opinionibus & documentis humano generi univerſalibus, hoc eſt, notionibus communibus, & veris. Et ſane ex hoc, quod Deus Chriſto, ſive ejus menti ſeſe immediate revelaverit & non ut Prophetis, per verba, & imagines, nihil aliud intelligere poſſumus, quam quod Chriſtus res revelatas vere percepit, ſive intellexit; tum enim res intelligitur, cum ipſa purâ mente extra verba & imagi-

nes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

nes percipitur. Christus itaque res revelatas vere & ædæquate percepit, si igitur eas tanquam leges unquam præscripsit, id propter populi ignorantiam & pertinaciam fecit; quare hac in re vicem Dei gessit, quod sese ingenio populi accommodavit, & ideo, quamvis aliquantulum clarius, quam cæteri Prophetæ locutus sit, obscure tamen, & sæpius per parabolas res revelatas docuit, præsertim quando iis loquebatur, quibus nondum datum erat, intelligere regnum cœlorum (vide Matth cap. 13. ℣. 10. &c.) & sine dubio, eos, quibus datum erat mysteria cœlorum noscere, res ut æternas veritates docuit, non vero ut leges præscripsit, & hac ratione eos a servitute legis liberavit, & nihilominus legem hoc magis confirmavit & stabilivit, eorumque cordibus penitus inscripsit. Quod etiam Paulus quibusdam in locis indicare videtur: nempe Epistol. ad Rom. cap. 7. ℣s. 6. & cap. 3. ℣s. 28. Attamen nec ille etiam aperte loqui vult, sed, ut ipse ait cap. 3. ℣. 5. & cap. 6. ℣. 19. ejusd. Epist. humano more loquitur, quod expresse dicit, cum Deum justum vocat, & sine dubio etiam propter carnis imbecillitatem Deo misericordiam, gratiam, iram, &c. affingit, & ingenio plebis, sive (ut ipse etiam ait cap. 3. ℣. 1, 2. Epist. 1. ad Corinth.) hominum carnalium sua verba accommodat: nam cap. 9. ℣. 18. epist. ad Rom. absolute docet, Dei iram, ejusque misericordiam non ab humanis operibus, sed a sola Dei vocatione, hoc est, voluntate pendere; deinde quod ex operibus legis nemo fiat justus, sed ex sola fide (vide ep. ad Rom. cap. 3. ℣s. 28.) per quam sane nihil aliud intelligit, quam plenum animi consensum, & denique, quod nemo fiat beatus, nisi mentem Christi in se habeat, (vide Epist. ad Rom. cap. 8. ℣s. 9.) quâ scilicet leges Dei, ut æternas veritates percipiat. Concludimus itaque Deum non nisi ex captu vulgi, & ex solo defectu cogitationis tanquam legislatorem aut principem describi, & justum misericordem, &c. vocari, Deumque revera ex solius suæ naturæ, & perfectionis necessitate agere, & omnia dirigere, & ejus denique decreta, & volitiones æternas esse veritates, semperque necessitatem involvere: idque est, quod primo in loco explicare, & ostendere constitueram. Ad secundum igitur transeamus, & Sacram Paginam percurramus, & quid ipsa de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

lumine naturali & lege hac divina docet, videamus. Primum quod nobis occurrit, est ipsa primi hominis historia, ubi narratur, Deum Adamo præcepisse, ne comederet de fructu arboris cognitionis boni & mali, quod significare videtur, Deum Adamo præcepisse bonum agere, & quærere sub ratione boni, & non quatenus contrarium est malo, hoc est, ut bonum ex amore boni quæreret, non autem ex timore mali: qui enim, ut jam ostendimus, bonum agit ex vera boni cognitione & amore, libere & constanti animo agit, qui autem ex timore mali, is malo coactus, & servıliter agit, & sub imperio alterius vivit, atque adeo hoc unicum, quod Deus Adamo præcipit, totam legem divinam naturalem comprehendit, & cum dictamine luminis naturalis absolute convenit, nec difficile esset, totam istam primi hominis historiam, sive parabolam ex hoc fundamento explicare, sed malo id missum facere; cum quia non possum absolute esse certus, num mea explicatio cum scriptoris mente conveniat; tum quia plerique non concedunt, hanc historiam esse parabolam, sed plane statuunt, eam simplicem narrationem esse. Præstabilius erit igitur, alia Scripturæ loca in medium adferre, illa præsertim, quæ ab eo dictata sunt, qui ex vi luminis naturalis, quo omnes sui ævi sapientes superavit loquitur, & cujus sententias æque sancte, ac Prophetarum amplexus est populus; Salomonem puto, cujus non tam Prophetia & pietas, quam prudentia & sapientia in sacris commendatur. Is in suis Proverbiis vocat humanum intellectum veræ vitæ fontem, & infortunium in sola stultitia constituit. Sic enim ait cap. 16. vers. 23. מקור חיים שכל בעליו ומוסר אוילים אולת *fons vitæ* (est) *intellectus sui domini* *, & *supplicium stultorum est stultitia;* ubi notandum, quod per vitam absolute Hebraice vera vita intelligatur, ut patet ex Deut. cap. 30. vers. 19. fructum igitur intellectus in solâ verâ vitâ constituit, & supplicium in sola ejus privatione, quod quidem absolute convenit cum eo, quod IV loco notavimus circa legem divinam naturalem: quod autem hic fons vitæ, sive, quod solus intellectus, ut etiam ostendimus, leges sapientibus præscribit, aperte ab eodem hoc sapiente docetur; ait enim

* *Hebraismus. qui rem aliquam habet vel in sua natura continet, ejus rei Dominus vocatur: Sic avis Dominus alarum Hebraice vocatur, quia alas habet. Dominus intellectus, intelligens, quia intellectum habet.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

enim cap. 13. verſ. 14. תורת חכם מקור חיים *Lex prudentis* (eſt) *fons vitæ*, id eſt, ut ex modo allato textu patet, intellectus. Porro cap. 3. ℣ſ. 13 expreſſiſſimis verbis docet, intellectum hominem beatum & fœlicem reddere, veramque animi tranquillitatem dare. Sic enim ait אשרי אדם מצא חכמה ובן אדם יפיק תבונה וגו ארך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום *beatus homo, qui invenit ſcientiam, & filius hominis, qui intelligentiam eruit.* Ratio eſt, (ut verſ. 16, 17 pergit) quia *directe dat dierum longitudinem* *, *indirecte divitias & honorem; ejus viæ*, (quas nimirum ſcientia indicat) *amœnæ ſunt, & omnes ejus ſemitæ pax.* Soli igitur ſapientes ex ſententia etiam Salomonis animo pacato & conſtante vivunt, non ut impii, quorum animus contrariis affectibus fluctuat, adeoque (ut Eſaias etiam ait cap. 57. ℣ſ. 20.) pacem, neque quietem habent. Denique in his Salomonis Proverbiis maxime nobis notanda ſunt, quæ habentur in ſecundo cap. utpote quæ noſtram ſententiam quam clariſſime confirmant; ſic enim ℣ſ. 3. ejuſd. cap. incipit כי אם לבינה תקרא לתבונה תתן קולך וגו אז תבין יראת יהוה ודעת אלהים תמצא כי יהוה יתן חכמה מפיו דעת ותבונה *nam ſi prudentiam inclamabis, & intelligentiæ dederis vocem tuam, &c. tunc timorem Dei intelliges, & Dei ſcientiam* (vel potius amorem; nam hæc Duo verbum ידע *Jadah* ſignificat) *invenies; nam* (NB) *Deus dat ſapientiam: ex ore ſuo* (manat) *ſcientia & prudentia.* Quibus ſane verbis clariſſime indicat, I. quod ſola ſapientia, ſive intellectus nos doceat, Deum ſapienter timere, hoc eſt, vera religione colere. Deinde docet, ſapientiam, & ſcientiam ex Dei ore fluere, Deumque illam dare, quod quidem nos etiam ſupra oſtendimus, nempe, quod noſter intellectus noſtraque ſcientia a ſola Dei idea ſive cognitione pendeat, oriatur, & perficiatur. Pergit deinde verſ. 9. expreſſiſſimis verbis docere hanc ſcientiam veram Ethicam, & Politicam continere, & ex ea deduci. אז תבין צדק ומשפט ומישרים כל מעגל טוב *tunc intelliges Juſtitiam, & Judicium, & rectitudines, (&) omnem bonam ſemitam;* nec his contentus pergit, כי תבוא חכמה בלבך ודעת לנפשך ינעם מזמה תשמור עליך תבונה תנצרכה *quando intrabit*

 ſcientia

* *Hebraiſmus, nihil aliud ſignificans quam vitam.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ſcientia in cor tuum, & ſapientia tibi erit ſuavis; tum tua * *providentia tibi vigilabit, & prudentia te cuſtodiet.* Quæ omnia cum ſcientia naturali plane conveniunt; hæc enim Ethicam docet, & veram virtutem, poſtquam rerum cognitionem acquiſivimus, & ſcientiæ præſtantiam guſtavimus. Quare fœlicitas, & tranquillitas ejus, qui naturalem intellectum colit, ex mente Salomonis etiam, non ab imperio fortunæ, (hoc eſt Dei auxilio externo) ſed a ſua interna virtute (ſive Dei auxilio interno) maxime pendet, nempe, quia vigilando, agendo, & bene conſulendo ſe maxime conſervat. Denique nequaquam hic prætereundus eſt locus Pauli, qui habetur cap. 1. ℣ſ. 20. Epiſt. ad Rom. ubi (ut Tremellius vertit ex Syriaco textu) ſic ait; *occulta enim Dei, a fundamentis mundi, in creaturis ſuis per intellectum conſpiciuntur, & virtus & divinitas ejus, quæ eſt in æternum, adeo ut ſint ſine effugio.* Quibus ſatis clare indicat unumquemque lumine naturali clare intelligere Dei virtutem, & æternam divinitatem, ex qua ſcire & deducere poſſunt, quid iis quærendum quidve fugiendum ſit, adeoque concludit, omnes ſine effugio eſſe, nec ignorantiâ excuſari poſſe, quod profecto poſſent, ſi de lumine ſupra naturali loqueretur, & de carnali Chriſti paſſione, & reſurrectione &c. Et id eo paulo infra verſ. 24. ſic pergit: *Propter hoc tradidit eos Deus in concupiſcentias immundas cordis eorum &c.* uſque ad finem capitis, quibus vitia ignorantiæ deſcribit, eaque tanquam ignorantiæ ſupplicia enarrat, quod plane convenit cum Proverbio illo Salomonis cap. 16. verſ. 22. quod jam citavimus, nempe, ומוסר אוילים אולת & *ſupplicium ſtultorum eſt ſtultitia*, quare non mirum, quod dicat Paulus maleficos eſſe inexcuſabiles: Nam prout unuſquiſque ſeminat, ita metet, ex malis mala neceſſario ſequuntur, niſi ſapienter corrigantur, & ex bonis bona, ſi animi conſtantia comitetur. Scriptura itaque lumen, & legem divinam naturalem abſolute commendat; atque his, quæ in hoc capite agere propoſueram, abſolvi.

מזמה mezima *proprie cogitationem, deliberationem, & vigilantiam ſignificat.*

CA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

CAPUT V.

De Ratione, cur cæremoniæ inſtitutæ fuerint, & de fide hiſtoriarum, nempe, qua ratione, & quibus ea neceſſaria ſit.

IN ſuperiore capite oſtendimus legem divinam, quæ homines vere beatos reddit & veram vitam docet, omnibus eſſe hominibus univerſalem; imo eam ex humana natura ita deduximus, ut ipſa humanæ menti innata, & quaſi inſcripta exiſtimanda ſit. Cum autem cæremoniæ, eæ ſaltem, quæ habentur in Vetere Teſtamento Hebræis tantum inſtitutæ, & eorum imperio ita accommodatæ fuerint, ut maxima ex parte ab univerſa ſocietate; non autem ab unoquoque exerceri potuerint, certum eſt eas ad legem divinam non pertinere, adeoque nec etiam ad beatitudinem & virtutem aliquid facere; ſed eas ſolam Hebræorum electionem, hoc eſt, (per ea, quæ in tertio cap. oſtendimus) ſolam corporis temporaneam fœlicitatem & imperii tranquillitatem reſpicere, propterea quæ nonniſi ſtante eorum imperio, ullius uſus eſſe potuiſſe. Si eæ igitur in Vetere Teſtamento ad legem Dei referantur, id propterea tantum fuit, quia ex revelatione vel ex fundamentis revelatis inſtitutæ fuerunt. Verum quia ratio tametſi ſolidiſſima apud communes Theologos non multum valet, lubet hic hęc, quę modo oſtendimus Scripturæ etiam autoritate confirmare; & deinde ad majorem perſpicuitatem oſtendere, qua ratione, & quomodo cæremoniæ ad imperium Judæorum ſtabiliendum & conſervandum inſerviebant. Eſaias nihil clarius docet quam quod lex divina abſolute ſumpta ſignificet illam legem univerſalem, quæ in verâ vivendi ratione conſiſtit, non autem cæremonias; Capite enim 1. vſ. 10. Propheta gentem ſuam vocat ad Legem divinam ex ſe audiendam, ex qua prius omnia ſacrificiorum genera ſecludit, & omnia feſta, & tandem legem ipſam docet (vide. verſ. 16, 17.) atque his paucis comprehendit, nempe in purificatione animi, & virtutis ſive bonarum actionum uſu ſeu habitu, & denique inopi auxilium ferendo. Nec minus luculentum teſtimonium eſt illud Pſalmi 40. verſ. 7. 9. hic enim Pſaltes Deum alloquitur זבח ומנחה לא חפצת אזנים כרית

לי

לי עולה וחטאה לא שאלת לעשות רצונך אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי *sacrificium & munus non voluisti*, * *aures mihi perfodisti, holocaustum, & peccati oblationem non petiisti; tuam voluntatem exequi, mi Deus, volui; nam lex tua est in meis visceribus.* Vocat igitur illam tantum legem Dei, quæ viscеribus, vel menti inscripta est, & ab ea cæremonias secludit; nam eæ ex solo instituto, & non ex natura sunt bonæ, adeoque neque mentibus inscriptæ. Præter hæc alia adhuc in Scriptura reperiuntur, quæ idem testantur, sed hæc duo attulisse sufficit. Quod autem cæremoniæ nihil ad beatitudinem juvent, sed quod tantum imperii temporaneam fœlicitatem respiciant, etiam ex ipsa Scriptura constat, quæ pro cæremoniis nihil nisi corporis commoda, & delicias promittit, & pro sola lege divina universali beatitudinem. In quinque enim libris, qui Mosis vulgo dicuntur, nihil aliud, ut supra diximus, promittitur, quam hæc temporanea fœlicitas, nempe honores, sive fama, victoriæ, divitiæ, deliciæ, & valetudo. Et quamvis quinque illi libri præter cæremonias, multa moralia contineant, hæc tamen in iis non continentur, tanquam documenta moralia, omnibus hominibus universalia, sed tanquam mandata ad captum, & ingenium solius Hebrææ nationis maxime accommodata, & quæ adeo etiam solius imperii utilitatem spectant. Ex. Gr. Moses non tanquam doctor aut Propheta Judæos docet, ne occidant neque furentur, sed hæc tanquam legislator & princeps jubet; non enim documenta ratione comprobat, sed jussibus pœnam addit, quæ pro ingenio uniuscujusque nationis variare potest & debet, ut experientia satis docuit. Sic etiam jussum, de non committendo adulterio, solius reipublicæ & imperii utilitatem respicit; nam si documentum morale docere voluisset, quod non solam reipublicæ utilitatem, sed animi tranquillitatem, & veram uniuscujusque beatitudinem respiceret, tum non tantum actionem externam, sed & ipsum animi consensum damnaret, ut Christus fecit, qui documenta universalia tantum docuit (vide Matth. cap. 5. vſ. 28.) & hac de causa Christus præmium spirituale, non autem ut Moses, corporeum promittit; nam Christus, uti dixi, non ad imperium conservandum, & leges instituendum,

* *Est phrasis ad significandum perceptionem.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

tuendum, ſed ad ſolam legem univerſalem docendum miſſus fuit; & hinc facile intelligimus, Chriſtum legem Moſis minime abrogaviſſe, quandoquidem Chriſtus nullas novas leges in rempublicam introducere voluerit, nec aliud magis curaverit, quam documenta moralia docere, eaque a legibus Reipublicæ diſtinguere, idque maxime propter Phariſæorum ignorantiam, qui putabant, illum beate vivere, qui jura Reipublicæ ſive legem Moſis defendebat; cum tamen ipſa, uti diximus, nullam niſi Reipublicæ rationem habuerit, nec tam ad Hebræos docendum, quam cogendum inſerviverit; ſed ad noſtrum propoſitum revertamur, & alia Scripturæ loca, quæ pro cæremoniis nihil præter corporis commoda, & pro ſolâ lege divina univerſali beatitudinem promittunt, in medium proferamus. Inter Prophetas nemo clarius quam Eſaias hoc docuit, hic enim cap. 58. poſtquam hypocriſin damnavit, libertatem, & charitatem erga ſe, & proximum commendat, & pro his hæc promittit אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד יהוה יאספך *tunc erumpet ſicuti aurora lux tua, & tua ſanitas protinus efflorescet, & ibit ante te juſtitia tua, & gloria Dei te* * *aggrejabit &c.* Poſt hæc ſabbatum etiam commendat, pro cujus in obſervando diligentia, hoc promittit או תתענג על יהוה והרכבתיך על במותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי יהוה דבר *tunc* † *cum Deo delectaberis, & te* ‡ *equitare faciam, ſuper excelſa terræ, & faciam, ut comedas hæreditatem Jacobi, tui patris, ut os Jehovæ locutum eſt.* Videmus itaque Prophetam pro libertate, & charitate mentem ſanam in corpore ſano, Deique gloriam etiam poſt mortem promittere: pro cæremoniis autem nihil niſi imperii ſecuritatem, proſperitatem, & corporis fœlicitatem. In Pſalmis 15. & 24. nulla fit cæremoniarum mentio, ſed tantum documentorum moralium, nimirum, quia in iis de ſola beatitudine agitur, eaque ſola proponitur, quamvis tamen parabolice; nam certum eſt ibi per montem Dei, ejuſque tentoria, & horum inhabitationem, beatitudinem, & animi tranquillitatem, non vero montem Hieroſolymæ, neque Moſis

* *Hebraiſmus, quo tempus mortis ſignificatur,* aggregari ad populos ſuos, *mori ſignificat, vide Geneſ. cap. 49. verſ. 29. 33.* † *Significat honeſte delectari ſicuti etiam belgice dicitur,* met Godt / en met eere. ‡ *Significat imperium, tanquam equum freno tenere.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

sis tabernaculum intelligi; hæc enim loca a nemine inhabitabantur, nec nisi ab iis, qui ex sola tribu Levi erant, administrabantur. Porro omnes etiam illæ Salomonis sententiæ, quas in superiore capite attuli, pro solo cultu intellectus & sapientiæ, veram promittunt beatitudinem, nempe, quod ex ea tandem timor Dei intelligetur, & Dei scientia invenietur. Quod autem Hebræi post destructum eorum imperium non tenentur cæremonias exercere, patet ex Jeremia, qui ubi urbis vastationem prope instare vidit, & prædicit, ait *Deum eos tantum diligere, qui sciunt & intelligunt, quod ipse exercet misericordiam, judicium, & justitiam in mundo; adeoque in posterum non nisi eos, qui hæc norunt, laude dignos æstimandos esse.* (vide cap. 9. vers. 23) quasi diceret Deum post urbis vastationem nihil singulare a Judæis exigere, nec aliud ab iisdem in posterum petere præter legem naturalem, quâ omnes mortales tenentur. Novum præterea Testamentum hoc ipsum plane confirmat, in eo enim uti diximus, documenta tantum moralia docentur, & pro iis regnum cœleste promittitur, cæremonias autem, postquam Euangelium aliis etiam gentibus, qui alterius Reipublicæ jure tenebantur, prædicari incepit, missas fecerunt Apostoli; quod autem Pharisæi post amissum imperium eas, aut saltem magnam earum partem retinuerint, id magis animo Christianis adversandi, quam Deo placendi fecerunt. Nam post primam urbis vastationem, cum Babylonem captivi ducti fuerunt, quia tum in sectas non erant, quod sciam, divisi, statim cæremonias neglexerunt, imo toti legi Mosis valedixerunt, patriæque jura oblivioni, ut plane superflua, tradiderunt, & se cum cæteris nationibus immiscere inceperunt, ut ex Hezdra, & Nehemia satis superque constat; quare non dubium est, quin Judæi, jam post dissolutum imperium, lege Mosis, non magis teneantur, quam antequam eorum societas, & Respublica inceperit; dum enim inter alias Nationes, ante exitum ex Ægypto vixerunt, nullas leges peculiares habuerunt, nec ullo, nisi naturali jure, & sine dubio, etiam jure Reipublicæ in qua vivebant, quatenus legi divinæ naturali non repugnabat, tenebantur. Quod autem Patriachæ Deo sacrificaverunt, id feciſſe puto, ut suum animum quem a pueritia sacrificiis assuetum habebant, magis ad devotionem incitarent; omnes enim homines a tempore Enos sacrifi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

sacrificiis plane consueverant, ita ut iis solis maxime ad devotionem incitarentur. Patriarchæ igitur non ex jure aliquo divino imperante, vel ex universalibus fundamentis legis divinæ edocti, sed ex sola illius temporis consuetudine, Deo sacrificaverunt, & si ex alicujus mandato id fecerunt, mandatum illud nullum aliud fuit, quam jus Reipublicæ, in quâ vivebant, quo etiam (ut jam hic, & etiam capite tertio, cum de Malkitsedek loquuti sumus, notavimus) tenebantur.

His puto me meam sententiam Scripturæ authoritate confirmavisse; supereſt jam ostendere, quomodo & qua ratione cæremoniæ inserviebant ad imperium Hebræorum conservandum, & stabiliendum; quod quam paucissimis potero, ex universalibus fundamentis ostendam. Societas non tantum ad secure ab hostibus vivendum, sed etiam ad multarum rerum compendium faciendum, perutilis est, & maxime etiam necessaria; nam, nisi homines invicem operam mutuam dare velint, ipsis & ars, & tempus deficeret, ad se, quoad ejus fieri potest, sustentandum, & conservandum. Non enim omnes ad omnia æque apti sunt, nec unusquisque potis esset, ad ea comparandum, quibus solus maxime indiget. Vires, & tempus, inquam, unicuique deficerent, si solus deberet arare, seminare, metere, molere, coquere, texere, suere, & alia perplurima, ad vitam sustentandum efficere, ut jam taceam artes, & scientias, quæ etiam ad perfectionem humanæ naturæ, ejusque beatitudinem sunt summe necessariæ. Videmus enim eos, qui barbare sine politiâ vivunt, vitam miseram, & pæne brutalem agere, nec tamen pauca illa, misera & impolita, quæ habent, sine mutua opera, qualis qualis ea sit, sibi comparant. Jam si homines a natura ita essent constituti, ut nihil nisi id, quod vera ratio indicat, cuperent, nullis sane legibus indigeret societas, sed absolute sufficeret, homines vera documenta moralia docere, ut sponte integro & liberali animo id, quod vere utile est, agerent. Verum longe aliter cum humana natura constitutum est; omnes quidem suum utile quærunt, at minime ex sanæ rationis dictamine, sed perplurimum ex sola libidine, & animi affectibus abrepti (qui nullam temporis futuri, aliarumque rerum rationem habent) res appetunt, utilesque judicant. Hinc fit, ut nulla

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ſocietas poſſit ſubſiſtere, abſque imperio, & vi, & conſequenter legibus, quæ hominum libidinem, atque effrænatum impetum moderentur, & cohibeant: non tamen humana natura patitur abſolute ſe cogi, & ut Seneca Tragicus ait, violenta imperia nemo continuit diu; moderata durant: quamdiu enim homines ex ſolo metu agunt, tamdiu id, quod maxime nolunt, faciunt, nec rationem utilitatis & neceſſitatis rei agendæ tenent, ſed id tantum curant, ne capitis, aut ſupplicii rei ſint ſcilicet. Imo non poſſunt malo, aut damno imperatoris u, qamvis cum ſuo magno etiam malo non tamen lætari, ipſique omnia mala non cupere, & ubi poterunt adferre. Homines deinde nihil minus pati poſſunt, quam ſuis æqualibus ſervire, & ab iis regi. Denique nihil dificilius, quam libertatem hominibus ſemel conceſſam iterum adimere. Ex his ſequitur Primo quod vel tota ſocietas, ſi fieri poteſt, collegialiter imperium tenere debet, ut ſic omnes ſibi, & nemo ſuo æquali ſervire teneatur, vel, ſi pauci, aut unus ſolus imperium teneat, is aliquid ſupra communem humanam naturam habere, vel ſaltem ſummis viribus conari debet, vulgo id perſuadere. Deinde leges in quocunque imperio ita inſtitui debent, ut homines non tam metu, quam ſpe alicujus boni, quod maxime cupiunt, retineantur, hoc enim modo unuſquiſque cupide ſuum officium faciet. Denique quoniam obedientia in eo conſiſtit, quod aliquis mandata ex ſola imperantis authoritate exequatur, hinc ſequitur eandem, in ſocietate cujus imperium penes omnes eſt, & leges ex communi conſenſu ſanciuntur, nullum locum habere, &, ſive in tali ſocietate leges augeantur, vel minuantur, populum nihilominus æque liberum manere, quia non ex authoritate alterius, ſed ex proprio ſuo conſenſu agit. At contra accidit ubi unus ſolus imperium abſolute tenet, nam omnes ex ſola authoritate unius mandata imperii exequuntur, adeoque, niſi ita ab initio educati fuerint, ut ab ore imperantis pendeant, difficile is poterit, ubi opus erit, novas leges inſtituere, & libertatem ſemel conceſſam populo adimere.

His ſic univerſaliter conſideratis, ad Hebræorum rempublicam deſcendamus. Hi cum primum Ægypto exiverunt, nullo alterius nationis jure amplius tenebantur, adeoque iis licebat, novas leges ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ad libitum ſancire, ſive nova jura conſtituere, & imperium, ubicunque locorum vellent, tenere & quas terras vellent, occupare. Attamen ad nihil minus erant apti, quam ad jura ſapienter conſtituendum, & imperium penes ſeſe collegialiter retinendum; rudis fere ingenii omnes erant, & miſera ſervitute confecti. Imperium igitur penes unum tantum manere debuit, qui cæteris imperaret, eoſque vi cogeret, & qui denique leges præſcriberet, & impoſterum eas interpretaretur. Hoc autem imperium Moſes facile retinere potuit, quia divina virtute ſupra cæteros excellebat, & ſe eam habere populo perſuaſit, multiſque teſtimoniis oſtendit; (vide Exodi cap. 14. verſ. ultimo, & cap 19. vers 9.) is itaque virtute, qua pollebat, divinâ jura conſtituit, & populo præſcripſit: at in iis ſummam curam geſſit, ut populus, non tam metu, quam ſponte ſuum officium faceret; ad quod hæc duo eum maxime cogebant, populi ſcilicet ingenium contumax, (quod ſola vi cogi non patitur,) & inſtans bellum; ubi, ut res proſpere cedant, milites magis hortari, quam pœnis, & minis territare neceſſe eſt: ſic enim unuſquiſque magis ſtudet virtute, & magnanimitate animi clarere, quam ſupplicium tantum vitare. Hac igitur de causâ Moſes virtute, & juſſu divino religionem in Rempublicam introduxit, ut populus non tam ex metu, quam devotione ſuum officium faceret. Deinde eos beneficiis obligavit, & divinitus multa in futurum promiſit, nec leges admodum ſeveras ſancivit, quod unuſquiſque, qui iis ſtuduit, facile nobis concedet, præcipue ſi ad circumſtantias, quæ ad aliquem reum damnandum requirebantur, attenderit. Denique, ut populus, qui ſui juris eſſe non poterat, ab ore imperantis penderet, nihil hominibus ſcilicet ſervituti aſſuetis ad libitum agere conceſſit, nihil enim populus agere poterat, quin ſimul teneretur legis recordari, & mandata exequi, quæ a ſolo imperantis arbitrio pendebant, non enim ad libitum, ſed ſecundum certum, & determinatum juſſum legis licebat arare, ſeminare, metere, item nec aliquid comedere, induere, neque caput, & barbam radere, neque lætari, nec abſolute aliquid agere licebat, niſi ſecundum juſſa, & mandata in legibus præſcripta, nec hoc tantum, ſed etiam in poſtibus, manibus, & inter oculos ſigna quædam habere tenebantur, quæ eos ſem-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

per obedientiam monerent. Hic igitur ſcopus cæremoniarum fuit, ut homines nihil ex proprio decreto, ſed omnia ex mandato alterius agerent, & continuis actionibus, & meditationibus faterentur, ſe nihil prorſus ſui, ſed omnino alterius juris eſſe: ex quibus omnibus luce clarius conſtat, cæremonias ad beatitudinem nihil facere, & illas Veteris Teſtamenti, imo totam legem Moſis nihil aliud, quam Hebræorum imperium, & conſequenter nihil præter corporis commoda ſpectaviſſe. Quod autem ad Chriſtianorum cæremonias attinet, nempe Baptiſmum, Cœnam dominicam, feſta, orationes externas, & ſi quæ adhuc aliæ, quæ toti Chriſtianiſmo communes ſunt, ſemperque fuerunt, ſi eæ unquam a Chriſto, aut ab Apoſtolis inſtitutæ ſunt (quod adhuc mihi non ſatis conſtat) eæ nonniſi ut univerſalis Eccleſiæ ſigna externa inſtitutæ ſunt, non autem ut res, quæ ad beatitudinem aliquid faciunt, vel quæ aliquid Sanctimoniæ in ſe habeant; quare, quamvis hæ cæremoniæ non ratione imperii, ratione tamen integræ Societatis tantum inſtitutæ ſunt; adeoque ille, qui ſolus vivit, iis minime tenetur, imo, qui in imperio, ubi Chriſtiana religio interdicta eſt, vivit, is ab his cæremoniis abſtinere tenetur, & nihilominus poterit beate vivere. Hujus rei exemplum in regno Japonenſium habetur, ubi Chriſtiana religio interdicta eſt, & Belgæ, qui ibi habitant, ex mandato Societatis Indiæ Orientalis ab omni externo cultu abſtinere tenentur; nec hoc alia authoritate jam confirmare puto; & quamvis non difficile foret hoc ipſum etiam ex fundamentis novi Teſtamenti deducere, & forte claris inſuper teſtimoniis oſtendere, hæc tamen libentius miſſa facio, quia ad alia feſtinat animus. Pergo itaque ad id, de quo ſecundo loco in hoc capite agere conſtitui; ſcilicet Quibus, & qua ratione fides hiſtoriarum in ſacris contentarum neceſſaria ſit: Ut autem hoc lumine naturali inveſtigetur, ſic procedendum videtur.

Si quis hominibus aliquid ſuadere, vel diſſuadere vult, quod per ſe notum non eſt, is, ut id iidem amplectantur, rem ſuam ex conceſſis deducere, eoſque experientia vel ratione convincere debet, nempe ex rebus, quas per ſenſus experti ſunt, in natura contingere, vel ex axiomatis intellectualibus per ſe notis: at niſi experientia talis ſit, ut clare, & diſtincte intelligatur, quamvis hominem convin-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

convincat, non tamen poterit ipsa intellectum æque afficere, ejusque nebulas dissipare, ac cum res docenda ex solis axiomatis intellectualibus, hoc est, ex sola virtute intellectus, ejusque in percipiendo ordine, deducitur, præsertim si quæstio de re spirituali, & quæ sub sensus nullo modo cadit, sit. Verum quia ad res ex solis notionibus intellectualibus deducendum, longa perceptionum concatenatio sæpissime requiritur, & præterea etiam summa præcautio, ingenii perspicacitas, & summa continentia, quæ omnia raro in hominibus reperiuntur; ideo homines ab experientia doceri malunt, quam omnes suas perceptiones ex paucis axiomatibus deducere, & invicem concatenare; unde sequitur, quod si quis doctrinam aliquam integram nationem, ne dicam, universum humanum genus docere, & ab omnibus in omnibus intelligi vult; is rem suam solâ experientiâ confirmare tenetur, rationesque suas, & rerum docendarum definitiones ad captum plebis, quæ maximam humani generis partem componit, maxime accommodare, non autem eas concatenare, neque definitiones, prout ad rationes melius concatenandum inserviunt, tradere; alias doctis tantum scribet, hoc est, a pauciſſimis tantum hominibus, si cum reliquis comparentur, poterit intelligi. Cum itaque tota Scriptura in usum integræ nationis prius, & tandem universi humani generis revelata fuerit; necessario ea, quæ in ipsa continentur, ad captum plebis maxime accommodari debuerunt, & solâ experientiâ comprobari. Rem clarius explicemus. Quæ Scriptura docere vult, quæ solam speculationem spectant, hæc potissimum sunt; nempe dari Deum, sive ens, quod omnia fecit, & summâ sapientiâ dirigit, & sustentat, & quod hominum summam habet curam, nempe eorum, qui piè & honestè vivant: reliquos autem multis suppliciis punit, & a bonis segregat. Atque hæc Scriptura sola experientia comprobat, nempe iis, quas narrat historiis, nec ullas harum rerum definitiones tradit, sed omnia verba, & rationes captui plebis accommodat. Et quamvis experientia nullam harum rerum claram cognitionem dare possit, nec docere, quid Deus sit, & qua ratione res omnes sustentet, & dirigat, hominumque curam habeat; potest tamen homines tantum docere, & illuminare, quantum ad obedien-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

dientiam, & devotionem eorum animis imprimendum sufficit. Atque ex his satis clare constare puto, quibus, & qua ratione fides historiarum in sacris contentarum necessaria sit: ex modo ostensis enim evidentissime sequitur, earum notitiam, & fidem, vulgo, cujus ingenium ad res clare, & distincte percipiendum non valet, summe esse necessariam. Deinde, eum, qui eas negat, quia non credit Deum esse, neque eum rebus, & hominibus providere, impium esse: qui autem eas ignorat, & nihilominus lumine naturali novit, Deum esse, & quæ porro diximus, & deinde veram vivendi rationem habet, beatum omnino esse, imo vulgo beatiorem, quia præter veras opiniones, clarum insuper, & distinctum habet conceptum: denique sequitur, eum, qui has historias Scripturæ ignorat, nec lumine naturali aliquid novit, si non impium, sive contumacem, inhumanum tamen esse, & pene brutum, nec ullum Dei donum habere. Verum hic notandum, nos cum dicimus, notitiam historiarum vulgo summe esse necessariam, non intelligere notitiam omnium prorsus historiarum, quæ in sacris litteris continentur, sed tantum earum, quæ præcipuæ sunt, & quæ solæ, sine reliquis, doctrinam, quam modo diximus, evidentius ostendunt, hominumque animos maxime movere possunt. Nam, si omnes Scripturæ historiæ necessariæ essent ad ejus doctrinam probandam, nec conclusio elici posset, nisi ex universali consideratione omnium prorsus historiarum, quæ in ipsa continentur; tum sane ejus doctrinæ demonstratio, & conclusio non tantum plebis, sed absolute humanum captum, & vires superaret; quis enim ad tam magnum numerum historiarum simul attendere posset, & ad tot circumstantias, & partes doctrinæ, quæ ex tot tamque diversis historiis deberet elici. Ego saltem mihi non possum persuadere, quod homines illi, qui nobis Scripturam, prout eam habemus, reliquerunt, tanto ingenio abundaverint, ut talem demonstrationem investigare potuerint, & multo minus, quod doctrina Scripturæ non posset intelligi, nisi auditis litibus Isaaci, Achitophelis consiliis Absolomo datis, & bello civili Judæorum, & Israëlitarum, & aliis ad hunc modum Chronicis; aut quod primis Judæis, qui tempore Mosis vixerunt, ipsa doctrina ex historiis non æque facile demonstrari

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ſtrari potuerit, ac iis qui tempore Heſdræ vixerunt. Sed de his fuſius in ſequentibus. Vulgus itaque eas tantum hiſtorias, quæ maxime eorum animos ad obedientiam & devotionem movere poſſunt, ſcire tenetur. At ipſum vulgus non ſatis aptum eſt ad faciendum de iis judicium, utpote quod magis narrationibus & rerum ſingulari & inexpectato eventu, quam ipſa hiſtoriarum doctrinâ delectatur: atq; hac de cauſa prẹter lectionem hiſtoriarum Paſtoribus ſive Eccleſiẹ miniſtris inſuper indiget, qui ipſum pro imbecillitate ejus ingenii doceant. Attamen ne a noſtro propoſito divagemur, ſed id, quod præcipue intendebamus oſtendere, concludamus, nempe fidem hiſtoriarum, quæcunq; demum eæ ſint, ad legem divinam non pertinere, nec homines per ſe beatos reddere, neque ullam utilitatem, niſi ratione doctrinæ, habere, qua ſola ratione aliæ hiſtoriæ aliis præſtantiores poſſunt eſſe. Narrationes igitur in Vetere, & novo Teſtamento contentæ, reliquis profanis, & ipſæ etiam inter ſe, unæ aliis præſtantiores ſunt, pro ratione ſalutarium opinionum, quæ ex iis ſequuntur. Quare ſi quis hiſtorias S. Scripturæ legerit, eique in omnibus fidem habuerit, nec tamen ad doctrinam, quam ipſa iiſdem docere intendit, attenderit, nec vitam emendaverit, perinde ipſi eſt, ac ſi Alcoranum, aut Poëtarum fabulas Scenicas, aut ſaltem communia Chronica ea attentione, qua vulgus ſolet, legiſſet; & contra, uti diximus, is, qui eas plane ignorat, & nihilominus ſalutares habet opiniones, veramque vivendi rationem, is abſolute beatus eſt, & revera Chriſti Spiritum in ſe habet. At Judæi contra plane ſentiunt; ſtatuunt enim veras opiniones, veramque vivendi rationem nihil prodeſſe ad beatitudinem, quamdiu homines eas ex ſolo lumine naturali amplectuntur & non ut documenta Moſi prophetice revelata: hoc enim Maimonides cap. 8. Regum lege 11. aperte his verbis audet affirmare; כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעולם הבא: והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקדוש ברוך הוא בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקדם נצטוו בהן אבל אם עשהן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ואינו מחכמיהם: *omnis, qui ad ſe ſuſcipit* * *ſeptem*

I

præcepta,

* NB. *Judeos putare, Deum Noæ ſeptem præcepta dediſſe, & iis ſolis omnes nationes teneri: Hebrææ autem ſoli alia perplurima præterea dediſſe, ut eam beatiorem reliquis faceret.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

præcepta, & ea diligenter exequutus fuerit, is ex piis Nationum eſt, & hæres futuri mundi; videlicet ſi ipſa ſuſceperit & exequutus fuerit, propterea, quod Deus ea in lege præceperit, & quod nobis per Moſen revelaverit, quod filiis Noæ eadem antea præcepta fuerunt, ſed ſi ea à ratione ductus exequutus fuerit, hic non eſt, incola, nec ex piis, nec ex ſcientibus Nationum. Hæc ſunt verba Maimonidis, quibus R. Joſeph filius Shem Tob in ſuo libro, quem vocat Kebod Elohim, ſeu *gloriam Dei* addit; quod quamvis Ariſtoteles (quem ſummam Ethicam ſcripſiſſe putat, & ſupra omnes æſtimat) nihil eorum, quæ ad veram Ethicam ſpectant, & quæ etiam in ſua Ethica amplexus eſt, omiſiſſet, ſed omnia diligenter exequutus fuiſſet, hoc tamen ipſi ad ſalutem prodeſſe non potuit, quia ea, quæ docet, non amplexus eſt, ut documenta divina prophetice revelata, ſed ex ſolo dictamine rationis. Verum hæc omnia mera eſſe figmenta, & nullis rationibus, neque Scripturæ authoritate ſuffulta, unicuique hæc attente legenti ſatis conſtare exiſtimo, quare ad eandem rem refutandum, ipſam recenſuiſſe ſufficit; nec etiam eorum ſententiam hic refutare in animo eſt, qui nimirum ſtatuunt lumen naturale nihil ſani de iis, quæ ad veram ſalutem ſpectant, docere poſſe, hoc enim ipſi, qui nullam ſanam rationem ſibi concedunt, nulla etiam ratione probare poſſunt; & ſi aliquid ſupra rationem ſe habere venditant, id merum eſt figmentum, & longe infra rationem, quod jam ſatis eorum communis vivendi modus indicavit. Sed de his non eſt opus apertius löqui. Hoc tantum addam nos neminem, niſi ex operibus cognoſcere poſſe, qui itaque his fructibus abundaverit, ſcilicet charitate, gaudio, pace, longanimitate, benignitate, bonitate, fide, manſuetudine; & continentia, adverſus quos (ut Paulus in Epiſtola ad Galatas cap. 5. vſ. 22. ait) lex non eſt poſita, is, ſive ex ſola ratione, ſive ex ſola Scriptura edoctus ſit, a Deo revera edoctus eſt, & omnino beatus. His itaque omnia, quæ circa legem divinam agere conſtitueram, abſolvi.

CA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

CAPUT VI.

De Miraculis.

SIcuti ſcientiam illam, quæ captum humanum ſuperat, divinam, ſic opus, cujus cauſa vulgo ignoratur, divinum, ſive Dei opus vocare conſueverunt homines: vulgus enim tum Dei potentiam & providentiam quam clariſſime conſtare putat, cum aliquid in natura inſolitum, & contra opinionem, quam ex conſuetudine de naturâ habet, contingere videt; præſertim ſi id, in ejus lucrum aut commodum ceſſerit, & ex nulla re clarius exiſtentiam Dei probari poſſe exiſtimat, quam ex eo, quod natura ut putant, ſuum ordinem non ſervet; & propterea illos omnes Deum, aut ſaltem Dei providentiam tollere putant, qui res, & miracula per cauſas naturales explicant, aut intelligere ſtudent: Exiſtimant ſcilicet, Deum tamdiu nihil agere, quamdiu natura ſolito ordine agit, & contra, potentiam naturæ & cauſas naturales tamdiu eſſe otioſas, quamdiu Deus agit; duas itaque potentias numero ab invicem diſtinctas imaginantur, ſcilicet, potentiam Dei, & potentiam rerum naturalium, a Deo tamen certo modo determinatam, vel (ut plerique magis hodierno tempore ſentiunt) creatam. Quid autem per utramque, & quid per Deum & naturam intelligant, neſciunt ſane, niſi quod Dei potentiam tanquam Regiæ cujuſdam majeſtatis, imperium; naturæ autem tanquam vim & impetum imaginentur. Vulgus itaque opera naturæ inſolita vocat miracula, ſive Dei opera, & partim ex devotione, partim ex cupiditate adverſandi iis, qui ſcientias naturales colunt, rerum cauſas naturales neſcire cupit, & ea tantum audire geſtit, quæ maxime ignorat, quæque propterea maxime admiratur. Videlicet, quia nulla alia ratione, niſi cauſas naturales tollendo, reſque extra naturæ ordinem imaginando, Deum adorare, omniaque ad ejus imperium & voluntatem referre poteſt, nec Dei potentiam magis admiratur, niſi dum potentiam naturæ a Deo quaſi ſubactam imaginatur. Quod quidem originem duxiſſe videtur a primis Judæis, qui ut Ethnicos ſui temporis, qui Deos viſibiles adorabant, videlicet, Solem, Lunam, Terram, Aquam, Aërem &c. convincerent, iiſque oſtenderent, Deos illos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

imbecilles & inconſtantes, ſive mutabiles, & ſub imperio Dei inviſibilis eſſe, miracula ſua narrabant, quibus inſuper conabantur oſtendere, totam naturam, ex Dei, quem adorabant, imperio in eorum tantum commodum dirigi, quod quidem hominibus adeo arriſit, ut in hoc uſque tempus miracula fingere non ceſſaverint, ut ipſi Deo dilectiores reliquis, cauſaque finalis, propter quam Deus omnia creavit & continuo dirigit, crederentur. Quid ſibi vulgi ſtultitia non arrogat, quod nec de Deo, nec de natura ullum ſanum habet conceptum, quod Dei placita cum hominum placitis confundit, & quod denique naturam adeo limitatam fingit, ut hominem ejus præcipuam partem eſſe credat. His vulgi de Natura, & miraculis opiniones, & præjudicia ſatis prolixe enarravi; attamen, ut rem ordine edoceam, oſtendam I. Nihil contra naturam contingere, ſed ipſam æternum fixum, & immutabilem ordinem ſervare, & ſimul quid per miraculum intelligendum ſit. II. Nos ex miraculis, nec eſſentiam nec exiſtentiam, & conſequenter, nec providentiam Dei poſſe cognoſcere, ſed hæc omnia longe melius percipi ex fixo & immutabili naturæ ordine. III. Ex aliquot Scripturæ exemplis oſtendam, ipſam Scripturam per Dei decreta & volitiones, & conſequenter providentiam nihil aliud intelligere, quam ipſum naturæ ordinem, qui ex ejus æternis legibus neceſſario ſequitur. IV. denique de modo miracula Scripturæ interpretandi, & de iis, quæ præcipue circa miraculorum narrationes notari debeant, agam. Et hæc præcipua ſunt, quæ ad hujus capitis argumentum ſpectant, & quæ præterea ad intentum totius hujus operis non parum inſervire exiſtimo. Ad primum quod attinet, id facile oſtenditur ex iis, quæ in cap. 4. circa legem divinam demonſtravimus, nempe; omne id, quod Deus vult ſive determinat, æternam neceſſitatem & veritatem involvere; oſtendimus enim ex eo, quod Dei intellectus a Dei voluntate non diſtinguitur, idem nos affirmare, cum dicimus Deum aliquid velle, ac cum dicimus, Deum id ipſum intelligere; quare eadem neceſſitate, qua ex natura & perfectione divina ſequitur, Deum rem aliquam, ut eſt, intelligere, ex eadem ſequitur, Deum eandem, ut eſt, velle. Cum autem nihil, niſi ex ſolo divino decreto neceſſario verum ſit, hinc clariſſime ſequitur, leges naturæ univerſales

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

les mera esse decreta Dei, quæ ex necessitate & perfectione naturæ divinæ sequuntur. Si quid igitur in natura contingeret, quod ejus universalibus legibus repugnaret, id decreto, & intellectui, & naturæ divinæ necessario etiam repugnaret; aut si quis statueret, Deum aliquid contra leges naturæ agere, is simul etiam cogeretur statuere, Deum contra suam naturam agere, quo nihil absurdius. Idem etiam facile ex hoc posset ostendi, quod nimirum potentia naturæ sit ipsa divina potentia & virtus; divina autem potentia sit ipsissima Dei essentia, sed hoc inpræsentiarum libentius omitto. Nihil igitur in * natura contingit, quod ipsius legibus universalibus repugnet; at nec etiam aliquid, quod cum iisdem non convenit, aut ex iisdem non sequitur: nam quicquid fit, per Dei voluntatem & æternum decretum fit, hoc est, ut jam ostendimus, quicquid fit, id secundum leges & regulas, quæ æternam necessitatem & veritatem involvunt fit; natura itaque leges & regulas quæ æternam necessitatem & veritatem involvunt, quamvis omnes nobis notæ non sint, semper tamen observat, adeoque etiam fixum atque immutabilem ordinem; nec ulla sana ratio suadet, naturæ limitatam potentiam & virtutem tribuere, ejusque leges ad certa tantum, & non ad omnia aptas, statuere; nam, cum virtus, & potentia naturæ, sit ipsa Dei virtus & potentia, leges autem & regulæ naturæ, ipsa Dei decreta, omnino credendum est, potentiam naturæ infinitam esse, ejusque leges adeo latas, ut ad omnia, quæ & ab ipso divino intellectu concipiuntur, se extendant; alias enim, quid aliud statuitur, quam quod Deus naturam adeo impotentem creaverit, ejusque leges, & regulas adeo steriles statuerit, ut sæpe de novo ei subvenire cogatur, si eam conservatam vult, & ut res ex voto succedant, quod sane a ratione alienissimum esse existimo. Ex his itaque, quod in natura nihil contingit, quod ex ejus legibus non sequitur, & quod ejus leges ad omnia, quæ & ab ipso Divino intellectu concipiuntur, se extendunt, & quod denique natura fixum atque immutabilem ordinem servat; clarissime sequitur, nomen miraculi non nisi respective ad hominum opiniones posse intelligi, & nihil aliud

 signifi-

* NB. *Me hic per Naturam non intelligere solam materiam, ejusque affectiones, sed præter materiam, alia infinita.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ſignificare, quam opus, cujus cauſam naturalem exemplo alterius rei ſolitæ explicare non poſſumus, vel ſaltem ipſe non poteſt, qui miraculum ſcribit aut narrat. Poſſem quidem dicere miraculum eſſe id, cujus cauſa ex principiis rerum naturalium lumine naturali notis explicari nequit; verum, quoniam miracula ad captum vulgi facta fuerunt, quod quidem principia rerum naturalium plane ignorabat, certum eſt, antiquos id pro miraculo habuiſſe, quod explicare non poterant eo modo, quo vulgus res naturales explicare ſolet, recurrendo ſcilicet ad memoriam, ut alterius rei ſimilis, quam ſine admiratione imaginari ſolet, recordetur; tum enim vulgus rem aliquam ſe ſatis intelligere exiſtimat, cum ipſam non admiratur. Antiqui itaque, & omnes fere in hoc uſque tempus nullam præter hanc normam miraculi habuerunt; quare non dubitandum, quin in ſacris literis multa tanquam miracula narrentur, quorum cauſæ ex principiis rerum naturalium notis facile poſſunt explicari, ut jam ſupra innuimus in cap. 2. cum de eo, quod ſol ſteterit tempore Joſuæ, & quod retrogradatus fuerit tempore Achaz, loquuti ſumus; ſed de his mox prolixius agemus, nempe circa miraculorum interpretationem, de quâ in hoc capite agere promiſi. Hic jam tempus eſt, ut ad ſecundum tranſeam, nempe ut oſtendam, nos ex miraculis nec Dei eſſentiam nec exiſtentiam, nec providentiam poſſe intelligere, ſed contra hæc longe melius percipi ex fixo atque immutabili naturæ ordine; ad quod demonſtrandum ſic procedo. Cum Dei exiſtentia non ſit per ſe nota, debet neceſſario concludi ex notionibus, quarum veritas adeo firma & inconcuſſa ſit, ut nulla dari neque concipi poſſit potentia, a qua poſſint immutari: nobis ſaltem ab eo tempore quo ex iis Dei exiſtentiam concludimus, ita apparere debent, ſi ex ipſis eam extra omnem dubitationis aleam concludere volumus: nam ſi poſſemus concipere ipſas notiones ab aliqua potentia, quæcunque demum ea fuerit, mutari poſſe, tum de earum veritate dubitaremus, & conſequenter etiam de noſtra concluſione, nempe de Dei exiſtentia, nec de ulla re unquam poterimus eſſe certi. Deinde nihil cum natura convenire, vel ei repugnare ſcimus, niſi id, quod oſtendimus, cum iſtis principiis convenire, vel iis repugnare; quare, ſi concipere poſſemus aliquid in natura ab aliqua potentia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

tentia (quæcumque demum ea fuerit) posse fieri, quod naturæ repugnet, id primis istis notionibus repugnabit, adeoque id ut absurdum rejiciendum, vel de primis notionibus (ut modo ostendimus) & consequenter de Deo, & de omnibus quomodocumque perceptis, dubitandum. Longe igitur abest, ut miracula, quatenus per id intelligitur opus, quod ordini naturæ repugnet, nobis Dei existentiam ostendant; cum contra nos de eadem dubitare facerent, quando absque iis absolute de ipsa possemus esse certi, nempe quando scimus, omnia naturæ certum atque immutabilem ordinem sequi. At ponatur id esse miraculum, quod per causas naturales explicari non potest, quod quidem duobus modis potest intelligi, vel quod causas naturales quidem habet, quæ tamen ab humano intellectu investigari non possunt; vel quod nullam causam, præter Deum, sive Dei voluntatem agnoscit: Verum quia omnia, quæ per causas naturales fiunt, ex sola Dei potentia & voluntate etiam fiunt, necessario huc tandem perveniendum, nempe miraculum sive id causas naturales habeat, sive minus, opus esse, quod per causam explicari non potest, hoc est opus, quod captum humanum superat; sed ex opere, & absolute ex eo, quod nostrum captum superat, nihil intelligere possumus. Nam quicquid clare & distincte intelligimus, id per se, vel per aliud, quod per se clare & distincte intelligitur, nobis debet innotescere. Quare ex miraculo, sive opere, quod nostrum captum superat, nec Dei essentiam, nec existentiam, nec absolute aliquid de Deo, & naturâ intelligere possumus, sed contra, cum omnia a Deo determinata & sancita scimus esse, & operationes naturæ ex Dei essentiâ consequi, naturæ vero leges Dei æterna decreta & volitiones esse absolute concludendum, nos eo melius Deum, Deique voluntatem cognoscere, quo melius res naturales cognoscimus, & clarius intelligimus, quomodo a prima sua causa dependent, & quomodo secundum æternas naturæ leges operantur. Quare ratione nostri intellectus, longe meliore jure ea opera, quæ clare & distincte intelligimus, Dei opera vocanda, & ad Dei voluntatem referenda, quam ea, quæ plane ignoramus, quamvis imaginationem valde occupent, & homines in admirationem sui rapiant; quandoquidem ea sola naturæ opera, quæ

clare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

clare & distincte intelligimus, Dei cognitionem reddunt sublimiorem, & Dei voluntatem & decreta quam clarissime indicant; ii igitur plane nugantur, qui, ubi rem ignorant, ad Dei voluntatem recurrunt; ridiculus sane modus ignorantiam profitendi. Porro quamvis ex miraculis aliquid concludere possemus, nullo tamen modo Dei existentia inde posset concludi; Nam, cum miraculum opus limitatum sit, nec unquam, nisi certam & limitatam potentiam exprimat, certum est, nos ex tali effectu non posse concludere existentiam causæ, cujus potentia sit infinita, sed ad summum causæ, cujus potentia major sit; dico ad summum, potest enim etiam consequi ex multis causis simul concurrentibus, opus aliquod, cujus quidem vis & potentia minor sit potentiâ omnium causarum simul, ac longe major potentiâ uniuscujusque causæ. At quoniam naturæ leges (ut jam ostendimus) ad infinita se extendunt, & sub quadem specie æternitatis a nobis concipiuntur, & natura secundum eas certo, atque immitabili ordine procedat, ipsæ nobis eatenus Dei infinitatem, æternitatem, & immutabilitatem aliquo modo indicant. Concludimus itaque nos per miracula, Deum, ejusque existentiam & providentiam cognoscere non posse, sed hæc longe melius concludi ex naturæ fixo atque immutabili ordine. Loquor in hac conclusione de miraculo, quatenus per id nihil aliud intelligitur, quam opus, quod hominum captum superat, aut superare creditur; nam quatenus supponeretur ordinem naturæ destruere, sive interrumpere, aut ejus legibus repugnare, eatenus (ut modo ostendimus) non tantum nullam Dei cognitionem dare posset, sed contra illam, quam naturaliter habemus, adimeret, & nos de Deo, & omnibus dubitare faceret. Neque hic ullam agnosco differentiam inter opus contra naturam, & opus supra naturam; (hoc est, ut quidam ajunt, opus, quod quidem naturæ non repugnat, attamen ab ipsa non potest produci, aut effici.) nam cum miraculum non extra naturam, sed in ipsa natura fiat, quamvis supra naturam statuatur, tamen necesse est, ut naturæ ordinem interrumpat, quem alias fixum atque immutabilem ex Dei decretis concipimus. Si quid igitur in natura fieret, quod ex ipsius legibus non sequeretur, id necessario ordini, quem Deus in æternum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

num per leges naturæ universales in natura statuit, repugnaret, adeoque id contra naturam ejusque leges esset, & consequenter ejus fides nos de omnibus dubitare faceret, & ad Atheismum duceret. Et his puto, me id, quod Secundo intendebam, satis firmis rationibus ostendisse, ex quibus de novo concludere possumus, miraculum sive contra naturam, sive supra naturam, merum esse absurdum; & propterea per miraculum in sacris litteris nihil aliud posse intelligi, quam opus naturæ, uti diximus, quod captum humanum superat, aut superare creditur. Jam antequam ad III. pergam, libet prius hanc nostram sententiam, nempe, quod ex miraculis Deum non possumus cognoscere, authoritate Scripturæ confirmare; & quamvis Scriptura hoc nullibi aperte doceat, facile tamen ex ipsa potest concludi, imprimis ex eo, quod Moses (Deut. cap. 13.) præcipit, ut Prophetam seductorem, quamvis faciat miracula, mortis tamen damnent: sic enim ait ובא האות והמופת אשר דבר אליך: לא תשמע אל דברי הנביא ההוא וגו כי מנסה יהוה אלהיכם אתכם וגו והנביא ההוא יומת וגו & (quamvis) *contigerit signum, & portentum, quod tibi prædixit &c, noli* (tamen) *assentire verbis ejus Prophetæ &c, quia Dominus vester Deus vos tentat &c, Propheta* (igitur) *ille mortis damnetur &c.* Ex quibus clare sequitur, miracula a falsis etiam Prophetis posse fieri, & homines nisi Dei vera cognitione & amore probe sint muniti, æque facile ex miraculis falsos Deos, ac Verum posse amplecti. Nam addit כי מנסה יהוה אלהיכם אתכם וגו *quoniam Jehova vester Deus vos tentat, ut sciat, num eum amatis integro corde vestro, & animo vestro.* Deinde Israëlitæ ex tot miraculis nullum de Deo sanum conceptum formare potuerunt, quod ipsa experientia testata est; nam, cum sibi persuaderent, Mosen ab iis abiisse, numina visibilia ab Aharone petierunt, & vitulus, proh pudor! eorum Dei fuit idea, quam tandem ex tot miraculis formaverunt. Asaph quamvis tot miracula audivisset, de Dei providentia tamen dubitavit, & fere a vera via deflexisset, nisi tandem veram beatitudinem intellexisset, (vide Psal. 73.) Salomon etiam, cujus tempore res Judæorum in summo vigore erant, suspicatur omnia casu contingere. Vide Eccl. cap. 3. Vs. 19, 20, 21. & cap. 9. Vs. 2, 3. &c. Denique omnibus fere Pro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

phetis hoc ipsum valde obscurum fuit, nempe, quomodo ordo naturæ & hominum eventus cum conceptu, quem de providentia Dei formaverant, possent convenire, quod tamen Philosophis, qui non ex miraculis, sed ex claris conceptibus res conantur intelligere, semper admodum clarum fuit, iis nimirum, qui veram fœlicitatem in sola virtute, & tranquillitate animi constituunt, nec student, ut natura iis, sed contra, ut ipsi naturæ pareant; utpote qui certe sciunt, Deum naturam dirigere, prout ejus leges universales, non autem prout humanæ naturæ particulares leges exigunt, adeoque Deum non solius humani generis, sed totius naturæ rationem habere. Constat itaque etiam ex ipsa Scriptura miracula veram Dei cognitionem non dare, nec Dei providentiam clare docere. Quod autem in Scriptura sæpe reperitur, Deum portenta fecisse, ut hominibus innotesceret, ut in Exodi cap. 10. vers. 2. Deum Ægyptios illusisse, & signa sui dedisse, ut Israëlitæ cognoscerent eum esse Deum; inde tamen non sequitur, miracula id revera docere, sed tantum sequitur, Judæos tales habuisse opiniones, ut facile iis miraculis convinci possent; supra enim in capite secundo clare ostendimus, rationes propheticas, sive quæ ex revelatione formantur, non elici ex notionibus universalibus & communibus, sed ex concessis, quamvis absurdis, & opinionibus eorum quibus res revelantur, sive quos Spiritus sanctus convincere vult, quod multis exemplis illustravimus, & etiam testimonio Pauli, qui cum Græcis erat Græcus, & cum Judæis Judæus. Verum quamvis illa miracula Ægyptios, & Judæos ex suis concessis convincere, non tamen veram Dei ideam, & cognitionem dare poterant, sed tantum facere, ut concederent, dari Numen, omnibus rebus, iis notis, potentius, deinde quod Hebræos, quibus tum temporis omnia præter spem fœlicissime cesserunt, supra omnes curabat, non autem quod Deus omnes æque curet; nam hoc sola Philosophia docere potest; ideo Judæi & omnes, qui non nisi ex dissimili rerum humanarum statu & impari hominum fortuna Dei providentiam cognoverunt, sibi persuaserunt, Judæos Deo dilectiores reliquis fuisse, quamvis tamen reliquos vera humana perfectione non superaverint ut jam Cap. III. ostendimus. Ad Tertium igitur pergo, ut

scilicet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ſcilicet ex Scriptura oſtendam Dei decreta & mandata, & conſequenter providentiam nihil eſſe revera præter naturæ ordinem, hoc eſt, quando Scriptura dicit hoc vel illud a Deo vel Dei voluntate factum, nihil aliud revera intelligere, quam quod id ipſum ſecundum leges & ordinem naturæ fuerit factum, non autem, ut vulgus opinatur, quod natura tamdiu ceſſavit agere, aut quod ejus ordo aliquamdiu interruptus fuit. At Scriptura ea, quæ ad ejus doctrinam non ſpectant, directe non docet, quia ejus non eſt (ut circa legem divinam oſtendimus) res per cauſas naturales, neque res mere ſpeculativas docere: Quare id, quod hic volumus, ex quibuſdam Scripturæ Hiſtoriis, quæ caſu prolixius & pluribus circumſtantiis narrantur, per conſequentiam eliciendum eſt; talium itaque aliquot in medium proferam. In Libro 1 Shamuëlis cap. 9. verſ. 15, 16. narratur, quod Deus Shamuëli revelavit, ſe Saulum ad eum miſſurum, nec tamen Deus eum ad Shamuëlem miſit ut homines ſolent aliquem ad alium mittere, ſed hæc Dei miſſio nihil aliud fuit, quam ipſe naturæ ordo; quærebat nimirum Saul (ut in prædicto capite narratur) aſinas, quas perdiderat, & jam abſque iis domum redire deliberans, ex conſilio ſui famuli Shamuëlem Prophetam adivit, ut ex eo ſciret, ubi eaſdem invenire poſſet, nec ex tota narratione conſtat, Saulum aliud Dei mandatum præter hunc naturæ ordinem habuiſſe, ut Shamuëlem adiret. In Pſalm 105. ℣ſ. 24. dicitur, quod Deus Ægyptiorum animum mutavit, ut odio haberent Iſraëlitas, quæ etiam mutatio naturalis plane fuit, ut patet ex cap. 1 Exodi, ubi ratio non levis Ægyptiorum narratur, quæ eos movit, Iſraëlitas ad ſervitutem redigere. Cap. 9 Geneſ. ℣ſ. 13, ait Deus Noæ, ſe iridem in nube daturum, quæ etiam Dei actio nulla ſane alia eſt, niſi radiorum ſolis refractio & reflexio, quam ipſi radii in aquæ guttulis patiuntur. Pſalmo 147. ℣ſ. 18. vocatur illa venti naturalis actio & calor, quo pruina & nix liqueſcunt, verbum Dei; & ℣ſ. 15, dictum & Dei verbum ventus & frigus vocantur. Ventus & ignis vocantur in Pſalmo 104. ℣ſ. 4. legati, & miniſtri Dei, & alia ad hunc modum plura in Scriptura reperiuntur, quæ clariſſime indicant, Dei decretum, juſſum, dictum, & verbum nihil aliud eſſe, quam ipſam naturæ actionem, & ordinem;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

quare non dubium est, quin omnia quæ in Scriptura narrantur, naturaliter contigerint, & tamen ad Deum referuntur, quia Scripturæ, ut jam ostendimus, non est, res per causas naturales docere, sed tantum eas res narrare, quæ imaginationem late occupant, idque ea Methodo, & stylo, qui melius inservit, ad res magis admirandum, & consequenter ad devotionem in animis vulgi imprimendum. Si igitur quædam in sacris literis reperiuntur, quorum causas reddere nescimus, & quæ præter, imo contra ordinem naturæ videntur contigisse, ea moram nobis injicere non debent, sed omnino credendum, id, quod revera contigit, naturaliter contigisse; quod etiam ex hoc confirmatur, quod in miraculis plures circumstantiæ reperiebantur, quamvis tamen non semper narrentur, præcipue cum stilo Poëtico canantur; circumstantiæ, inquam, miraculorum clare ostendunt, ipsa causas naturales requirere. Nempe ut Ægyptii scabie infestarentur, opus fuit, ut Moses favillam in aërem sursum spargeret; (vide Exodi cap. 9. ℣. 10.) locustæ etiam ex mandato Dei naturali, nempe ex vento orientali integro die & nocte flante, Ægyptiorum regionem petierunt, & vento occidentali fortissimo eandem reliquerunt (vide Exod. c. 10. ℣. 14, 19.) eodem etiam Dei jussu mare viam Judæis aperuit, (vide Exod. c. 14. ℣. 21.) nempe Euro, qui fortissime integra nocte flavit. Deinde ut Elisa puerum, qui mortuus credebatur, excitaret, aliquoties puero incumbere debuit; donec prius incaluerit, & tandem oculos aperuerit, (vide Reg. lib. 2. cap. 4. ℣. 34, 35.) sic etiam in Euangelio Joannis cap. 9. quædam narrantur circumstantiæ, quibus Christus usus est, ad sanandum cœcum, & sic alia multa in Scripturis reperiuntur, quæ omnia satis ostendunt, miracula aliud, quam absolutum Dei, ut ajunt, mandatum requirere. Quare credendum, quamvis circumstantiæ miraculorum, eorumque naturales causæ non semper, neque omnes enarrentur, miracula tamen non sine iisdem contigisse. Quod etiam constat ex Exodi cap. 14. ℣. 27. ubi tantum narratur, quod ex solo nutu Mosis mare iterum intumuit, nec ulla venti mentio sit. Et tamen in Cantico (cap. 15. vers. 10.) dicitur, id contigisse ex eo, quod Deus vento suo (id est, vento fortissimo) flaverit; quare hæc circumstantia in historia omittitur, & miraculum ea

de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

de cauſa majus videtur. At forſan inſtabit aliquis, nos perplura *in* Scripturis reperire, quæ nullo modo per cauſas naturales videntur poſſe explicari, ut quod peccata hominum, eorumque precationes, poſſunt eſſe pluviæ terræque fertilitatis cauſa, aut quod fides cæcos ſanare potuit, & alia ad hunc modum quæ in Bibliis narrantur. Sed ad hæc me jam reſpondiſſe puto: oſtendi enim Scripturam res non docere per proximas ſuas cauſas, ſed tantum res eo ordine, iiſque phraſibus narrare, quibus maxime homines, & præcipue plebem ad devotionem movere poteſt, & hac de cauſa de Deo, & de rebus admodum improprie loquitur, quia nimirum non rationem convincere, ſed hominum phantaſiam & imaginationem afficere & occupare ſtudet. Si enim Scriptura vaſtationem alicujus imperii, ut hiſtorici politici ſolent, narraret, id plebem nihil commoveret, at contra maxime, ſi omnia poëtice depingat & ad Deum referat, quod facere ſolet. Cum itaque Scriptura narrat, terram propter hominum peccata ſterilem eſſe, aut quod cœci ex fide ſanabantur, ea nos non magis movere debent, quam cum narrat, Deum propter hominum peccata iraſci, contriſtari, pœnitere boni promiſſi & facti, aut quod Deus ex eo quod ſignum videt, promiſſi recordetur & alia perplurima, quæ vel poëtice dicta ſunt, vel ſecundum Scriptoris opiniones, & præjudicia relata. Quare hic abſolute concludimus, omnia, quæ in Scriptura vere narrantur contigiſſe, ea ſecundum leges naturæ ut omnia neceſſario contigiſſe, & ſi quid reperiatur, quod apodictice demonſtrari poteſt, legibus naturæ repugnare, aut ex iis conſequi non potuiſſe, plane credendum id a ſacrilegis hominibus Sacris literis adjectum fuiſſe: quicquid enim contra naturam eſt, id contra rationem eſt, & quod contra rationem id abſurdum eſt, ac proinde etiam refutandum. Supereſt jam tantum pauca adhuc de miraculorum interpretatione notare, vel potius recolligere (nam præcipua jam dicta ſunt) & uno aut altero exemplo illuſtrare, quod hic Quarto facere promiſi, idque propterea volo, ne quis miraculum aliquod male interpretando, temere ſuſpicetur ſe aliquid in Scriptura reperiſſe, quod lumini naturæ repugnet. Raro admodum fit, ut homines rem aliquam, ut geſta eſt, ita ſimpliciter narrent, ut nihil ſui Judicii narrationi immiſceant; Imo, cum aliquid novi vident

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

aut audiunt, nisi maxime a suis præconceptis opinionibus caveant, iis plerumque ita præoccupabuntur, ut plane aliud quam quod vident, aut contigisse audiunt percipiant, præsertim si res acta captum narrantis, aut audientis superat & maxime si ad ejus rem referat, ut ipsa certo modo contingat. Hinc fit, ut homines in suis Chronicis & historiis magis suas opiniones, quam res ipsas actas narrent & ut unus, idemque casus, a duobus hominibus, qui diversas habent opiniones, ita diverse narretur, ut non nisi de duobus casibus loqui videantur & denique, ut sæpe non admodum difficile sit ex solis historiis opiniones Chronoghraphi & historici investigare. Ad hæc confirmandum multa adferre possem, tam Philosophorum, qui historiam naturæ scripserunt, quam Chronographorum exempla, nisi id superfluum existimarem, ex Sacra autem Scriptura unum tantum adferam, de reliquis Lector ipse judicet. Tempore Josuæ Hebræi (ut jam supra monuimus) cum vulgo credebant, solem motu ut vocant, diurno moveri, terram autem quiescere, & huic præconceptæ opinioni miraculum, quod iis contigit, cum contra quinque illos reges pugnarent, adaptaverunt; non enim simpliciter narraverunt, diem illum solito longiorem fuisse, sed solem & lunam stetisse, sive a suo motu cessaviſse, quod ipsis etiam tum temporis non parum inservire poterat, ad Ethnicos qui solem adorabant, convincendum & ipsa experientia comprobandum, solem sub alterius numinis imperio esse, ex cujus nutu ordinem suum naturalem mutare tenetur. Quare partim ex religione, partim ex præconceptis opinionibus rem longe aliter, quam revera contingere potuit, conceperunt, atque enarraverunt. Igitur ad miracula Scripturæ interpretandum, & ex eorum narrationibus intelligendum, quomodo ipsa revera contigerint, necesse est opiniones eorum scire, qui ipsa primi narraverunt, & qui nobis ea scripto reliquerunt, & eas ab eo, quod sensus iis repræsentare potuerunt, distinguere; alias enim eorum opiniones & judicia cum ipso miraculo, prout revera contigit, confundemus: nec ad hæc tantum, sed ne etiam confundamus res, quæ revera contigerunt, cum rebus imaginariis, & quæ non nisi repræsentationes propheticæ fuerunt, eorum opiniones scire refert. In Scriptura enim multa, ut realia narrantur, & quæ etiam realia esse

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

esse credebantur, quæ tamen non nisi repræsentationes, resque imaginariæ fuerunt; ut quod Deus (summum ens) e cœlo descenderit (vide Exodi cap. 19. vſ. 28. & Deut. cap. 5. vſ. 28.) & quod mons Sinai propterea fumabat, quia Deus supra eundum descenderat, igne circumdatus. Quod Elias ad cœlum igneo curru, & igneis equis ascenderit; quæ sane omnia non nisi repræsentationes fuerunt, adaptatæ opinionibus eorum, qui eas nobis, ut iis repræsentatæ sunt, nempe ut res actuales tradiderunt. Omnes enim, qui aliquantulum supra vulgum sapiunt, sciunt, Deum non habere dextram, neque sinistram, neque moveri, neque quiescere, neque in loco, sed absolute infinitum esse, & in eo omnes contineri perfectiones. Hæc, inquam, ii sciunt, qui res ex perceptionibus puri intellectus judicant, & non prout imaginatio a sensibus externis afficitur, ut vulgus solet, quod ideo Deum corporeum, & imperium regium tenentem imaginatur, cujus solium in convexitate cœli supra stellas esse fingit, quarum a terra distantiam non admodum longam credit esse. Et his & similibus opinionibus (uti diximus) perplurimi Scripturæ casus adaptati sunt, qui proinde non debent ut reales a philosophis accipi. Refert denique ad miracula, ut realiter contigerint, intelligendum, Hebræorum phrases & tropos scire, qui enim ad ipsos non satis attenderit, multa Scripturæ affinget miracula, quæ ejus scriptores nunquam enarrare cogitaverunt, adeoque non tantum res & miracula, prout revera contigerint, sed mentem etiam authorum sacrorum codicum plane ignorabit. E. G. Zacharias cap. 14. vers. 7. de quodam bello futuro loquens, ait והיה יום אחד הוא יודע ליהוה לא יום ולא לילה והיה לעת ערב יהיה אור & *dies erit unicus, Deo tantum notus, non* (enim erit) *dies neque nox, tempore autem vespertino lux erit.* Quibus verbis magnum miraculum prædicere videtur, & tamen iis nihil aliud significare vult, quam quod bellum toto die erit anceps, ejusque eventus Deo tantum notus, & quod tempore vespertino victoriam adipiscentur; similibus enim phrasibus victorias & clades nationum prædicere & scribere solebant Prophetæ. Sicuti videmus Esaiam qui cap. 13. vastationem Babiloniæ sic depingit כי כוכבי השמים וכסיליהם לא יהלו אורם חשך השמש בצאתו וירח לא יגיה אורו *quoniam stellæ cœli, ejus-*

li, ejusque sidera non illuminabunt luce sua, sol in ortu suo tenebrescet, & luna non emittet splendorem suæ lucis: quæ sane neminem credere existimo in vastatione illius imperii contigisse; ut neque etiam ea, quæ mox addit, nempe על כן שמים ארגיז ותרעש הארץ ממקומה *propterea cælos contremiscere faciam, & terra e suo loco dimovebitur.* Sic etiam Esaias cap. 48. ℣. ult, ut Judæis significaret, eos Babilonia Hierosolymam secure redituros, neque in itinere sitim passuros, ait, ולא צמאו בחרבות הוליכם מים מצור הזיל למו ויבקע צור ויזבו מים *& non sitiverunt, per deserta eos duxit, aquam ex petra iis instillare fecit, petram rupit, & fluxerunt aquæ.* His inquam verbis nihil aliud significare vult, quam quod Judæi fontes in desertis, ut fit, invenient, quibus sitim suam mitigabunt; nam cum ex consensu Cyri Hierosolymam petierunt, nulla similia miracula iis contigisse constat; & ad hunc modum perplurima in sacris litteris occurrunt, quæ tantum modi loquendi inter Judæos fuerunt, nec opus est, omnia hic singulatim recensere; sed tantum hoc in genere notari velim, Hebræos his phrasibus non tantum consueviſſe ornate, sed etiam & quidem maxime, devote loqui. Hac enim de causa in sacris literis invenitur, *Deo benedicere* pro *maledicere* (vide Lib. 1. Reg. cap. 21. ℣. 10. & Job. cap. 2. ℣. 9.) & eadem etiam de causa omnia ad Deum referebant, & ideo Scriptura nihil nisi miracula narrare videtur, idque, cum de rebus maxime naturalibus loquitur, cujus rei exempla aliquot jam supra retulimus, quare credendum, cum Scriptura dicit, Deum cor Pharaonis induraviſſe, nihil aliud tum significari, quam quod Pharao fuit contumax. Et cum dicitur Deum feneſtras cœli aperire, nihil aliud significat, quam quod multa aqua pluerit, & sic alia. Ad hæc igitur, &, quod multa admodum breviter, sine ullis circumstantiis, & fere mutilate narrentur, si quis probe attenderit, nihil fere in Scriptura reperiet, quod possit demonstrari lumini naturæ repugnare, & contra multa, quæ obscuriſſima visa sunt, mediocri meditatione intelligere poterit & facile interpretari. Atque his existimo, me id, quod intenderam satis clare ostendiſſe. Attamen antequam huic capiti finem dem, aliud adhuc restat, quod hic monere volo; nempe, me alia prorsus methodo hic circa miracula proceſſiſſe, quam circa Prophetiam.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

De prophetia enim nihil affirmavi, nisi quod ex fundamentis in Sacris literis revelatis concludere potui, at hic præcipua ex solis principiis lumine naturali notis elicui; quod etiam consulto feci; quia de prophetia, quandoquidem ipsa captum humanum superat, & quæstio mere Theologica est, nihil affirmare, neque etiam scire poteram, in quo ipsa potissimum constiterit, nisi ex fundamentis revelatis; atque adeo coactus tum fui historiam prophetiæ concinnare, & ex ea quædam dogmata formare, quæ me naturam prophetiæ, ejusque proprietates, quoad fieri potest, docerent. At hic circa miracula, quia id, quod inquirimus (nempe an concedere possumus aliquid in natura contingere, quod ejus legibus repugnet, aut quod ex iis non posset sequi) philosophicum plane est, nullo simili indigebam; imo consultius duxi, hanc quæstionem ex fundamentis lumine naturali cognitis utpote maxime notis enodare: dico, me id consultius duxisse: nam eam etiam ex solis Scripturæ dogmatibus & fundamentis facile solvere potueram; quod, ut unicuique pateat, hic paucis ostendam. Scriptura de natura in genere quibusdam in locis affirmat, eam fixum atque immutabilem ordinem servare, ut in Psal. 148. vers. 6. & Jerem. cap. 31. vers. 35, 36. Philosophus præterea in suo Eccl. cap. 1. vers. 10. clarissime docet, nihil novi in natura contingere; & vers. 11, 12. hoc idem illustrans, ait, quod, quamvis aliquando aliquid contingat, quod novum videtur, id tamen novum non est, sed in seculis, quæ antea fuerunt & quorum nulla est memoria, contigit; nam ut ipse ait, antiquorum nulla est apud hodiernos memoria, nec ulla etiam hodiernorum apud posteros erit. Deinde cap. 3 vers. 11. dicit Deum omnia probe in eorum tempus ordinavisse, & vers. 14. se novisse, ait, quod quicquid Deus facit, id in æternum permanebit, nec ei aliquid addi, nec de eo aliquid subtrahi posse; quæ omnia clarissime docent, naturam fixum atque immutabilem ordinem servare, Deum omnibus seculis nobis notis & ignotis eundem fuisse, legesque naturæ adeo perfectas & fertiles esse, ut iis nihil addi neque detrahi possit, & denique miracula, non nisi propter hominum ignorantiam, ut aliquid novi, videri. Hæc igitur in Scriptura expresse docentur, at nullibi, quod in natura aliquid contingat, quod ipsius legibus repugnet, aut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

quod ex iis nequeat ſequi, adeoque neque etiam Scripturæ aſſingendum. Ad hæc accedit, quod miracula cauſas & circumſtantias requirant (ut jam oſtendimus) & quod non ſequantur ex neſcio quo imperio regio, quod vulgus Deo aſſingit, ſed ex imperio & decreto divino, hoc eſt, (ut etiam ex ipſa Scriptura oſtendimus) ex legibus naturæ ejuſque ordine, & quod denique miracula etiam a ſeductoribus fieri poſſint, ut convincitur ex cap. 13 Deut. & cap. 24. verſ. 24 Matthæi. Ex quibus porro evidentiſſime ſequitur, miracula res naturales fuiſſe, atque adeo eadem ita explicanda, ut neque nova (ut Salomonis verbo utar) neque naturæ repugnantia videantur, ſed, ſi fieri potuit, ad res naturales maxime accedentia, quod ut facilius ab unoquoque poſſit fieri, quaſdam regulas ex ſola Scriptura petitas tradidi. Attamen, quamvis dicam, Scripturam hæc docere, non tamen intelligo, hæc ab eadem doceri tanquam documenta ad ſalutem neceſſaria, ſed tantum quod Prophetæ hæc eadem uti nos amplexi ſunt; quare de his unicuique, prout ſibi melius eſſe ſentiet, ad Dei cultum, & religionem integro animo ſuſcipiendum, liberum eſt exiſtimare. Quod etiam Joſephus ſentit; ſic enim in concluſione Libri II. antiquit. ſcribit. *Nullus vero diſcredat verbo miraculi, ſi antiquis hominibus, & malitia privatis via ſalutis liquet per mare facta, ſive voluntate Dei, ſive ſponte revelata: dum & eis, qui cum Alexandro rege Macedoniæ fuerunt olim, & antiquitus à reſiſtentibus Pamphylicum* mare *diviſum ſit, & cum aliud* iter non eſſet, *tranſitum præbuit iis, volente Deo, per eum Perſarum deſtruere principatum; & hoc confitentur omnes, qui actus Alexandri ſcripſerunt, de his itaque, ſicut placuerit cuilibet, exiſtimet.* Hæc ſunt verba Joſephi, ejuſque de fide miraculorum judicium.

CA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

CAPUT VII.

De Interpretatione Scripturæ.

OMnibus in ore quidem eſt Sacram Scripturam verbum eſſe Dei, quod homines veram beatitudinem vel ſalutis viam docet: Verum re ipſa aliud planè judicant; Vulgus enim nihil minus curare videtur, quam ex documentis Sacræ Scripturæ vivere,& omnes fere ſua commenta pro Dei verbo venditare videmus,nec aliud ſtudere, quam ſub prætextu religionis cæteros cogere, ut ſecum ſentiant. Videmus, inquam, Theologos ſollicitos plerumque fuiſſe, quomodo ſua figmenta & placita ex ſacris literis extorquere poſſent, & divina authoritate munire nec aliud minore cum ſcrupulo majoreque cum temeritate agere,quam Scripturas ſive Spiritus Sancti mentem interpretari, & ſi tum eos aliquid ſollicitos habet, non eſt quod verentur, ne Spiritui ſancto aliquem errorem affingant & à via ſalutis aberrent, ſed ne erroris ab aliis convincantur, atque ita propria eorum ſub pedibus jaceat authoritas, & ab aliis contemnantur. Quod ſi homines id,quod verbis de Scriptura teſtantur, ex vero animo dicerent, tum aliam prorſus vivendi rationem haberent, neque tot diſcordiæ eorum mentes agitarent neque tot odiis certarent, nec tam cœca & temeraria cupiditate interpretandi Scripturam, novaque in Religione excogitandi tenerentur: Sed contra nihil tanquam Scripturæ doctrinam amplecti auderent, quod ab ipſa quam clariſſime non edocerentur: & denique ſacrilegi illi, qui Scripturam plurimis in locis adulterare non ſunt veriti, à tanto ſcelere maxime caviſſent, manuſque ſacrilegas ab iis abſtinuiſſent. At ambitio & ſcelus tantum tandem potuerunt, ut religio non tam in obtemperandis Spiritus Sancti documentis, quam in defendendis hominum commentis ſita ſit; imo ut religio non charitate, ſed diſſeminandis diſcordiis inter homines, & odio infenſiſſimo, quod falſo nomine zeli divini & ardentis ſtudii adumbrant, propagando contineatur. Ad hæc mala acceſſit ſuperſtitio, quæ homines rationem & naturam contemnere docet, & id tantum admirari ac venerari, quod huic utrique repugnat:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

gnat: quare non mirum est, quod homines, ut Scripturam magis admirentur & venerentur, eam ita explicare studeant, ut his, rationi scilicet & naturæ quam maxime repugnare videatur; ideoque in Sacris Literis profundissima mysteria latere somniant, & in iis, hoc est, in absurdis investigandis, cæteris utilibus neglectis, defatigantur, & quicquid sic delirando fingunt, id omne Spiritui Sancto tribuunt, & summa vi atque affectuum impetu defendere conantur. Ita enim cum hominibus comparatum est, ut quicquid puro intellectu concipiunt, solo intellectu & ratione; quicquid contra ex animi affectibus opinantur, iisdem etiam defendant. Ut autem ab his turbis extricemur, & mentem à præjudiciis theologicis liberemus, nec temere hominum figmenta pro divinis documentis amplectamur, nobis de vera methodo Scripturam interpretandi agendum est, & de eadem differendum: hac enim ignorata nihil certò scire possumus, quid Scriptura, quidve Spiritus Sanctus docere vult. Eam autem, ut hîc paucis complectar, dico methodum interpretandi Scripturam haud differre à methodo interpretandi naturam, sed cum ea prorsus convenire. Nam sicuti methodus interpretandi naturam in hoc potissimum consistit, in concinnanda scilicet historia naturæ, ex qua utpote ex certis datis, rerum naturalium definitiones concludimus: sic etiam ad Scripturam interpretandam necesse est ejus sinceram historiam adornare, & ex ea tanquam ex certis datis & principiis mentem authorum Scripturæ legitimis consequentiis concludere: sic enim unusquisque (si nimirum nulla alia principia, neque data ad interpretandam Scripturam & de rebus, quæ in eadem continentur differendum, admiserit, nisi ea tantummodo, quæ ex ipsa Scriptura ejusque historia depromuntur) sine ullo periculo errandi semper procedet, & de iis, quæ nostrum captum superant, æquè securè differere poterit, ac de iis, quæ lumine naturali cognoscimus. Sed ut clare constet hanc viam non tantum certam, sed etiam unicam esse, eamque cum methodo interpretandi naturam convenire, notandum, quod Scriptura de rebus sæpissime agit, quæ ex principiis lumine naturali notis deduci nequeunt; ejus enim maximam partem historiæ & revelationes componunt: at historiæ miracula potissimum continent, hoc

est

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

est (ut in superiore Capite ostendimus) narrationes rerum insolitarum naturæ, opinionibus & judiciis historicorum, qui eas scripserunt, accommodatas; revelationes autem opinionibus etiam Prophetarum accommodatæ sunt, ut in secundo Cap. ostendimus, & ipsæ revera captum humanum superant. Quare cognitio horum omnium, hoc est, omnium ferè rerum, quæ in Scriptura continentur, ab ipsa Scriptura sola peti debet: sicuti cognitio naturæ ab ipsa natura. Quod ad documenta moralia, quæ etiam in Bibliis continentur, attinet, etsi ipsa ex notionibus communibus demonstrari possunt, non potest tamen ex iisdem demonstrari Scripturam eadem docere, sed hoc ex sola ipsa Scriptura constare potest. Imo si sine præjudicio Scripturæ divinitatem testari volumus, nobis ex eadem sola constare debet, ipsam vera documenta moralia docere; ex hoc enim solo ejus divinitas demonstrari potest: nam certitudinem Prophetarum ex hoc præcipue constare ostendimus, quod Prophetæ animum ad æquum & bonum inclinatum habebant. Quare hoc idem etiam nobis constare debet, ut fidem ipsis possimus habere. Ex miraculis autem Dei divinitatem non posse convinci, jam etiam demonstravimus, ut jam taceam, quod etiam à Pseudo-propheta fieri poterant. Quare Scripturæ divinitas ex hoc solo constare debet, quod ipsa veram virtutem doceat. Atqui hoc ex sola Scriptura constare potest. Quod si non posset fieri, non sine magno præjudicio eandem amplecteremur, & de ejus divinitate testaremur. Tota itaque Scripturæ cognitio ab ipsa sola peti debet. Denique Scriptura rerum, de quibus loquitur, definitiones non tradit, ut nec etiam natura. Quare quemadmodum ex diversis naturæ actionibus definitiones rerum naturalium concludendæ sunt, eodem modo hæ ex diversis narrationibus, quæ de unaquaque re in Scriptis occurrunt, sunt eliciendæ. Regula igitur universalis interpretandi Scripturam est, nihil Scripturæ tanquam ejus documentum tribuere, quod ex ipsius historia quam maxime perspectum non habeamus. Qualis autem ejus historia debeat esse, & quæ potissimum enarrare, hîc jam dicendum.

Nempe I. continere debet naturam & proprietates linguæ, qua libri Scripturæ scripti fuerunt, & quam eorum Authores loqui solebant,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

lebant. Sic enim omnes ſenſus, quos una quæque oratio ex communi loquendi uſu admittere poteſt, inveſtigare poterimus. Et quia omnes tam Veteris, quam Novi Teſtamenti ſcriptores Hebræi fuerunt, certum eſt Hiſtoriam linguæ Hebraicæ præ omnibus neceſſariam eſſe, non tantum ad intelligentiam librorum Veteris Teſtamenti, qui hac lingua ſcripti ſunt, ſed etiam Novi; nam quamvis aliis linguis vulgatifuerint, Hebraizant tamen.

II. Sententias uniuſcujuſque libri colligere debet, eaſque ad ſumma capita redigere, ut ſic omnes, quæ de eadem re reperiuntur in promtu habere poſſimus: deinde eas omnes, quæ ambiguæ vel obſcuræ ſunt, vel quæ invicem repugnare videntur, notare. Atque eas ſententias hîc obſcuras aut claras voco, quarum ſenſus ex contextu orationis facile vel difficulter elicitur, at non quatenus earum veritas facile vel difficulter ratione percipitur. De ſolo enim ſenſu orationum, non autem de earum veritate laboramus. Quin imo apprime cavendum eſt, quamdiu ſenſum Scripturæ quærimus, ne ratiocinio noſtro, quatenus principiis naturalis cognitionis fundatum eſt (ut jam taceam præjudicia) præoccupemur, ſed ne verum ſenſum cum rerum veritate confundamus, ille ex ſolo linguæ uſu erit inveſtigandus, vel ex ratiocinio, quod nullum aliud fundamentum agnoſcit, quam Scripturam. Quæ omnia ut clarius intelligantur, exemplo illuſtrabo: Hæ Moſis ſententiæ, quod *Deus ſit ignis* & quod *Deus ſit zelotypus*, quam clariſſimæ ſunt, quamdiu ad ſolam verborum ſignificationem attendimus, ideoque eas etiam inter claras repono, tametſi reſpectu veritatis & rationis obſcuriſſimæ ſunt; imo quamvis earum literalis ſenſus lumini naturali repugnet, niſi etiam principiis & fundamentis ex Hiſtoria Scripturæ petitis clarè opponatur, is ſenſus, nempe literalis, erit tamen retinendus; & contra, ſi hæ ſententiæ ex literali earum interpretatione principiis ex Scriptura petitis reperirentur repugnare, quanquam cum ratione maxime convenirent, aliter tamen (metaphoricè ſcilicet) eſſent interpretandæ. Ut itaque ſciamus an Moſes crediderit Deum eſſe ignem, an ſecus, nullo modo id concludendum eſt ex eo, quod hæc opinio cum ratione conveniat, aut quod ei repugnet; ſed tantum ex aliis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

aliis ipsius Mosis sententiis. Videlicet quoniam Moses plurimis in locis clarè etiam docet, Deum nullam habere similitudinem cum rebus visibilibus, quæ in cœlis, in terra, aut in aqua sunt; hinc concludendum hanc sententiam, aut illas omnes metaphorice esse explicandas. At quia à literali sensu, quam minime fieri potest, est recedendum, ideo prius quærendum, num hæc unica sententia, *Deus est ignis*, alium præter literalem sensum admittat, hoc est, an nomen *ignis* aliud quam naturalem ignem significet. Quod si non reperiatur ex usu linguæ aliud significare, nullo etiam alio modo interpretanda esset hæc sententia, quantumvis rationi repugnans; sed contra reliquæ omnes, quamvis rationi consentaneæ; huic tamen essent accommodandæ. Quod si nec hoc etiam ex usu linguæ posset fieri, tum hæ sententiæ irreconciliabiles essent, ac proinde de iis judicium erit suspendendum. Sed quia nomen *ignis* pro ira & zelotypia etiam sumitur (vide Jobi cap. 31. vs. 12) hinc facile Mosis sententiæ reconciliantur, atque legitime concludimus duas has sententias, *Deus est ignis*, & *Deus est zelotypus*, unam eandemque esse sententiam. Porro quoniam Moses clarè docet Deum esse zelotypum, nec ullibi docet Deum carere passionibus sive animi pathematis, hinc plane concludendum Mosem hoc ipsum credidisse aut saltem docere voluisse, quantumvis hanc sententiam rationi repugnare credamus. Nam ut jam ostendimus nobis non licet ad dictamina nostræ rationis, & ad nostras præconceptas opiniones mentem Scripturæ torquere, sed tota Bibliorum cognitio ab iisdem solis est petenda.

III. Denique enarrare debet hæc historia casus omnium librorum Prophetarum, quorum memoria apud nos est; videlicet vitam, mores, ac studia authoris uniuscujusque libri, quisnam fuerit, qua occasione, quo tempore, cui, & denique qua lingua scripserit. Deinde uniuscujusque libri fortunam: nempe quomodo prius acceptus fuerit, & in quorum manus inciderit, deinde quot ejus variæ lectiones fuerint, & quorum concilio inter sacros acceptus fuerit, & denique quomodo omnes libri, quos omnes jam sacros esse fatentur, in unum corpus coaluerint. Hæc omnia inquam historia Scripturæ continere debet. Nam ut sciamus, quænam sententiæ tanquam leges

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

leges proferantur, quænam vero tanquam documenta moralia, refert ſcire vitam, mores, ac ſtudia authoris; adde quod eò facilius verba alicujus explicare poſſumus, quò ejus genium & ingenium melius noverimus. Deinde ne documenta æterna cum iis, quæ ad tempus tantum, vel paucis ſolummodo ex uſu poterant eſſe, confundamus, refert etiam ſcire qua occaſione, quo tempore & cui nationi, aut ſæculo omnia documenta ſcripta fuerunt. Refert denique reliqua, quæ præterea diximus, ſcire, ut præter libri cujuſque authoritatem, etiam ſciamus, num ab adulterinis manibus conpſurcari potuerit, an minus; num errores irrepſerint, num à viris ſatis peritis & fide dignis correcti fuerint. Quæ omnia ſcitu admodum neceſſaria ſunt, ut ne cæco impetu correpti, quicquid nobis obtruditur, ſed tantum id quod certum & indubitatum eſt amplectamur.

Jam poſtquam hanc hiſtoriam Scripturæ habuerimus, & firmiter decreverimus, nihil tanquam doctrinam Prophetarum certò ſtatuere; quod ex hâc hiſtoriâ non ſequatur, aut quam clariſſime eliciatur, tum tempus erit ut ad mentem Prophetarum & Spiritus Sancti inveſtigandam nos accingamus; Sed ad hoc etiam methodus & ordo requiritur ſimilis ei, quo ad interpretationem naturæ ex ipſius hiſtoria utimur. Sicuti enim in ſcrutandis rebus naturalibus ante omnia inveſtigare conamur, res maxime univerſales & toti naturæ communes, videlicet motum & quietem, eorumque leges & regulas, quas natura ſemper obſervat, & per quas continuo agit, & ex his gradatim ad alia minus univerſalia procedimus; ſic etiam ex hiſtoria Scripturæ, id primum quærendum quod univerſaliſſimum, quodque totius Scripturæ baſis & fundamentum eſt; & quod denique in ipſa tanquam æterna & omnibus mortalibus utiliſſima doctrina ab omnibus Prophetis commendatur. Exempli gratia, quod Deus unicus & omnipotens exiſtit, qui ſolus eſt adorandus, & qui omnes curat, eoſque ſupra omnes diligit, qui ipſum adorant, & proximum tanquam ſemet ipſos amant &c. Hæc & ſimilia, inquam, Scriptura ubique tam clare, tamque expreſſe docet, ut nullus unquam fuerit, qui de ejus ſenſu circa hæc ambegerit. Quid autem Deus ſit, & qua ratione res omnes videat, iiſque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

que provideat, hæc & similia Scriptura ex professo, & tanquam æternam doctrinam non docet: Sed contrà Prophetas ipsos circa hæc non convenisse jam supra ostendimus; adeoque de similibus nihil tanquam doctrinam Spiritus Sancti statuendum, tametsi lumine naturali optime determinari possit. Hâc igitur universali Scripturæ doctrinâ probe cognitâ procedendum deinde est ad alia minus universalia, & quæ tamen communem usum vitæ spectant; quæque ex hac universali doctrina tanquam rivuli derivantur; uti sunt omnes veræ virtutis actiones particulares externæ, quæ non nisi data occasione exerceri possunt; & quicquid circa hæc obscurum sive ambiguum in Scriptis reperiatur, ex doctrina Scripturæ universali explicandum & determinandum est: si quæ autem invicem contraria reperiantur, videndum qua occasione, quo tempore, vel cui scripta fuerint. Ex. Gr. cum Christus dicit, *beati lugentes, quoniam consolationem accipient.* Ex hoc Textu nescimus quales lugentes intelligat; sed quia postea docet, ut de nulla re simus solliciti, nisi de solo regno Dei ejusque justitia, quod ut summum bonum commendat, (vide Matth. cap. 6. vers. 33.) hinc sequitur eum per lugentes eos tantum intelligere, qui lugent regnum Dei & justitiam ab hominibus neglectam: hoc enim tantum lugere possunt ii, qui nihil nisi regnum divinum, sive æquitatem amant & reliqua fortunæ plane contemnunt. Sic etiam, cum ait, *Sed ei, qui percutit te supra maxillam tuam dextram, obverte illi etiam alteram*, & quæ deinde sequuntur. Si hæc Christus tanquam Legislator judices juberet, legem Mosis hoc præcepto destruxisset; quod tamen contra aperte monet, (vide Matth. cap. 5. vers. 17.) quare videndum quisnam hæc dixit, quibus & quo tempore. Nempe Christus dixit, qui non tanquam legislator leges instituebat, sed ut doctor documenta docebat; quia (ut supra ostendimus) non tam actiones externas, quam animum corrigere voluit. Deinde hæc hominibus oppressis dixit, qui vivebant in republica corrupta & ubi justitia prorsus negligebatur & cujus ruinam prope instare videbat. Atqui hoc idem ipsum, quod hîc Christus instante Urbis ruina docet, Jeremiam etiam in prima Urbis vastatione, simili nimirum tempore, docuisse videmus. (vide Lament. cap. 3. lit. Tet, & Jot.) quare cum hoc non, nisi tempore oppressionis, docuerint

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

cuerint Prophetæ, nec id ullibi tanquam lex prolatum sit, & contra Moses (qui non tempore oppressionis scripsit, sed (& hoc nota) de instituenda bona republica laboravit) quamvis etiam vindictam & odium in proximum damnaverit, tamen jusserit oculum pro oculo solvere; hinc clarissime sequitur ex ipsis solis Scripturæ fundamentis hoc Christi & Jeremiæ documentum de toleranda injuria, & impiis in omnibus concedendo, locum tantum habere in locis ubi justitia negligitur & temporibus oppressionis, non autem in bona republica: quinimo in bona republica, ubi justitia defenditur, tenetur unusquisque, si se vult perhiberi justum, injurias coram judice exigere (vide Levit. cap. 5. vers. 1.) non propter vindictam (vide Levit. cap. 19. vers. 17,18.) sed animo justitiam legesque Patriæ defendendi, & ut ne malis expediat esse malos. Quæ omnia etiam cum ratione naturali plane conveniunt. Ad hunc modum alia plura possem adferre exempla, sed hæc sufficere arbitror ad meam mentem, & utilitatem hujus methodi explicandam, quod impræsentiarum tantum curo. At hucusque eas tantum Scripturæ sententias investigare docuimus, quæ usum vitæ spectant, & quæ propterea facilius investigari queunt; nam revera de iis nulla inter Scriptores Bibliorum unquam fuit controversia. Reliqua autem, quæ in Scriptis occurrunt, quæque solius sunt speculationis, non tam facile indagari possunt; via enim ad hæc angustior est; nam quandoquidem in rebus speculativis (ut jam ostendimus) Prophetæ inter se dissentiebant, & rerum narrationes maxime accommodatæ sunt uniuscujusque ęvi prę-judiciis, minime nobis licet mentem unius Prophetæ ex locis clarioribus alterius concludere, neque explicare, nisi evidentissime constet eos unam eandemque foviisse sententiam. Quomodo igitur mens Prophetarum in similibus sit ex historia Scripturæ eruenda, paucis jam exponam. Nempe circa hæc etiam à maxime universalibus incipiendum, inquirendo scilicet ante omnia ex sententiis Scripturæ maxime claris, quid sit Prophetia sive Revelatio, & qua in re potissimum consistat. Deinde quid sit miraculum, & sic porro res maxime communes: dehinc ad opiniones uniuscujusque Prophetæ descendendum; & ex his tandem ad sensum uniuscujusque revelationis sive Prophetiæ, historiæ, & miraculi proce-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

procedendum. Qua autem cautione utendum sit, ne in his mentem Prophetarum & Historicorum cum mente Spiritus Sancti, & rei veritate confundamus, supra suis in locis multis exemplis ostendimus; quare de his non necesse habeo prolixius agere; hoc tamen circa sensum Revelationum notandum, quod hæc methodus tantum investigare docet id, quod revera Prophetæ viderint aut audiverint, non autem quid illis hieroglyphicis significare aut repræsentare voluerint; hoc enim hariolari possumus, non autem ex Scripturæ fundamentis certo deducere. Ostendimus itaque rationem interpretandi Scripturam, & simul demonstravimus hanc unicam & certiorem esse viam ad ejus verum sensum investigandum. Fateor quidem eos de eodem certiores esse, si qui sunt, qui certam ejus traditionem sive veram explicationem ab ipsis Prophetis acceptam habent, ut Pharisæi autumant, vel si qui Pontificem habent, qui circa interpretationem Scripturæ errare non potest, quod Catholici Romani jactant. Attamen quandoquidem nec de hac traditione, nec de Pontificis authoritate possumus esse certi, nihil etiam certi super his fundare possumus; hanc enim antiquissimi Christianorum, illam autem antiquissimæ Judæorum Sectæ negaverunt; & si deinde ad seriem annorum attendamus, (ut jam alia taceam) quam Pharisæi acceperunt à suis Rabinis, qua hanc traditionem ad Mosen usque proferunt, eam falsam esse reperiemus, quod alio in loco ostendo. Quare talis traditio nobis admodum debet esse suspecta; & quanquam nos in nostra Methodo Judæorum traditionem aliquam, ut incorruptam, cogimur supponere, nempe significationem verborum linguæ Hebraicæ, quam ab iisdem accepimus, de illa tamen dubitamus, de hac autem minime. Nam nemini unquam ex usu esse potuit alicujus verbi significationem mutare, at quidem non raro sensum alicujus orationis. Quin & factu difficillimum est; nam qui verbi alicujus significationem conaretur mutare, cogeretur simul omnes authores, qui illa lingua scripserunt, & illo verbo in recepta sua significatione usi sunt, ex ingenio vel mente uniuscujusque explicare, vel summa cum cautione depravare. Deinde vulgus linguam cum doctis servat, sensus autem orationum & libros docti tantum; ac proinde facile possumus concipere, doctos sensum orationis alicu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

jus libri rariſſimi, quem in ſua poteſtate habuerunt, mutare vel corrumpere potuiſſe, non autem verborum ſignificationem: adde quod ſi quis alicujus verbi ſignificationem, cui conſuevit, in aliam mutare velit, non poterit ſine difficultate id impoſterum & inter loquendum & ſcribendum obſervare. Ex his itaque & aliis rationibus facile nobis perſuademus, nemini in mentem venire potuiſſe; linguam aliquam corrumpere; at quidem ſæpe mentem alicujus Scriptoris, ejus orationes mutando, vel eaſdem perperam interpretando. Cum itaque hæc noſtra methodus (quæ in eo fundatur, ut cognitio Scripturæ ab eadem ſola petatur) unica & vera ſit, quicquid ipſa præſtare non poterit ad integram Scripturæ cognitionem acquirendam, de eo plane deſperandum. Quid autem ipſa difficultatis habeat, vel quid in ipſa deſiderandum, ut ad integram & certam ſacrorum Codicum cognitionem nos ducere poſſit, hîc jam dicendum. Magna imprimis in hac methodo oritur difficultas ex eo, quod linguæ Hebraicæ integram cognitionem exigit. At hæc unde jam petenda? antiqui linguæ Hebraicæ cultores nihil poſteritati de fundamentis & doctrina hujus linguæ reliquerunt: nos ſaltem ab iiſdem nihil prorſus habemus: non ullum Dictionarium neque Grammaticam, neque Rhetoricam: Hebræa autem natio omnia ornamenta, omneque decus perdidit (nec mirum poſtquam tot clades & perſecutiones paſſa eſt) nec niſi pauca quædam fragmenta linguæ & paucorum librorum retinuit; omnia enim fere nomina fructuum, avium, piſcium, & permulta alia temporum injuria periere. Significatio deinde multorum nominum, & verborum quæ in Bibliis occurrunt, vel prorſus ignoratur, vel de eadem diſputatur. Cum hæc omnia, tum præcipue hujus linguæ phraſeologiam deſideramus, ejus enim phraſes & modos loquendi, Hebrææ nationi peculiares, omnes fere tempus edax ex hominum memoria abolevit. Non itaque ſemper poterimus, ut deſideramus, omnes uniuſcujuſque orationis ſenſus, quos ipſa ex linguæ uſu admittere poteſt, inveſtigare, & multæ occurrent orationes, quamvis notiſſimis vocibus expreſſæ, quarum tamen ſenſus obſcuriſſimus erit, & plane imperceptibilis. Ad hæc, quod ſcilicet linguæ Hebrææ perfectam hiſtoriam non poſſumus habere, accedit ipſa hujus linguæ conſtitutio & natura; ex qua tot oriuntur ambiguitates,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

tates, ut impossibile sit talem invenire methodum, quæ verum sensum omnium orationum Scripturæ certò doceat investigare. Nam præter ambiguitatum causas omnibus linguis communes, quædam aliæ in hac lingua dantur, ex quibus permultæ nascuntur ambiguitates: eas hîc notare, operæ prætium duco.

Prima oritur in Bibliis sæpe ambiguitas, & orationum obscuritas ex eo, quod literæ ejusdem organi unæ pro aliis sumantur: Dividunt scilicet Hebræi omnes Alphabeti literas in quinque classes, propter quinque oris instrumenta, quæ pronuntiationi inserviunt, nempe labia, lingua, dentes, palatum & guttur. Ex. Gr. א ח ע ה Alpha, Ghet, Hgain, He gutturales vocantur, & sine ullo discrimine, nobis saltem noto, una pro alia usurpatur. Nempe אל *el*, quod significat *ad* sumitur sæpe pro על *hgal*, quod significat *super*, & viceversa. Unde fit ut omnes orationis partes sæpe vel ambiguæ reddantur, vel tanquam voces quæ nullam habent significationem.

Secunda deinde oritur orationum ambiguitas ex multiplici conjunctionum & adverbiorum significatione. Ex. Gr. ו *vau* promiscue inservit ad conjungendum & disjungendum, significat &, *sed*, *quia*, *autem*, *tum*. כי *ki* septem aut octo habet significationes; nempe, *quia*, *quamvis*, *si*, *quando*, *quemadmodum*, *quod*, *combustio* &c. Et sic fere omnes particulæ.

Tertia est, & quæ multarum ambiguitatum fons est, quia verba in Indicativo carent Præsenti, Præterito Imperfecto, Plusquam perfecto, Futuro perfecto & aliis in aliis linguis usitatissimis; in Imperativo autem & Infinitivo omnibus, præter Præsens: & in Subjunctivo omnibus absolute carent. Et quamvis hæc omnia Temporum & Modorum defecta certis regulis ex fundamentis linguæ deductis facile imo summa cum elegantia suppleri possent, Scriptores tamen antiquissimi eas plane neglexerunt, & promiscue tempus Futurum pro Præsenti & Præterito, & contra Præteritum pro Futuro; & præterea Indicativum pro imperativo & Subjunctivo usurpaverunt, idque non sine magna amphibolia orationum. Præter has tres ambiguitatum linguæ Hebraicæ causas, duæ adhuc aliæ supersunt notandæ, quarum unaquæque longe majoris est momenti. Harum prima est, quod Hebræi literas vocales non habent. Secunda,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

quod nullis ſignis orationes diſtinguere ſolebant, neque exprimere ſive intendere: & quamvis hæc duo, vocales ſcilicet & ſigna, punctis & accentibus ſuppleri ſoleant, eis tamen acquieſcere non poſſumus, quandoquidem à poſterioris ævi hominibus, quorum authoritas apud nos nihil debet valere, inventa & inſtituta ſunt: antiqui autem ſine punctis (hoc eſt ſine vocalibus & accentibus) ſcripſerunt (ut ex multis teſtimoniis conſtat) Poſteri vero, prout iis Biblia interpretari viſum eſt, hæc duo addiderunt; quare accentus & puncta, quæ jam habemus, meræ hodiernorum interpretationes ſunt, nec plus fidei neque authoritatis merentur, quam reliquæ authorum explicationes. Qui autem hoc ignorant, neſciunt quâ ratione author qui Epiſtolam ad Hebræos ſcripſit excuſandus ſit, quod Cap. 11. verſ. 21. interpretatus eſt textum Geneſeos Cap. 47. verſ. 31. longè aliter, quam in punctato Hebræo textu habetur, quaſi Apoſtolus ſenſum Scripturæ a Punctiſtis diſcere debuerit. Mihi ſane punctiſtæ potius culpandi videntur, quod ut unuſquiſque videat, & ſimul quod hæc diſcrepantia a ſolo vocalium defectu orta eſt, utramque interpretationem hic ponam. Punctiſtæ, ſuis punctis ſcilicet, interpretati ſunt, *& incurvavit ſe Iſraël ſupra*, vel (mutando ע Hgain in א Aleph, in literam ſcilicet ejuſdem organi) *verſus caput lecti:* Author autem Epiſtolæ *& incurvavit ſe Iſraël ſupra caput bacilli*, legendo nimirum מטה *mate*, loco quod alii מטה *mita*, quæ differentia a ſolis vocalibus oritur. Jam quandoquidem in illa narratione de ſola ſenectute Jacobi, non autem ut in ſequenti Capite, de ipſius morbo agitur, magis vero ſimile videtur, mentem hiſtorici fuiſſe, quod Jacobus ſupra caput bacilli (quo nimirum ſenes provectiſſimæ ætatis ad ſe ſuſtinendum indigent) non autem lecti, ſe incurvaverit, præcipue cum hoc modo non neceſſe ſit ullam literarum ſubalternationem ſupponere. Atque hoc exemplo non tantum volui locum iſtum Epiſtolæ ad Hebræos cum textu Geneſeos reconciliare, ſed præcipue oſtendere quam parum fidei hodiernis punctis & accentibus ſit habendum: atque adeo qui Scripturam ſine ullo præjudicio interpretari vult, de hiſce dubitare tenetur & de integro examinare.

Ex hac igitur (ut ad noſtrum propoſitum revertamur) linguæ Hebrææ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

brææ conſtitutione & natura facile unuſquiſque conjicere poteſt, tot debere oriri ambiguitates, ut nulla poſſit dari methodus, qua eæ omnes determinari queant. Nam nihil eſt quod ſperamus ex mutua orationum collatione (quam unicam eſſe viam oſtendimus ad verum ſenſum ex multis, quos una quæque oratio ex uſu linguæ admittere poteſt, eruendum) hoc poſſe abſolute fieri; cum quia hæc orationum collatio, non niſi caſu, orationem aliquam illuſtrare poteſt, quandoquidem nullus Propheta eò fine ſcripſit, ut verba alterius aut ſua ipſa ex profeſſo explicaret; tum etiam quia mentem unius Prophetæ, Apoſtoli &c. ex mente alterius concludere non poſſumus, niſi in rebus uſum vitæ ſpectantibus, ut jam evidenter oſtendimus; at non, cum de rebus ſpeculativis loquuntur, ſive cum miracula aut hiſtorias narrant. Poſſum hoc præterea, nempe quod multæ orationes inexplicabiles in S. Scriptis occurrunt, quibuſdam exemplis oſtendere, ſed impræſentiarium iis lubentius ſuperſedeo, & ad reliqua, que ſuperſunt, notanda, quod ſcilicet hæc vera methodus Scripturam interpretandi plures adhuc difficultates habeat, vel quid in ipſa deſideretur, pergam.

Oritur in hac methodo alia præterea difficultas ex eo, quod ipſa hiſtoriam caſuum omnium librorum Scripturæ exigit, cujus maximam partem ignoramus; multorum enim librorum authores, vel (ſi mavis) Scriptores vel prorſus ignoramus, vel de iiſdem dubitamus, ut in ſequentibus fuſe oſtendam. Deinde neque etiam ſcimus qua occaſione, neque quo tempore hi libri, quorum Scriptores ignoramus, ſcripti fuerunt. Neſcimus præterea in quorum manus libri omnes inciderint, neque in quorum exemplaribus tot variæ lectiones repertæ ſint, nec denique an non plures aliæ fuerint apud alios lectiones. Quid autem hæc omnia ſcire referat, ſuo in loco breviter indicavi, quædam tamen ibi conſultò omiſi, quæ jam hic veniunt conſideranda. Si quem librum res incredibiles aut imperceptibiles continentem, vel terminis admodum obſcuris ſcriptum, legimus, neque ejus authorem novimus, neque etiam quo tempore & qua occaſione ſcripſerit, fruſtra de ejus vero ſenſu, certiores fieri conabimur. His enim omnibus ignoratis, minime ſcire poſſumus quid author intenderit, aut intendere potuerit: cum contra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

tra his probè cognitis noſtras cogitationes ita determinamus, ut nullo præjudicio præoccupemur, ne ſcilicet authori, vel ei, in cujus gratiam author ſcripſit, plus minuſve juſtò tribuamus, & ne de ullis aliis rebus cogitemus, quam de iis, quas author in mente habere potuerit, vel quas tempus & occaſio exegerit. Quod quidem omnibus conſtare exiſtimo. Sæpiſſime enim contingit, ut conſimiles hiſtorias in diverſis libris legamus, de quibus longe diverſum judicium facimus, pro diverſitate ſcilicet opinionum, quas de ſcriptoribus habemus. Scio me olim in libro quodam legiſſe, virum, cui nomen erat Orlandus furioſus, monſtrum quoddam alatum in aëre agitare ſolere, & quaſcunque volebat regiones ſupervolare, ingentem numerum hominum, & gigantum ſolum trucidare, & alia hujuſmodi phantaſmata, quæ ratione intellectus plane imperceptibilia ſunt. Huic autem conſimilem hiſtoriam in Ovidio de Perſeo legeram, & aliam denique in libris Judicum, & Regum de Samſone (qui ſolus & inermis millia hominum trucidavit) & de Elia, qui per aëra volitabat, & tandem igneis equis & curru cælum petiit. Hæ, inquam, conſimiles plane hiſtoriæ ſunt, attamen longe diſſimile judicium de unaquaque facimus: nempe primum non niſi nugas ſcribere voluiſſe: ſecundum autem res politicas: tertium denique ſacras: hocque nulla alia de cauſa nobis perſuademus, quam propter opiniones, quas de earum ſcriptoribus habemus. Conſtat itaque notitiam authorum, qui res obſcuras aut intellectu imperceptibiles ſcripſerunt, apprimè neceſſariam eſſe, ſi eorum ſcripta interpretari volumus; iiſdem etiam de cauſis, ut ex variis obſcurarum hiſtoriarum lectionibus veras eligere poſſemus, neceſſe eſt ſcire, in quorum exemplari variæ hæ lectiones repertæ ſint, & an non plures aliæ apud alios majoris authoritatis viros unquam fuerint inventæ.

Alia denique difficultas quoſdam libros Scripturæ ex hac methodo interpretandi in eo eſt, quod eos eadem lingua, qua primum ſcripti fuerunt, non habeamus. Euangelium enim ſecundum Matthæum, & ſine dubio etiam Epiſtola ad Hebræos Hebraicè ex communi opinione ſcripta ſunt, quæ tamen non extant. De libro autem Jobi dubitatur, qua lingua ſcriptus fuerit, Aben Hezra in ſuis commen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

commentariis affirmat, eum ex alia lingua in Hebræam tranſlatum fuiſſe, & hanc eſſe ejus obſcuritatis cauſam. De libris apocryphis nihil dico, quandoquidem longe diſſimilis ſunt authoritatis. Atque hæ omnes hujus methodi interpretandi Scripturam ex ipſius, quam habere poſſumus, hiſtoria difficultates ſunt, quas enarrare ſuſceperam, quaſque ego adeo magnas exiſtimo, ut affirmare non dubitem, nos verum Scripturæ ſenſum plurimis in locis vel ignorare, vel ſine certitudine hariolari. Verum enimvero hoc iterum contra notandum venit, has omnes difficultates impedire tantum poſſe, quominus mentem Prophetarum aſſequamur circa res imperceptibiles, & quas tantum imaginari, at non circa res quas & intellectu aſſequi, & quarum clarum poſſumus facile formare conceptum: res enim quæ ſua natura facile percipiuntur, nunquam tam obſcure dici poſſunt, quin facile intelligantur, juxta illud proverbium, intelligenti dictum ſat eſt. Euclides, qui non niſi res admodum ſimplices & maxime intelligibiles ſcripſit, facile ab unoquoque in quavis lingua explicatur, non enim ut ejus mentem aſſequamur, & de vero ejus ſenſu certi ſimus, opus eſt integram linguæ, qua ſcripſit, cognitionem habere, ſed tantum admodum communem & fere puerilem, non vitam, ſtudia, & mores authoris ſcire, neque qua lingua, cui, neque quando ſcripſerit, non libri fortunam neque varias ejus lectiones, nec quomodo, nec denique quorum concilio acceptus fuerit. Et quod hic de Euclide, id de omnibus, qui de rebus ſua natura perceptibilibus ſcripſerunt, dicendum; adeoque concludimus, nos mentem Scripturæ circa documenta moralia ex ipſius, quam habere poſſumus, hiſtoria facile poſſe aſſequi, & de vero ejus ſenſu eſſe certos. Veræ enim pietatis documenta verbis uſitatiſſimis exprimuntur, quandoquidem admodum communia, nec minus ſimplicia, & intellectu facilia ſunt; & quia vera ſalus & beatitudo in vera animi acquieſcentia conſiſtit, & nos in iis tantum vere acquieſcimus, quæ clariſſime intelligimus, hinc evidentiſſime ſequitur, nos mentem Scripturæ circa res ſalutares, & ad beatitudinem neceſſarias certò poſſe aſſequi; quare non eſt, cur de reliquis ſimus adeo ſolliciti: reliqua enim, quandoquidem ea ut plurimum ratione & intellectu complecti non poſſumus, plus curioſitatis quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

utilitatis habent. His existimo me veram methodum Scripturam interpretandi ostendisse, meamque de eadem sententiam satis explicasse. Præterea non dubito, quin unusquisque jam videat, hanc methodum nullum lumen præter ipsum naturale exigere. Hujus enim luminis natura & virtus in hoc potissimum consistit, quod res scilicet obscuras ex notis, aut tanquam notis datis, legitimis consequentiis deducat atque concludat, nec aliud est quod hæc nostra methodus exigit: & quamvis concedamus, eandem non sufficere ad omnia, quæ in Bibliis occurrunt, certò investigandum, id tamen non ex ipsius defectu oritur, sed ex eo, quod via, quam veram & rectam esse docet, nunquam fuerit culta, nec ab hominibus trita, adeoque successu temporis admodum ardua & ferè invia facta sit; ut ex ipsis difficultatibus, quas retuli, clarissime constare puto. Superest jam discrepantium à nobis sententias examinare. Quæ hîc primum examinanda venit, eorum est sententia, qui statuunt lumen naturale non habere vim ad Scripturam interpretandum, sed ad hoc maxime requiri lumen supernaturale; quid autem hoc lumen præter naturale sit, ipsis explicandum relinquo. Ego saltem nihil aliud possum conjicere, quam quod ipsi obscurioribus terminis etiam voluerunt fateri, se de vero Scripturæ sensu ut plurimum dubitare: si enim ad eorum explicationes attendimus, eas nihil supra naturale continere, imò nihil nisi meras conjecturas esse reperiemus. Conferantur, si placet, cum explicationibus eorum, qui ingenuè fatentur, se nullum lumen præter naturale habere, & planè consimiles reperientur, humanæ scilicet, diu cogitatæ, & cum labore inventæ: quod autem ajunt lumen naturale ad hoc non sufficere, falsum esse constat, tum ex eo, quod jam demonstravimus, quod difficultas interpretandi Scripturam nulla orta est defectu virium luminis naturalis, sed tantum ex hominum socordia (ne dicam malitia) qui historiam Scripturæ, dum eam concinnare poterant, neglexerunt: tum etiam ex hoc, quod (ut omnes, nî fallor, fatentur) hoc lumen supranaturale donum sit divinum fidelibus tantum concessum. At Prophetæ & Apostoli non fidelibus tantum, sed maxime infidelibus & impiis prædicare solebant, quique adeo apti erant ad mentem Prophetarum & Apostolorum intelligendam. Alias visi essent Pro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Prophetæ & Apoſtoli puerulis & infantibus prædicare, non viris ratione præditis: & fruſtra Moſes leges præſcripſiſſet, ſi ipſæ non niſi à fidelibus, qui nulla indigent lege, intelligi poterant. Quare qui lumen ſupranaturale quærunt ad mentem Prophetarum & Apoſtolorum intelligendam, ii ſane lumine naturali indigere videntur; longe igitur abeſt, ut tales donum divinum ſupranaturale habere exiſtimen. Maimonidæ alia planè fuit ſententia: ſenſit enim unumquemque Scripturæ locum varios, imo contrarios ſenſus admittere, nec nos de vero ullius eſſe certos, niſi ſciamus locum illum, prout illum interpretamur, nihil continere, quod cum ratione non conveniat, aut quod ei repugnet; ſi enim rationi ex ipſius literali ſenſu reperiatur repugnare, quantumvis ipſe clarus videatur, locum tamen aliter interpretandum cenſet, atque hoc cap. 25. part. 2. libr. More Nebuchim quam clariſſime indicat, ait enim,

דע כי אין בריחתנו מן המאמר בקדמות העולם מפני הכתובים אשר באו בתורה בהיות העולם מחודש כי אין הכתובים המורים על חדוש העולם יותר מן הכתובים המורים על היות השם גשם ולא שערי הפירוש סתומים בפנינו ולא נמנעים לנו בענין חדוש העולם אבל היה אפשר לנו לפרשם כמו שעשינו בהרחקת הגשמות ואולי היה זה יותר קל הרבה ותיינו יבולים יותר לפרש הפסוקים ההם ולהעמיד קדמות העולם כמו שפרשנו הפסוקים והרחקנו היותו יתברך גשם וגו

Scito quod non fugimus dicere mundum fuiſſe ab æterno propter textus, qui in Scriptura occurrunt de creatione mundi. Nam textus, qui docent mundum eſſe creatum, non plures ſunt iis, qui docent Deum eſſe corporeum; nec aditus ad eos explicandum, qui in hac materia de mundi creatione reperiuntur, nobis intercluſi ſunt, nec etiam impediti, ſed ipſos explicare potuiſſemus, ſicut fecimus cum corporeitatem à Deo removimus; & fortè hoc multò facilius factu eſſet, & magis commodè potuiſſemus eos explicare & mundi æternitatem ſtatuminare, quam cum explicuimus Scripturas, ut removeremus Deum benedictum eſſe corporeum; at ut hoc non facerem & ne hoc credam (mundum ſcilicet eſſe æternum) *duæ cauſæ me movent.* I. *quia clara demonſtratione conſtat Deum non eſſe corporeum, & neceſſe eſt, omnia illa loca explicare, quorum literalis ſenſus demonſtrationi repugnat, nam certum eſt ea neceſſario tum explicationem* (aliam præter literalem) *habere. At mundi*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

di æternitas nulla demonſtratione oſtenditur; adeoque non eſt neceſſe Scripturis vim facere eaſque explicare propter apparentem opinionem, ad cujus contrariam inclinare, aliqua ſuadente ratione, poßemus. Secunda cauſa, quia credere Deum eße incorporeum fundamentalibus Legis non repugnat &c. Sed mundi æternitatem credere, eô modô quô Ariſtoteli viſum fuit, legem à ſuo fundamento deſtruit &c. Hæc ſunt verba Maimonidæ, ex quibus evidenter ſequitur id, quod modo diximus; ſi enim ipſi conſtaret ex ratione mundum eſſe æternum, non dubitaret Scripturam torquere & explicare, ut tandem hoc idem ipſum docere videretur. Imo ſtatim certus eſſet Scripturam, quamquam ubique aperte reclamantem, hanc tamen mundi æternitatem docere voluiſſe; adeoque de vero ſenſu Scripturæ quantumvis claro, non poterit eſſe certus, quamdiu de rei veritate dubitare poterit, aut quamdiu de eadem ipſi non conſtet. Nam quamdiu de rei veritate non conſtat, tamdiu neſcimus, an res cum ratione conveniat, an vero eidem repugnet; & conſequenter etiam tamdiu neſcimus, an literalis ſenſus verus ſit an falſus. Quæ quidem ſententia ſi vera eſſet, abſolute concederem nos alio præter lumen naturale indigere ad Scripturam interpretandam. Nam fere omnia, quæ in Scriptis reperiuntur, deduci nequeunt ex principiis lumine naturali notis (ut jam oſtendimus) adeoque de eorum veritate ex vi luminus naturalis nihil nobis conſtare poteſt, & conſequenter neque etiam de vero ſenſu & mente Scripturæ, ſed ad hoc alio neceſſariò lumine indigeremus. Deinde ſi hæc ſententia vera eſſet, ſequeretur quod vulgus, qui ut plurimum demonſtrationes ignorat, vel iis vacare nequit, de Scriptura nihil niſi ex ſola authoritate & teſtimoniis philoſophantum admittere poterit, & conſequenter ſupponere debebit, philoſophos circa Scripturæ interpretationem errare non poſſe, quæ ſanè nova eſſet Eccleſiæ authoritas, novumque ſacerdotum vel Pontificum genus, quod vulgus magis irrideret, quam veneraretur; & quamvis noſtra methodus linguæ Hebrææ cognitionem exigat, cujus etiam ſtudio vulgus vacare non poteſt, nihil tamen ſimile nobis objici poteſt; nam vulgus judæorum & gentilium, quibus olim Prophetæ & Apoſtoli prædicaverunt & ſcripſerunt linguam Prophetarum & Apoſtolo-

rum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

rum intelligebant, ex qua etiam mentem Prophetarum percipiebant, at non rationes rerum quas prædicabant, quas ex ſententia Maimonidæ etiam ſcire deberent, ut mentem Prophetarum capere poſſent. Ex ratione igitur noſtræ methodi non ſequitur neceſſario vulgus teſtimonio interpretum acquieſcere; oſtendo enim vulgus, quod linguam Prophetarum & Apoſtolorum callebat; at Maimonides nullum oſtendet vulgus quod rerum cauſas intelligat, ex quibus eorum mentem percipiat. Et quod ad hodiernum vulgus attinet, jam oſtendimus omnia ad ſalutem neceſſaria, quamvis eorum rationes ignorentur, facile tamen in quavis lingua poſſe percipi, propterea quod adeo communia & uſitata ſunt, & in hac perceptione, non quidem in teſtimonio interpretum, vulgus acquieſcit; & quod ad reliqua attinet, eandem in his cum doctis ſequitur fortunam; ſed ad Maimonidæ ſententiam revertamur, atque ipſam accuratius examinemus. Primò ſupponit Prophetas in omnibus inter ſe conveniſſe, ſummoſque fuiſſe Philoſophos & Theologos, ex rei enim veritate eos concluſiſſe vult: atqui hoc falſum eſſe in cap. II. oſtendimus. Deinde ſupponit ſenſum Scripturæ ex ipſa Scriptura conſtare non poſſe, rerum enim veritas ex ipſa Scriptura non conſtat (utpote quæ nihil demonſtrat, nec res de quibus loquitur per definitiones & primas ſuas cauſas docet) quare ex ſententia Maimonidæ neque ejus verus ſenſus ex ipſa conſtare poteſt, adeoque neque ab ipſa erit petendus. Atqui hoc etiam falſum eſſe ex hoc capite conſtat: oſtendimus enim & ratione & exemplis ſenſum Scripturæ ex ipſa ſola Scriptura conſtare, & ab ipſa ſola, etiam cum de rebus loquitur lumine naturali notis, petendum. Supponit denique nobis licere ſecundum noſtras præconceptas opiniones Scripturæ verba explicare, torquere, & literalem ſenſum, quamquam perſpectiſſimum ſive expreſſiſſimum negare, & in alium quemvis mutare. Quam quidem licentiam, præterquam quod ipſa ex diametro iis, quæ in hoc capite & aliis demonſtravimus, repugnat, nemo non videt nimiam & temerariam eſſe: Sed magnam hanc libertatem ipſi concedamus, quid tandem promovet? Nihil ſanè, quæ enim indemonſtrabilia ſunt, & quæ maximam Scripturæ partem componunt, hac ratione inveſtigare non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

poterimus, neque ex hac norma explicare, neque interpretari: cum contra noſtram methodum inſequendo, plurima hujus generis explicare & de iis ſecure diſſerére poſſumus. Ut jam & ratione, & ipſo facto oſtendimus: quæ autem ſua natura perceptibilia ſunt, eorum ſenſus facile, ut jam etiam oſtendimus, ex ſolo orationum contextu elicitur. Quare hæc methodus plane inutilis eſt. Adde quod omnem certitudinem, quam vulgus ex ſincera lectione, & quam omnes aliam methodum inſequendo, de ſenſu Scripturæ habere poſſunt, plane iis adimit. Quapropter hanc Maimonidæ ſententiam ut noxiam, inutilem, & abſurdam explodimus. Quod porro Phariſæorum traditionem attinet, jam ſupra diximus, eam ſibi non conſtare; Pontificum autem Romanorum authoritatem luculentiori teſtimonio indigere; & nulla alia de cauſa hanc reprobo. Nam ſi ex ipſa Scriptura eam nobis æquè certò oſtendere, ac Judæorum Pontifices olim poterant, nihil me moveret, quod inter Romanos Pontifices reperti fuerint hæretici & impii; cum olim inter Hebræorum Pontifices etiam reperti fuerint hæretici & impii, qui ſiniſtris mediis Pontificatum adepti ſunt, penes quos tamen ex Scripturæ mandato ſumma erat poteſtas legem interpretandi. Vide Exod. cap. 17. ℣ſ. 11, 12. & cap. 33. ℣ſ. 10. & Malach. cap. 2. ℣ſ. 8. At quoniam nullum tale teſtimonium nobis oſtendunt, eorum authoritas admodum ſuſpecta manet; & ne quis exemplo Pontificis Hebræorum deceptus putet religionem Catholicam etiam indigere Pontifice, venit notandum, quod leges Moſis, quia publica jura Patriæ erant, indigebant neceſſario, ut conſervarentur, authoritate quadam publica; ſi enim unuſquiſque libertatem haberet jura publica ex ſuo arbitrio interpretandi, nulla reſpublica ſubſiſtere poſſet, ſed hoc ipſo ſtatim diſſolveretur, & jus publicum jus eſſet privatum. At Religionis longe alia eſt ratio. Nam quandoquidem ipſa non tam in actionibus externis, quam in animi ſimplicitate & veracitate conſiſtit, nullius juris neque authoritatis publicæ eſt. Animi enim ſimplicitas & veracitas non imperio legum, neque authoritate publica hominibus infunditur, & abſolute nemo vi aut legibus poteſt cogi ut fiat beatus, ſed ad hoc requiritur pia & fraterna monitio, bona educatio & ſupra omnia proprium & liberum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

rum judicium. Cum igitur ſummum jus liberè ſentiendi, etiam de Religione, penes unumquemque ſit, nec poſſit concipi aliquem hoc jure decedere poſſe, erit ergo etiam penes unumquemque ſummum jus ſummaque authoritas de Religione liberè judicandi, & conſequenter eandem ſibi explicandi & interpretandi; nam nulla alia de cauſa ſumma authoritas leges interpretandi, & ſummum de rebus publicis judicium penes magiſtratum eſt, quam quia publici juris ſunt: adeoque eadem de cauſa ſumma authoritas religionem explicandi, & de eadem judicandi penes unumquemque erit, ſcilicet quia uniuſcujuſque juris eſt. Longè igitur abeſt, ut ex authoritate Pontificis Hebræorum ad leges Patriæ interpretandum poſſet concludi Romani Pontificis authoritas ad interpretandam religionem; cum contrà hanc unumquemque maximè habere facilius ex illa concludatur: atque etiam hinc oſtendere poſſumus noſtram methodum Scripturam interpretandi optimam eſſe. Nam cum maxima authoritas Scripturam interpretandi apud unumquemq; ſit, interpretandi ergo norma nihil debet eſſe præter lumen naturale omnibus commune, non ullum ſupra naturam lumen, neque ulla externa authoritas; non etiam debet eſſe adeo difficilis, ut non niſi ab acutiſſimis Philoſophis dirigi poſſit, ſed naturali & communi hominum ingenio & capacitati accommodata, ut noſtram eſſe oſtendimus. Vidimus enim eas, quas jam habet difficultates, ortas fuiſſe ab hominum ſocordia, non autem ex natura methodi.

CAPUT VIII.

In quo oſtenditur Pentateuchon & libros Joſuæ, Judicum, Rut, Samuëlis & Regum non eſſe autographa. Deinde inquiritur an eorum omnium Scriptores plures fuerint, an unus tantum, & quinam.

IN præcedenti Capite de fundamentis & principiis cognitionis Scripturarum egimus, eaque nulla alia eſſe oſtendimus, quam harum ſinceram hiſtoriam. Hanc autem, quanquam apprime neceſſariam, Veteres tamen neglexiſſe, vel, ſi quam ſcripſerint aut tradiderint, temporum injuria periiſſe, & conſequenter magnam partem fundamentorum & principiorum hujus cognitionis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

tionis intercidisse. Quod adhuc tolerandum esset, si posteri intra veros limites se continuissent, & pauca, quæ acceperant aut invenerant, bona cum fide successoribus suis tradidissent, nec nova ex proprio cerebro excussissent: quo factum est ut Scripturæ historia non tantum imperfecta, sed etiam mendosior manserit, hoc est, ut fundamenta cognitionis Scripturarum, non tantum pauciora, ut iis integra superstrui possit, sed etiam vitiosa sint. Hæc emendare & communia Theologiæ præjudicia tollere ad meum institutum spectat. At vereor ne nimis sero hoc tentare aggrediar, res enim eò jam ferme pervenit, ut homines circa hoc non patiantur corrigi, sed id quod sub specie religionis amplexi sunt, pertinaciter defendant; nec ullus locus rationi, nisi apud pauciſſimos (si cum reliquis comparentur) relictus videtur, adeo late hæc præjudicia hominum mentes occupaverunt. Enitar tamen, remque experiri non desinam, quandoquidem nihil est, cur de hac re prorsus sit desperandum. Ut ea autem ordine ostendam, à præjudiciis circa veros Scriptores SacrorumLibrorum incipiam, & primò de scriptore Pentateuchi: quem fere omnes Mosen esse crediderunt, imo adeò pertinaciter defenderunt Pharisæi, ut eum hæreticum habuerint, qui aliud visus est sentire, & hac de causa Aben Hezra, liberioris ingenii Vir, & non mediocris eruditionis, & qui primus omnium, quos legi, hoc præjudicium animadvertit, non ausus est mentem suam apertè explicare, sed rem obscurioribus verbis tantum indicare, quæ ego hîc clariora reddere non verebor, remque ipsam evidenter ostendere; Verba itaque Aben Hezræ, quæ habentur in suis commentariis supra Deuteronomium hæc sunt. בעבר הירדן וגו ואם תבין סור השנים עשר גם ויכתוב משה והכנעני אז בארץ בהר יהוה יואה גם הנה ערשו ערש ברזל תביר האמת *Ultra Jordanem &c. modo intelligas mysterium duodecim, etiam & scripsit Moses legem & Kenahanita tunc erat in terra, in Dei monte revelabitur, tum etiam ecce lectum suum lectum ferreum, tum cognosces veritatem.* His autem paucis indicat simulque ostendit non fuisse Mosen, qui Pentateuchon scripsit, sed alium quempiam, qui longe post vixit, & denique quem Moses scripsit librum, alium fuisse. Ad hæc, inquam, ostendendum, notat I. ipsam Deuteronomii præfationem, quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

quæ à Moſe, qui Jordanem non tranſivit, ſcribi non potuit. Notat II. quod totus liber Moſis deſcriptus fuerit admodum diſerte in ſolo ambitu unius aræ, (vide Deuter. Cap. 27. & Joſuæ Cap. 8. verſ. 37. &c.) quæ ex Rabbinorum relatione duodecim tantum lapidibus conſtabat; ex quo ſequitur librum Moſis longè minoris fuiſſe molis, quam Pentateuchon: Hoc, inquam, puto authorem hunc ſignificare voluiſſe per *myſterium duodecim*; niſi forte intellexit duodecim illas maledictiones, quæ in prædicto Cap. Deut. habentur, quas fortaſſe credidit non fuiſſe in libro legis deſcriptas, idque propterea, quod Moſes præter deſcriptionem legis Levitas inſuper recitare illas maledictiones jubet, ut populum jurejurando ad leges deſcriptas obſervandum adſtringerent. Vel forte ultimum caput Deuteronomii de morte Moſis ſignificare voluit, quod caput duodecim verſibus conſtat. Sed hæc & quæ præterea alii hariolantur, non eſt opus curioſius hîc examinare. Notat deinde III. dici in Deuter. Cap. 31. verſ. 9. ויכתוב משה את התורה & *ſcripſit Moſes legem*; quæ quidem verba non poſſunt eſſe Moſis, ſed alterius Scriptoris Moſis facta & ſcripta narrantis. Notat IV. locum Geneſ. Cap. 12. verſ. 6. ubi narrando, quod Abrahamus terram Kanahanitarum luſtrabat, addit Hiſtoricus, quod *Kanahanita tum temporis erat in illa terra*: quibus tempus quo hæc ſcripſit, clare ſecludit. Adeoque poſt mortem Moſis, & cum Kanahanitæ jam erant expulſi, illaſque regiones non amplius poſſidebant, hęc debuerunt ſcribi; quod idem Aben Hezra ſuper hunc locum commentando etiam his ſignificat. והכנעני אז בארץ יתכן שארץ כנען תפשה כנען מיד אחר ואם אינו כן ישלו סוד והמשכיל ידום & *Kanahanita tum erat in illa terra; videtur quod Kanahan* (nepos Noæ) *terram Kanahanitæ ab alio poſſeſſam cepit, quod ſi non verum eſt, ineſt huic rei myſterium, & qui id intelligit, taceat.* Hoc eſt, ſi Kanahan regiones illas invaſit, tum ſenſus erit, *Kanahanitam jam tum fuiſſe in illa terra*, excludendo ſcilicet tempus præteritum, quo ab alia natione inhabitabatur. At ſi Kanahan regiones illas primus coluit (ut ex Cap. 10. Geneſ. ſequitur) tum Textus tempus præſens, Scriptoris ſcilicet ſecludit; adeoque non Moſis, cujus nimirum tempore etiamdum illas regiones poſſidebant; & hoc eſt myſterium, quod tacendum commendat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

V. Notat quod Geneſ. cap. 22. verſ. 14. vocetur mons Morya mons Dei, quod quidem nomen non habuit, niſi poſtquam ædificationi templi dicatus fuit; at hæc montis electio nondum erat tempore Moſis facta, Moſes enim nullum locum à Deo electum indicat, ſed contra prædicit Deum locum aliquem olim electurum, cui nomen Dei imponetur. VI. Denique notat, quod Cap. 3. Deuter. narrationi Og Regis Baſan hæc interponantur. *Solus Og Rex Baſan manſit ex reliquis * gigantibus, ecce quod lectus ejus erat lectus ferreus, is certe* (lectus) *qui eſt in Rabat filiorum Hamon novem cubitos longus &c.* Quæ parentheſis clariſſime indicat horum librorum Scriptorem longe vixiſſe poſt Moſen, hic enim modus loquendi ejus tantum eſt, qui res antiquiſſimas narrat, quique rerum reliquias ad fidem faciendam indicat; & ſine dubio hîc lectus tempore primum Davidis, qui hanc urbem ſubegit, ut in libro 2 Samuël. cap. 12. ℣ſ. 30. narratur, inventus eſt. At non hîc tantum, ſed paulo etiam infra idem hic Hiſtoricus verbis Moſis inſerit *Jair filius Manaſſis cepit totam juriſdictionem Argobi uſque ad terminum Geſuritæ, & Mahachatitæ, vocavitque illa loca ſuo nomine cum Baſſan pagos Jairi uſque in hunc diem.* Hæc, inquam, addit Hiſtoricus ad explicanda verba Moſis quæ modo retulerat, nempe *& reliquum Gilhad & totum Baſſan regnum Og, dedi dimidiæ tribui Manaſſis, tota juriſdictio Argobi ſub toto Baſſan, quæ vocatur terra Gigantum.* Noverant procul dubio Hebræi tempore hujus Scriptoris, quinam eſſent pagi Jairi tribulis Jehudæ, at non nomine juriſdictionis Argobi, nec terræ Gigantum, ideoque coactus eſt explicare quænam eſſent hæc loca, quæ antiquitus ſic vocabantur, & ſimul rationem dare, cur ſuo tempore nomine Jairi, qui tribulis Judæ, non vero Manaſſis erat (vid. Paralip. cap 2. ℣ſ. 21. & 22) inſignirentur. His Aben Hezræ ſententiam explicuimus, ut & loca Pentateuchi, quæ ad eandem confirmandam adfert. Verum enim vero nec omnia, nec præcipua notavit, plura enim in hiſce libris & majoris momenti notanda ſuperſunt. Nempe I. quod, horum librorum Scriptor de Moſe

* NB. *Hebr.* רפאים *rephaim ſignificare damnatos, & videtur etiam eſſe nomen proprium ex Paralip. cap. 20. Et ideo puto hîc familiam aliquam ſignificare.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Moſe non tantum in tertia perſona loquatur, ſed quod inſuper de eo multa teſtetur: Videlicet *Deus cum Moſe locutus eſt. Deus loquebatur cum Moſe de facie ad faciem. Moſes omnium hominum erat humillimus.* (Num. cap. 12. vſ. 3) *Moſes irâ captus eſt in duces exercitus* (Numer. cap. 31. verſ. 14.) *Moſes vir divinus* (Deuter. cap. 33. verſ. 1.) *Moſes ſervus Dei mortuus eſt. Nunquam extitit Propheta in Iſraël ſicut Moſes &c.* At contra in Deuteronomio ubi lex, quam Moſes populo explicuerat, quamque ſcripſerat, deſcribitur, loquitur, ſuaque facta narrat Moſes in prima perſona; nempe *Deus mihi locutus eſt* (Deuter. cap. 2. verſ. 1. 17. &c.) *Deum precatus ſum &c.* Niſi quod poſtea hiſtoricus in fine libri, poſtquam verba Moſis retulit, iterum in tertia perſona loquendo narrare pergit, quomodo Moſes hanc legem (quam ſcilicet explicuerat) populo ſcripto tradidit, eumque noviſſime monuit & quomodo tandem vitam finierit. Quæ omnia, nempe modus loquendi, teſtimonia, & ipſe totius hiſtoriæ contextus plane ſuadent hos libros ab alio, non ab ipſo Moſe fuiſſe conſcriptos. II. Venit etiam notandum, quod in hac hiſtoria non tantum narratur, quomodo Moſes obierit, ſepultus fuerit, & Hebræos triginta dies in luctum conjecerit, ſed quod inſuper facta comparatione ejus cum omnibus Prophetis, qui poſtea vixerunt, dicitur ipſum omnes excelluiſſe, *Non extitit unquam*, inquit, *Propheta in Iſraël, ſicut Moſes, quem Deus noverit de facie ad faciem.* Quod ſane teſtimonium non Moſes ipſus de ſe, nec alius, qui eum immediate ſecutus eſt, ſed aliquis, qui multis poſt ſæculis vixit, dare potuit, præſertim quia hiſtoricus de præterito tempore loquitur, nempe *nunquam extitit Propheta &c.* Et de ſepultura, quod *nemo illam novit in hunc uſque diem.* III. Notandum, quod quædam loca non iis indicentur nominibus, quæ vivente Moſe obtinebant, ſed aliis, quibus dudum poſtea inſignita ſunt. Ut quod Abrahamus *perſecutus eſt* hoſtes *uſque ad Dan.* (Vid. Gen. cap. 14. verſ. 14.) Quod nomen hæc urbs non obtinuit, niſi longe poſt mortem Joſuæ (Vid. Judic. cap. 18. verſ. 29.) IV. Quod Hiſtoriæ aliquando etiam ultra tempus vitæ Moſis producantur. Nam Exod. cap. 16. verſ. 34. narratur, quod filii Iſraëlis comederunt Man quadraginta annos, donec venerunt ad terram habitatam, donec venerunt ad finem terræ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Kanahan; nempe usque in tempus, de quo in libro Josuæ cap. 5. ℣. 12. In libro etiam Genes. cap. 36. ℣. 31. dicitur, *Hi sunt reges, qui regnaverunt in Edom, antequam regnavit rex in filiis Israëlis:* Narrat sine dubio ibi historicus, quos reges Idumæi habuerint, antequam David eos subegit & præsides in ipsa Idumæa constituit (Vid. Samuël. 2. cap. 8. vers. 14.) Ex his itaque omnibus luce meridiana clarius apparet, Pentateuchon non à Mose, sed ab alio, & qui à Mose multis post sæculis vixit, scriptum fuisse: sed si placet attendamus insuper ad libros, quos ipse Moses scripsit, & qui in Pentateucho citantur, ex iis ipsis enim constabit, eos alios, quam Pentateuchon fuisse. Primò itaque constat ex Exod. cap. 17. ℣. 14. Mosen ex Dei mandato bellum contra Hamalek scripsisse; in quo autem libro, non constat ex illo ipso capite: at Numer. cap. 21. vers. 12. citatur quidam liber, qui *bellorum Dei* vocabatur, & in hoc sine dubio bellum hoc contra Hamalek, & præterea etiam castrametationes omnes (quas etiam author Pentateuchi Numer. cap. 33. vers. 2. testatur à Mose descriptas fuisse) narrabantur. Constat præterea de alio in Exod. cap. 24. vers. 4. 7. qui vocabatur ספר הברית * *liber pacti*, quem coram Israëlitis legit, quando primum cum Deo pactum iniverant: At hic liber sive hæc epistola pauca admodum continebat; videlicet leges sive Dei jussa, quæ narrantur ex vers. 22. cap. 20. Exod. usque ad cap. 24. ejusdem libri, quod nemo inficias ibit, qui sano aliquo judicio, & sine partium studio prædictum caput legerit. Narratur enim ibi, quod, simul ac Moses sententiam populi intellexit de ineundo cum Deo pacto, statim Dei eloquia & jura scripsit, & matutina luce, quibusdam cæremoniis peractis, universæ concioni pacti ineundi conditiones prælegit, quibus prælectis & sine dubio ab universa plebe perceptis, populus se pleno consensu adstrinxit. Quare tam ex temporis brevitate, quo descriptus fuit, quam ex ratione pacti ineundi sequitur hunc librum nihil præter pauca ea, quæ modo dixi continuisse. Constat denique anno quadragesimo ab exitu Ægypti Mosen leges omnes, quas tulerat, explicuisse (Vid. Deuter. cap. 1. vers. 5.) populumque de novo iisdem obligavisse (vide Deuter. cap. 29. vers. 14.) & tandem librum,

* NB. ספר *Sepher Hebraice significare sæpius epistolam, sive chartam.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

librum, qui has leges explicatas, novumque hoc pactum continebat, scripsisse (vide Deuter. cap. 31. vers. 9.) & hic vocatus est *liber legis Dei*, quem Josua postea auxit, narratione scilicet pacti, quo suo tempore populus se de integro obligavit, quodque cum Deo tertiò inivit (vide Josuæ cap. 24. vers. 25, 26.) At quoniam nullum habemus librum, qui hoc pactum Mosis, simul & pactum Josuæ contineat, necessariò concedendum hunc librum periisse, vel cum Paraphraste Chaldæo Jonatane insaniendum, & verba Scripturæ ad libitum torquenda: Hic enim hac difficultate motus maluit Scripturam corrumpere, quam ignorantiam suam fateri. Nempe hæc libri Josuæ verba (vide cap. 24. vers. 26.) ויכתב יהושע את הדברים האלה בספר תורת האלהים *scripsitque Josua hæc verba in libro Legis Dei*, Chaldaice sic transtulit וכתב יהושוע ית פתגמיא האילן ואצנעינון בספר אוריתא דיהוה & *scripsit Josua hæc verba & custodivit ea cum libro Legis Dei.* Quid cum illis agas, qui nihil vident, nisi quod lubet? quid, inquam, hoc aliud est, quam ipsam Scripturam negare, & novam ex proprio cerebro cudere? Nos igitur concludimus, hunc librum legis Dei, quem Moses scripsit, non fuisse Pentateuchon, sed prorsus alium, quem autor Pentateuchi suo operi ordine inseruit, quod cum ex modò dictis, tum ex jam dicendis evidentissime sequitur. Nempe cum in Deuteronomii loco jam citato narratur, quod Moses legis librum scripsit, addit historicus, quod Moses eum sacerdotibus tradidit, & quod præterea eos jusserit, ut ipsum certo tempore omni populo prælegerent: quod ostendit, hunc librum longe minoris molis fuisse, quam Pentateuchon; quandoquidem in una concione ita perlegi poterat, ut ab omnibus intelligeretur: nec hîc prætereundum, quod ex omnibus libris, quos Moses scripsit, hunc unum secundi pacti & Canticum (quod postea etiam scripsit, ut id universus populus edisceret) religiosè servare & custodire jusserit. Nam quia primo pacto non nisi præsentes, qui aderant, obligaverat, at secundo omnes etiam eorum posteros (vide Deut. cap. 29. vers. 14, 15.) ideo hujus secundi pacti librum futuris sæculis religiose servandum jussit, & præterea etiam, ut diximus Canticum, quod futura sæcula potissimum respicit: cum itaque non constet Mosen alios, præter hos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

libros ſcripſiſſe, & ipſe nullum alium, præter Libellum legis cum Cantico poſteritati religioſe ſervandum mandaverit, & denique plura in Pentateucho occurrant, quæ a Moſe ſcribi non potuerunt, ſequitur neminem cum fundamento, ſed omnino contra rationem affirmare Moſen autorem eſſe Pentateuchi. At hîc aliquis forſan rogabit, num Moſes præter hæc non etiam ſcripſerit leges, cum ipſi primum revelarentur? hoc eſt, an ſpatio quadraginta annorum nullas legum, quas tulerat, ſcripſerit, præter paucas illas, quas in primi pacti libro contentas fuiſſe dixi? ſed ad hæc reſpondeo, quamvis concederem rationi conſentaneum videri, quod Moſes eo ipſo tempore & loco, quo leges communicare contigit, eo etiam eaſdem ſcripſerit, nego tamen nobis hac de cauſa licere hoc affirmare; ſupra enim oſtendimus nobis de ſimilibus nihil eſſe ſtatuendum, niſi id quod ex ipſa Scriptura conſtat, aut quod ex ſolis ipſius fundamentis legitima conſequentia elicitur, at non ex eo, quod rationi conſentaneum videtur. Adde quod nec ipſa ratio nos cogat hoc ſtatuere. Nam forſan ſenatus Moſis edicta populo ſcripto communicabat, quæ poſtea hiſtoricus collegit, & hiſtoriæ vitæ Moſis ordine inſeruit. Atque hęc de quinque libris Moſis: nunc tempus eſt ut reliquos etiam examinemus. Joſuæ librum ſimilibus etiam rationibus oſtenditur non eſſe autographon: alius enim eſt, qui de Joſua teſtatur, quod ejus fama fuerit per totam tellurem (vide cap. 7. verſ. 1.) quod nihil eorum omiſerit, quæ Moſes præceperat (vide verſ. ult. cap. 8. & Cap. 11. verſ. 15.) quod ſenuerit, omneſque in concionem vocaverit, & quod tandem animam egerit. Deinde etiam quædam narrantur, quæ poſt ipſius mortem contigerunt. Videlicet quod poſt ejus mortem Iſraëlitæ Deum coluerunt, quamdiu ſenes, qui ipſum noverant, vixerunt. Et Cap. 16. verſ. 10. quod (Ephraim & Manaſſe) *non expulerunt Kanahanitam habitantem in Gazer, ſed* (addit) *quod Kanahanita inter Ephraim habitavit uſque in hunc diem, & fuit tributarius.* Quod idem ipſum eſt, quod libro Judicum cap. 1. narratur, & modus etiam loquendi *in hunc uſque diem* oſtendit Scriptorem rem antiquam narrare. Huic etiam conſimilis eſt Textus cap. 15. verſ. ult. de filiis Jehudæ, & hiſtoria Kalebi, ex verſ. 13. ejuſd. cap. Et caſus ille etiam, qui cap. 22. ex verſ. 10. &c. narratur de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

de duabus tribubus & dimidia, quæ aram ultra Jordanem ædificaverunt, post mortem Josuæ contigisse videtur: quandoquidem in tota illa historia nulla Josuæ fit mentio, sed solus populus bellum gerere deliberat, legatos mittit, eorumque responsum expectat & tandem approbat. Denique ex cap. 10. vers. 14. evidenter sequitur hunc librum multis post Josuam sæculis scriptum fuisse: Sic enim testatur, *nullus alius, sicuti ille dies, fuit nec antea neque postea, quo Deus* (ita) *obediret cuiquam &c.* Si quem igitur librum Josua unquam scripsit, fuit sane ille, qui cap. 10. vers. 13. in hac eadem scilicet historia citatur. Librum autem Judicum neminem sanæ mentis sibi persuadere credo ab ipsis Judicibus esse scriptum: epilogus enim totius historiæ qui habetur cap. 2. clare ostendit, eum totum ab uno solo Historico scriptum fuisse. Deinde quia ejus Scriptor sæpe monet quod illis temporibus nullus erat Rex in Israël, non dubium est, quin scriptus fuerit, postquam imperium reges obtinuerant. Circa Samuëlis libros non etiam est, cur diu moremur, quandoquidem historia longe post ejus vitam producitur. Hoc tamen tantum notari velim, hunc librum etiam multis post Samuëlem sæculis scriptum fuisse. Nam libr. 1. cap. 9. vers. 6. Historicus per Parenthesin monet, *antiquitus in Israël sic dicebat quisque quando ibat ad consulendum Deum, age eamus ad videntem, nam qui hodie propheta, antiquitus videns vocabatur.* Libri denique Regum ut ex iisdem constat, decerpti sunt ex libris rerum Salomonis (vide Reg. 1. cap: 11. vers. 5. Chronicorum ~~Regum~~ Jehudæ (vide cap. 14. vers. 19. 29. ejusdem) & Chronicorum Regum Israëlis. Concludimus itaque omnes hos libros, quos huc usque recensuimus, esse apographa, resque in iis contentas ut antiquas enarrari. Si jam ad connexionem & argumentum horum omnium librorum attendamus, facile colligemus eos omnes ab uno eodemque Historico scriptos fuisse, qui Judæorum antiquitates ab eorum prima origine usque ad primam Urbis vastationem scribere voluit. Hi enim libri ita invicem connectuntur, ut ex hoc solo dignoscere possimus, eos non nisi unam unius Historici narrationem continere. Nam simulac Mosis vitam narrare desinit, ad historiam Josuæ sic transit, *& contigit postquam mortuus est Moses servus Dei, ut Deus diceret Josuæ &c.* Et hac morte Josuæ finita,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

finita, eadem tranſitione & conjunctione hiſtoriam Judicum incipit, nempe, *Et contigit, poſtquam mortuus eſt Joſua, ut filii Iſraëlis a Deo quærerent &c.* Et huic libro tanquam appendicem, librum, Rut ſic annectit. *Et contigit iis diebus, quibus Judices judicabant, ut fames eſſet in illa terra.* Cui etiam eodem modo librum primum Samuëlis annectit, quo finito ſolita ſua tranſitione ad ſecundum pergit; & huic, hiſtoria Davidis nondum finita, librum primum Regum jungit, & hiſtoriam Davidis narrare pergens, tandem huic eadem conjunctione librum ſecundum annectit. Contextus deinde & ordo hiſtoriarum etiam indicat unum tantum fuiſſe Hiſtoricum, qui certum ſibi ſcopum præfixit: incipit enim primam nationis Hebrææ originem narrare, deinde ordine dicere, qua occaſione & quibus temporibus Moſes leges tulerit, ipſiſque multa prædixerit: Deinde quomodo ſecundum Moſis prædictiones terram promiſſam (vide cap. 7. Deuter.) invaſerint, eâ vero poſſeſſâ legibus valedixerant (Deuter. cap. 31. verſ. 16) indeque ipſos multa mala conſequuta ſunt (ejuſd. verſ. 17.) Quomodo deinde Reges eligere voluerunt (Deut. cap. 17. verſ. 14.) qui etiam prout leges curaverant, ita res ipſis proſpere vel infeliciter ceſſerant (Deut. cap. 28. Vſ. 36. & verſ. ult.) donec tandem imperii ruinam, ſicuti ipſam Moſes prædixerat, narrat. Reliqua autem, quæ ad confirmandam legem nihil faciunt, vel prorſus ſilentio mandavit, vel lectorem ad alios hiſtoricos ablegat. Omnes igitur hi libri in unum conſpirant, nempe dicta & edicta Moſis docere, eaque per rerum eventus demonſtrare. Ex his igitur tribus ſimul conſideratis, nempe ſimplicitate argumenti horum omnium librorum, connexione, & quod ſint apographa multis poſt ſæculis à rebus geſtis ſcripta, concludimus, ut modo diximus, eos omnes ab uno ſolo Hiſtorico ſcriptos fuiſſe; quiſnam autem is fuerit, non ita evidenter oſtendere poſſum, ſuſpicor tamen ipſum Heſdram fuiſſe, & quædam non levia concurrunt ex quibus conjecturam facio. Nam cum Hiſtoricus (quem jam ſcimus unum tantum fuiſſe) hiſtoriam producat uſque ad Jojachini libertatem, & inſuper addat ipſum Regis menſæ accubuiſſe tota ejus vita (hoc eſt vel Joajchini vel filii Nebucadneſoris, nam ſenſus eſt planè ambiguus) hinc ſequitur eum nullum ante Heſdram fuiſſe.

At

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

At Scriptura de nullo, qui tum floruit, nisi de solo Hesdra testatur (vide Hesdræ Cap. 7. vers. 10.) quod ipse suum studium applicuerit ad quærendam legem Dei, & adornandam, & quod erat Scriptor (ejusdem Cap. vers. 6.) promptus in Lege Mosis. Quare nullum præter Hesdram suspicari possum fuisse, qui hos libros scripserit. Deinde in hoc de Hesdra testimonio videmus, quod ipse non tantum studium adhibuerit ad quærendam legem Dei, sed etiam ad eandem adornandam, & in Nehemiæ Cap. 8. vers. 9. etiam dicitur, *quod legerunt librum legis Dei explicatum, & adhibuerunt intellectum & intellexerunt Scripturam.* Cum autem in Deuteronomii libro, non tantum liber legis Mosis, vel maxima ejus pars contineatur, sed insuper multa ad pleniorem explicationem inserta reperiantur, hinc conjicio librum Deuteronomii illum esse librum legis Dei ab Hesdra scriptum, adornatum & explicatum, quem tum legerunt. Quod autem in hoc libro Deuteronomii multa per parenthesim ad pleniorem explicationem inserantur, duo de hac re exempla ostendimus, cum sententiam Aben Hezræ explicaremus, cujus notæ plura alia reperiuntur, ut Ex. Gr. in Cap. 2. vers. 12. *& in Sehir habitaverunt Horitæ antea, filii autem Hesau eos expulerunt & à suo conspectu deleverunt, & loco eorum habitaverunt, sicuti Israël fecit in terra suæ hæreditatis, quam Deus ipsi dedit.* Explicat scilicet vers. 3 & 4. ejusdem Cap. nempe quod montem Sehir, qui filiis Hesau hæreditate venerat, ipsi eum non inhabitatum occupaverunt, sed quod ipsum invaserunt, & Horitas, qui ipsum prius inhabitabant, inde, sicuti Israëlitæ post mortem Mosis Kenahanitas, deturbaverunt & deleverunt. Per parenthesim etiam inseruntur verbis Mosis vers. 6, 7, 8 & 9. Cap. 10. nemo enim non videt quod vers. 8. qui incipit *in illo tempore separavit Deus tribum Levi*, necessario debeat referri ad vers. 5. non autem ad mortem Aharonis, quam nulla alia de causa Hezras hîc inseruisse videtur, quam quia Moses in hac narratione vituli, quem populus adoraverat, dixerat (vide Cap. 9. vers. 20.) se Deum pro Aharone oravisse. Explicat deinde quod Deus eo tempore, de quo Moses hic loquitur tribum Levi sibi elegit, ut causam electionis & cur Levitæ in partem hæreditatis non fuerint vocati, ostenderet, & hoc facto pergit verbis Mosis filum historiæ persequi. His adde libri

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

præfationem & omnia loca quæ de Moſe in tertia perſona loquuntur: & præter hæc alia multa, quæ jam à nobis dignoſci nequeunt, ſine dubio, ut facilius ab hominibus ſui ævi perciperentur, addidit, vel aliis verbis expreſſit: Si, inquam ipſum Moſis librum legis haberemus, non dubito, quin tam in verbis, quam in ordine, & rationibus præceptorum magnam diſcrepantiam reperiremus. Dum enim ſolum Decalogum hujus libri cum Decalogo Exodi (ubi ejus hiſtoria ex profeſſo narratur) confero, eum ab hoc in his omnibus diſcrepare video: quartum enim præceptum non tantum alio modo imperatur, ſed inſuper multo prolixius extenditur: ejus autem ratio ab ea, quæ in Decalogo Exodi adfertur, toto cælo diſcrepat. Denique ordo, quo hîc decimum præceptum explicatur, etiam alius eſt, quam in Exodo. Hæc igitur cum hîc, tum in aliis locis, ut jam dixi ab Hezra facta exiſtimo, quia is legem Dei hominibus ſui temporis explicuit, atque proinde hunc eſſe Librum Legis Dei ab ipſo ornatæ & explicatæ: & hunc librum omnium, quos ipſum ſcripſiſſe dixi, primum fuiſſe puto; quod hinc conjicio, quia Leges Patriæ continet, quibus populus maxime indiget: & etiam quia hic liber antecedenti nulla conjunctione, ut reliqui omnes, annectitur, ſed ſoluta oratione incipit, *Hæc ſunt verba Moſis &c.* At poſtquam hunc abſolvit & populum leges edocuit, tum ſtudium adhibuiſſe credo ad integram hiſtoriam Hebrææ nationis deſcribendam, à mundo ſcilicet condito uſque ad ſummam Urbis vaſtationem, cui hunc Librum Deuteronomii, ſuo loco inſeruit; & forte ejus primos quinque libros nomine Moſis vocavit, quia in iis præcipue ejus vita continetur & nomen à potiore ſumpſit: Et hac etiam de cauſa ſextum nomine Joſuæ; ſeptimum Judicum; octavum Ruth; nonum & forte etiam decimum Samuelis; & denique undecimum & duodecimum Regum appellavit. An vero Hezras huic operi ultimam manum impoſuerit, idque, ut deſiderabat, perfecerit, de eo vide ſequens Caput.

CA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

CAPUT IX.

De iisdem Libris alia inquiruntur, nempe an Hezras iis ultimam manum imposuerit: & deinde utrum notæ marginales, quæ in Hebræis codicibus reperiuntur, variæ fuerint lectiones.

QUantum superior disquisitio de vero horum librorum Scriptore juvet ad eorumdem perfectam intelligentiam facile colligitur ex solis ipsis locis, quę ad nostram de hac re sententiam confirmandam attulimus, quæque absque ea unicuique deberent obscurissima videri. Verum præter Scriptorem alia animadvertenda in ipsis libris supersunt, quæ communis superstitio vulgus deprehendere non sinit. Horum præcipuum est, quod Hezras (eum pro Scriptore prædictorum librorum habebo, donec aliquis alium certiorem ostendat) narrationibus in hisce libris contentis ultimam manum non imposuit, nec aliud fecit, quam historias ex diversis scriptoribus colligere, & quandoque non nisi simpliciter describere, atque eas nondum examinatas neque ordinatas posteris reliquit. Quæ autem causæ impediverint (nisi fortè intempestiva mors) quo minus hoc opus omnibus suis numeris adimpleret, nequeo conjicere. At reipsa quamvis antiquis Hebræorum historicis destituti simus, ex pauciſſimis tamen eorum fragmentis, quæ habemus, evidentissime constat. Nam historia Hiskiæ ex vers. 17. Cap. 18. lib. 2. Regum, ex relatione Esaiæ prout ipsa reperta est scripta in Chronicis Regum Judæ descripta est: hanc namque totam in libro Esaiæ, qui in Chronicis Regum Judæ continebatur (vide libr. 2. Paralip. cap. 32. vers. penult.) iisdem, quibus hîc, verbis narratam legimus, exceptis tantum pauciſſimis; ex quibus tamen nihil aliud concludi potest, quam quod hujus Esaiæ narrationis variæ lectiones repertæ fuerint, nisi quis mallet in his etiam mysteria somniare. Deinde etiam caput ultimum hujus libri in Jeremiæ cap. ultimo. 39 & 40 continetur. Præterea cap. 7. Samuël. 2. in libr. 1. Paralip. cap. 17. descriptum reperimus: at verba variis in locis adeo mirifice mutata deprehenduntur, ut facillimè dignoscatur, hæc duo capita ex duobus diversis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

exemplaribus hiſtoriæ Natanis deſumpta eſſe. Denique Genealogia Regum Idumeæ, quæ habetur Geneſ. cap. 36. ex ℣ſ. 30. iiſdem etiam verbis in libr. 1. Paralip. cap. 1. deducitur, cum tamen hujus libri authorem ea, quæ narrat, ex aliis hiſtoricis ſumſiſſe conſtat, non vero ex his duodecim libris, quos Hezræ tribuimus. Quare non dubium eſt, quin ſi ipſos haberemus hiſtoricos, res ipſa directè conſtaret: ſed quia iiſdem, ut dixi, deſtituti ſumus, id nobis tantum reſtat, ut ipſas hiſtorias examinemus; nempe earum ordinem & connexionem, variam repetitionem, & denique in annorum computatione diſcrepantiam, ut de reliquis judicare poſſimus. Eas itaque vel ſaltem præcipuas perpendamus; & primò illam Judæ & Tamar, quam cap. 38. Geneſ. hiſtoricus ſic narrare incipit. *Contigit autem in illo tempore, ut Judas à ſuis fratribus diſcederet.* Quod tempus neceſſario referendum eſt ad aliud de quo immediate loquutus eſt: at ad id, de quo in Gen. immediate agitur, minime referri poteſt. Ab eo enim, nempe à quo Joſephus in Ægyptum ductus fuit, uſque quo Jacobus Patriarcha cum tota familia eò etiam profectus eſt, non plus, quam viginti duos annos numerare poſſumus; nam Joſephus cum à fratribus venderetur, ſeptendecim annos natus erat, & cum à Pharaone è carceribus vocari juberetur, triginta: quibus ſi addantur ſeptem anni fertilitatis & duo famis, conficient ſimul viginti duos annos. Atqui hoc temporis intervallo nemo concipere poterit tot res contingere potuiſſe. Nempe quod Juda tres liberos ex unica uxore, quam tum duxit, unum poſt alium procreaverit, quorum major natu, ubi per ætatem licuit, Tamar in uxorem duxit, eô vero mortuô ſecundus eam in matrimonium recepit, qui etiam obiit, & quod dudum poſtquam hæc acta ſunt, ipſe Judas cum ipſa nuru Tamar ignarus rem habuerit, ex qua iterum duos, uno tamen partu, liberos acceperit, quorum etiam unus intra prædictum tempus factus eſt parens. Cum igitur hæc omnia non poſſunt referri ad illud tempus de quo in Geneſi, referendum neceſſario eſt ad aliud de quo immediate in alio libro agebatur; ac proinde Hezras hanc etiam hiſtoriam ſimpliciter deſcripſit, eamque nondum examinatam reliquis inſeruit. At non tantum hoc caput, ſed totam Joſephi & Jacobi hiſtoriam ex diverſis hiſtoricis decerptam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

cerptam & descriptam esse necessario fatendum est, adeo parum sibi constare videmus. Cap. enim 47. Genes. narrat quod Jahacob cum primum Pharahonem ducente Josepho salutavit, annos 130. natus erat, à quibus si auferantur viginti duo, quos propter Josephi absentiam in mærore transegit & præterea septemdecim ætatis Josephi cum venderetur, & denique septem, quos propter Rachelem servivit, reperietur ipsum provectissimæ ætatis fuisse, octoginta scilicet & quatuor annorum cum Leam in uxorem duceret, & contra Dinam vix septem fuisse annorum, cum à Sechemo vim passa est, Simeon autem & Levi vix duodecim & undecim, cum totam illam civitatem deprædati sunt, ejusque omnes cives gladio confecerunt. Nec hic opus habeo omnia Pentateuchi recensere, si quis modo ad hoc attenderit, quod in hisce quinque libris omnia præcepta scilicet & historiæ promiscue sine ordine narrentur, neque ratio temporum habeatur, & quod una eademque historia sæpe, & aliquando diversimode repetatur, facile dignoscet hæc omnia promiscue collecta, & coacervata fuisse, ut postea facilius examinarentur, & in ordinem redigerentur. At non tantum hæc quæ in quinque libris, sed etiam reliquæ historiæ usque ad vastationem urbis, quæ in reliquis septem libris continentur, eodem modo collectæ sunt. Quis enim non videt, in cap. 2. Judicum ex vers. 6. novum historicum adferri (qui res à Josua gestas etiam scripserat) ejusque verba simpliciter describi. Nam postquam historicus noster in ult. cap. Josuæ narravit, quod ipse mortem obierit, quodque sepultus fuerit & in primo hujus libri narrare ea promiserit quæ post ejusdem mortem contigerunt, qua ratione, si filum suæ historiæ sequi volebat, potuisset superioribus annectere, quæ hîc de ipso Josua narrare incipit. Sic etiam capita 17. 18. &c. Samuëlis 1. ex alio historico desumta sunt, qui aliam causam sentiebat fuisse, cur David aulam Saulis frequentare inceperit, longe diversam ab illa, quæ in cap. 16. libri ejusdem narratur: non enim sensit quod David ex consilio servorum à Saulo vocatus ipsum adiit (ut in cap. 16. narratur) sed quod casu à patre ad fratres in castra missus Saulo ex occasione victoriæ, quam contra Philistæum Goliat habuit, tum demum innotuit, & in aula detentus fuit. Idem de cap. 26. ejusdem libri

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ſuſpicor, quod nimirum hiſtoricus eandem ibi hiſtoriam, quæ Cap. 24. habetur, ſecundum opinionem alterius narrare videatur. Sed hoc miſſum facio, & ad annorum computationem examinandam pergo. Cap. 6. libri 1. Regum dicitur, quod Salomon templum ædificavit anno 480 ab Ægypti exitu, at ex hiſtoriis ipſis longe majorem numerum concludimus. Nam

	Annos
Moſes populum in deſertis gubernavit — —	40
Joſuæ qui centum & decem annos vixit non plus tribuuntur ex Joſephi & aliorum ſententia quam — —	26
Kuſan Rishgataim populum in ditione tenuit —	8
Hotniel filius Kenaz judicavit — — —	40
Heglon Rex Moabi imperium in populum tenuit —	18
Eud & Sangar eundem judicaverunt — —	80
Jachin Rex Kanahani populum iterum in ditione tenuit —	20
Quievit poſtea populus — — —	40
Fuit deinde in ditione Midiani — — —	7
Tempore Gidehonis tranſegit in libertate — —	40
Sub imperio autem Abimelechi — —	3
Tola filius Puæ judicavit. — — —	23
Iair autem — — — —	22
Populus iterum in ditione Philiſtæorum & Hamonitarum fuit	18
Iephta judicavit — — — —	6
Abſan Betlehemita — — —	7
Elon Sebulonita — — —	10
Habdan Pirhatonita — — —	8
Populus fuit iterum in ditione Philiſtęorum —	40
Samſon judicavit — — —	20
Heli autem — — — —	40
Fuit iterum populus in ditione Philiſtęorum antequam à Samuele liberaretur — — —	20
David regnavit — — —	40
Salomon antequam templum ædificavit —	4
Atque hi omnes additi numerum conficiunt annorum —	580.

Quibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Quibus deinde addendi ſunt anni illius ſæculi quo poſt mortem Joſuæ Reſpublica Hebræorum floruit, donec à Kuſam Rishgataim ſubacta fuit, quorum numerum magnum fuiſſe credo, non enim mihi perſuadere poſſum, quod ſtatim poſt mortem Joſuæ omnes, qui ejus portenta viderant, uno momento perierunt, nec quod eorum ſucceſſores uno actu & ictu legibus valedixerunt, & ex ſumma virtute in ſummam nequitiam & ſocordiam lapſi ſunt, nec denique quod Kuſan Rishgataim eos dictum factum ſubegit. Sed cum horum ſingula ætatem fere requirant, non dubium eſt quin Scriptura cap. 2. verſ. 7. 9. 10. libri Judicum hiſtorias multorum annorum comprehenderit, quas ſilentio tranſmiſit. Sunt præterea addendi anni quibus Samuël fuit Judex, quorum etiam numerus in Scriptura non habetur. Sunt deinde addendi anni Regni Saulis, quos in ſuperiore computatione omiſi, quia ex ejus hiſtoria non ſatis conſtat, quot annos regnaverit; dicitur quidem Cap. 13. ℣ſ. 1. libr. 1. Samuëlis, eundem duos annos regnaviſſe, ſed & ille textus truncatus eſt, & ex ipſa hiſtoria majorem numerum colligimus. Quod textus truncatus ſit, nemo qui Hebræam linguam vel à primo limine ſalutavit, dubitare poteſt. Sic enim incipit בן שנה שאול במלכו ושתי שנים מלך על ישראל *annum natus erat Saul cum regnaret & duos annos regnavit ſupra Iſraëlem.* Quis inquam, non videt numerum annorum ætatis Saulis cum regnum adeptus eſſet, omiſſum eſſe? At quod ex ipſa hiſtoria major numerus concluditur, credo neminem etiam dubitare. Nam cap. 27. verſ. 7. ejuſdem libri habetur, quod David apud Philiſtæos, ad quos propter Saulum confugit, moratus fuit unum annum & quatuor menſes: quare ex hac computatione reliqua ſpatio octo menſium contingere debuerunt, quod neminem credere exiſtimo. Joſephus ſaltem in fine libri ſexti antiquitatum textum ſic correxit. *Regnavit itaque Saul Samuële vivente annos decem & octo, moriente autem alios duos.* Quin tota hæc hiſtoria cap. 13. nullo modo cum antecedentibus convenit. In fine cap. 7. narratur quod Philiſtęi ab Hebræis ita debellati fuerunt, ut non fuerint auſi vivente Samuële terminos Iſraëlis ingredi; at hîc, quod Hebræi (vivente Samuële) à Philiſtæis invaduntur, à quibus ad tantam miſeriam & paupertatem redacti fuerant,

ut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ut armis, quibus se defendere possent, destituerentur, & insuper mediis eadem conficiendi. Sudarem sane satis, si omnes has historias, quæ in hoc primo libro Samuëlis habentur, ita conarer conciliare, ut omnes ab uno historico descriptæ & ordinatæ viderentur. Sed ad meum propositum revertor. Anni itaque regni Saulis superiori computationi sunt addendi. Denique annos anarchiæ Hebræorum etiam non numeravi, quia non constant ex ipsa Scriptura. Non, inquam, mihi constat tempus, quo illa contigerint, quæ ex cap. 17. usque ad finem libri Judicum narrantur. Ex his itaque clarissime sequitur, veram annorum computationem neque ex ipsis historiis constare, neque ipsas historias in una eademque convenire, sed valde diversas supponere. Ac proinde fatendum has historias ex diversis scriptoribus collectas esse, nec adhuc ordinatas neque examinatas fuisse. Nec minor videtur fuisse circa annorum computationem discrepantia in libris Chronicorum Regum Judæ & libris Chronicorum Regum Israëlis. In Chronicis enim Regum Israëlis habebatur, quod Jehoram filius Aghabi regnare incepit anno secundo regni Jehorami filii Jehosaphat (vide Regum libr. 2. cap. 1. vers. 17) At in Chronicis Regum Judæ, quod Jehoram filius Jehosaphat regnare incepit anno quinto regni Iehorami filii Aghabi (vide cap. 8. vers. 16. ejusd. libri) Et si quis præterea historias libri Paralip. conferre velit cum historiis librorum Regum, plures similes discrepantias inveniet, quas hic non opus habeo recensere, & multo minus authorum commenta, quibus has historias conciliare conantur. Rabini namque planè delirant. Commentatores autem, quos legi, somniant, fingunt & linguam denique ipsam planè corrumpunt. E. G. cum in libr. 2. Paralip. dicitur annos quadraginta duos natus erat Aghazia cum regnaret: fingunt quidam hos annos initium capere à regno Homri, non autem à nativitate Aghaziæ: quod si possent ostendere intentum authoris librorum Paralip. hoc fuisse, non dubitaverim affirmare, eundem loqui nesciviſſe. Et ad hunc modum plura alia fingunt, quæ si vera essent, absolute dicerem antiquos Hebræos & linguam suam, & narrandi ordinem plane ignoraviſſe, nec ullam rationem neque normam Scripturas interpretandi agnoscerem, sed ad libitum omnia

fingere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

fingere liceret. Si quis tamen putat, me hîc nimis generaliter nec satis cum fundamento loqui, ipsum rogo, ut hoc agat, & nobis ostendat certum aliquem ordinem in hisce historiis, quem historici in Chronologicis sine peccato imitari possent, & dum historias interpretatur & conciliare conatur, phrases & modos loquendi, & orationes disponendi, & contexendi adeo strictè observet, atque ita explicet, ut eos secundum suam explicationem in scribendo imitari etiam possimus: quod si præstiterit, manus ipsi statim dabo & erit mihi magnus Apollo; nam fateor, quamvis diu quæsiverim, me nihil tamen unquam simile invenire potuisse: Quin addo me nihil hîc scribere, quod dudum & diu meditatum non habuerim, & quanquam à pueritia opinionibus de Scriptura communibus imbutus fuerim, non tamen potui tandem hæc non admittere. Sed non est cur circa hæc lectorem diu detineam & ad rem desperatam provocem, opus tamen fuit rem ipsam proponere, ut meam mentem clarius explicarem: ad reliqua igitur, quæ circa fortunam horum librorum notanda suscepi, pergo. Nam venit præter ea, quæ modo ostendimus, notandum, quod hi libri ea diligentia à Posteris servati non fuerint, ut nullæ mendæ irrepserint; plures enim dubias lectiones animadverterunt antiquiores Scribæ, & præterea aliquot loca truncata, non tamen omnia; an autem mendæ talis notæ sint, ut lectori magnam moram injiciant, de eo jam non disputo; credo tamen eas levioris esse momenti, iis saltem qui Scripturas liberiore judicio legunt, & hoc certò affirmare possum, me nullam animadvertisse mendam, nec lectionum varietatem circa moralia documenta, quæ ipsa obscura aut dubia reddere possent. At plerique nec in reliquis aliquod vitium incidisse concedunt; sed statuunt Deum singulari quadam providentia omnia Biblia incorrupta servasse: varias autem lectiones signa profundissimorum mysteriorum esse dicunt, idem de asteriscis qui in medio paragrapho sæpe 28 habentur, contendunt, imo in ipsis apicibus literarum magna arcana contineri. Quod sane an ex stultitia & anili devotione, an autem ex arrogantia & malitia, ut Dei arcana soli habere crederentur, hæc dixerint, nescio, hoc saltem scio, me nihil quod arcanum redoleat, sed tantum pueriles cogitationes apud istos legisse. Legi etiam & insuper novi nu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

gatores aliquos Kabbaliſtas, quorum inſaniam nunquam mirari ſatis potui. Quod autem mendæ, uti diximus irrepſerint, neminem ſani judicii dubitare credo, qui textum illum Sauli (quem jam ex Libr. 1 Samuel. Cap. 13. verſ. 1. allegavimus) legit & etiam verſ. 2. Cap. 6. Samuel. 2. nempe *& ſurrexit & ivit David & omnis populus, qui ipſi aderat, ex Juda, ut inde auferrent arcam Dei.* Nemo hîc etiam non videre poteſt locum, quo iverant, nempe Kirjat Jeharim, unde arcam auferrent, eſſe omiſſum: nec etiam negare poſſumus, quod ℣ſ. 37. Cap. 13. Sam. 2. perturbatus & truncatus ſit, ſcilicet. *Et Abſalom fugit ivitque ad Ptolomæum filium Hamihud Regem Geſur, & luxit filium ſuum omnibus diebus, & Abſalom fugit ivitque Geſur manſitque ibi tres annos.* Et ad hunc modum ſcio me antehac alia notaviſſe, quæ impræſentiarum non occurrunt. Quod autem notæ marginales, quæ in Hebræis Codicibus paſſim inveniuntur, dubiæ fuerint lectiones, nemo etiam dubitare poteſt, qui attendit, quod plerèque ex magna literarum Hebraicarum ſimilitudine inter ſe ortæ ſint. Nempe ex ſimilitudine quã habet כ Kaf cum ב Bet י Jod cum ו Vau. ד Dalet cum ר Res &c. E. G. ubi lib. 2 Sam. cap. 5. ℣. penult. ſcribitur & *in eo* (tempore) *quo audies* habetur in margine כשמעך *cum audies* & Cap. 21. Jud. ℣. 22. והיה כי יבואו אבותם או אחיהם לרוב *& quando earum patres vel fratres in multitudine* (h. e. ſæpe) *ad nos venerint* &c. habetur in margine לריב *ad litigandum.* Et ad hunc modum permultæ deinde etiam ortæ ſunt ex uſu literarum, quas Quieſcentes vocant, quarũ nimirum pronunciatio ſæpiſſime nulla ſentitur, & promiſcuè una pro alia ſumitur. Ex. Gr. Levit. Cap. 25. ℣ſ. 27. ſcribitur וקם הבית אשר בעיר אשר לא חומה *& confirmabitur domus quæ eſt in civitate cui non eſt murus*, in margine autem habetur אשר לו חומה *cui eſt murus* &c. At quamvis hæc per ſe ſatis clara ſint, libet rationibus quorundam Phariſæorum reſpondere, quibus perſuadere conantur notas marginales ad aliquod myſterium ſignificandum ab ipſis librorum ſacrorum Scriptoribus appoſitas vel indicatas fuiſſe. Harum primam, quæ quidem me parum tangit, ſumunt ex uſu legendi Scripturas: ſi inquiunt hæ notæ appoſitæ ſunt propter lectionum varietatem, quas poſteri decidere non potuerunt, cur ergo uſus invaluit, ut ſenſus marginalis ubique retineatur? cur, inquiunt, ſenſum, quem retinere volebant,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

bant, in margine notaverunt? debuerant contra ipsa volumina scribere, prout legi volebant, non autem sensum & lectionem, quam maxime probabant, in margine notare. Secunda vero ratio & quæ aliquam speciem præ se ferre videtur, ex ipsa rei natura sumitur. Nempe quod mendæ non data opera, sed casu in Codices irrepserunt, & quod ita fit, varie contingit. At in quinque libris semper nomen נערה *puella*, uno tantum excepto loco, defectivum contra regulam Grammatices sine litera ה he scribitur, in margine vero rectè secundum regulam Grammatices universalem. An hoc etiam ex eo, quod manus in describendo erravit, contigerit? quo fato id fieri potuit, ut calamus semper, quotiescunque hoc nomen occurrerit, festinaret? deinde hunc defectum facile & sine scrupulo ex regulis Grammatices supplere & emendare potuissent. Igitur cum hæ lectiones casu non contigerint, nec tam clara vitia correxerint, hinc concludunt, hæc certo consilio à primis Scriptoribus facta fuisse, ut iis aliquid significarent. Verum his facile respondere possumus, nam quod ex usu, qui apud eos invaluit, argumentantur, nihil moror, nescio quid superstitio suadere potuit, & forte inde factum est, quia utramque lectionem, æque bonam seu tolerabilem æstimabant, ideoque, ne earum aliqua negligeretur, unam scribendam & aliam legendam voluerunt. Timebant scilicet in re tanta judicium determinare, ne incerti falsam pro vera eligerent, ideoque neutrum alterutri præponere voluerunt, quod absolutè fecissent, si unam solam scribere & legere jussissent. Præsertim cum in sacris voluminibus notæ marginales non scribantur: vel forte inde factum est, quia quædam, quamvis recte descripta, aliter tamen legi, prout scilicet in margine notaverant, volebant. Ideoque universaliter instituerunt, ut Biblia secundum notas marginales legerentur. Quæ causa autem Scribas moverit, quædam expresse legenda in margine notare, jam dicam, nam non omnes marginales notæ dubiæ sunt lectiones, sed etiam quæ ab usu remota erant notaverunt. Nempe verba obsoleta, & quæ probati illius temporis mores non sinebant in publica concione legi. Nam antiqui Scriptores malitia privati nullis aulicis ambagibus, sed res propriis suis nominibus indicabant. At postquam malitia & luxus regnavit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

illa quæ ſine obſcænitate ab antiquis dicta ſunt, in obſcænis haberi inceperunt. Hac autem de cauſa Scripturam ipſam mutare non erat opus, attamen ut plebis imbecillitati ſubvenirent, introduxerunt, ut nomina coitus & excrementorum honeſtius in publico legerentur, videlicet ſicuti ipſa in margine notaverunt. Denique quicquid fuerit, cur uſu factum fuerit, ut Scripturas ſecundum marginales lectiones legant, & interpretentur, id ſaltem non fuit, quod vera interpretatio ſecundum ipſas debet fieri. Nam præterquam quod ipſi Rabbini in Talmud ſæpe à Maſoretis recedunt, & alias habebant lectiones, quas probabant, ut mox oſtendam, quædam inſuper in margine reperiuntur, quæ minus ſecundum uſum linguæ probata videntur. Ex. Gr. in Libr. 2 Samuel. Cap. 4. verſ. 23. ſcribitur אשר עשה המלך את דבר עבדו *quia Rex effecit ſecundum ſententiam ſui ſervi*, quæ conſtructio planè regularis eſt & convenit cum illa ℣. 16. ejuſdem Cap. at quæ in margine habetur (עבדך *ſervi tui*) non convenit cum perſona verbi. Sic etiam ℣. ult. Cap. 16. ejuſdem Libri ſcribitur כאשר ישאל בדבר האלהים *ut cum conſultat* (id eſt conſultatur) *verbum Dei*. Ubi in margine additur איש *quis* pro verbi nominativo. Quod non ſatis accurate factum videtur, nam communis hujus linguæ uſus eſt, verba impersonalia in tertia perſona ſingularis uſurpare, ut Grammaticis notiſſimum. Et ad hunc modum plures inveniuntur notæ, quæ nullo modo ſcriptæ lectioni præponi poſſunt. Quod autem ad ſecundam rationem Phariſæorum attinet, ei etiam ex modò dictis facile reſpondetur. Nempe quod Scribæ præter dubias lectiones verba etiam obſoleta notaverunt: Nam non dubium eſt, quin in lingua Hebræa, ſicuti in reliquis, multa obſoleta & antiquata poſterior uſus fecerit, & reperta fuerint ab ultimis Scribis in Bibliis, quæ uti diximus, omnia notaverunt, ut coram populo ſecundum tum receptum uſum legerentur. Hac igitur de cauſa nomen נער *nahgar* ubique notatum reperitur, quia antiquitus communis erat generis, & idem ſignificabat, quod apud Latinos Juvenis. Sic etiam Hebræorum metropolis vocari apud antiquos ſolebat ירושלם *Jeruſalem*, non autem ירושלים *Jeruſalaim*: de pronomine הוא *ipſe*, & *ipſa* idem ſentio, quod ſcilicet recentiores ו *vau* in י *jod* mutaverunt, (quæ mutatio in Hebræa lingua frequens eſt) cum genus fæmi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

fœmininum significare volebant; at quod antiqui non, nisi vocalibus hujus pronominis fœmininum a masculino solebant distinguere. Sic præterea quorundam verborum anomalia alia apud priores alia apud posteros fuit, & denique antiqui literis paragogicis האמנתיו singulari sui temporis elegantia utebantur. Quæ omnia hîc multis exemplis illustrare possem, sed nolo tædiosa lectione lectorem detinere. At si quis roget, unde hæc noverim? Respondeo, quia ipsa apud antiquissimos Scriptores, nempe in Bibliis sæpe reperi, nec tamen eos posteri imitari voluerunt, quæ unica est causa, unde in reliquis linguis, quamvis jam etiam mortuis, tamen verba obsoleta noscuntur. Sed fortè adhuc aliquis instabit, cum ego maximam harum notarum partem dubias esse lectiones statuerim, cur nunquam unius loci plures, quam duæ lectiones repertæ sint? cur aliquando non tres vel plures? Deinde quod quædam in Scriptis adeo manifestè Grammaticæ repugnant, quæ in margine rectè notantur, ut minime credendum sit scribas hærere potuisse & utra esset vera dubitare. Sed ad hæc etiam facile respondetur, & quidem ad primum dico, plures fuisse lectiones, quam quas in nostris codicibus notatas reperimus. In Talmude enim plures notantur, quæ à Masoretis neglectæ sunt, & tam apertè multis in locis ab iisdem recedunt, ut superstitiosus ille corrector Bibliorum Bombergianorum tandem coactus fuerit fateri, in sua præfatione, se eos reconciliare nescire ולא ידענא לתרוצי אלא כדתר יצנא לעיל דארחיה דגמרא & לפלוגי על המסורת, inquit, *hic, nescimus respondere, nisi quod supra respondimus*, nempe, *quod usus Talmudis est Masoretis contradicere.* Quare non satis cum fundamento statuere possumus, unius loci non plures quam duas lectiones unquam fuisse. Attamen facile concedo, imò credo unius loci nunquam plures, quam duas lectiones repertas fuisse, idque ob duas rationes; nempe I. quia causa, unde harum lectionum varietatem ortam esse ostendimus, non plures quam duas concedere potest: ostendimus enim eas potissimum ex similitudine quarumdam literarum ortas fuisse. Quare dubium ferè semper huc tandem redibat, videlicet utra ex duabus literis esset scribenda ב Bet an כ Kaf, י Jod an ו Vau. ד Dalet an ר Res &c. quarum usus frequentissimus est; & ideo fæ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

pe contingere poterat, ut utraque ſenſum tolerabilem pareret. Deinde utrum ſyllaba longa aut brevis eſſet, quarum quantitas iis literis, quas Quieſcentes vocavimus, determinatur. His adde quod non omnes notæ dubiæ ſunt lectiones, multas enim appoſitas eſſe diximus honeſtatis cauſa, & etiam ut verba obſoleta & antiquata explicarent. II. Ratio, cur mihi perſuadeo, unius loci non plures, quam duas lectiones reperiri, eſt, quia credo Scribas pauca admodum exemplaria reperiſſe, fortè non plura, quam duo vel tria. In tractatu Scribarum סופרים Cap. 6. non niſi de tribus fit mentio, quæ fingunt tempore Hezræ inventa fuiſſe, quia venditant has notas ab ipſo Hezra appoſitas fuiſſe. Quicquid ſit, ſi tria habuerunt facilè concipere poſſumus, duo ſemper in eodem loco conveniſſe, quin imo unuſquiſq; mirari ſane potuiſſet, ſi in tribus tantum exemplaribus tres diverſæ unius ejuſdemque loci lectiones reperirentur. Quo autem fato factum eſt, ut poſt Hezram tanta exemplarium penuria fuerit, is mirari deſinet, qui vel ſolum Cap. 1. Libr. 1. Machabæorum legerit, vel Cap. 7. libr. 12. Antiquit. Joſephi. Imo prodigio ſimile videtur, quod poſt tantam tamque diuturnam perſecutionem pauca illa retinere potuerint; de quo neminem dubitare opinor, qui illam hiſtoriam mediocri cum attentione legerit. Cauſas itaque videmus, cur nullibi plures quam duæ dubiæ lectiones occurrunt. Quapropter longe abeſt, ut ex eo, quod non plures duabus ubique dentur, concludi poſſit, Biblia in locis notatis data opera perperam ſcripta fuiſſe ad ſignificanda myſteria. Quod autem ad ſecundam attinet, quod quædam reperiantur adeo perperam ſcripta, ut nullo modo dubitare potuerint, quin omnium temporum ſcribendi uſui repugnarent, quæque adeo abſolutè corrigere, non autem in margine notare debuerant, me parum tangit, neque enim ſcire teneor, quæ religio ipſos moverit, ut id non facerent. Et forte id ex animi ſinceritate fecerunt, quod poſteris Biblia, ut ut ab ipſis in paucis originalibus inventa fuerint, tradere voluerunt, atque originalium diſcrepantias notare, non quidem ut dubias, ſed ut varias lectiones; nec ego eaſdem dubias vocavi, niſi quia revera fere omnes tales reperio, ut minimè ſciam, quænam præ alia ſit probanda. Denique præter dubias has lectiones notaverunt inſuper Scribæ (vacuum

cuum ſpatium in mediis paragraphis interponendo) plura loca truncata, quorum numerum Maſoretæ tradunt; numerant ſcilicet viginti octo loca, ubi in medio paragrapho ſpacium vacuum interponitur, neſcio an etiam in numero aliquod myſterium latere credunt. Spatii autem certam quantitatem religioſe obſervant Phariſæi. Horum exemplum (ut unum adferam) habetur in Geneſ. Cap. 4. Vſ. 8. qui ſic ſcribitur: *Et dixit Kain Habeli fratri ſuo . . . . & contigit, dum erant in campo, ut Kain &c.* ubi ſpatium relinquitur vacuum, ubi ſcire expectabamus, quid id fuerit, quod Kain fratri dixerat. Et ad hunc modum (præter illa quæ jam notavimus) à Scribis relicta vigintiocto reperiuntur. Quorum tamen multa non apparerent truncata, niſi ſpacium interjectum eſſet. Sed de his ſatis.

CAPUT X.

Reliqui Veteris Teſtamenti Libri eodem modo quo ſuperiores examinantur.

TRanſeo ad reliquos Veteris Teſtamenti libros. At de duobus Paralipomenon nihil certi & quod operæ pretium ſit notandum habeo, niſi quod dudum poſt Hezram, & forte poſtquam Judas Machabæus templum reſtauravit, ſcripti fuerunt. Nam cap. 9. libri 1. narrat Hiſtoricus, *quænam familiæ primum* (tempore ſcilicet Hezræ) *Hieroſolimæ habitaverint.* & deinde verſ. 17. *Janitores*, quorum duo etiam in Nehem. cap. 11. verſ. 19. narrantur, indicat. Quod oſtendit hos libros dudum poſt urbis reædificationem ſcriptos fuiſſe. Cæterum de vero eorundem Scriptore, deque eorum authoritate, utilitate & doctrina nihil mihi conſtat. Imo non ſatis mirari poſſum, cur inter ſacros recepti fuerint ab iis, qui librum ſapientiæ, Tobiæ & reliquos, qui apocryphi dicuntur, ex canone ſacrorum deleverunt: intentum tamen non eſt eorum authoritatem elevare, ſed quandoquidem ab omnibus ſunt recepti, eos etiam ut ut ſunt relinquo. Pſalmi collecti etiam fuerunt & in quinque libros diſpartiti in ſecundo templo; nam Pſ. 88 ex Philonis Judæi teſtimonio editus fuit, dum Rex Jehojachin Babiloniæ in carcere detentus adhuc erat, &

Pſ. 89

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Pſ. 89 cum idem Rex libertatem adeptus eſt; nec credo quod Philo hoc unquam dixiſſet, niſi vel ſui temporis recepta opinio ſuiſſet, vel ab aliis fide dignis accepiſſet. Proverbia Salomonis eodem etiam tempore collecta fuiſſe credo, vel ad minimum tempore Joſiæ Regis, idque quia Cap. 24. verſ. ult. dicitur. *Hæc etiam ſunt Salomonis Proverbia, quæ tranſtulerunt viri Hiskiæ Regis Judæ.* At hîc tacere nequeo Rabinorum audaciam, qui hunc librum cum Eccleſiaſte ex canone Sacrorum excluſos volebant, & cum reliquis quos jam deſideramus, cuſtodire. Quod abſolute feciſſent niſi quædam reperiſſent loca, ubi lex Moſis commendatur. Dolendum ſane quod res ſacræ & optimæ ab horum electione dependerint. Ipſis tamen gratulor, quod hos etiam nobis communicare voluerunt, verum non poſſum non dubitare, num eos bona cum fide tradiderint, quod hîc ad ſeverum examen revocare nolo. Pergo igitur ad libros Prophetarum. Cum ad hos attendo, video Prophetias quæ in iis continentur, ex aliis libris collectas fuiſſe, neque in hiſce eodem ordine ſemper deſcribi, quo ab ipſis Prophetis dictæ vel ſcriptæ fuerunt, neque etiam omnes contineri, ſed eas tantum, quas hinc illinc invenire potuerunt: quare hi libri non niſi fragmenta Prophetarum ſunt. Nam Eſaias regnante Huzia prophetare incepit, ut deſcriptor ipſe primo verſu teſtatur. At non tantum tum temporis prophetavit, ſed inſuper omnes res ab hoc Rege geſtas deſcripſit (vide Paral. lib. 2. cap. 26. verſ. 22.) quem librum jam deſideramus. Quæ autem habemus ex Chronicis Regum Judæ, & Iſraëlis deſcripta eſſe oſtendimus. His adde quod Rabini ſtatuunt hunc Prophetam etiam regnante Manaſſe, à quo tandem peremtus eſt, prophetaviſſe, & quamvis fabulam narrare videantur, videntur tamen credidiſſe omnes ejus Prophetias non extare. Jeremiæ deinde Prophetiæ, quæ hiſtorice narrantur, ex variis Chronologis decerptæ & collectæ ſunt. Nam præterquam quod perturbate accumulentur nulla temporum ratione habita, eadem inſuper hiſtoria diverſis modis repetitur. Nam Cap. 21. cauſam apprehenſionis Jeremiæ exponit, quod ſcilicet urbis vaſtationem Zedechiæ ipſum conſulenti prædixerit, & hac hiſtoria interrupta tranſit Cap. 22. ad ejus in Jehojachimum, qui ante Zedechiam regnavit, declamationem narran-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

narrandum, & quod Regis captivitatem prædixerit, & deinde Cap. 25. ea describit, quæ ante hæc anno scilicet quarto Jehojakimi Prophetæ revelata sunt. Deinde quæ anno primo hujus Regis, & sic porro, nullo temporum ordine servato, prophetias accumulare pergit, donec tandem Cap. 38. (quasi hæc 15 Capita per parenthesin dicta essent) ad id quod Cap. 21. narrare incepit, revertitur. Nam conjunctio, qua illud caput incipit ad ℣ſ. 8, 9. & 10. hujus refertur; atque tum longe aliter ultimam Jeremiæ apprehensionem describit, & causam diuturnæ ejus detentionis in atrio custodiæ longe aliam tradit, quam quæ in Cap. 37. narratur: Ut clarè videas hæc omnia ex diversis historicis esse collecta, nec ulla alia ratione excusari posse. At reliquæ Prophetiæ, quæ in reliquis capitibus continentur, ubi Jeremias in prima persona loquitur, ex volumine, quod Baruch, ipso Jeremia dictante, scripsit, descriptæ videntur: Id enim (ut ex Cap. 36. ℣ſ. 2. constat) ea tantum continebat, quæ huic Prophetæ revelata fuerant à tempore Josiæ usque ad annum quartum Jehojakimi; à quo etiam tempore hic liber incipit. Deinde ex eodem volumine etiam descripta videntur, quæ habentur ex Cap. 45. vers. 2. usque ad Cap. 51. vers. 59. Quod autem Ezechielis liber fragmentum etiam tantum sit, id primi ejus versus clarissime indicant; quis enim non videt conjunctionem, qua liber incipit, ad alia jam dicta referri, & cum iis dicenda connectere? at non tantum conjunctio, sed totus etiam orationis contextus alia scripta supponit: annus enim trigesimus, à quo hic liber incipit, ostendit Prophetam in narrando pergere; non autem incipere, quod etiam Scriptor ipse per Parenthesin vers. 3. sic notat; *fuerat sæpe verbum Dei Ezechiëli filio Buzi sacerdoti in terra Chaldæorum* &c. quasi diceret, verba Ezechiëlis, quæ huc usque descripserat, ad alia referri, quæ ipsi ante hunc annum trigesimum revelata erant. Deinde Josephus lib. 10. Antiq. Cap. 9. narrat Ezechiëlem prædixisse, quod Tsedechias Babiloniam non videret, quod in nostro quem ejus habemus libro, non legitur, sed contra Cap. scilicet 17. quod Babiloniam captus duceretur. De Hosea non certo dicere possumus, quod plura scripserit, quam quæ in libro, qui ejus dicitur, continentur. Attamen miror nos ejus plura non habere, qui ex testimonio Scriptoris plus quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

octoginta quatuor annos prophetavit. Hoc saltem in genere scimus, horum librorum Scriptores neque omnium Prophetarum, neque horum, quos habemus, omnes prophetias collegisse: Nam eorum Prophetarum qui regnante Manasse prophetaverunt, & de quibus in Libr. 2. Paral. Cap. 33. vers. 10. 18. 19. in genere fit mentio, nullas plane prophetias habemus; nec etiam omnes horum duodecim Prophetarum. Nam Jonę non nisi Prophetię de Ninivitis describuntur, cum tamen etiam Israëlitis prophetaverit, qua de re vide Libr. 2. Reg. Cap. 14. vers. 25.

De Libro Jobi, & de ipso Jobo multa inter Scriptores fuit controversia. Quidam putant Mosen eundem scripsisse, & totam historiam non nisi parabolam esse; quod quidam Rabinorum in Talmude tradunt, quibus Maimonides etiam favet in suo libro More Nebuchim. Alii historiam veram esse crediderunt, quorum quidam sunt, qui putaverunt hunc Jobum tempore Jacobi vixisse, ejusque filiam Dinam in uxorem duxisse. At Aben Hezra, ut jam supra dixi, in suis commentariis supra hunc librum affirmat eum ex alia lingua in Hebræam fuisse translatum; quod quidem vellem ut nobis evidentius ostendisset, nam inde possemus concludere gentiles etiam libros sacros habuisse. Rem itaque in dubio relinquo, hoc tamen conjicio, Jobum gentilem aliquem fuisse virum, & animi constantissimi, cui primo res prosperæ, deinde adversissimæ, & tandem felicissimæ fuerunt. Nam Ezechiël Cap. 14. vers. 12. eum inter alios nominat: atque hanc Jobi variam fortunam, & animi constantiam multis occasionem dedisse credo de Dei providentia disputandi, vel saltem authori hujus libri Dialogum componendi: nam quæ in eo continentur, ut etiam stylus, non viri inter cineres miserè ægrotantis, sed otiose in musæo meditantis videntur: Et hîc cum Aben Hezra crederem hunc librum ex alia lingua translatum fuisse, quia Gentilium poësin affectare videtur; Deorum namque Pater bis concilium convocat, & Momus, qui hîc Satan vocatur, Dei dicta summa cum libertate carpit &c. sed hæc meræ conjecturæ sunt, nec satis firmæ. Transeo ad Danielis librum; hic sine dubio ex Cap. 8. ipsius Danielis scripta continet. Undenam autem priora septem capita descripta fuerint, nescio. Possumus suspicari, quandoquidem prę-

ter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ter primum Chaldaicè ſcripta ſunt, ex Chaldæorum Chronologiis. Quod ſi clarè conſtaret, luculentiſſimum eſſet teſtimonium, unde evinceretur, Scripturam eatenus tantum eſſe ſacram, quatenus per ipſam intelligimus res in eadem ſignificatas, at non quatenus verba ſive linguam & orationes, quibus res ſignificantur, intelligimus: & præterea libros, qui res optimas docent & narrant, quacunque demum lingua, & à quacunque natione ſcripti fuerint æquè ſacros eſſe. Hoc tamen notare ſaltem poſſumus, hæc capita Chaldaicè ſcripta eſſe, & nihilominus æquæ ſacra eſſe, ac reliqua Bibliorum. Huic autem Danielis libro primus Hezræ ita annectitur, ut facile dignoſcatur eundem Scriptorem eſſe, qui res Judæorum à prima captivitate ſucceſſive narrare pergit; atque huic non dubito annecti Librum Eſter; Nam conjunctio, qua is liber incipit, ad nullum alium referri poteſt: nec credendum eſt, eum eundem eſſe, quem Mardochæus ſcripſit. Nam Cap. 9. verſ. 20, 21, 22. narrat alter de ipſo Mardochæo, quod Epiſtolas ſcripſerit, & quid illæ continuerint: deinde verſ. 31. ejuſdem Cap. quod regina Eſter edicto firmaverit res ad feſtum Sortium (Purim) pertinentes, & quod ſcriptum fuerit in libro, hoc eſt (ut Hebraice ſonat) in libro omnibus tum temporis (quo hæc ſcilicet ſcripta ſunt) noto: atque hunc fatetur Aben Hezra, & omnes fateri tenentur, cum aliis periiſſe. Denique reliqua Mardochæi refert Hiſtoricus ad Chronica Regum Perſarum. Quare non dubitandum eſt, quin hic liber ab eodem Hiſtorico, qui res Danieles & Hezræ narravit, etiam ſcriptus fuerit; & inſuper etiam liber Nehemiæ, quia Hezræ ſecundus dicitur. Quatuor igitur hos libros, nempe Danielis, Hezræ, Eſteris & Nehemiæ ab uno eodemque Hiſtorico ſcriptos eſſe affirmamus: quiſnam autem is fuerit, nec ſuſpicari quidem poſſum. Ut autem ſciamus undenam ipſe, quiſquis tandem fuerit, notitiam harum hiſtoriarum acceperit, & forte etiam maximam earum partem deſcripſerit, notandum quod præfecti, ſive principes Judæorum in ſecundo templo, ut eorum Reges in primo, ſcribas ſive hiſtoriographos habuerunt, qui annales ſive eorum Chronologiam ſucceſſivè ſcribebant: Chronologiæ enim Regum ſive annales in libris Regum paſſim citantur: at Principum & ſacerdotum ſecundi templi citantur primò in libr. Nehemiæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Cap. 12. verſ. 23. deinde in Mach. lib. 1. Cap. 16. verſ. 24. Et ſine dubio hic ille eſt liber (vide Eſt. Cap. 9. verſ. 31.) de quo modò locuti ſumus, ubi edictum Eſteris, & illa Mardochæi ſcripta erant, quemque cum Aben Hezra periiſſe diximus. Ex hoc igitur libro omnia, quæ in hiſce continentur, deſumta vel deſcripta videntur, nullus enim alius ab eorum Scriptore citatur, neque ullum alium publicæ authoritatis novimus. Quod autem hi libri nec ab Hezra, nec à Nehemia ſcripti fuerint, patet ex eo, quod Nehem. Cap. 12. vſ. 9, 10. producitur genealogia ſummi pontificis Jeſuhgæ uſque ad Jaduah, ſextum ſcilicet pontificem, & qui Alexandro Magno, jam fere Perſarum imperio ſubacto, obviam ivit (vide Joſephi Antiq. lib. 11. Cap. 8.) vel ut Philo Judæus in libro temporum ait, ſextum & ultimum ſub Perſis pontificem. Imo in eodem hoc Nehemiæ Cap. verſ. ſcilicet 22. hoc ipſum clare indicatur. *Levitæ*, inquit Hiſtoricus, *temporis Eljaſibi, Jojadæ, Jonatanis & Jaduhæ* * *ſupra regnum Darii Perſæ ſcripti ſunt*, nempe in Chronologiis: atque neminem exiſtimare credo, quod Hezras aut Nehemias adeo longævi fuerint, ut quatuordecim Reges Perſarum ſupervixerint; nam Cyrus omnium primus Judæis veniam largitus eſt templum reædificandi, & ab eo tempore uſque ad Darium decimumquartum, & ultimum Perſarum Regem ultra 230 anni numerantur. Quare non dubito, quin hi libri, dudum poſtquam Judas Machabæus templi cultum reſtauravit, ſcripti fuerint, idque quia tum temporis falſi Danielis, Hezræ & Eſteris libri edebantur à malevolis quibuſdam, qui ſine dubio Sectæ Zaducæorum erant; nam Pharizæi nunquam illos libros, quod ſciam, receperunt. Et quamvis in libro, qui Hezræ quartus dicitur, fabulæ quædam reperiantur, quas etiam in Talmude legimus, non tamen ideo Phariſæis ſunt tribuendi, nam, ſi ſtupidiſſimos demas, nullus eorum eſt, qui non credat, illas fabulas ab aliquo nugatore adjectas fuiſſe; quod etiam credo aliquos feciſſe, ut eorum traditiones omnibus ridendas præberent. Vel fortè ea de cauſa tum temporis deſcripti atque editi ſunt, ut populo oſtenderent, Danielis Prophetias adimpletas eſſe, atque eum hac ratione in religione confirmarent,

NB. * *Niſi ſignificat* ultra *error deſcribentis fuit, qui* על ſupra *pro* עד uſque *ſcripſit.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

rent, ne de melioribus & futura salute in tantis calamitatibus desperaret. Verumenimvero quamvis hi libri adeo recentes & novi sint, multæ tamen mendæ ex festinatione, nî fallor, describentium in eosdem irrepserunt. In hisce enim ut in reliquis, notæ marginales, de quibus in præcedenti Cap. egimus, plures etiam reperiuntur, & præterea etiam loca quædam, quæ nulla alia ratione excusari possunt, ut jam ostendam: sed prius circa horum marginales lectiones notari volo, quod si Pharisæis concedendum, eas æque antiquas esse, ac ipsos horum librorum Scriptores, tum necessario dicendum erit Scriptores ipsos, si fortè plures fuerunt, eas ea de causa notavisse, quia ipsas Chronologias, unde eas descripserunt, non satis accurate scriptas invenerunt; & quamvis quædam mendæ claræ essent, non tamen ausos fuisse antiquorum & majorum scripta emendare. Nec opus jam habeo, ut de his prolixius hîc iterum agam. Transeo igitur ad eas indicandum quæ in margine non notantur. Atque I. nescio quot dicam irrepsisse in Cap. 2. Hezræ: nam vs. 64. traditur summa totalis eorum omnium, qui distributive in toto capite numerantur, atque iidem dicuntur simul fuisse 42360: & tamen si summas partiales addas, non plures invenies, quam 29818. Error igitur hîc est vel in totali, vel in partialibus summis. At totalis credenda videtur rectè tradi, quia sine dubio eam unusquisque memoriter retinuit, ut rem memorabilem: Partiales autem non item. Adeoque si error in totalem summam laberetur, statim unicuique pateret, & facile corrigeretur. Atque hoc ex eo planè confirmatur, quod in Nehem. Cap. 7. ubi hoc caput Hezræ (quod Epistola genealogiæ vocatur) describitur, sicuti expresse vers. 5. ejusdem Cap. Nehemiæ dicitur, summa totalis cum hac libri Hezræ planè convenit, partiales autem valde discrepant: quasdam enim majores, quasdam porro minores, quam in Hezra reperies, easque omnes simul conficere 31089. quare non dubium est, quin in solas summas partiales tam libri Hezræ quam Nehemiæ plures mendæ irrepserint. Commentatorum autem, qui has evidentes contradictiones reconciliare conantur, unusquisque pro viribus sui ingenii, quicquid potest, fingit & interea, dum scilicet literas & verba Scripturæ adorant nihil aliud faciunt, ut jam supra monuimus, quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Bibliorum Scriptores contemtui exponere, adeo ut viderentur neſciviſſe loqui, neque res dicendas ordinare: Imo nihil aliud faciunt, quam Scripturæ perſpicuitatem planè obſcurare: nam ſi ubique liceret Scripturas ad eorum modum interpretari, nulla eſſet ſane oratio, de cujus vero ſenſu non poſſemus dubitare. Sed non eſt cur circa hæc diu detinear: mihi enim perſuadeo, quod ſi aliquis hiſtoricus ea omnia imitari vellet, quæ ipſi Scriptoribus Bibliorum devotè concedunt, eum ipſi multis modis irriderent. Et ſi putant eum blaſphemum eſſe, qui Scripturam alicubi mendoſam eſſe dicit, quæſo quo nomine tum ipſos appellabo, qui Scripturis quicquid lubet, affingunt? qui Sacros Hiſtoricos ita proſtituunt, ut balbutire, & omnia confundere credantur? qui denique ſenſus Scripturæ perſpicuos & evidentiſſimos negant? quid enim in Scriptura clarius, quam quod Hezras cum ſociis in Epiſtola Genealogiæ, in Cap. 2. libri qui ejus dicitur, deſcripta, numerum eorum omnium, qui Hieroſolymam profecti ſunt, per partes comprehenderit, quandoquidem in iis, non tantum eorum numerus traditur, qui ſuam Genealogiam, ſed etiam eorum, qui eam non potuerunt indicare. Quid inquam clarius, ex verſ. 5. Cap. 7. Nehemiæ, quam quod ipſe hanc eandem Epiſtolam ſimpliciter deſcripſerit? Ii igitur, qui hæc aliter explicant, nihil aliud faciunt, quam verum Scripturæ ſenſum & conſequenter Scripturam ipſam negare, quod autem putant pium eſſe, una loca Scripturæ aliis accommodare, ridicula ſane pietas, quod loca clara obſcuris, & recta mendoſis accommodent, & ſana putridis corrumpant. Abſit tamen ut eos blaſphemos appellem, qui nullum animum maledicendi habent; nam errare humanum quidem eſt. Sed ad propoſitnm revertor. Præter mendas quæ in ſummis Epiſtolæ Genealogiæ tam Hezræ quam Nehemiæ ſunt concedendæ, plures etiam notantur in ipſis nominibus familiarum, plures inſuper in ipſis Genealogiis, in hiſtoriis, & vereor ne etiam in ipſis prophetiis. Nam ſane Prophetia Jeremiæ Cap. 22. de Jechonia nullo modo cum ejus hiſtoria (vide finem libri 2. Regum, & Jerem. & libr. 1. Paral. Cap. 3. verſ. 17, 18, 19) convenire videtur, & præcipue verba verſus ultimi illius capitis, nec etiam video qua ratione de Tſidchia, cujus oculi, ſimulac filios necare vidit, effoſſi

ſunt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

sunt, dicere potuit *pacifice morieris &c.* (vide Jerem. Cap. 34. Vs. 5.) Si ex eventu Prophetiæ interpretandæ sunt hæc nomina mutanda essent, & pro Tsidchia Jechonias, & contra pro hoc ille sumendus videretur: Sed hoc minus paradoxum, adeoque rem ut imperceptibilem relinquere malo, præcipue quia si hîc aliquis est error, is Historico, non vitio exemplarium tribuendus est. Quod ad reliquos attinet, quos dixi, eos hîc notare non puto, quandoquidem id non sine magno lectoris tædio efficere possim; præsertim quia ab aliis jam animadversa sunt. Nam R. Selomo ob manifestissimas contradictiones, quas in relatis genealogiis observavit, coactus est in hæc verba erumpere, nempe (vide ejus commentaria in lib. 1. Cap. 8. Paralip.) *quod Hezras* (quem libros Paral. scripsisse putat) *filios Benjaminis aliis nominibus appellat, ejusque genealogiam aliter, quam eam habemus in libr. Geneseos, diducit, & quod denique maximam partem civitatum Levitarum aliter, quam Josua, indicat, inde evenit, quod discrepantia originalia invenit;* & paulo infra *quod Genealogia Gibeonis & aliorum bis & varie describitur, quia Hezras plures & varias uniuscujusque Genealogiæ Epistolas invenit, & in his describendis maximum numerum exemplarium secutus est, at quando numerus discrepantium Genealogorum æqualis erat, tum utrorumque exemplaria descripsit*, atque hoc modo absolute concedit hos libros ex originalibus non satis correctis nec satis certis descriptos fuisse; Imo commentatores ipsi sæpissime, dum loca conciliare student, nihil plus agunt quam errorum causas indicare; denique neminem sani judicii credere existimo, quod Sacri Historici consultò ita scribere voluerint, ut sibi passim contradicere viderentur. At forte aliquis dicet, me hac ratione Scripturam plane evertere, nam hac ratione eam ubique mendosam esse suspicari omnes possunt: Sed ego contra ostendi, me hac ratione Scripturæ consulere ne ejus loca clara, & pura mendosis accommodentur, & corrumpantur: nec quia quædam loca corrupta sunt, idem de omnibus suspicari licet: nullus enim liber unquam sine mendis repertus est, an quæso ea de causa ubique mendosos aliquis unquam suspicatus est? nemo sane: præsertim quando oratio est perspicua, & mens authoris clare percipitur. His ea quæ circa historiam Librorum Veteris Testamenti notare volueram absolvi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

absolvi. Ex quibus facile colligimus ante tempus Machabæorum nullum canonem Sacrorum Librorum fuisse, sed hos quos jam habemus à Pharisæis secundi templi, qui etiam formulas precandi instituerunt, præ multis aliis selectos esse, & ex solo eorum decreto receptos. Qui itaque authoritatem Sacræ Scripturæ demonstrare volunt, ii authoritatem uniuscujusque libri ostendere tenentur, nec sufficit divinitatem unius probare ad eandem de omnibus concludendam: alias statuendum concilium Pharisæorum in hac electione librorum errare non potuisse, quod nemo unquam demonstrabit. Ratio autem quæ me cogit statuere, solos Pharisæos libros Veteris Testamenti elegisse, & in canonem Sacrorum posuisse, est, quia in libro Danielis Cap. ult. vers. 2. resurrectio mortuorum prædicitur, quam Tsaducæi negabant: deinde quia ipsi Pharisæi in Talmude hoc clarè indicant. Nempe Tractatus Sabbathi Cap. 2. fol. 30. pag. 2. dicitur אמר רבי יהודה משמיה דרב בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו סותרין דברי תורה ומפני מה לא גנזוהו מפני שתחילתו דברי תורה וסופו דברי תורה *dixit R. Jehuda nomine Rabi quæsiverunt periti abscondere librum Ecclesiastis, quia ejus verba verbis legis* (NB. libro legis Mosis) *repugnant. Cur autem ipsum non absconderunt? quia secundum legem incipit & secundum legem desinit.* Et Paulo infra ואפ ספר משלי בקשו לגנוז *& etiam librum Proverbiorum quæsiverunt abscondere &c.* & denique ejusdem Tractatus Cap. 1. fol. 13. pag. 2. ברם זכור אותו האיש ליטוב נחניה בן חזקיה שמו שאלמלא הוא זגנז ספר יחנקאל שהיו דבריו סותרין דברי תורה *profecto illum virum benignitatis causa nomina, cui nomen Neghunja filius Hiskiæ; nam ni ipse fuisset, absconditus fuisset liber Ezechielis, quia ejus verba verbis legis repugnabant &c.* Ex quibus clarissime sequitur, legis peritos concilium adhibuisse, quales libri ut sacri essent recipiendi, & quales excludendi. Qui igitur de omnium authoritate certus esse vult, consilium de integro ineat, & rationem cujusque exigat. Jam autem tempus esset libros etiam Novi Testamenti eodem modo examinare. Sed quia id à Viris cum scientiarum, tum maxime linguarum peritissimis factum esse audio & etiam quia tam exactam linguæ græcæ cognitionem non habeo, ut hanc provinciam suscipere audeam, & denique quia librorum, qui Hebræa lingua scripti fuerunt, exem-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

exemplaribus deſtituimur, ideo huic negotio ſuperſedere malo. Attamen ea notare puto, quæ ad meum inſtitutum maxime faciunt, de quibus in ſequentibus.

CAPUT XI.

Inquiritur an Apoſtoli Epiſtolas ſuas tanquam Apoſtoli & Prophetæ; an vero tanquam Doctores ſcripſerint. Deinde Apoſtolorum officium oſtenditur.

NEmo qui novum Teſtamentum legit, dubitare poteſt Apoſtolos Prophetas fuiſſe. Verum quia Prophetæ non ſemper ex revelatione loquebantur, ſed contra admodum raro, ut in fine Cap. 1. oſtendimus, dubitare poſſumus num Apoſtoli tanquam Prophetæ ex revelatione & expreſſo mandato, ut Moſes, Jeremias & alii, an vero tanquam privati, vel doctores Epiſtolas ſcripſerint; præſertim quia in Epiſt. ad Corinth. I. Cap. 14. verſ. 6. Paulus duo prædicandi genera indicat, ex revelatione unum, ex cognitione alterum, atque ideo inquam dubitandum, an in Epiſtolis prophetent, an vero doceant. Verum ſi ad earum ſtylum attendere volumus, eum à ſtylo prophetiæ alieniſſimum inveniemus. Nam Prophetis uſitatiſſimum erat, ubique teſtari, ſe ex Dei edicto loqui; nempe *ſic dicit Deus, ait Deus exercituum, edictum Dei &c.* atque hoc non tantum videtur locum habuiſſe in publicis Prophetarum concionibus, ſed etiam in Epiſtolis, quæ revelationes continebant, ut ex illa Eliæ Jehoramo ſcripta patet (vide libr. 2. Paral. Cap. 21. verſ. 12.) quæ etiam incipit כה אמר יהוה *ſic dicit Deus.* At in Epiſtolis Apoſtolorum nihil ſimile legimus, ſed contra in I. ad Corinth. Cap. 7. verſ. 40. Paulus ſecundum ſuam ſententiam loquitur. Imo perplurimis in locis animi ambigui & perplexi modi loquendi occurrunt, ut (Epiſt. ad Roman. Cap. 3. ℣ſ. 28.) *arbitramur igitur*, & (Cap. 8. ℣ſ. 18.) *arbitror enim ego*, & ad hunc modum plura. Præter hæc alii inveniuntur modi loquendi, ab authoritate prophetica plane remoti. Nempe, *hoc autem dico ego, tanquam infirmus, non autem ex mandato* (vide Epiſtol. ad Corinth. I. Cap. 7. verſ. 6.) *conſilium do tanquam vir, quia Dei gratia fidelis eſt.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

(vide ejuſdem Cap. 7. verſ. 25.) & ſic alia multa. & notandum quod cum in prædicto Cap. ait, ſe præceptum Dei vel mandatum habere vel non habere, non intelligit præceptum vel mandatum ſibi à Deo revelatum, ſed tantum Chriſti documenta, quæ diſcipulos in monte docuit. Præterea ſi ad modum etiam attendamus, quo in his Epiſtolis Apoſtoli doctrinam Euangelicam tradunt, eum etiam à modo Prophetarum valde diſcedere videbimus. Apoſtoli namque ubique ratiocinantur, ita ut non prophetare, ſed diſputare videantur. Prophetiæ verò contra mera tantum dogmata & decreta continent; quia in iis Deus quaſi loquens introducitur, qui non ratiocinatur, ſed ex abſoluto ſuæ naturæ imperio decernit. Et etiam quia Prophetæ authoritas ratiocinari non patitur; quiſquis enim vult ſua dogmata ratione confirmare, eô ipſo ea arbitrali uniuſcujuſque judicio ſubmittit. Quod etiam Paulus, quia ratiocinatur, feciſſe videtur, qui in Epiſt. ad Corinth. 1. Cap. 10. verſ. 15. ait, *tanquam ſapientibus loquor, judicate vos id quod dico.* Et denique quia Prophetæ res revelatas non ex virtute luminis naturalis, hoc eſt, non ratiocinando percipiebant, ut in Cap. 1. oſtendimus. Et quamvis in quinque libris etiam quædam per illationem concludi videantur, ſi quis tamen ad ea attenderit, eadem nullo modo tanquam peremtoria argumenta ſumi poſſe videbit. Ex. Gr. cum Moſes Deuter. Cap. 31. verſ. 27. Iſraëlitis dixit, *ſi dum ego vobiſcum vixi, rebelles fuiſtis contra Deum, multo magis poſtquam mortuus ero.* Nullo modo intelligendum eſt, quod Moſes ratione convincere vult Iſraëlitas poſt ejus mortem à vero Dei cultu neceſſario deflexuros, argumentum enim falſum eſſet, quod etiam ex ipſa Scriptura oſtendi poſſet: nam Iſraëlitæ conſtanter perſeverarunt vivente Joſua, & Senibus, & poſtea etiam vivente Samuële, Davide, Salomone &c. Quare verba illa Moſis moralis locutio tantum ſunt, qua rethorice & prout futuram populi defectionem vividius imaginari potuerat, prædicit: Ratio autem cur non dico Moſen ex ſe ipſo, ut populo ſuam prædictionem veriſimilem faceret, & non tanquam Prophetam ex revelatione hæc dixiſſe, eſt, quia verſ. 21. ejuſdem Cap. narratur Deum hoc ipſum Moſi aliis verbis revelaviſſe, quem ſane non opus erat, veriſimilibus rationibus certiorem de hac Dei prædictione & decreto

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

decreto reddere, at neceſſe erat, ipſam in ipſius imaginatione vivide repræſentari, ut in Cap. 1. oſtendimus, quod nullo meliori modo fieri poterat, quam præſentem populi contumaciam, quam ſæpe expertus fuerat, tanquam futuram imaginando. Et ad hunc modum omnia argumenta Moſis, quæ in quinque libris reperiuntur, intelligenda ſunt; quod ſcilicet non ſunt ex ſcriniis rationis deſumpta, ſed tantum dicendi modi, quibus Dei decreta efficacius exprimebat, & vividè imaginabatur. Nolo tamen abſolute negare Prophetas ex revelatione argumentari potuiſſe, ſed hoc tantum affirmo, quo Prophetæ magis legitime argumentantur, eò eorum cognitio, quam rei revelatæ habent, ad naturalem magis accedit, atque ex hoc maxime dignoſci Prophetas cognitionem ſupra naturalem habere, quod ſcilicet pura dogmata, ſive decreta, ſive ſententias loquantur; & ideo ſummum Prophetam Moſen nullum legitimum argumentum feciſſe; & contra longas Pauli deductiones & argumentationes, quales in Epiſtol. ad Romanos reperiuntur, nullo modo ex revelatione ſupranaturali ſcriptas fuiſſe concedo. Itaque tam modi loquendi, quam diſſerendi Apoſtolorum in Epiſtolis clariſſime indicant eaſdem non ex revelatione, & divino mandato, ſed tantum ex ipſorum naturali judicio ſcriptas fuiſſe, & nihil continere præter fraternas monitiones mixtas urbanitate (à qua ſanè prophetica authoritas planè abhorret) qualis eſt illa Pauli excuſatio in Epiſt. ad Rom. Cap. 15. verſ. 15. *Paulo audacius ſcripſi vobis fratres.* Poſſumus præterea hoc ipſum ex eo concludere, quod nullibi legimus, quod Apoſtoli juſſi ſint ſcribere, ſed tantum prædicare quocunque irent, & dicta ſignis confirmare. Nam eorum præſentia, & ſigna abſolute requirebantur ad gentes ad religionem convertendas, eaſque in eadem confirmandas, ut ipſe Paulus in Epiſt. ad Rom. Cap. 1. verſ. 11. expreſſe indicat, *quia valde*, inquit, *deſidero ut videam vos, ut impertiar vobis donum Spiritus ut confirmemini.* At hîc objici poſſet quod eodem modo poſſemus concludere Apoſtolos nec etiam tanquam Prophetas prædicaviſſe: nam cum huc aut illuc prædicatum ibant, id non ex expreſſo mandato ſicuti olim Prophetæ, faciebant. Legimus in Veteri Teſtamento quod Jonas Niniven prædicatum ivit, ac ſimul quod eò expreſſe miſſus eſt, &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

quod ei revelatum fuerit id, quod ibi prædicare debebat. Sic etiam de Moſe prolixè narratur, quod in Ægyptum tanquam Dei legatus profectus eſt,& ſimul quid populo Iſraëlitico & Regi Pharahoni dicere,& quænam ſigna ad fidem faciendam coram ipſis facere tenebatur. Eſaias, Jeremias, Ezechiel expreſſe jubentur Iſraëlitis prædicare. Et denique nihil Prophetæ prædicaverunt, quod Scriptura non teſtetur eos id à Deo accepiſſe. At de Apoſtolis nihil ſimile, cum huc, aut illuc ibant prædicatum in novo Teſtamento, niſi admodum rarò legimus. Sed contra quædam reperiemus quæ expreſſe indicant, Apoſtolos ex proprio conſilio loca ad prædicandum elegiſſe: ut contentio illa ad diſſidium uſque, Pauli & Barnabæ, de qua vide Act. Cap. 15. verſ. 17, 18. &c. Et quod ſæpe etiam fruſtra aliquo ire tentaverint, ut idem Paulus in Epiſt. ad Rom. Cap. 1. verſ. 13. teſtatur nempe *his temporibus multis volui venire ad vos & prohibitus ſum.* & Cap. 15. verſ. 22. *propter hoc impeditus ſum temporibus multis, quominus venirem ad vos.* Et Cap. denique ult. Epiſt. ad Corinth. 1. verſ. 12. *De Apollo autem fratre meo multum petii ab eo, ut proficiſceretur ad vos cum fratribus, & omnino nulla erat ei voluntas, ut veniret ad vos; cum autem ei erit opportunitas &c.* Quare tam ex his modis loquendi, & contentione Apoſtolorum, quam ex eo quod nec, cum ad prædicandum aliquo irent, teſtetur Scriptura, ſicut de antiquis Prophetis, quod ex Dei mandato iverant, concludere debueram, Apoſtolos tanquam doctores, & non tanquam Prophetas etiam prædicaviſſe. Verum hanc quæſtionem facile ſolvemus, modo attendamus ad differentiam vocationis Apoſtolorum & Prophetarum Veteris Teſtamenti. Nam hi non vocati ſunt ut omnibus nationibus prædicarent & prophetarent, ſed quibuſdam tantum peculiaribus,& propterea expreſſum & ſingulare mandatum ad unamquamque requirebant. At Apoſtoli vocati ſunt, ut omnibus abſolute prædicarent, omneſque ad religionem converterent. Quocunque igitur ibant Chriſti mandatum exequebantur, nec ipſis opus erat, ut antequam irent, res prædicandæ iiſdem revelarentur; diſcipulis ſcilicet Chriſti, quibus ipſe dixerat, *quum autem tradiderint vos ne ſitis ſolliciti quomodo aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora, quid loquemini &c.* (vide Matth. Cap. 10. Vſ. 19.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

verſ. 19, 20.) Concludimus itaque Apoſtolos ea tantum ex ſingulari revelatione habuiſſe, quæ viva voce prædicaverunt, & ſimul ſignis confirmaverunt (vide quæ in initio 2. Cap. oſtendimus) quæ autem ſimpliciter nullis adhibitis, tanquam teſtibus, ſignis, ſcripto vel viva voce docuerunt, ea ex cognitione (naturali ſcilicet) locuti ſunt, vel ſcripſerunt; qua de re vide Epiſt. ad Corinth. 1. Cap. 14. verſ. 6. nec hîc nobis moram injicit, quod omnes Epiſtolæ exordiantur ab Apoſtolatus approbatione, nam Apoſtolis, ut mox oſtendam, non tantum virtus ad Prophetandum, ſed etiam authoritas ad docendum conceſſa eſt. Et hac ratione concedimus eos tanquam Apoſtolos ſuas Epiſtolas ſcripſiſſe, & hac de cauſa exordium à ſui apoſtolatus approbatione unumquemque ſumſiſſe: vel forte, ut animum lectoris facilius ſibi conciliarent, & ad attentionem excitarent, voluerunt ante omnia teſtari, ſe illos eſſe, qui omnibus fidelibus ex ſuis prædicationibus innotuerant, & qui tum claris teſtimoniis oſtenderant, ſe veram docere religionem & ſalutis viam. Nam quæcunque ego in hiſce Epiſtolis dici video de Apoſtolorum vocatione, & Spiritu Sancto & divino quem habebant, ad eorum quas habuerant, prædicationes referri video, iis tantum locis exceptis, in quibus Spiritus Dei, & Spiritus Sanctus pro mente ſana, beata & Deo dicata &c. (De quibus in primo Cap. diximus) ſumitur. Ex. Gr. in Epiſt. ad Corinth. 1. Cap. 7. verſ. 40. ait Paulus, *beata autem eſt ſi ita maneat ſecundum ſententiam meam, puto autem etiam ego, quod Spiritus Dei ſit in me.* Ubi per *Spiritum Dei* ipſam ſuam mentem intelligit, ut ipſe orationis contextus indicat: hoc enim vult; viduam, quæ ſecundo non vult nubere marito, beatam judico ſecundum meam ſententiam, qui cælebs vivere decrevi, & me beatum puto. Et ad hunc modum alia reperiuntur, quæ hîc adferre ſupervacaneum judico. Cum itaque ſtatuendum ſit Epiſtolas Apoſtolorum à ſolo lumine naturali dictatas fuiſſe, videndum jam eſt, quomodo Apoſtoli ex ſola naturali cognitione, res, quæ ſub eandem non cadunt, docere poterant. Verum ſi ad illa, quæ circa Scripturæ interpretationem Cap. VII. hujus Tractatus diximus, attendamus, nulla hîc nobis erit difficultas. Nam quamvis ea, quæ in Bibliis continentur, ut plurimum noſtrum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

captum ſuperent, poſſumus tamen ſecure de iiſdem diſſerere, modo nulla alia principia admittamus, quam ea, quæ ex ipſa Scriptura petuntur; atque hoc eodem etiam modo Apoſtoli ex rebus, quas viderant, quaſque audiverant & quas denique ex revelatione habuerant, multa concludere, & elicere, eaque homines ſi libitum iis eſſet, docere poterant. Deinde quamvis religio, prout ab Apoſtolis prædicabatur, nempe ſimplicem Chriſti hiſtoriam narrando, ſub rationem non cadat, ejus tamen ſummam, quæ potiſſimum documentis moralibus conſtat, ut tota Chriſti doctrina, poteſt unuſquiſque lumine naturali facile aſſequi. Denique Apoſtoli non indigebant lumine ſupernaturali ad religionem, quam antea ſignis confirmaverant communi hominum captui ita accommodandam, ut facile ab unoquoque ex animo acciperetur; neque etiam eodem indigebant ad homines de eadem monendos; atque hîc finis Epiſtolarum eſt, homines ſcilicet eâ viâ docere & monere, quam unuſquiſque Apoſtolorum optimam judicavit ad eoſdem in religione confirmandos: & hîc notandum id, quod paulo ante diximus, nempe, quod Apoſtoli non tantum virtutem acceperant ad hiſtoriam Chriſti tanquam Prophetæ prædicandam, eandem ſcilicet ſignis confirmando, ſed præterea etiam authoritatem docendi & monendi ea via, quam unuſquiſque optimam eſſe judicaret; quod utrumque donum Paulus in Epiſt. ad Timoth. 2. Cap. 1. verſ. 11. clarè his indicat *in quo ego conſtitutus ſum præco & Apoſtolus & doctor gentium.* Et in I. ad eund. Cap. 2. verſ. 7. *cujus conſtitutus ſum ego præco & Apoſtolus (veritatem dico per Chriſtum, non mentior) doctor gentium cum fide* NB. *ac veritate.* His, inquam, clare utramque approbationem nempe apoſtolatûs & doctoratûs indicat; at authoritatem monendi quemcunque & quandocunque voluerit in Epiſt. ad Philem. verſ. 8. his ſignificat *quamvis multam in Chriſto libertatem habeam præcipiendi tibi, quod convenit, tamen &c.* Ubi notandum, quod ſi ea, quæ Philemoni præcipere oportebat, Paulus ut Propheta à Deo acceperat, & tanquam Propheta præcipere debebat, tum profecto ipſi non licuiſſet Dei præceptum in preces mutare. Quare neceſſario intelligendum eum loqui de libertate monendi, quæ ipſi tanquam doctori, & non tanquam Prophetæ erat. Attamen nondum

ſatis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ſatis clare ſequitur Apoſtolos viam docendi, quam unuſquiſque meliorem judicaſſet, eligere potuiſſe, ſed tantum eos ex officio Apoſtolatûs non ſolum Prophetas, ſed etiam Doctores fuiſſe, niſi rationem in auxilium vocare velimus, quæ plane docet eum, qui authoritatem docendi habet, habere etiam authoritatem eligendi, quam velit viam. Sed ſatius erit rem omnem ex ſola Scriptura demonſtrare: Ex ipſa enim clarè conſtat, unumquemque Apoſtolorum ſingularem viam elegiſſe; nempe ex his verbis Pauli Epiſt. ad Rom. Cap. 15. verſ. 20. *Sollicite curans ut prædicarem non ubi invocatum erat nomen Chriſti, ne ædificarem ſupra alienum fundamentum.* Sane ſi omnes eandem docendi viam habebant & omnes ſupra idem fundamentum Chriſtianam religionem ædificaverant, nulla ratione Paulus alterius Apoſtoli fundamenta aliena vocare poterat, utpote quæ & ipſius eadem erant: Sed quandoquidem ipſa aliena vocat neceſſario concludendum, unumquemque religionem diverſo fundamento ſuperædificaſſe, & Apoſtolis in ſuo doctoratu idem contigiſſe quod reliquis doctoribus, qui ſingularem docendi methodum habent, ut ſemper magis eos docere cupiant, qui plane rudes ſunt, & linguas vel ſcientias, etiam mathematicas, de quarum veritate nemo dubitat, ex nullo alio diſcere inceperunt. Deinde ſi ipſas Epiſtolas aliqua cum attentione percurramus, videbimus Apoſtolos in ipſa religione quidem convenire, in fundamentis autem admodum diſcrepare. Nam Paulus ut homines in religione confirmaret, & iis oſtenderet ſalutem a ſola Dei gratia pendere; docuit neminem ex operibus ſed ſola fide gloriari poſſe, neminemque ex operibus juſtificari (vide Epiſt. ad Rom. Cap. 3. verſ. 27, 28.) & porro totam illam doctrinam de prædeſtinatione. Jacobus autem contra in ſua Epiſtola hominem ex operibus juſtificari & non ex fide tantum (vide ejus Epiſt. Cap. 2. verſ. 24.) & totam doctrinam religionis, miſſis omnibus illis Pauli diſputationibus, paucis admodum comprehendit. Denique non dubium eſt, quin ex hoc, quod ſcilicet Apoſtoli diverſis fundamentis religionem ſuperædificaverint, ortæ ſint multæ contentiones & ſchiſmata, quibus eccleſia jam inde ab Apoſtolorum temporibus indefinenter vexata fuit, & profecto in æternum vexabitur, donec tandem aliquando religio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

religio à ſpeculationibus philoſophicis ſeparetur & ad pauciſſima & ſimpliciſſima dogmata, quæ Chriſtus ſuos docuit, redigatur: quod Apoſtolis impoſſibile fuit, quia Euangelium ignotum erat hominibus, adeoque ejus ne doctrinæ novitas eorum aures multum læderet; eam, quoad fieri poterat, hominum ſui temporis ingenio accommodaverunt, (vide Epiſt. ad Cor. 1. Cap. 9. Vſ. 19,20. &c.) & fundamentis tum temporis maxime notis, & acceptis ſuperſtruxerunt: & ideo nemo Apoſtolorum magis philoſophatus eſt, quam Paulus, qui ad gentibus prædicandum vocatus fuit. Reliqui autem qui Judæis prædicaverunt, philoſophiæ ſcilicet contemtoribus, eorum etiam ingenio ſeſe accommodaverunt (de hoc vide Epiſt. ad Galat. Cap. 2. verſ. 11. &c.) & religionem nudam à ſpeculationibus philoſophicis docuerunt. Jam autem felix profecto noſtra eſſet ætas, ſi ipſam etiam ab omni ſuperſtitione liberam videremus.

CAPUT XII.

De vero Legis divinæ ſyngrapho, & qua ratione Scriptura Sacra vocatur, & qua ratione Verbum Dei. & denique oſtenditur ipſam, quatenus Verbum Dei continet, incorruptam ad nos perveniſſe.

QUi Biblia, ut ut ſunt, tanquam Epiſtolam Dei, è cælo hominibus miſſam conſiderant, clamabunt ſine dubio me peccatum in Spiritum Sanctum commiſiſſe, qui ſcilicet Dei verbum mendoſum, truncatum, adulteratum & ſibi non conſtans ſtatuerim, noſque ejus non niſi fragmenta habere, & denique ſyngraphum pacti Dei, quod cum Judæis pepigit periiſſe. Verum non dubito, ſi rem ipſam perpendere velint, quin ſtatim clamare deſinent: Nam tam ipſa ratio, quam Prophetarum & Apoſtolorum ſententiæ apertè clamant Dei æternum verbum & pactum, veramque religionem hominum cordibus, hoc eſt, humanæ menti divinitus inſcriptam eſſe, eamque verum eſſe Dei ſyngraphum, quod ipſe ſuo ſigillo, nempe ſui idea, tanquam imagine ſuæ divinitatis conſignavit. Primis Judæis Religio tan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

anquam lex ſcripto tradita eſt, nimirum quia tum temporis veluti tinfantes habebantur. Verum impoſterum Moſes (Deuter. Cap. 30 verſ. 6.) & Jeremias (Cap. 31. verſ. 33.) tempus futurum ipſis prædicant, quo Deus ſuam legem eorum cordibus inſcribet. Adeoque ſolis Judæis, & præcipue Zaducæis competebat olim pro lege in tabulis ſcripta pugnare, at iis minime, qui ipſam mentibus inſcriptam habent: qui igitur ad hæc attendere velit, nihil in ſupradictis reperiet, quod Dei verbo ſive veræ Religioni, & fidei repugnet; vel quod eam infirmare poſſit, ſed contra nos eandem confirmare, ut etiam circa finem Cap. 10. oſtendimus; & nî hoc eſſet, plane de his tacere decreviſſem, imo libenter conceſſiſſem ad effugiendas omnes difficultates, in Scripturis profundiſſima latere myſteria: ſed quia inde intolerabilis orta eſt ſuperſtitio, & alia perniciosiſſima incommoda, de quibus in præfatione Cap. 7. locutus ſum, his minime ſuperſedendum eſſe duxi; præſertim quia religio nullis ſuperſtitioſis ornamentis indiget, ſed contra de ipſius ſplendore adimitur, quando ſimilibus figmentis adornatur. At dicent, quamvis lex divina cordibus inſcripta ſit, Scripturam nihilominus Dei eſſe verbum, adeoque non magis de Scriptura, quam de Dei Verbo dicere licet, eandem truncatam, & depravatam eſſe: Verum ego contra vereor, ne nimis ſtudeant eſſe ſancti & Religionem in ſuperſtitionem convertant, imo ne ſimulacra & imagines, hoc eſt chartam & atramentum pro Dei Verbo adorare incipiant. Hoc ſcio, me nihil indignum Scriptura aut Dei verbo dixiſſe, qui nihil ſtatuerim, quod non evidentiſſimis rationibus verum eſſe demonſtraverim; & hac de cauſa etiam certo affirmare poſſim, me nihil dixiſſe, quod impium ſit, vel quod impietatem redoleat. Fateor profanos quoſdam homines, quibus religio onus eſt, ex his licentiam peccandi ſumere poſſe, & ſine ulla ratione, ſed tantum ut voluptati concedant, hinc concludere Scripturam ubique eſſe mendoſam & falſificatam, & conſequenter nullius etiam authoritatis. Verum ſimilibus ſubvenire impoſſibile eſt ſecundum illud tritum, quod nihil adeo recte dici poteſt, quin male interpretando poſſit depravari. Qui voluptatibus indulgere volunt, facile cauſam quamcumque invenire poſſunt, nec olim ii, qui ipſa originalia, arcam fœderis, imo ipſos Prophetas &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Apoſtolos habebant, meliores fuerunt, nec magis obtemperantes, ſed omnes tam Judæi, quam Gentiles iidem ſemper fuerunt, & in omni ævo virtus admodum rara fuit. Attamen ut omnem amoveam ſcrupulum, oſtendendum hîc eſt qua ratione Scriptura, & quæcunque res muta ſacra & divina dici debeat: deinde quid ſit revera verbum Dei & quod id non contineatur in certo numero librorum: & denique Scripturam quatenus ea docet quæ ad obedientiam & ſalutem neceſſaria ſunt, non potuiſſe corrumpi. Nam ex his facile unuſquiſque judicare poterit, nos nihil contra Dei verbum dixiſſe, nec ullum locum impietati dediſſe.

Id ſacrum & divinum vocatur, quod pietati & religioni exercendæ deſtinatum eſt, & tamdiu tantum ſacrum erit, quamdiu homines eo religioſe utuntur: quod ſi pii eſſe deſinant, & id etiam ſimul ſacrum eſſe deſinet: at ſi idem ad res impias patrandas dedicent, tum id ipſum quod antea ſacrum erat immundum & profanum redditur. Ex. Gr. locus quidam à Jacobo Patriarcha vocatus fuit בית אל *domus Dei*, quia ibi Deum ei revelatum coluit: ſed à Prophetis ille ipſe locus vocatus fuit בית און *domus iniquitatis* (vide Hamos Cap. 5. vſ. 5. & Hoſeæ Cap. 10. vſ. 5.) quia Iſraëlitæ ex inſtituto Jarobohami ibi idolis ſacrificare ſolebant. Aliud exemplum, quod rem clariſſime indicat. Verba ex ſolo uſu certam habent ſignificationem, & ſi ſecundum hunc eorum uſum ita diſponantur, ut homines eadem legentes ad devotionem moveant, tum illa verba ſacra erunt, & etiam liber tali verborum diſpoſitione ſcriptus. Sed ſi poſtea uſus ita pereat, ut verba nullam habeant ſignificationem, vel quod liber prorſus negligatur, ſive ex malitia, ſive quia eodem non indigent, tum & verba, & liber nullius uſus, neque ſanctitatis erunt: denique ſi eadem verba aliter diſponantur, vel quod uſus prævaluerit ad eadem in contrariam ſignificationem ſumenda, tum & verba & liber, qui antea ſacri, impuri & profani erunt. Ex quo ſequitur nihil extra mentem abſolute, ſed tantum reſpective ad ipſam, ſacrum aut profanum aut impurum eſſe. Quod etiam ex multis Scripturæ locis evidentiſſime conſtat. Jeremias (ut unum aut alterum adferam) Cap. 7. verſ. 4. ait Judæos ſui temporis falſo vocaviſſe templum Salomonis, templum Dei: nam, ut ipſe in eodem

Capite

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Capite pergit, Dei nomen illi templo tantum ineſſe poterat, quamdiu ab hominibus, qui ipſum colunt, & juſtitiam defendunt, frequentatur; quod ſi ab homicidis, furibus, idololatris, aliiſque nefariis hominibus frequentetur; tum foveam potius eſſe tranſgreſſorum. Quid de arca fœderis factum ſit nihil Scriptura narrat, quod ſæpe miratus ſum: hoc tamen certum eſt, eandem periiſſe, vel cum templo combuſtam fuiſſe, etſi nihil magis ſacrum, nec majoris reverentiæ apud Hebræos fuit. Hac itaque ratione Scriptura etiam tamdiu ſacra eſt, & ejus orationes divinæ, quamdiu homines ad devotionem erga Deum movet: ſed ſi ab iiſdem prorſus negligatur, ut olim à Judæis, nihil eſt præter chartam, & atramentum, & ab iiſdem abſolute profanatur, & corruptioni obnoxia relinquitur, ideoque ſi tum corrumpitur, aut perit, falſo tum dicitur verbum Dei corrumpi, aut perire: ſicuti etiam tempore Jeremiæ falſo diceretur templum, quod tum temporis templum Dei eſſet, flammis periiſſe. Quod ipſe Jeremias etiam de ipſa lege ait: Sic namque impios ſui temporis increpat איכה תאמרו חכמים אנחנו ותורת יהוה אתנו הלא לשקר עשה עט שקר סופרים *qua ratione dicitis periti ſumus, & lex Dei nobiſcum eſt. Certe fruſtra adornata fuit; calamus ſcribarum fruſtra* (factus eſt), hoc eſt, falſo dicitis vos, etſi Scriptura penes vos eſt, legem Dei habere, poſtquam ipſam irritam feciſtis. Sic etiam cum Moſes primas tabulas fregit, ille minime verbum Dei præ ira è manibus ejecit, atque fregit (nam quis hoc de Moſe, & verbo Dei ſuſpicari poſſet) ſed tantum lapides, qui quamvis antea ſacri eſſent, quia iis inſcriptum erat fœdus, ſub quo Judæi Deo obedire ſe obligaverant, tamen quia poſtea vitulum adorando pactum illud irritum fecerant, nullius prorſus tum erant ſanctitatis; & eadem etiam de cauſa ſecundæ cum arca perire potuerunt. Non itaque mirum ſi jam etiam prima originalia Moſis non extent, neque quod ea, quæ in ſuperioribus diximus libris, quos habemus, contigerint, quando verum originale fœderis divini, & omnium ſanctiſſimum totaliter perire potuerit. Deſinant ergo nos impietatis accuſare, qui nihil contra verbum Dei locuti ſumus, nec idem contaminavimus, ſed iram, ſi quam juſtam habere poſſint, in antiquos vertant, quorum malitia Dei arcam, templum, legem & omnia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ſacra profanavit, & corruptioni ſubjecit. Deinde ſi ſecundum illud Apoſtoli in 2. Epiſt. ad Corinth. Cap. 3. verſ. 3. Dei Epiſtolam in ſe habent non atramento, ſed Dei Spiritu, neque in tabulis lapideis, ſed in tabulis carneis cordis ſcriptam, deſinant literam adorare & de eadem adeo eſſe ſolliciti. His puto me ſatis explicuiſſe, qua ratione Scriptura Sacra & divina habenda ſit. Videndum jam eſt, quid proprie intelligendum ſit per דבר יהוה *debar Jehova* (verbum Dei) דבר *dabar* quidem ſignificat *verbum orationem, edictum & rem.* Quibus autem de cauſis res aliqua Hebraice dicitur Dei eſſe, & ad Deum refertur in Cap. 1. oſtendimus; atque ex iis facile intelligitur, quid Scriptura ſignificare velit per verbum Dei, orationem edictum & rem. Omnia itaque hîc repetere non eſt opus, nec etiam quæ in Cap. 6. de miraculis tertio loco oſtendimus. Sufficit rem tantum indicare, ut quæ de his hîc dicere volumus, melius intelligantur. Nempe, quod verbum Dei, quando de ſubjecto aliquo prædicatur, quod non ſit ipſe Deus, proprie ſignificat legem illam Divinam, de qua in 4. Cap. egimus: hoc eſt, religionem toti humano generi univerſalem, ſive catholicam qua de re vide Eſaiæ Cap. 1. verſ. 10. &c. ubi verum vivendi modum docet, qui ſcilicet non in cæremoniis, ſed in charitate, & vero animo conſiſtit, eumque legem, & verbum Dei promiſcue vocat. Sumitur deinde metaphorice pro ipſo naturæ ordine, & fato (quia revera ab æterno divinæ naturæ decreto pendet & ſequitur) & præcipue pro eo, quod hujus ordinis Prophetæ prævideranr, idque quia ipſi res futuras per cauſas naturales non percipiebant, ſed tanquam Dei placita vel decreta. Deinde etiam ſumitur pro omni cujuſcunque Prophetæ edicto, quatenus id ſingulari ſua virtute, vel dono prophetico, & non ex communi naturali lumine perceperat, idque potiſſimum quia revera Deum tanquam legiſlatorem percipere ſolebant Prophetæ, ut Cap. 4. oſtendimus. Tribus itaque his de cauſis Scriptura verbum Dei appellatur: nempe quia veram docet religionem, cujus Deus æternus eſt author: deinde quia prædictiones rerum futurarum, tanquam Dei decreta narrat; & denique quia ii, qui revera fuerunt ejus authores, ut plurimum non ex communi naturali lumine, ſed quodam ſibi peculiari docue-

runt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

runt, & Deum eadem loquentem introduxerunt. Et quamvis præter hæc plura in Scriptura contineantur; quæ merè historica sunt, & ex lumine naturali percepta, nomen tamen à potiore sumitur. Atque hinc facile percipimus, qua ratione Deus author Bibliorum sit intelligendus, nempe propter veram religionem, quæ in iis docetur: at non quod voluerit certum numerum librorum hominibus communicare. Deinde hinc etiam scire possumus, cur Biblia in libros Veteris & novi Testamenti dividantur: videlicet quia ante adventum Christi Prophetæ religionem prædicare solebant, tanquam legem Patriæ, & ex vi pacti tempore Mosis initi: post adventum autem Christi eandem tanquam legem Catholicam, & ex sola vi passionis Christi omnibus prædicaverunt Apostoli; at non quod doctrina diversi sint, nec quod tanquam syngrapha fœderis scripti fuerint, nec denique quod religio catholica, quæ maxime naturalis est, nova esset, nisi respectu hominum, qui eam non noverant; *in mundo erat*, ait Johannes Euangelista Cap. 1. vers. 10. *& mundus non novit eum.* Quamvis itaque pauciores libros, Veteris, quam novi Testamenti haberemus, non tamen Dei verbo (per quod proprie ut jam diximus, vera religio intelligitur) destitueremur, sicuti non putamus nos eodem jam destitutos esse, etsi multis aliis præstantissimus scriptis caremus, ut libro Legis, qui tanquam fœderis syngraphum religiose in templo custodiebatur, & præterea libris Bellorum, Chronologiarum, & aliis plurimis, ex quibus hi, quos Veteris Testamenti habemus, decerpti & collecti sunt: atque hoc multis præterea rationibus confirmatur. Nempe I. quia libri utriusque Testamenti non fuerunt expresso mandato uno eodemque tempore omnibus sæculis scripti, sed casu quibusdam hominibus, idque prout tempus & eorum singularis constitutio exigebat, ut apertè indicant Prophetarum vocationes, (qui ut impios sui temporis monerent, vocati sunt) & etiam Apostolorum Epistolæ. II. quia aliud est Scripturam & mentem Prophetarum, aliud autem mentem Dei, hoc est, ipsam rei veritatem intelligere, ut ex eo, quod in Cap. 2. de Prophetis ostendimus, sequitur. Quod etiam in Historiis & miraculis locum habere ostendimus Cap. 6. Atqui hoc de locis, in quibus de vera religione & vera virtute agitur, minimè dici

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

poteſt. III. quia Libri Veteris Teſtamenti ex multis electi fuerunt, & à concilio tandem Phariſæorum collecti & probati, ut in Cap. 10. oſtendimus. Libri autem novi Teſtamenti decretis etiam Conciliorum quorundam in Canonem aſſumti ſunt, quorum etiam decretis plures alii, qui ſacri a multis habebantur, ut ſpurii rejecti ſunt, at horum Conciliorum (tam Phariſæorum quam Chriſtianorum) membra non conſtabant ex Prophetis, ſed tantum ex Doctoribus & peritis; & tamen fatendum neceſſario eſt, eos in hac electione verbum Dei pro norma habuiſſe: adeoque antequam omnes libros probaverant, debuerunt neceſſario notitiam Verbi Dei habere. IV. quia Apoſtoli non tanquam Prophetæ, ſed (ut in præcedente Capite diximus) tanquam Doctores ſcripſerunt, & viam ad docendum elegerunt, quam faciliorem judicaverunt fore diſcipulis, quos tum docere volebant: ex quo ſequitur in iis (ut etiam in fine prædicti Capitis concluſimus) multa contineri, quibus jam ratione religionis carere poſſumus. V. denique quia quatuor habentur in Novo Teſtamento Euangeliſtæ, & quis credet, quod Deus quater Hiſtoriam Chriſti narrare voluerit, & ſcripto hominibus communicare? & quamvis quædam in uno contineantur, quæ in alio non habentur, & quod unus ad alium intelligendum ſæpe juvat, inde tamen non concludendum eſt, omnia, quæ in hiſce quatuor narrantur, cognitu neceſſaria fuiſſe, & Deum eos elegiſſe ad ſcribendum, ut Chriſti hiſtoria melius intelligeretur; nam unuſquiſque ſuum Euangelium diverſo loco prædicavit, & unuſquiſque id, quod prædicaverat, ſcripſit, idque ſimpliciter, ut hiſtoriam Chriſti dilucide narraret, & non ad reliquos explicandum. Si jam ex eorum mutua collatione facilius & melius quandoque intelliguntur, id caſu contingit & paucis tantum in locis, quæ quamvis ignorarentur, hiſtoria tamen æque perſpicua eſſet, & homines non minus beati. His oſtendimus Scripturam ratione religionis tantum, ſive ratione legis divinæ univerſalis, propriè vocari verbum Dei: Supereſt jam oſtendere eandem, quatenus propriè ſic vocatur, non eſſe mendoſam depravatam neque truncatum. Atqui id hîc mendoſum depravatum atque truncatum voco, quod adeo perperam ſcriptum & conſtructum eſt, ut ſenſus orationis ex uſu linguæ inveſtigari, vel ex ſola Scriptura depro-

mi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

mi nequeat: nam affirmare nolo, quod Scriptura quatenus legem Divinam continet, ſemper eoſdem apices, eaſdem literas, & denique eadem verba ſervavit (hoc enim Maſoretis & qui literam ſuperſtitioſe adorant, demonſtrandum relinquo) ſed tantum quod ſenſus, ratione cujus tantum oratio aliqua divina vocari poteſt, incorruptus ad nos pervenit, tametſi verba quibus primo ſignificatus fuit, ſæpius mutata fuiſſe ſupponantur. Nam hoc ut diximus, nihil Scripturæ divinitati detrahit; nam Scriptura æque divina eſſet, etſi aliis verbis aut alia lingua ſcripta fuiſſet. Quod itaque legem divinam hac ratione incorruptam accepimus nemo dubitare poteſt. Nam ex ipſa Scriptura abſque ulla difficultate, & ambiguitate percipimus ejus ſummam eſſe, Deum ſupra omnia amare, & proximum tanquam ſe ipſum: atqui hoc adulterinum eſſe non poteſt, nec à feſtinante & errante calamo ſcriptum; nam ſi Scriptura unquam aliud docuit, neceſſario etiam reliqua omnia docere aliter debuit, quandoquidem hoc totius religionis fundamentum eſt, quo ſublato tota fabrica uno lapſu ruit. Adeoque talis Scriptura illa eadem non eſſet, de qua hîc loquimur, ſed alius prorſus liber. Manet igitur inconcuſſum Scripturam hoc ſemper docuiſſe, & conſequenter hîc nullum errorem, qui ſenſum corrumpere poſſit, incidiſſe, qui ſtatim ab unoquoque non animadverteretur, nec aliquem hoc depravare potuiſſe, cujus malitia non illico pateret. Cum itaque hoc fundamentum ſtatuendum ſit incorruptum, idem neceſſario fatendum eſt de reliquis, quæ ex eo abſque ulla controverſia ſequuntur, & quæ etiam fundamentalia ſunt: ut, quod Deus exiſtit, quod omnibus provideat, quod ſit omnipotens & quod piis ex ipſius decreto bene ſit, improbis vero malè, & quod noſtra ſalus à ſola ejus gratia pendeat. Hæc enim omnia Scriptura perſpicue ubique docet, & ſemper docere debuit, aliàs reliqua omnia vana eſſent, & ſine fundamento: nec minus incorrupta ſtatuenda reliqua moralia, quandoquidem ab hoc univerſali fundamento evidentiſſime ſequuntur. Videlicet juſtitiam defendere, inopi auxilio eſſe, neminem occidere, nihil alterius concupiſcere &c. Horum inquam nihil nec hominum malitia depravare, nec vetuſtas delere potuit. Quicquid enim ex his deletum eſſet, id ſtatim iterum horum univerſale fundamen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

damentum dictaviſſet, & præcipue documentum charitatis, quæ ubique in utroque Teſtamento ſummè commendatur. Adde quod quamvis nullum facinus execrandum excogitari poſſit, quod non ſit ab aliquo commiſſum, tamen nemo eſt, qui ad facinora ſua excuſanda leges delere tentet, aut aliquid quod impium ſit tanquam documentum æternum & ſalutare introducere: ita enim hominum naturam conſtitutam videmus, ut unuſquiſque (ſive Rex ſive ſubditus ſit) ſi quid turpe commiſit, factum ſuum talibus circumſtantiis adornare ſtudeat, ut nihil contra juſtum & decorum commiſiſſe credatur. Concludimus itaque abſolutè totam legem divinam univerſalem, quam Scriptura docet, incorruptam ad noſtras manus perveniſſe. At præter hæc alia adhuc ſunt, de qubus non poſſumus dubitare, quin bona fide nobis ſint tradita. Nempe ſumma Hiſtoriarum Scripturæ, quia notiſſimæ omnibus fuerunt. Vulgus Judæorum ſolebat olim nationis antiquitates Pſalmis cantare. Summa etiam rerum à Chriſto geſtarum & ejus paſſio ſtatim per totum Romanum Imperium vulgata fuit. Quare minime credendum eſt, niſi maxima hominum pars in eo conveniret, quod incredibile eſt, id, quod harum hiſtoriarum præcipuum eſt, poſteros aliter tradidiſſe, quam à primis acceperant. Quicquid igitur adulteratum eſt, aut mendoſum, id tantum in reliquis contingere potuit: Videlicet in una aut altera hiſtoriæ aut Prophetiæ circumſtantia; ut populus ad devotionem magis commoveretur; vel in uno aut altero miraculo; ut philoſophos torquerent; vel denique in rebus ſpeculativis, poſtquam à ſchiſmaticis in religionem introduci inceperunt; ut ſic unuſquiſque ſua figmenta authoritate divinâ abutendo ſtatuminaret. Sed ad ſalutem parum refert, ſive talia depravata ſint, ſive minus: quod in ſequenti Cap. ex profeſſo oſtendam, etſi ex jam dictis & præcipue ex Cap. 2. jam conſtare puto.

CA-

CAPUT XIII.

Oſtenditur Scripturam non niſi ſimpliciſſima docere, nec aliud præter obedientiam intendere; nec de divina Naturâ aliud docere, quam quod homines certa vivendi ratione imitari poſſunt.

IN Cap. II. hujus tractatus oſtendimus, Prophetas ſingularem tantum potentiam imaginandi, ſed non intelligendi habuiſſe, Deumque nulla philoſophiæ arcana, ſed res ſimpliciſſimas tantum iiſdem revelaviſſe, ſeſeque eorum præconceptis opinionibus accommodaviſſe. Oſtendimus deinde in Cap. V. Scripturam res eo modo tradere, & docere, quo facillime ab unoquoque percipi poſſunt; quæ ſcilicet non ex axiomatis, & definitionibus res deducit, & concatenat, ſed tantum ſimpliciter dicit, & ad fidem faciendam, ſolâ experientiâ, miraculis ſcilicet, & hiſtoriis dicta confirmat, quæque etiam tali ſtylo, & phraſibus narrantur, quibus maximè plebis animus commoveri poteſt: qua de re vide Cap. VI. circa ea, quę loco III. demonſtrantur. Oſtendimus denique in Cap. VII. difficultatem intelligendi Scripturam in ſola lingua, & non in ſublimitate argumenti ſitam eſſe. His accedit, quod Prophetæ non peritis, ſed omnibus abſolute Judæis prædicaverunt, Apoſtoli autem doctrinam Euangelicam in Eccleſiis, ubi communis omnium erat conventus, docere ſolebant: ex quibus omnibus ſequitur, Scripturæ doctrinam non ſublimes ſpeculationes, nequè res philoſophicas continere, ſed res tantum ſimpliciſſimas, quæ vel à quovis tardiſſimo poſſunt percipi; Non ſatis itaque mirari poſſum eorum, de quibus ſupra locutus ſum, ingenia, qui ſcilicet tam profunda in Scriptura vident myſteria, ut nullâ humana lingua poſſint explicari; & qui deinde in religionem tot res philoſophicæ ſpeculationis introduxerunt, ut Eccleſia, Accademia, & Religio ſcientia, vel potius altercatio videatur. Verum quid miror, ſi homines, qui lumen ſupra naturale habere jactant, philoſophis, qui nihil præter naturale habent, nolint cognitione cedere. Id ſane mirarer, ſi quid novi, quod ſolius eſſet ſpeculationis docerent, & quod olim apud Gentiles

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

les Philosophos non fuerit tritissimum, (quos tamen cæcutiisse ajunt) nam si inquiras quænam mysteria in Scriptura latere vident, nihil profecto reperies, præter Aristotelis, aut Platonis, aut alterius similis commenta, quæ sæpe facilius possit quivis Idiota somniare, quam literatissimus ex Scriptura investigare. Etenim absolute statuere nolumus ad doctrinam Scripturæ nihil pertinere, quod solius sit speculationis; nam in superiori Cap. quædam hujus generis attulimus, tanquam Scripturæ fundamentalia; sed hoc tantum volo, talia admodum pauca, atque admodum simplicia esse. Quænam autem ea sint, & qua ratione determinentur, hic ostendere constitui; quod nobis jam facile erit, postquam novimus, Scripturæ intentum non fuisse scientias docere; hinc enim facile judicare possumus, nihil præter obedientiam eandem ab hominibus exigere, solamque contumaciam, non autem ignorantiam damnare. Deinde quia obedientia erga Deum in solo amore proximi consistit; (nam qui proximum diligit, eo scilicet fine ut Deo obsequatur, is, ut Paulus ait in Epistola ad Rom. cap. 13. ℣. 8. Legem implevit) hinc sequitur, in Scriptura nullam aliam scientiam commendari, quam quæ omnibus hominibus necessaria est, ut Deo secundum hoc præscriptum obedire possint, & quâ ignoratâ, homines necessario debent esse contumaces, vel saltem sine disciplinâ obedientiæ; reliquas autem speculationes, quæ huc directe non tendunt, sive eæ circa Dei, sive circa rerum naturalium cognitionem versentur, Scripturam non tangere, atque adeo à Religione revelata separandas. At etsi hæc unusquisque, uti diximus, jam facile videre potest, tamen, quia hinc totius Religionis decisio pendet, rem totam accuratius ostendere, & clarius explicare volo: Ad quod requiritur, ut ante omnia ostendamus, intellectualem, sive accuratam Dei cognitionem, non esse donum omnibus fidelibus commune sicuti obedientiam. Deinde cognitionem illam, quam Deus per Prophetas ab omnibus universaliter petiit, & unusquisque scire tenetur, nullam esse, præter cognitionem Divinæ ejus Justitiæ, & Charitatis, quæ ambo ex ipsa Scriptura facile demonstrantur. Nam I. evidentissime sequitur ex Exodi cap. 6. ℣. 2. ubi Deus Mosi, ad singularem gratiam, ipsi largitam, indicandum, ait וארא אל אברהם אל יצחק ואל

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ואל יעקב באל שדי ושמי יהוה לא נודעתי להם *& revelatus sum Abrahamo, Isaaco, & Jacobo Deo Sadai, sed nomine meo Jehova non sum cognitus ipsis:* ubi ad meliorem explicationem notandum El Sadai significare Hæbraice Deum, qui sufficit, quia unicuique, quod ei sufficit, dat; & quamvis sæpe Sadai absolute pro Deo sumatur, non dubitandum tamen est, quin ubique nomen *El* Deus subintelligendum sit. Deinde notandum in Scriptura nullum nomen præter Jehova reperiri, quod Dei absolutam essentiam, sine relatione, ad res creatas indicet. Atque ideo Hæbræi hoc solum nomen Dei esse proprium contendunt, reliqua autem appellativa esse; & revera reliqua Dei nomina, sive ea substantiva sint, sive adjectiva, attributa sunt, quæ Deo competunt, quatenus cum relatione ad res creatas consideratur, vel per ipsas manifestatur. Ut אל *El*, vel cum littera ה *He* paragogica אלה *Eloha*, quod nihil aliud significat, quam potentem, ut notum; nec Deo competit, nisi per excellentiam, sicuti cum Paulum Apostolum appellamus, alias virtutes ejus potentiæ explicantur, ut El (potens) magnus, tremendus, justus, misericors, &c. vel ad omnes comprehendendas simul hoc nomen in plurali numero usurpatur, & significatione singulari, quod in Scriptura frequentissimum. Jam quandoquidem Deus Mosi dicit, se nomine Jehova non fuisse patribus cognitum, sequitur, eos nullum Dei attributum novisse, quod ejus absolutam essentiam explicat, sed tantum ejus effecta, & promissa, hoc est, ejus potentiam quatenus per res visibiles manifestatur. Atqui hoc Deus Mosi non dicit, ad eosdem infidelitatis accusandum, sed contra ad eorum credulitatem, & fidem extollendam, qua quamvis non æque singularem Dei cognitionem ac Moses habuerint, Dei tamen promissa fixa rataque crediderunt, non ut Moses, qui quamvis sublimiores de Deo cogitationes habuerit; de divinis tamen promissis dubitavit, Deoque objecit, quod, loco promissæ salutis, Judęorum res in pejus mutaverit. Cum itaque Patres Dei singulare nomen ignoraverint, hocque Deus Mosi dicat factum, ad eorum animi simplicitatem & fidem laudandam, simulque ad commemorandam singularem gratiam Mosi concessam, hinc evidentissime sequitur, id quod primo loco statuimus, homines ex mandato non teneri Dei

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

attributa cognoscere, sed hoc peculiare esse donum quibusdam tantum fidelibus concessum; nec opere prætium est hoc pluribus Scripturæ testimoniis ostendere; quis enim non videt divinam cognitionem non fuisse omnibus fidelibus æqualem? & neminem posse ex mandato sapientem esse, non magis, quam vivere, & esse? Viri, mulieres, pueri, & omnes ex mandato obtemperare quidem æque possunt, non autem sapere. Quod si quis dicat, non esse quidem opus Dei attributa intelligere, at omnino simpliciter, absque demonstratione credere; is sane nugabitur: Nam res invisibiles, & quæ solius mentis sunt objecta, nullis aliis oculis videri possunt, quam per demonstrationes, qui itaque eas non habent, nihil harum rerum plane vident; atque adeo quicquid de similibus auditum referunt, non magis eorum mentem tangit, sive indicat, quam verba Psittaci, vel automati, quæ sine mente, & sensu loquuntur. Verum antequam ulterius pergam, rationem dicere teneor, cur in Genesi sæpe dicitur, quod Patriarchæ nomine Jehova prædicaverint, quod plane jam dictis repugnare videtur. Sed si ad illa, quæ cap. 8. ostendimus, attendamus, facile hæc conciliare poterimus; in prædicto enim cap. ostendimus scriptorem Pentateuchi res, & loca non iisdem præcise nominibus indicare, quæ eodem tempore, de quo loquitur, obtinebant, sed iis, quibus tempore scriptoris melius innotuerant. Deus igitur in Genesi Patriarchis prædicatus nomine Jehova indicatur, non quia Patribus hoc nomine innotuerat, sed quia hoc nomen apud Judæos summæ erat reverentiæ: hoc, inquam, necessario dicendum, quandoquidem in hoc nostro textu Exodi expresse dicitur, Deum hoc nomine non fuisse cognitum Patriarchis. & etiam quod Exodi cap. 3. 13. Moses Dei nomen scire cupit: quod si antea notum fuisset, fuisset saltem & ipsi etiam notum. Concludendum igitur, ut volebamus; nempe fideles Patriarchas hoc Dei nomen ignoravisse, Deique cognitionem donum Dei, non autem mandatum esse. Tempus igitur est, ut ad secundum transeamus, nempe, ad ostendendum Deum nullam aliam sui cognitionem ab hominibus per Prophetas petere, quam cognitionem divinæ suæ Justitiæ, & Charitatis, hoc est talia Dei attributa, quæ homines certa vivendi ratione imitari possunt: quod

quidem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

quidem Jeremias expressissimis verbis docet. Nam Cap. 22. ℣. 15, 16. de Rege Josia loquens hæc ait אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה באז טוב לו דן דין עני ואביון אז טוב לו הלא היא הדעת אותי נאם יהוה וגו *Pater tuus quidem comedit, & bibit, & fecit judicium, & justitiam, tum ei bene* (fuit) *judicavit jus pauperis, & indigentis, tum ipsi bene* (fuit) *nam* (NB.) *hoc est me cognoscere, dixit Jehova:* nec minus clara sunt, quæ habentur Cap. 9. ℣. 24. nempe אך בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי אני יהוה עשה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נאם יהוה *sed in hoc tantum glorietur unusquisque, me intelligere, & cognoscere, quod ego Jehova facio charitatem, judicium, & justitiam in terra, nam his delector ait Jehova.* Colligitur hoc etiam præterea ex Exodi Cap. 34. vers. 6, 7. ubi Deus Mosi cupienti ipsum videre, & noscere, nulla alia attributa revelat, quam quæ divinam Justitiam & Charitatem explicant. Denique illud Johannis, de quo etiam in sequentibus, apprime hic notandum venit, qui scilicet, quia nemo Deum vidit, Deum per solam charitatem explicat, concluditque eum reverâ Deum habere, & noscere, qui charitatem habet. Videmus itaque Jeremiam, Mosen, Johannem Dei cognitionem, quam unusquisque scire tenetur, paucis comprehendere, eamque in hoc solo, ut volebamus, ponere; quod scilicet, Deus sit summe justus, & summe misericors, sive unicum veræ vitæ exemplar. His accedit, quod Scriptura nullam Dei Definitionem expresse tradit, nec alia Dei attributa amplectenda præter modo dicta præscribat, nec ex professo, ut hæc, commendet: ex quibus omnibus concludimus, intellectualem Dei cognitionem, quæ ejus naturam, prout in se est, considerat, & quam naturam homines certa vivendi ratione imitari non possunt, neque tanquam exemplum sumere, ad veram vivendi rationem instituendam, ad fidem, & religionem revelatam nullo modo pertinere, & consequenter homines circa hanc sine scelere toto cælo errare posse. Minime itaque mirum, quod Deus sese imaginationibus, & præconceptis Prophetarum opinionibus accommodaverit, quodque fideles diversas de Deo foverint sententias, ut in cap. II. multis exemplis ostendimus. Deinde minime etiam mirum, quod sacra volumina ubique adeo improprie de Deo loquantur, eique manus, pedes, oculos,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

los, aures, mentem, & motum localem tribuant, & præterea etiam animi commotiones, ut quod sit Zelotypus, misericors &c. & quod denique ipsum depingant tanquam Judicem, & in cœlis, tanquam in solio regio sedentem, & Christum ad ipsius dextram. Loquuntur nimirum secundum captum vulgi, quem Scriptura non doctum, sed obedientem reddere studet. Communes tamen Theologi quicquid horum lumine naturali videre potuerunt cum divina natura non convenire, methaphorice interprætandum, & quicquid eorum captum effugit, secundum literam accipiendum contenderunt. Sed, si omnia, quæ in Scriptura hujus generis reperiuntur, essent necessario metaphorice interprætanda, & intelligenda, tum Scriptura non plebi & rudi vulgo, sed peritissimis tantum, & maxime Philosophis scripta esset. Quinimo, si impium esset pie, & simplicitate animi hæc, quæ modo retulimus, de Deo credere; profecto maxime cavere debuissent Prophetæ, saltem propter vulgi imbecillitatem, à similibus phrasibus, & contra Dei attributa, prout unusquisque eadem amplecti tenetur, ante omnia ex professo, & clare docere, quod nullibi factum est: adeoque minime credendum opiniones absolute consideratas, absque respectu ad opera, aliquid pietatis, aut impietatis habere, sed ea tantum de causa hominem aliquid pie, aut impie credere dicendum, quatenus ex suis opinionibus ad obedientiam movetur, vel ex iisdem licentiam ad peccandum, aut rebellandum sumit, ita ut siquis vera credendo fiat contumax, is revera impiam; & si contra falsa credendo obediens, piam habet fidem; veram enim Dei cognitionem, non mandatum, sed donum divinum esse ostendimus, Deumque nullam aliam ab hominibus petiisse, quam cognitionem divinæ suæ Justitiæ, & Charitatis, quæ cognitio, non ad scientias, sed tantum ad obedientiam necessaria est.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

CAPUT XIV.

Quid sit fides, quinam fideles, fidei fundamenta determinantur, & ipsa a Philosophia tandem separatur.

AD veram fidei cognitionem apprime necessarium esse, scire, quod Scriptura accommodata sit non tantum captui Prophetarum, sed etiam varii, & inconstantis Judæorum vulgi nemo, qui vel leviter attendit, ignorare potest; qui enim omnia, quæ in Scriptura habentur promiscue amplectitur, tanquam universalem, & absolutam de Deo doctrinam, nec accurate cognovit, quidnam captui vulgi accommodatum sit, non poterit vulgi opiniones cum divina doctrina non confundere, & hominum commenta & placita, pro divinis documentis non venditare, Scripturæque authoritate non abuti. Quis inquam non videt, hanc maximam esse causam, cur sectarii tot, tamque contrarias opiniones, tanquam fidei documenta doceant, multisque Scripturæ exemplis confirment, unde apud Belgas dudum in usum Proverbii abierit, **geen ketter sonder letter.** Libri namque sacri non ab uno solo, nec unius ætatis vulgo scripti fuerunt, sed a plurimis, diversi ingenii, diversique ævi viris, quorum, si omnium tempus computare velimus, fere bis mille annorum, & forte multo longius invenietur. Sectarios tamen istos nolumus ea de causa impietatis accusare, quod scilicet verba Scripturæ suis opinionibus accommodant; sicuti enim olim ipsa captui vulgi accommodata fuit, sic etiam unicuique eandem suis opinionibus accommodare licet, si videt, se eâ ratione Deo, in iis, quæ justitiam, & charitatem spectant, pleniore animi consensu obedire posse; sed ideo eosdem accusamus quod hanc eandem libertatem reliquis nolunt concedere, sed omnes, qui cum iisdem non sentiunt, quanquam honestissimi, & veræ virtuti obtemperantes sint, tanquam Dei hostes tamen persequuntur, & contra eos, qui iis assentantur, quamvis impotentissimi animi sint, tamen tanquam Dei electos diligunt, quo nihil profecto scelestius, & reipublicæ magis perniciosum excogitari potest. Ut igitur constet, quousque, ratione fidei, uniuscujusque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

cujuſque libertas ſentiendi, quæ vult, ſe extendit, & quoſnam quamvis diverſa ſentientes, tanquam fideles tamen aſpicere tenemur, fides, ejuſque fundamentalia determinanda ſunt; quod quidem in hoc capite facere conſtitui, ſimulque fidem a philoſophia ſeparare, quod totius operis præcipuum intentum fuit. Ut hæc igitur ordine oſtendam, ſummum totius Scripturæ intentum repetamus, id enim nobis veram normam fidei determinandæ indicabit. Diximus in ſuperiori capite, intentum Scripturæ eſſe tantum obedientiam docere. Quod quidem nemo inficias ire poteſt. Quis enim non videt, utrumque teſtamentum nihil eſſe præter obedientiæ diſciplinam? nec aliud utrumque intendere quam quod homines ex vero animo obtemperent? Nam, ut jam omittam, quæ in ſuperiori capite oſtendi, Moſes non ſtuduit Iſraëlitas ratione convincere, ſed pacto, juramentis, & beneficiis obligare, deinde populo legibus obtemperare ſub pœna interminatus eſt, & præmiis, eundem ad id hortatur; quæ omnia media non ad ſcientias, ſed ad ſolam obedientiam ſunt. Euangelica autem doctrina nihil præter ſimplicem fidem continet; nempe Deo credere, eumque revereri, ſive, quod idem eſt, Deo obedire. Non opus igitur habeo, ad rem manifeſtiſſimam demonſtrandam, textus Scripturæ, qui obedientiam commendant, & quorum per plures in utroque teſtamento reperiuntur, coäcervare. Deinde quidnam unuſquiſque exequi debeat, ut Deo obſequatur, ipſa etiam Scriptura plurimis in locis quam clariſſime docet, nempe totam legem in hoc ſolo conſiſtere in amore ſcilicet erga proximum, quare nemo etiam negare poteſt, quod is, qui ex Dei mandato proximum tanquam ſe ipſum diligit, revera eſt obediens, & ſecundum legem beatus, & qui contra odio habet, vel negligit, rebellis eſt, & contumax. Denique apud omnes in confeſſo eſt, Scripturam non ſolis peritis, ſed omnibus cujuſcumque ætatis, & generis hominibus ſcriptam, & vulgatam fuiſſe: atque ex his ſolis evidentiſſime ſequitur, nos ex Scripturæ juſſu, nihil aliud teneri credere, quam id, quod ad hoc mandatum exequendum abſolute neceſſarium ſit. Quare hoc ipſum mandatum unica eſt totius fidei catholicæ norma, & per id ſolum omnia fidei dogmata, quæ ſcilicet unuſquiſque amplecti tenetur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

netur, determinanda sunt. Quod cum manifestissimum sit, & quod ex hoc solo fundamento, vel sola ratione omnia legitime possunt deduci, judicet unusquisque, quî fieri potuit, ut tot dissensiones in Ecclesia ortæ sint? & an aliæ potuerint esse causæ, quam quæ in initio Cap. VII. dictæ sunt? Eæ itaque ipsæ me cogunt hic ostendere modum, & rationem determinandi ex hoc invento fundamento fidei dogmata; nam ni hoc fecero, remque certis regulis determinavero, merito credar me huc usque parum promovisse, quandoquidem unusquisque quicquid velit sub hoc etiam prætextu, quod scilicet medium necessarium sit ad obedientiam, introducere poterit; præsertim quando de divinis attributis fuerit quæstio. Ut itaque rem totam ordine ostendam, à fidei definitione incipiam, quæ ex hoc dato fundamento sic definiri debet. Nempe quod nihil aliud sit, quam de Deo talia sentire, quibus ignoratis tollitur erga Deum obedientia, & hâc obedientiâ posita, necessario ponuntur. Quæ definitio adeo clara est, & adeo manifeste ex modo demonstratis sequitur, ut nullâ explicatione indigeat. Quæ autem ex eadem sequuntur paucis jam ostendam; Videlicet I. fidem non per se, sed tantum ratione obedientiæ salutiferam esse, vel, ut ait Jacob. cap. 2. vs. 17. fidem per se absque operibus mortuam esse; qua de re vide totum hujus Apostoli prædictum Caput. II. sequitur, quod is, qui verè est obediens, necessario veram & salutiferam habet fidem; Obedientiâ enim positâ, & fidem necessario poni diximus, quod etiam idem Apostolus cap. 2. vs. 18. expresse ait, nempe his, *ostende mihi fidem tuam, absque operibus, & ego ostendam tibi ex operibus meis fidem meam.* Et Johannes in Epist. I. cap. 4. vers. 7, 8. *quisquis diligit* (scilicet proximum) *ex Deo natus est, & novit Deum, qui non diligit, non novit Deum; nam Deus est Charitas.* Ex quibus iterum sequitur, nos neminem judicare posse fidelem, aut infidelem esse, nisi ex operibus: Nempe, si opera bona sunt, quamvis dogmatibus ab aliis fidelibus dissentiat, fidelis tamen est; & contra si mala sunt, quamvis verbis conveniat, infidelis tamen est. Obedientia enim positâ fides necessario ponitur, & fides absque operibus mortua est. Quod etiam idem Johannes vers. 13. ejusdem cap. expresse docet. *Per hoc*, inquit, *cognoscimus, quod in eo manemus, & ipse manet in nobis, quod de Spiritu*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ſuo dedit nobis, nempe Charitatem. Dixerat enim antea, Deum eſſe Charitatem, unde (ex ſuis ſcilicet tum receptis principiis) concludit, eum revera Spiritum Dei habere, qui Chatitatem habet. Imo, quia nemo Deum vidit, inde concludit, neminem Deum ſentire, vel animadvertere, niſi ex ſola Charitate erga proximum, atque adeo neminem etiam aliud Dei attributum noſcere poſſe, præter hanc Charitatem, quatenus de eadem participamus. Quæ quidem rationes ſi non peremtoriæ ſunt, ſatis tamen clare Johannis mentem explicant, ſed longe clarius, quæ habentur cap. 2. verſ. 3,4. ejuſdem Epiſt. ubi expreſſiſſimis verbis id, quod hic volumus, docet.. *Et per hoc*, inquit, *ſcimus, quod ipſum novimus, ſi præcepta ipſius obſervamus. Qui dicit, novi eum, & præcepta ejus non obſervat, mendax eſt, & in eo non eſt veritas.* Atque ex his iterum ſequitur, eos revera Antichriſtos eſſe, qui viros honeſtos, & qui Juſtitiam amant, perſequuntur, propterea quod ab ipſis diſſentiunt, & cum ipſis eadem fidei dogmata non defendunt: Qui enim Juſtitiam & Charitatem amant, eos per hoc ſolum fideles eſſe ſcimus; & qui fideles perſequitur Antichriſtus eſt. Sequitur denique fidem non tam requirere vera, quam pia dogmata, hoc eſt, talia, quæ animum ad obedientiam movent: Tametſi inter ea plurima ſint, quæ nec umbram veritatis habent; dummodo tamen is, qui eadem amplectitur, eadem falſa eſſe ignoret, alias rebellis neceſſario eſſet; quomodo enim fieri poſſet, ut aliquis, qui Juſtitiam amare, & Deo obſequi ſtudet, tanquam divinum adoret, quod a divina natura alienum ſcit eſſe: at animi ſimplicitate errare poſſunt homines, & Scriptura non ignorantiam, ſed ſolam contumaciam, ut jam oſtendimus, damnat; imo ex ſola fidei definitione hoc neceſſario ſequitur, cujus omnes partes ex univerſali jam oſtenſo fundamento, & unico totius Scripturæ intento, niſi noſtra placita admiſcere lubet, peti debent; atqui hæc non expreſſe exigit vera, ſed talia dogmata, quæ ad obedientiam neceſſaria ſunt, quæ ſcilicet animum in amore erga proximum confirment, cujus tantum ratione unuſquiſque in Deo (ut cum Johanne loquar) & Deus in unoquoque eſt. Cum itaque uniuſcujuſque fides ratione obedientiæ, vel contumaciæ tantum, & non ratione veritatis, aut falſitatis pia, vel impia ſit habenda, & nemo dubitet, commune hominum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

minum ingenium varium admodum esse, nec omnes in omnibus æque acquiescere, sed opiniones diverso modo homines regere, quippe quæ hunc ad devotionem, eæ ipsæ alterum ad risum, & contemtum movent, hinc sequitur, ad fidem catholicam, sive universalem nulla dogmata pertinere, de quibus inter honestos potest dari controversia: Quæ enim ejus naturæ sunt, respectu unius pia, & respectu alterius impia esse possunt; quandoquidem ex solis operibus sunt judicanda. Ad fidem ergo catholicam ea solummodo dogmata pertinent, quæ erga Deum obedientia absolute ponit, & quibus ignoratis, obedientia est absolute impossibilis; de reliquis autem, prout unusquisque, quia se ipsum melius novit, sibi, ad se in amore Justitiæ confirmandum, melius esse viderit, sentire debet. Et hac ratione, puto, nullum locum controversiis in Ecclesia relinqui: Nec jam verebor fidei universalis dogmata, sive universæ Scripturæ intenti fundamentalia enumerare, quæ (ut ex iis quæ in his duobus capitibus ostendimus evidentissime sequitur) omnia huc tendere debent, nempe, dari ens supremum quod Justitiam & Charitatem amat, cuique omnes, ut salvi sint, obedire tenentur, eumque cultu Justitiæ, & Charitate erga proximum adorare, atq; hinc facile omnia determinantur, quæque adeo nulla, præter hæc, sunt. Videlicet, I. Deum, hoc est ens supremum, summe justum, & misericordem, sive veræ vitæ exemplar existere; qui enim nescit, vel non credit, ipsum existere, ei obedire nequit, neque eum Judicem noscere. II. eum esse unicum: Hoc enim etiam ad supremam devotionem, admirationem, & amorem erga Deum absolute requiri nemo dubitare potest. Devotio namque, admiratio, & amor, ex sola excellentia unius supra reliquos orientur. III. eum ubique esse præsentem, vel omnia ipsi patere: Si res ipsum latere crederentur, vel ipsum omnia videre ignoraretur, de æquitate ejus Justitiæ, quâ omnia dirigit, dubitaretur, vel ipsa ignoraretur. IV. ipsum in omnia supremum habere jus, & dominium, nec aliquid jure coactum, sed ex absoluto beneplacito, & singulari gratiâ facere: Omnes enim ipsi absolute obedire tenentur, ipse autem nemini. V. Cultum Dei, ejusque obedientiam in sola Justitia, & Charitate, sive amore erga proximum consistere. VI. Omnes, qui hac vivendi ratione Deo obediunt, sal-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

vos tantum esse, reliquos autem, qui sub imperio voluptatum vivunt, perditos: Si homines hoc firmiter non crederent, nihil causæ esset cur Deo potius, quam voluptatibus obtemperare mallent. VII. Denique Deum pœnitentibus peccata condonare: Nullus enim est, qui non peccet, si igitur hoc non statueretur, omnes de sua salute desperarent, nec ulla esset ratio, cur Deum misericordem crederent; qui autem hoc firmiter credit, videlicet Deum ex misericordia, & gratia qua omnia dirigit, hominum peccata condonare, & hac de causa in Dei amore magis incenditur, is revera Christum secundum Spiritum novit, & Christus in eo est. Atque hæc omnia, nemo ignorare potest apprime cognitu necessaria esse, ut homines, nullo excepto, ex præscripto Legis supra explicato, Deo obedire possint, nam horum aliquo sublato, tollitur etiam obedientia. Cæterum quid Deus, sive illud veræ vitæ exemplar sit: an scilicet sit ignis, spiritus, lux, cogitatio &c. id nihil ad fidem, ut nec etiam qua ratione sit veræ vitæ exemplar, an scilicet propterea, quod animum justum, & misericordem habet, vel quia res omnes per ipsum sunt, & agunt, & consequenter nos etiam per ipsum intelligimus, & per ipsum id, quod verum æquum, & bonum est videmus? perinde est, quicquid de his unusquisque statuerit. Deinde nihil etiam ad fidem, si quis credat, quod Deus secundum essentiam, vel secundum potentiam ubique sit, quod res dirigit ex libertate, vel necessitate naturæ; quod leges tanquam princeps præscribat, vel tanquam æternas veritates doceat, quod homo ex arbitrii libertate, vel ex necessitate divini decreti Deo obediat, quodque denique præmium bonorum, & pœna malorum naturalis vel supranaturalis sit: Hæc, & similia, inquam, nihil refert, in respectu fidei, qua ratione unusquisque intelligat; dummodo nihil eum in finem concludat, ut majorem licentiam ad peccandum sumat, vel ut minus fiat Deo obtemperans; quinimo unusquisque, ut jam supra diximus, hæc fidei dogmata, ad suum captum accommodare tenetur, eaque sibi eo modo interprætari, quo sibi videtur eadem facilius, sine ulla hæsitatione, sed integro animi consensu amplecti posse, ut consequenter Deo pleno animi consensu obediat: Nam, ut jam etiam monuimus, sicuti olim fides secundum captum, & opiniones Prophetarum, &

vulgi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

vulgi illius temporis revelata, scriptaque fuit, sic etiam jam unusquisque tenetur eandem suis opinionibus accommodare, ut sic ipsam, absque ulla mentis repugnantia, sineque ulla hæsitatione amplectatur; ostendimus enim, fidem non tam veritatem, quam pietatem exigere, & non nisi ratione obedientiæ piam, & salutiferam esse; & consequenter neminem nisi ratione obedientiæ fidelem esse. Quare non ille, qui optimas ostendit rationes, optimam necessario ostendit fidem, sed ille, qui optima ostendit opera Justitiæ, & Charitatis. Quæ Doctrina, quam salutaris, quamque necessaria sit in republica, ut homines pacificè, & concorditer vivant: quotque, inquam, quantasque perturbationum, & scelerum causas præscindat, omnibus judicandum relinquo. Atque hic antequam ulterius pergam notandum venit, nos, ex modo ostensis, facile respondere posse ad objectiones, quas Cap. I. movimus, quando de Deo cum Israëlitis ex Monte Sinai loquente verba fecimus: Nam quamvis vox illa, quam Israëlitæ audiverunt, illis hominibus nullam philosophicam, seu mathematicam certitudinem de Dei existentia dare potuerat, sufficiebat tamen ad eosdem in admirationem Dei, prout ipsum antea noverant, rapiendos, & ad obedientiam instigandos: qui finis illius spectaculi fuit. Nam Deus non volebat Israëlitas suæ essentiæ absoluta attributa docere, (nulla enim tum temporis revelavit) sed eorum animum contumacem frangere, & ad obedientiam trahere; ideoque non rationibus, sed tubarum strepitu, tonitru, & fulminibus eosdem adorsus est. (Vide Exodi cap. 20. vers. 20.)

Superest jam, ut tandem ostendam, inter fidem, sive Theologiam, & Philosophiam nullum esse commercium, nullamve affinitatem, quod jam nemo potest ignorare, qui harum duarum facultatum, & scopum, & fundamentum novit, quæ sane toto cœlo discrepant: Philosophiæ enim scopus nihil est, præter veritatem: Fidei autem, ut abunde ostendimus, nihil præter obedientiam, & pietatem. Deinde philosophiæ fundamenta notiones communes sunt, & ipsa ex sola natura peti debet. Fidei autem: historiæ, & lingua; & ex sola Scriptura, & revelatione petenda, ut in VII. cap. ostendimus. Fides igitur summam unicuique libertatem ad philosophan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

dum concedit, ut quicquid velit, de rebus quibuſcunque ſine ſcelere ſentire poſſit, & eos tantum, tanquam hæreticos, & ſciſmaticos damnat, qui opiniones docent, ad contumaciam, odia, contentiones, & iram ſuandendum: & eos contra fideles tantum habet, qui Juſtitiam & Charitatem, pro viribus ſuæ rationis, & facultatibus, ſuadent. Denique, quoniam hæc, quæ hic oſtendimus, præcipua ſunt, quæ in hoc tractatu intendo, volo, antequam ulterius pergam, lectorem enixiſſime rogare, ut hæc duo capita attentius legere, & iterum, atque iterum perpendere dignetur; & ſibi perſuaſum habeat, nos non eo ſcripſiſſe animo, ut nova introduceremus, ſed ut depravata corrigeremus, quæ tandem aliquando correcta videre ſperamus.

CAPUT XV.

Nec Theologiam Rationi, nec Rationem Theologiæ ancillari; oſtenditur & ratio, qua nobis S. Scripturæ authoritatem perſuademus.

QUi Philoſophiam à Theologia ſeparare neſciunt, diſputant, num Scriptura rationi, an contra ratio Scripturæ debeat ancillari; hoc eſt, an ſenſus Scripturæ rationi, an vero ratio Scripturæ accommodari debeat: atque hoc à ſcepticis, qui rationis certitudinem negant, illud autem à Dogmaticis defenditur. Sed tam hos quam illos toto cælo errare ex jam dictis conſtat. Nam utram ſequamur ſententiam, vel rationem vel Scripturam corrumpere neceſſe eſt. Oſtendimus enim Scripturam non res philoſophicas, ſed ſolam pietatem docere, & omnia, quæ in eadem continentur, ad captum & præconceptas opiniones vulgi fuiſſe accommodata. Qui igitur ipſam ad Philoſophiam accommodare vult, is ſanè Prophetis multa, quæ ne per ſomnium cogitarunt, affinget, & perperam eorum mentem interpretabitur. Qui autem contra rationem & Philoſophiam Theologiæ ancillam facit, is antiqui vulgi præjudicia tanquam res divinas tenetur admittere, & iiſdem mentem occupare & obcæcare; adeoque uterque, hic ſcilicet ſine ratione, ille vero cum ratione inſaniet. Primus, qui inter Phariſæos apertè ſtatuit Scripturam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ram rationi esse accomodandam, fuit Maimonides (cujus quidem sententiam Cap. VII. recensuimus, multisque argumentis refutavimus) & quamvis hic author magnæ inter eos fuerit authoritatis, eorum tamen maxima pars hac in re ab eo recedit, & pedibus it in sententiam cujusdam R. Jehudæ Alpakhar, qui errorem Maimonidis vitare cupiens in alterum ei contrarium incidit. Statuit scilicet * rationem Scripturæ ancillari debere, eique prorsus submitti; nec aliquid in Scriptura propterea metaphorice explicandum sensit, quod literalis sensus rationi, sed tantum, quia ipsi Scripturæ, hoc est, claris ejus dogmatibus repugnat; atque hinc hanc universalem regulam format; videlicet, quicquid Scriptura dogmaticè docet & expressis verbis affirmat, id ex sola ejus authoritate, tanquam verum absolute admittendum; nec ullum aliud dogma in Bibliis reperietur, quod ei directe repugnet, sed tantum per consequentiam, quia scilicet modi loquendi Scripturæ sæpe videntur supponere aliquid contrarium ei, quod expresse docuit: & propterea tantum, eadem loca metaphoricè explicanda. Ex. Gr. Scriptura clare docet, Deum esse unicum (vide Deut. Cap. 6. vers. 4.) nec ullibi alius locus reperitur directè affirmans, dari plures Deos: at quidem plura ubi Deus de se, & Prophetæ de Deo in plurali numero loquuntur, qui modus tantum loquendi supponit, non autem ipsius orationis intentum indicat, plures esse Deos, & ideo ipsa omnia metaphoricè explicanda, scilicet non quia rationi repugnat, plures dari; sed quia ipsa Scriptura directè affirmat, unicum esse Deum. Sic etiam quia Scriptura Deut. Cap. 4. vers. 15. directè (ut putat) affirmat, Deum esse incorporeum; ideo, ex sola scilicet hujus loci & non rationis authoritate, tenemur credere Deum non habere corpus, & consequenter ex sola Scripturæ authoritate omnia loca metaphoricè explicare tenemur, quæ Deo manus, pedes &c. tribuunt, quorumque solus modus loquendi videtur Deum corporeum supponere. Hæc est hujus authoris sententia, quem quatenus Scripturas per Scripturas explicare vult, laudo: at miror quod vir ratione præditus ipsam destruere studeat. Verum

NB. * *Memini me hæc olim legisse in Epistola contra Maimonidem, quæ inter Epistolas, quæ Maimonidis dicuntur, habetur.*

quidem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

quidem est Scripturam per Scripturam explicandam esse, quamdiu de solo orationum sensu, & mente Prophetarum laboramus, sed postquam verum sensum eruimus, necessariò judicio & ratione utendum, ut ipsi assensum præbeamus. Quod si ratio, quamvis reclamet Scripturæ, tamen plane submittenda est, quæso an id cum, vel sine ratione, ut cæci facere debemus? Si hoc, stultè sane & sine judicio agimus; si illud? ex solo igitur rationis imperio Scripturam amplectimur, quam igitur, si eidem repugnaret, non amplecteremur. Et quæso quis mente aliquid amplecti potest reclamante ratione? quid enim aliud est mente aliquid negare, quam quod ratio reclamat? & profectò non satis mirari possum, quod rationem, donum maximum, & lucem divinam mortuis literis, & quæ humana malitia depravari potuerunt, submittere velint, & quod nullum existimetur scelus, contra mentem, verum Dei verbi syngraphum, indignè loqui, eamque corruptam cæcam & perditam statuere; at maximum habeatur scelus, talia de litera & verbi Dei idolo cogitare. Pium esse putant, rationi & proprio judicio nihil fidere, at impium de fide eorum dubitare, qui nobis Libros Sacros tradiderunt, quod quidem mera stultitia est, non pietas. Sed quæso quid eos sollicitat? quid timent? an Religio & fides defendi non possunt, nisi homines data opera omnia ignorent & rationi prorsus valedicant? profecto, si hoc credunt, Scripturæ magis timent, quam fidunt. Sed longè absit quod Religio & pietas rationem, aut quod ratio Religionem sibi ancillari velit, & quod utraque suum regnum summâ cum concordia obtinere nequeat; qua de re statim, nam hîc ante omnia istius Rabini Regulam exâminare libet. Is, uti diximus, vult nos id omne, quod Scriptura affirmat aut negat, tanquam verum amplecti, vel tanquam falsum rejicere teneri: deinde Scripturam nunquam aliquid expressis verbis affirmare vel negare, contrarium ei quod in alio loco affirmavit vel negavit. Quæ duo quam temere dicta sint, nemo ignorare potest. Nam ut jam omittam quod non animadverterit, Scripturam diversis libris constare, diversis temporibus, diversis hominibus, & denique à diversis authoribus scriptam esse, tum hoc alterum, quod hæc ex propria authoritate; & ratione & Scriptura nihil tale dicentibus, statuat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ſtatuat; debuiſſet enim oſtendere omnia loca, quæ non niſi per conſequentiam aliis repugnant, poſſe ex natura linguæ, & ratione loci commodè metaphorice explicari: Deinde Scripturam ad noſtras manus incorruptam veniſſe. Sed rem ordine examinemus, & quidem circa primum rogo, quid ſi ratio reclamet, an nihilominus tenemur id, quod Scriptura affirmat vel negat, tanquam verum amplecti, vel tanquam falſum rejicere? at fortè addet, nihil in Scriptura reperiri, quod rationi repugnet. Verum ego inſto, ipſam expreſſè affirmare & docere, Deum eſſe zelotypum (nempe in ipſo decalogo & Exod. 34. verſ. 14. & Deut. 4. verſ. 24. & pluribus aliis locis) atqui hoc rationi repugnat, Ergo nihilominus tanquam verum ponendum. Imo ſi quædam in Scriptura reperiantur, quæ ſupponant Deum non eſſe zelotypum, ea neceſſario metaphorice eſſent explicanda.ut nihil tale ſupponere videantur. Sic etiam Scriptura expreſſe dicit, Deum in montem Sinai deſcendiſſe (vide Exod. Cap. 19. verſ. 20. &c.) ipſique alios motus locales tribuit, nec ullibi docet expreſſe, Deum non moveri, adeoque hoc etiam omnibus tanquam verum admittendum, & quod Salomon dicit, Deum nullo loco comprehendi (vide 1 Reg. Cap. 8. verſ. 27.) quandoquiden non expreſſè ſtatuit, ſed tantum inde ſequitur, Deum non moveri, id neceſſario ita explicandum, ne videatur Deo motum localem detrahere. Sic etiam cœli pro Dei habitaculo, & ſolio ſumendi eſſent, quia Scriptura id expreſſe affirmat. Et ad hunc modum plurima ſecundum opiniones Prophetarum & vulgi dicta, & quæ ſola ratio & Philoſophia, non autem Scriptura, docet falſa eſſe, quæ tamen omnia ex opinione iſtius authoris, quia nulla in his rationi conſultatio eſt, tanquam vera eſſent ſupponenda. Deinde falſò affirmat, unum locum alteri per conſequentiam tantum repugnare, non autem directè. Nam Moſes directè affirmat, *Deum eſſe ignem* (vide Deut. 4. verſ. 24.) & directè negat, Deum ullam habere ſimilitudinem cum rebus viſibilibus (vide Deut. 4. verſ. 12.) &, ſi regerat, hoc non directè, ſed tantum per conſequentiam negare Deum eſſe ignem, adeoque illi accommodandum, ne id negare videatur; age concedamus, Deum eſſe ignem, vel potius, ne cum ipſo inſaniamus, hæc miſſa faciamus & aliud exemplum in me-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

dium proferamus. Nempe Samuël directè negat, Deum ſententiæ pœnitere (vide 1 Samuël. Cap. 15. verſ. 29.) & Jeremias contra affirmat, Deum pœnitere boni & mali quod decreverat (vide Jerem. Cap. 18. verſ. 8. 10.) quid? an ne hæc quidem ſibi invicem directe opponuntur? quem igitur ex iſtis duobus metaphoricè explicare vult? Utraque ſententia univerſalis eſt & utrique contraria, quod una directe affirmat, id altera directe negat. Adeoque ipſe ex ipſius regula, hoc ipſum tanquam verum amplecti & ſimul tanquam falſum rejicere tenetur. Deinde quid refert, quod locus aliquis non directe, ſed tantum per conſequentiam alteri repugnet, ſi conſequentia clara ſit, & loci circumſtantia, & natura metaphoricas explicationes non patiantur, quorum plurima in Bibliis reperiuntur, de quibus vide Cap. Secundum (ubi oſtendimus Prophetas diverſas, & contrarias habuiſſe opiniones) & præcipuè omnes illas contradictiones, quas in Hiſtoriis eſſe oſtendimus (nempe Capitibus IX. & X.) nec opus habeo hîc omnia recenſere, nam dicta ſufficiunt ad abſurda, quæ ex hac ſententia & regula ſequuntur, ejuſque falſitatem & authoris præcipitantiam oſtendendum. Quare tam hanc, quam illam Maimonidis ſententiam explodimus & pro inconcuſſo ſtatuimus, quod nec Theologia rationi, nec ratio Theologiæ ancillari teneatur, ſed unaquæque ſuum regnum obtineat. Nempe, uti diximus, ratio regnum veritatis & ſapientiæ; Theologia autem pietatis, & obedientiæ: nam rationis potentia, ut jam oſtendimus, non eo uſque ſe extendit, ut determinare poſſit, quod homines ſola obedientia abſque rerum intelligentia poſſint eſſe beati: Theologia vero nihil præter hoc dictat, nihilque præter obedientiam imperat, & contra rationem nihil vult, neque poteſt: Fidei enim dogmata (ut in præcedente capite oſtendimus) eatenus tantum determinat, quatenus obedientiæ ſufficit, quomodo autem præciſe ratione veritatis intelligenda ſint, rationi determinandum relinquit, quæ revera mentis lux eſt, ſine qua nihil videt præter inſomnia, & figmenta. Atque hîc per Theologiam præciſè intelligo revelationem, quatenus indicat ſcopum, quem diximus Scripturam intendere (nempe rationem & modum obediendi, ſive veræ pietatis & fidei dogmata) hoc eſt id quod propriè vocatur

Dei

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Dei verbum, quod in certo numero librorum non consistit (qua de re vide Cap. XII.) Theologiam enim sic acceptam si ejus præcepta sive documenta vitæ spectes, cum ratione convenire, & si ejus intentum & finem, nulla in re eidem repuguare comperies, & propterea omnibus universalis est. Quod ad totam Scripturam in genere attinet, jam etiam Cap. VII. ostendimus, ejus sensum ex sola ejus historia, & non ex universali historia Naturæ, quæ solius Philosophiæ fundamentum est, determinandum esse; nec nobis moram injicere debet, si postquam ejus verum sensum sic investigavimus, ipsam hic illic rationi repugnare comperiamus. Nam quicquid hujus generis in Bibliis reperitur, vel quod homines salva charitate ignorare possunt, id certò scimus Theologiam sive verbum Dei non tangere, & consequenter unumquemque de iis quicquid velit, sentire posse absque scelere. Absolute igitur concludimus, quod nec Scriptura rationi, nec ratio Scripturæ accommodanda sit. Verum enim vero quandoquidem Theologiæ fundamentum, quod scilicet homines vel sola obedientia salvantur, ratione non possumus demonstrare, verum sit, an falsum, potest ergo nobis etiam objici, cur igitur id credimus? si sine ratione, tanquam cæci, id ipsum amplectimur, ergo nos etiam stultè & sine judicio agimus. Quod si contra statuere velimus, hoc fundamentum ratione demonstrari posse, erit ergo Theologia Philosophiæ pars, nec ab eadem esset separanda. Sed ad hæc respondeo me absolutè statuere hoc Theologiæ fundamentale dogma non posse lumine naturali investigari, vel saltem neminem fuisse, qui ipsum demonstraverit, & ideo revelationem maxime necessariam fuisse: at nihilominus nos judicio uti posse, ut id jam revelatum morali saltem certitudine amplectamur: Dico morali certitudine, nam non est quod spectemus, nos de eo certiores esse posse, quam ipsos Prophetas, quibus primo revelatum fuit, & quorum tamen certitudo non nisi moralis fuit, ut jam ostendimus Cap. II. hujus Tractatus. Ii igitur tota errant via, qui Scripturæ authoritatem mathematicis demonstrationibus ostendere conantur. Nam Bibliorum authoritas ab authoritate Prophetarum dependet, adeoque ipsa nullis fortioribus argumentis demonstrari potest, quam iis quibus Prophetæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

olim ſuam populo perſuadere ſolebant; imo nullo alio fundamento noſtra de eadem certitudo fundari poteſt, quam eo quo Prophetæ ſuam certitudinem & authoritatem fundabant. Nam totam Prophetarum certitudinem his tribus conſiſtere oſtendimus. Nempe I. diſtincta & vivida imaginatione II. Signo. III. deniq; & præcipuo, animo ad æquum & bonum inclinato; nec ullis aliis rationibus fundabantur, adeoque neque etiam populo, cui olim viva voce, nec nobis, quibus ſcripto loquuntur, ullis aliis rationibus ſuam authoritatem demonſtrare poterunt. At primum, quod ſcilicet res vividè imaginabantur, Prophetis tantum conſtare poterat, quare tota noſtra de revelatione certitudo in reliquis duobus tantum, nempe Signo, & Doctrina fundari poteſt & debet. Quod quidem Moſes etiam expreſſe docet. Nam Deuter. Cap. 18. jubet populum obedire Prophetæ, qui nomine Dei verum ſignum dedit, ſed ſi falſo aliquid, etſi nomine Dei, prædixerit, mortis tamen eundem damnare, ut & etiam eum, qui populum à vera religione ſeducere voluerit, tametſi ſuam authoritatem ſignis & portentis confirmaverit: qua de re vide Deut. Cap. 13. unde ſequitur verum Prophetam à falſo dignoſci ex doctrina & miraculo ſimul, talem enim Moſes verum eſſe declarat, eique abſque ullo fraudis timore credere jubet: atque eos falſos eſſe ait & reos mortis, qui falſo, etſi nomine Dei, aliquid prædixerint, vel qui falſos Deos, etſi vera miracula feciſſent, docuerunt. Quare nos etiam hac tantum de cauſa Scripturæ, hoc eſt ipſis Prophetis credere tenemur, nimirum propter doctrinam ſignis confirmatam. Nam quoniam videmus Prophetas Charitatem & Juſtitiam ſupra omnia commendare, & nihil aliud intendere, hinc concludimus, eos non dolo malo, ſed ex vero animo docuiſſe, homines obedientia & fide beatos fieri, & quia hoc inſuper ſignis confirmaverunt, hinc nobis perſuademus, eos non temerè id dixiſſe, neque deliraviſſe, dum prophetabant; in quo etiam magis confirmamur, dum attendimus quod nihil morale docuerunt, quod cum ratione planiſſime non conveniat, nam non temere eſt, quod verbum Dei in Prophetis cum ipſo verbo Dei in nobis loquente omnino conveniat. Atque hæc, inquam, nos æquè certi ex Bibliis, ac olim Judæi ex viva voce Prophetarum hæc eadem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

dem concludebant. Nam ſupra in fine Cap. XII. oſtendimus Scripturam ratione doctrinæ & præcipuarum hiſtoriarum incorruptam ad noſtras manus perveniſſe. Quare hoc totius Theologiæ & Scripturæ fundamentum, quamvis mathematica demonſtratione oſtendi nequeat, ſano tamen judicio amplectimur. Nam inſcitia quidem eſt id, quod tot Prophetarum teſtimoniis confirmatum eſt, & ex quo magnum ſolamen iis, qui ratione non ita pollent, oritur, & Reipublicæ non mediocris utilitas ſequitur, & quod abſolutè ſine periculo aut damno credere poſſumus, nolle tamen amplecti, idque ea ſola de cauſa, quia mathematicè demonſtrari nequit: quaſi vero ad vitam ſapienter inſtituendam, nihil tanquam verum admittamus, quod ulla dubitandi ratione in dubium revocari queat, aut quod pleræque noſtræ actiones non admodum incertæ ſint, & aleâ plenæ. Equidem fateor, qui putant Philoſophiam & Theologiam ſibi invicem contradicere, & propterea alterutram è ſuo regno deturbandam exiſtimant, & huic aut illi valedicendum, eos non abſque ratione ſtudere Theologiæ firma fundamenta jacere, eamque mathematicè demonſtrare conari; quis enim niſi deſperatus & inſanus ratione temerè valedicere vellet, vel artes & ſcientias contemnere, & rationis certitudinem negare? at interim eos abſolutè excuſare non poſſumus, quandoquidem rationem in auxilium vocare volunt ad eandem repellendam, & certa ratione eandem incertam reddere conantur. Imo dum ſtudent mathematicis demonſtrationibus Theologiæ veritatem & authoritatem oſtendere, & rationi & lumini naturali authoritatem adimere, nihil aliud faciunt quam ipſam Theologiam ſub rationis imperium trahere, & planè videntur ſupponere, Theologiæ authoritatem nullum habere ſplendorem, niſi lumine naturali rationis illuſtretur. Et, ſi contra jactant ſe interno Spiritus Sancti teſtimonio omnino acquieſcere, & nulla alia de cauſa rationem in auxilium vocare, quam propter infideles, ad eoſdem ſcilicet convincendos, nil tamen fidei eorum dictis habendum, nam jam facile oſtendere poſſumus, eos vel ex affectibus, vel vana gloria id dicere. Ex præcedente enim capite evidentiſſimè ſequitur, Spiritum Sanctum non niſi de bonis operibus teſtimonium dare; quæ etiam Paulus ideo in Epiſt. ad Galat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Cap. 5. verſ. 22. fructus Spiritus Sancti vocat, & ipſe revera nihil aliud eſt, præter animi acquieſcentiam, quæ ex bonis actionibus in mente oritur. De veritate autem & certitudine rerum, quæ ſolius ſunt ſpeculationis, nullus Spiritus teſtimonium dat, præter rationem, quæ ſola, ut jam oſtendimus, veritatis regnum ſibi vindicavit. Si quem ergo præter hunc Spiritum contendunt habere, qui ipſos de veritate certos reddit, id falſò jactant, & non niſi ex affectuum præjudicio loquuntur, vel præ magno timore, ne à Philoſophis vincantur & publicè riſui exponantur, ad ſacra confugiunt; ſed fruſtra, nam quam aram ſibi parare poteſt, qui rationis majeſtatem lædit? verum eos miſſos facio, quandoquidem me meæ cauſæ ſatisfeciſſe puto, quod oſtenderim, qua ratione Philoſophia à Theologia ſeparanda ſit, & in quo utraque potiſſimum conſiſtat, & quod neutra neutri ancilletur, ſed quod unaquæque ſuum regnum ſine ulla alterius repugnantia obtineat, & quod denique, ubi data fuit occaſio, etiam oſtenderim abſurda, incommoda & damna, quæ ſecuta ſunt ex eo, quod homines has duas facultates miris modis inter ſe confuderint, nec accurate inter ipſas diſtinguere, unamque ab alia ſeparare ſciverint. Jam antequam ad alia pergam, hic expreſſe monere volo, (tametſi jam dictum ſit,) circa utilitatem, & neceſſitatem ſacræ ſcripturæ, ſive revelationis, quod ipſam per magnam ſtatuo. Nam, quandoquidem non poſſumus lumine naturali percipere, quod ſimplex obedientia via ad ſalutem ſit, ſed ſola revelatio doceat, id ex ſingulari Dei gratia, quam ratione aſſequi non poſſumus, fieri, hinc ſequitur Scripturam magnum admodum ſolamen mortalibus attuliſſe. Quippe omnes abſolute obedire poſſunt, & non niſi pauciſſimi ſunt, ſi cum toto humano genere comparentur, qui virtutis habitum ex ſolo rationis ductu acquirunt, adeoque, niſi hoc Scripturæ teſtimonium haberemus, de omnium fere ſalute dubitaremus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

CAPUT XVI.

De Reipublicæ Fundamentis; de jure uniuſcujuſque naturali & civili; deque Summarum Poteſtatum Iure.

HUc uſque Philoſophiam à Theologia ſeparare curavimus & libertatem philoſophandi oſtendere, quam hæc unicuique concedit. Quare tempus eſt ut inquiramus quo uſque hæc libertas ſentiendi, & quæ unuſquiſque ſentit, dicendi in optima Republica ſe extendat. Hoc ut ordine examinemus, de fundamentis Reipublicæ diſſerendum, & prius de jure naturali uniuſcujuſque, ad Rempublicam & Religionem nondum attendentes.

Per jus & inſtitutum naturæ nihil aliud intelligo, quam regulas naturæ uniuſcujuſque individui ſecundum quas unumquodque naturaliter determinatum concipimus ad certo modo exiſtendum & operandum. Ex. Gr. Piſces à natura determinati ſunt ad natandum, magni ad minores comedendum, adeoque piſces ſummo naturali jure aquâ potiuntur, & magni minores comedunt. Nam certum eſt naturam abſolute conſideratam jus ſummum habere ad omnia, quæ poteſt, hoc eſt, jus naturæ eo uſque ſe extendere, quo uſque ejus potentia ſe extendit; naturæ enim potentia ipſa Dei potentia eſt, qui ſummum jus ad omnia habet: ſed quia univerſalis potentia totius naturæ, nihil eſt præter potentiam omnium individuorum ſimul, hinc ſequitur unumquodque individuum jus ſummum habere ad omnia, quæ poteſt, ſive, jus uniuſcujuſque eo uſque ſe extendere, quo uſque ejus determinata potentia ſe extendit: Et quia lex ſumma naturæ eſt, ut unaquæque res in ſuo ſtatu, quantum in ſe eſt, conetur perſeverare, idque nulla alterius ſed tantum ſui habita ratione, hinc ſequitur unumquodque individuum jus ſummum ad hoc habere, hoc eſt, (uti dixi) ad exiſtendum & operandum prout naturaliter determinatum eſt. Nec hîc ullam agnoſcimus differentiam inter homines & reliqua naturæ individua, neque inter homines ratione præditos & inter alios, qui veram rationem ignorant, neque inter fatuos, delirantes, & ſanos. Quicquid enim unaquæque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

quæque res ex legibus suæ naturæ agit, id summo jure agit, nimirum quia agit, prout ex natura determinata est, nec aliud potest. Quare inter homines, quamdiu sub imperio solius naturæ vivere considerantur, tam ille qui rationem nondum novit, vel qui virtutis habitum nondum habet, ex solis legibus appetitus summo jure vivit, quam ille qui ex legibus rationis vitam suam dirigit. Hoc est sicuti sapiens jus summum habet ad omnia, quæ ratio dictat, sive ex legibus rationis vivendi; sic etiam ignarus, & animi impotens summum jus habet, ad omnia, quæ appetitus suadet, sive ex legibus appetitus vivendi. Atque hoc idem est, quod Paulus docet, qui ante legem, hoc est, quamdiu homines ex naturæ imperio vivere considerantur, nullum peccatum agnoscit.

Jus itaque naturale uniuscujusque hominis non sana ratione, sed cupiditate & potentia determinatur. Non enim omnes naturaliter determinati sunt ad operandum secundum regulas & leges rationis; sed contra, omnes ignari omnium rerum nascuntur, & antequam veram vivendi rationem noscere possunt & virtutis habitum acquirere, magna ætatis pars, etsi bene educati fuerint, transit, & nihilominus interim vivere tenentur, seque, quantum in se est, conservare, nempe ex solo appetitus impulsu: quandoquidem natura iis nihil aliud dedit & actualem potentiam ex sana tatione vivendi denegavit, & propterea non magis ex legibus sanæ mentis vivere tenentur, quam felis ex legibus naturæ leoninæ. Quicquid itaque unusquisque, qui sub solo naturæ imperio consideratur, sibi utile vel ductu sanæ rationis, vel ex affectuum impetu judicat, id summo naturæ jure appetere, & quacunque ratione, sive vi, sive dolo, sive precibus, sive quocunque demum modo facilius poterit, ipsi capere licet, & consequenter pro hoste habere eum, qui impedire vult quominus animum expleat suum.

Ex quibus sequitur Jus & Institutum naturæ, sub quo omnes nascuntur, & maxima ex parte vivunt, nihil nisi quod nemo cupit, & quod nemo potest, prohibere; non contentiones, non odia, non iram, non dolos, nec absolute aliquid quod appetitus suadet aversari: nec mirum, nam natura non legibus humanæ rationis, quæ non nisi hominum verum utile, & conservationem intendunt, intercluditur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

tur, sed infinitis aliis, quæ totius naturæ, cujus homo particula est, æternum ordinem respiciunt: Ex cujus sola necessitate omnia individua certo modo determinantur ad existendum & operandum. Quicquid ergo nobis in natura ridiculum, absurdum, aut malum videtur, id inde venit, quod res tantum ex parte novimus, totiusque naturæ ordinem & cohærentiam maxima ex parte ignoramus, & quod omnia ex usu nostræ rationis dirigi volumus, cum tamen id, quod ratio malum esse dictat, non malum sit respectu ordinis & legum universæ naturæ; sed tantum solius nostræ naturæ legum respectu.

Verum enim vero quanto sit hominibus utilius secundum leges, & certa nostræ rationis dictamina vivere, quæ uti diximus, non nisi verum hominum utile intendunt, nemo potest dubitare. Præterea nullus est qui non cupiat secure extra metum, quoad fieri potest, vivere; quod tamen minime potest contingere, quamdiu unicuique ad lubitum omnia facere licet, nec plus juris rationi, quam odio & iræ conceditur; nam nullus est qui inter inimicitias, odia iram & dolos non anxie vivat, quæque adeo quantum in se est non conetur vitare. Quod si etiam consideremus homines absque mutuo auxilio miserrime, & absque rationis cultu necessario vivere, ut in Cap. V. ostendimus, clarissime videbimus homines ad secure, & optime vivendum necessario in unum conspirare debuisse, ac proinde effecisse, ut jus quod unusquisque ex natura ad omnia habebat, collective haberent, neque amplius ex vi & appetitu uniuscujusque, sed ex omnium simul potentia, & voluntate determinaretur. Quod tamen frustra tentassent, si, nisi quod appetitus suadet, sequi vellent (ex legibus enim appetitus unusquisque diverse trahitur) adeoque firmissime statuere, & pacisci debuerunt ex solo rationis dictamine (cui nemo aperte repugnare audēt, ne mente carere videatur) omnia dirigere, & appetitum quatenus in damnum alterius aliquid suadet, frænare, neminique facere, quod sibi fieri non vult, jusque denique alterius tanquam suum defendere. Qua autem ratione pactum hoc iniri debeat ut ratum fixumque sit, hîc jam videndum. Nam lex humanæ naturæ universalis est, ut nemo aliquid, quod bonum esse judicat, negligat, nisi spe majo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ris boni, vel ex metu majoris damni; nec aliquod malum perferat nisi ad majus evitandum, vel spe majoris boni: Hoc est, unusquisque de duobus bonis quod ipse majus esse judicat, & de duobus malis, quod minus sibi videtur, eliget. Dico expresse quod sibi eligenti majus aut minus videtur, non quod res necessario ita se habeat, ut ipse judicat. Atque hæc lex adeo *firmiter* naturæ humanæ inscripta est, ut inter æternas veritates sit ponenda, quas nemo ignorare potest. At ex ea necessario sequitur neminem absque dolo promissurum, se jure, quod in omnia habet, cessurum, & absolute neminem promissis staturum, nisi ex metu majoris mali vel spe majoris boni. Quod ut melius intelligatur, ponatur Latronem me cogere ut ei promittam me mea bona, ubi velit, ipsi daturum. Jam quandoquidem, ut jam ostendi, meum jus naturale sola mea potentia determinatur, certum est quod si possum dolo me ab hoc Latrone liberare, ipsi quicquid velit promittendo, mihi id naturæ jure facere licere, dolo scilicet quicquid velit pacisci. Vel ponatur, me absque fraude alicui promisisse me spatio viginti dierum non gustaturum cibum neque ullum alimentum, & postea vidisse me stultè promisisse, nec sine damno maximo promisso stare posse, quandoquidem ex jure naturali de duobus malis minus eligere teneor, possum ergo summo jure fidem talis pacti rumpere, & dictum indictum ut sit facere. Atque hoc inquam jure naturali licere, sive vera & certa ratione videam, sive ex opinione videre videar me male promisisse: sive enim id vere, sive falso videam, maximum timebo malum, quodque adeo ex naturæ instituto omni modo vitare conabor. Ex quibus concludimus pactum nullam vim habere posse, nisi ratione utilitatis, qua sublata pactum simul tollitur, & irritum manet. Ac propterea stulte alterius fidem in æternum sibi aliquem expostulare, si simul non conatur efficere, ut ex ruptione pacti ineundi plus damni quam utilitatis ruptorem sequatur: quod quidem in Republica instituenda maxime locum habere debet. At si omnes homines facile solo ductu rationis duci possent, summamque Reipublicæ utilitatem & necessitatem noscere, nullus esset, qui dolos prorsus non detestaretur; sed omnes summa cum fide ex cupiditate summi hujus boni, nempe Reipublicæ conservandæ, pactis omnino starent, & fidem summum Reipublicæ præsidium, supra omnia servarent;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

varent; ſed longe abeſt ut omnes ex ſolo ductu rationis facile ſemper duci poſſint: nam unuſquiſque à ſua voluptate trahitur, & avaritia, gloria, invidia, ira &c. fæpiſſime mens ita occupatur, ut nullus locus rationi relinquatur: quapropter quamvis homines certis ſignis ſimplicis animi promittant, & paciſcantur ſe fidem ſervaturos, nemo tamen niſi promiſſo aliud accedat, de fide alterius poteſt eſſe certus; quandoquidem unuſquiſque naturæ jure, dolo agere poteſt, nec pactis ſtare tenetur, niſi ſpe majoris boni vel metu majoris mali. Verum quia jam oſtendimus jus naturale ſola potentia uniuſcujuſque determinari, ſequitur quod quantum unuſquiſque potentiæ, quam habet, in alterum vel vi, vel ſponte tranſfert, tantum etiam de ſuo jure alteri neceſſario cedere, & illum ſummum jus in omnes habere, qui ſummam habet poteſtatem, qua omnes vi cogere, & metu ſummi ſupplicii, quod omnes univerſaliter timent, retinere poteſt: quod quidem jus tamdiu tantum retinebit, quamdiu hanc potentiam quicquid velit exequendi, conſervabit; aliàs precariò imperabit, & nemo fortior, niſi velit, ei obtemperare tenebitur.

Hac itaque ratione ſine ulla naturalis juris repugnantia, ſocietas formari poteſt, pactumque omne ſumma cum fide ſemper ſervari; ſi nimirum unuſquiſque omnem, quam habet, potentiam in ſocietatem tranſferat, quæ adeo ſummum naturæ jus in omnia, hoc eſt, ſummum imperium ſola retinebit, cui unuſquiſque vel ex libero animo, vel metu ſummi ſupplicii parere tenebitur. Talis vero ſocietatis jus Democratia vocatur, quæ proinde definitur cætus univerſus hominum qui collegialiter ſummum jus ad omnia, quæ poteſt, habet. Ex quo ſequitur ſummam poteſtatem nulla lege teneri, ſed omnes ad omnia ei parere debere: hoc enim tacitè vel expreſſe paciſci debuerunt omnes, cum omnem ſuam potentiam ſe defendendi, hoc eſt, omne ſuum jus in eam tranſtulerunt. Quippe ſi aliquid ſibi ſervatum volebant, debuerant ſimul ſibi cavere, quo id tuto defendere poſſent; cum autem id non fecerint, nec abſque imperii diviſione, & conſequenter deſtructione facere potuerint, eo ipſo ſe arbitrio ſummæ poteſtatis abſolute ſubmiſerunt: quod cum abſolute fecerint idque (ut jam oſtendimus) & neceſſitate cogente,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

& ipsa ratione suadente, hinc sequitur quod, nisi hostes imperii esse velimus, & contra rationem, imperium summis viribus defendere suadentem, agere, omnia absolute summæ potestatis mandata exiqui tenemur, tametsi absurdissima imperet; talia enim ratio exequi etiam jubet, ut de duobus malis minus eligamus. Adde quod hoc periculum, se scilicet alterius imperio & arbitrio absolute submittendi, facile unusquisque adire poterat; nam, ut ostendimus, summis potestatibus hoc jus, quicquid velint imperandi, tamdiu tantum competit, quamdiu revera summam habent potestatem: quod si eandem amiserint, simul etiam jus omnia imperandi amittunt, & in eum vel eos cadit, qui ipsum acquisiverunt, & retinere possunt. Quapropter raro admodum contingere potest, ut summæ potestates absurdissima imperent, ipsis enim maxime incumbit, ut sibi prospiciant, & imperum retineant, communi bono consulere, & omnia ex rationis dictamine dirigere: violenta enim imperia, ut ait Seneca, nemo continuit diu. Quibus accedit, quod in democratico imperio minus timenda sunt absurda. Nam fere impossibile est, ut major unius cætus pars, si magnus est, in uno absurdo conveniat: deinde propter ejus fundamentum & finem, qui, ut etiam ostendimus, nullus alius est quam absurda appetitus vitare, & homines sub rationis limites, quoad ejus fieri potest, continere, ut concorditer & pacifice vivant; quod fundamentum si tollatur, facile tota fabrica ruet. His ergo providere summæ tantum potestati incumbit, subditis autem, uti diximus, ejus mandata exequi, nec aliud jus agnoscere, quam quod summa potestas jus esse declarat. At forsan aliquis putabit, nos hac ratione subditos servos facere, quia putant servum esse eum, qui ex mandato agit, & liberum qui animo suo morem gerit, quod quidem non absolute verum est; nam revera is qui à sua voluptate ita trahitur, & nihil quod sibi utile est, videre neque agere potest, maxime servus est, & solus ille liber qui integro animo ex solo ductu rationis vivit. Actio autem ex mandato, hoc est, obedientia libertatem quidem aliquo modo tollit, at non illico servum facit, sed actionis ratio. Si finis actionis non est ipsius agentis, sed imperantis utilitas, tum agens servus est, & sibi inutilis: at in Republica & imperio, ubi salus totius populi, non imperantis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

rantis, ſumma lex eſt, qui in omnibus ſummæ poteſtati obtemperat, non ſibi inutilis ſervus, ſed ſubditus dicendus; & ideo illa Reſpublica maxime libera eſt, cujus leges ſana ratione fundatæ ſunt, ibi enim unuſquiſque, ubi velit, liber eſſe poteſt, hoc eſt, integrō animo ex ductu rationis vivere. Sic etiam liberi, tametſi omnibus parentum mandatis obedire tenentur, non tamen ſervi ſunt; nam parentum mandata liberorum utilitatem maxime ſpectant. Magnam ergo differentiam inter ſervum, filium, & ſubditum agnoſcimus, qui propterea ſic definiuntur, nempe, ſervus eſt, qui mandatis domini, quæ utilitatem imperantis tantùm ſpectant, obtemperare tenetur: Filius autem qui id quod ſibi utile eſt ex mandato parentis agit; ſubditus denique qui id quod communi & conſequenter quoque ſibi utile eſt, ex mandato ſummæ poteſtatis agit. Atque his imperii democratici fundamenta ſatis clare oſtendiſſe puto; de quo præ omnibus agere malui, quia maxime naturale videbatur, & maxime ad libertatem, quam natura unicuique concedit, accedere. Nam in eo nemo jus ſuum naturale ita in alterum tranſfert, ut nulla ſibi imposterum conſultatio ſit, ſed in majorem totius Societatis partem, cujus ille unam facit. Atque hac ratione omnes manent, ut antea in ſtatu naturali, æquales. Deinde de hoc ſolo imperio ex profeſſo agere volui, quia ad meum intentum maxime facit, qui de utilitate libertatis in Republica agere conſtitueram. Reliquarum ergo poteſtatum fundamentis ſuperſedeo, nec nobis, ut earum jus noſcamus, ſcire jam opus eſt, unde ortum habuerint, & ſæpe habeant, id enim ex modo oſtenſis ſatis ſuperque conſtat. Nam quiſquis ſummam habet poteſtatem, ſive unus ſit, ſive pauci, ſive denique omnes, certum eſt ei ſummum jus quicquid velit imperandi, competere: & præterea quiſquis poteſtatem ſe defendendi ſive ſponte, ſive vi coactus in alium tranſtulit, eum ſuo jure naturali plane ceſſiſſe & conſequenter eidem ad omnia abſolute parere decreviſſe, quod omnino præſtare tenetur, quamdiu Rex, ſive Nobiles, ſive Populus ſummam quam acceperunt, poteſtatem, quæ juris transferendi fundamentum fuit, conſervant, nec his plura addere opus eſt.

Imperii fundamentis & jure oſtenſis, facile erit determinare,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

quid jus civile privatum, quid injuria, quid juſtitia, & injuſtitia in ſtatu civili ſit: deinde quis confæderatus, quis hoſtis & quid denique crimen læſæ majeſtatis ſit. Per jus enim civile privatum nihil aliud intelligere poſſumus, quam uniuſcujuſque libertatem ad ſeſe in ſuo ſtatu conſervandum, quæ edictis ſummæ poteſtatis determinatur, ſolaque ejuſdem authoritate defenditur. Nam poſtquam unuſquiſque jus ſuum ex proprio beneplacito vivendi, quo ſola ſua poteſtate determinabatur, hoc eſt, ſuam libertatem & potentiam ſe defendendi in alium tranſtulit, ex ſola illius ratione jam vivere tenetur, & ſolo ejuſdem præſidio ſe defendere. Injuria eſt, cum civis vel ſubditus ab alio aliquod damnum contra jus civile, ſive edictum ſummæ poteſtatis pati cogitur: Injuria enim non niſi in ſtatu civili poteſt concipi: ſed neque à ſummis poteſtatibus, quibus jure omnia licent, ulla fieri poteſt ſubditis; ergo in privatis tantum, qui jure tenentur invicem non lædere, locum habere poteſt. Juſtitia eſt animi conſtantia tribuendi unicuique quod ei ex jure civili competit: Injuſtitia autem eſt ſpecie juris alicui detrahere, quod ei ex vera legum interpretatione competit: vocantur etiam æquitas & iniquitas, quia qui conſtituti ſunt ad lites dirimendas nullum reſpectum perſonarum, ſed omnes æquales habere tenentur, & jus uniuſcujuſque æque defendere; non diviti invidere, neque pauperem contemnere. Confæderati ſunt homines duarum civitatum, qui ne belli diſcrimine in periculum veniant, vel ob aliam quamcumque utilitatem inter ſe contrahunt invicem non lædere, ſed contra neceſſitate cogente opitulari, idque unoquoque ſuum imperium retinente. Hic contractus tamdiu erit validus, quamdiu ejus fundamentum nempe ratio periculi, ſive utilitatis in medio erit: quippe nemo contrahit, nec pactis ſtare tenetur, niſi ſpe alicujus boni, vel ſollicitudine alicujus mali: quod fundamentum ſi tollatur pactum ex ſeſe tollitur; quod etiam experientia ſatis ſuperque docet. Nam quamvis diverſa imperia inter ſe contrahant invicem non lædere, conantur tamen, quantum poſſunt, impedire quo minus alterutrum potentius evadat, nec fidem dictis habent niſi utriuſque ad contrahendum finem & utilitatem ſatis perſpectam habuerint, alias dolum timent, nec injuria; quis enim dictis & pro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

promiſſis ejus qui ſummam poteſtatem,& jus retinet ad quidlibet faciendum, & cui ſui imperii ſalus & utilitas ſumma lex debet eſſe, acquieſcet,niſi ſtultus,qui ſummarum poteſtatum jus ignorat: &ſi præterea ad pietatem, & religionem attendamus,videbimus inſuper neminem,qui imperium tenet,abſque ſcelere promiſſis ſtare poſſe cum damno ſui imperii;quicquid enim promiſit quod in damnum ſui imperii cadere videt, id præſtare non poteſt, niſi fidem ſubditis datam ſolvendo,qua tamen maxime tenetur,& quam etiam ſervare,ſanctiſſime promittere ſolent. Porro hoſtis eſt quicumque extra civitatem ita vivit,ut neque ut confæderatus,neque ut ſubditus imperium civitatis agnoſcit: hoſtem enim imperii non odium, ſed jus facit, & jus civitatis in eum,qui ejus imperium nullo contrahendi genere agnoſcit,idem eſt ac in eum qui damum intulit: quippe quacunque ratione poterit, eundem vel ad deditionem, vel ad confæderationem jure poteſt cogere. Denique crimen læſæ majeſtatis in ſubditis ſive civibus tantum, qui pacto tacito vel expreſſo omne ſuum jus in civitatem tranſtulerunt, locum habet, atque is ſubditus tale crimen commiſiſſe dicitur, qui jus ſummæ poteſtatis aliqua ratione arripere, ſeu in alium tranſferre conatus eſt. Dico conatus eſt, nam ſi non eſſent condemnandi niſi poſt factum commiſſum, ſero plerumque poſt jus arreptum, aut tranſlatum in alium id conaretur civitas. Dico deinde abſolute qui aliqua ratione jus ſummæ poteſtatis arripere conatur, nullam ſcilicet agnoſcendo differentiam, ſive inde damnum ſive incrementum totius Reipublicæ quam clariſſime ſequeretur. Quacunque enim ratione id conatus eſt, majeſtatem læſit & jure damnatur, quod quidem in bello omnes fatentur jure optimo fieri; nempe ſi quis ſtationem ſuam non ſervat, ſed inſcio imperatore hoſtem adit, quamvis bono conſilio,ſed ſuo,rem aggreſſus fuerit, hoſtemque expugnaverit;capitis tamen jure damnatur, quia juramentum juſque imperatoris violavit. At quod omnes abſolute cives hoc jure ſemper teneantur, non æquè clarè omnes vident, ratio tamen eadem prorſus eſt. Nam quandoquidem Reſpublica ſolo ſummæ poteſtatis conſilio debet conſervari, & dirigi, hocque jus ei ſoli competere abſolute pacti ſunt, ſi quis ergo ſolo ſuo arbitrio, & inſcio ſupremo conſilio negotium aliquod publicum aggreſſus eſt exequi,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

exequi, quamvis inde incrementum civitatis, uti diximns, certo ſequeretur, jus tamen ſummæ poteſtatis violavit, & majeſtatem læſit, atque jure merito damnatur.

Supereſt jam, ut omnem ſcrupulum amoveamus, reſpondere an id, quod ſupra affirmavimus, quod ſcilicet unuſquiſque, qui rationis uſum non habet, in ſtatu naturali ex legibus appetitus ſummo juræ naturæ vivit, non aperte juri divino revelato repugnet? nam cum omnes abſolute (ſive rationis uſum habeant ſive minus) æque tenerentur ex mandato divino proximum tanquam ſe ipſum amare, non ergo ſine injuria alteri damnum inferre poſſumus & ſolis legibus appetitus vivere. Verum huic objectioni, ſi tantum ad ſtatum naturalem attendimus, facile reſpondere poſſumus; nam is & natura & tempore prior eſt religione. Nemo enim ex natura ſcit, ſe ulla erga Deum teneri obedientia, imo nec ulla ratione hoc aſſequi, ſed tantum ex revelatione ſignis confirmata unuſquiſque id habere poteſt. Quare ante revelationem nemo jure divino, quod non poteſt non ignorare, tenetur. Et ideo ſtatus naturalis cum ſtatu religionis minime confundendus, ſed abſque religione, & lege, & conſequenter abſque peccato & injuria concipiendus, ut jam fecimus; & Pauli authoritate confirmavimus. Nec tantum ratione ignorantiæ ſtatum naturalem ante jus divinum revelatum, & abſque eodem concipimus, ſed etiam ratione libertatis, qua omnes naſcuntur. Si enim homines ex natura jure divino tenerentur, vel ſi jus divinum ex natura jus eſſet, ſuperfluum erat ut Deus cum hominibus contractum iniret, & pacto & juramento eoſdem obligaret. Quare abſolute concedendum jus divinum ab eo tempore incepiſſe, à quo homines expreſſo pacto Deo promiſerunt in omnibus obedire, quo ſua libertate naturali quaſi ceſſerunt, juſque ſuum in Deum tranſtulerunt, ſicuti in ſtatu civili fieri diximus. Sed de his in ſequentibus prolixius agam. Verum inſtari adhuc poteſt, quod ſummæ poteſtates æque ac ſubditi hoc jure divino tenentur, quas tamen diximus jus naturale retinere, & iis omnia jure licere. Quare ad hanc integram amovendam difficultatem quæ non tam ex ratione ſtatus, quam juris naturalis oritur, dico quod unuſquiſque in ſtatu naturali eadem ratione tenetur jure revelato, ac tenetur ex dictamine ſanæ rationis vivere;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

vere; nempe quia ipsi utilius est & ad salutem necessarium; quod si nollet, cum suo periculo licet. Atque adeo ex solo proprio, non autem ex alterius decreto vivere, neque aliquem mortalem judicem, nec jure religionis vindicem agnoscere tenetur. Atque hoc jus summam potestatem retinuisse affirmo, quæ quidem homines consulere potest, at neminem judicem agnoscere tenetur, nec ullum mortalem præter se alicujus juris vindicem, nisi prophetam, qui expresse à Deo missus fuerit, quique id indubitatis signis ostenderit. At nec tunc quidem hominem, sed Deum ipsum judicem agnoscere cogitur. Quod si summa potestas nollet Deo in jure suo revelato obedire, id ipsi cum suo periculo, & damno licet, nullo scilicet jure civili vel naturali repugnante: Jus enim civile ab ejus decreto tantum pendet: Jus autem naturale pendet à legibus naturæ, quæ non Religioni, humanum tantum utile intendenti, sed ordini universæ naturæ, hoc est, æterno Dei decreto nobis incognito accommodatæ sunt. Quod quidem Alii obscurius concepisse videntur, qui scilicet statuunt, hominem contra voluntatem Dei revelatam quidem, sed non contra ejus æternum decretum, quo omnia prædeterminavit, posse peccare. Si quis autem jam roget, quid si summa potestas aliquid contra religionem, & obedientiam, quam Deo expresso pacto promisimus, imperet? divino an humano imperio obtemperandum? Sed quia de his in sequentibus prolixius agam, hîc breviter tantum dico, Deo supra omnia obediendum, quando certam, & indubitatam habemus revelationem: Sed quia circa religionem maxime errare solent homines, & pro ingeniorum diversitate multa magno certamine fingere, ut experientia plus quam satis testatur, certum est, quod si nemo summæ potestati jure teneretur obtemperare in iis quæ ipse ad religionem pertinere putat, tum jus civitatis à diverso uniuscujusque judicio & affectu penderet. Nam nemo eodem teneretur, qui id contra suam fidem, & superstitionem statutum judicaret, atque adeo unusquisque sub hoc prætextu licentiam ad omnia sumere posset: & quandoquidem hac ratione jus civitatis prorsus violatur, hinc sequitur summæ potestati, cui soli jura imperii conservare, & tutari tam jure divino, quam naturali incumbit, jus summum competere de religione statuendi, quicquid judicat, & omnes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ad ejuſdem de eadem decreta, & mandata, ex fide ipſi data, quam Deus omnino ſervari jubet, obtemperare teneri. Quod ſi ii, qui ſummum tenent imperium, ſint Ethnici, vel cum iis nihil contrahendum, ſed potius quam jus ſuum in eos tranſferant, extrema pati deliberandum, vel ſi contraxerint, juſque ſuum in eos tranſtulerint, quandoquidem eo ipſo ſe, religionemque defendendi privaverunt, iis obtemperare tenentur, fidemque ſetvare, vel ad id cogi, excepto eo cui Deus certa revelatione ſingulare contra Tyrannum promiſerit auxilium, vel nominatim exceptum voluit. Sic videmus ex tot Judæis, qui Babylone erant, tres tantum juvenes, qui de Dei auxilio non dubitabant, Nabucadonozori obtemperare noluiſſe: reliqui autem ſine dubio excepto etiam Daniële, quem Rex ipſe adoraverat, jure coacti obtemperaverunt, animo fortè reputantes ſe ex Dei decreto Regi deditos, Regemque ſummum obtinere imperium & divina directione conſervare. Contra Eleazarus ſtante adhuc utcunque Patria, exemplum conſtantiæ ſuis dare voluit, ut eum ſecuti omnia potius tolerarent, quam paterentur jus ſuum & poteſtatem in Græcos tranſferri, & omnia experirentur, ne in Ethnicorum fidem jurare cogerentur; quod etiam quotidiana experientia confirmatur. Qui enim Chriſtianum imperium obtinent ad majorem ejus ſecuritatem non dubitant fædus cum Turcis & Ethnicis pangere, ſubditoſque ſuos, qui eò habitatum eunt, jubere ne majorem libertatem ad aliquid humanum aut divinum exercendum ſumant, quam expreſſe contraxerunt, vel illud imperium concedit. Ut patet ex contractu Belgarum cum Japonenſibus, de quo ſupra diximus.

CA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

CAPUT XVII.

Oſtenditur neminem omnia in Summam Poteſtatem tranſferre poſſe, nec eſſe neceſſe: De Republica Hebræorum, qualis fuerit vivente Moſe, qualis poſt ejus mortem antequam Reges elegerint, deque ejus præſtantia: & denique de cauſis cur Reſpublica divina interire, & vix abſque ſeditionibus ſubſiſtere potuerit.

COntemplatio præcedentis Capitis de jure ſummarum poteſtatum in omnia, deque jure naturali uniuſcujuſque in eandem tranſlato, quamvis cum praxi non parum conveniat, & praxis ita inſtitui poſſit, ut ad eandem magis ac magis accedat, nunquam tamen fiet, quin in multis merè theoretica maneat. Nam nemo unquam ſuam potentiam & conſequenter neque ſuum jus ita in alium tranſferre poterit, ut homo eſſe deſinat; nec talis ulla ſumma poteſtas unquam dabitur quæ omnia ita ut vult, exequi poſſit: Fruſtra enim ſubdito imperaret, ut illum odio habeat qui eum ſibi beneficio junxit, ut amet qui ei damnum intulit, ut contumeliis non offendatur, ut à metu liberari non cupiat, & alia perplurima hujuſmodi quæ ex legibus humanæ naturæ neceſſario ſequuntur, atque hoc ipſam etiam experientiam clariſſime docere exiſtimo; nam nunquam homines ſuo jure ita ceſſerunt, ſuamque potentiam in alium ita tranſtulerunt, ut ab iis ipſis, qui eorum jus, & potentiam acceperunt, non timerentur, & imperium, non magis propter cives, quanquam ſuo jure privatos, quàm propter hoſtes periclitaretur; & ſane ſi homines jure ſuo naturali ita privari poſſent, ut nihil in poſterum poſſent, niſi volentibus iis, qui ſupremum Jus retinuerunt, tum profecto impune violentiſſime in ſubditos regnare liceret: quod nemini in mentem venire poſſe credo. Quare concedendum unumquemque multa ſibi ſui juris reſervare, quæ propterea à nullius decreto ſed à ſuo ſolo pendent. Attamen ut rectè intelligatur quouſque imperii jus & poteſtas ſe extendat, notandum imperii poteſtatem non in eo præciſe contineri, quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

homines metu cogere poteſt, ſed abſolute in omnibus quibus efficere poteſt, ut homines ejus mendatis obſequantur: non enim ratio obtemperandi, ſed obtemperantia ſubditum facit. Nam quacunque ratione homo deliberet ſummæ poteſtatis mandata exequi, ſive ideo ſit quod pœnam timet, ſive quod aliquid inde ſperat, ſive quod Patriam amat, ſive alio quocunque affectu impulſus, tamen ex proprio ſuo conſilio deliberat, & nihilominus ex ſummæ poteſtatis imperio agit. Non igitur ex eo quod homo proprio conſilio aliquid facit, illico concludendum eum id ex ſuo, & non imperii jure agere; nam quandoquidem tam cum ex amore obligatus, quam cum metu coactus ad malum evitandum, ſemper ex proprio conſilio, & decreto agit, vel imperium nullum eſſet, nec ullum jus in ſubditos, vel id neceſſario ad omnia ſe extendit, quibus effici poteſt, ut homines ipſi cedere deliberent, & conſequenter quicquid ſubditus facit, quod mandatis ſummæ poteſtatis reſpondet, ſive id amore obligatus, ſive metu coercitus, ſive (quod quidem magis frequens) ex ſpe & metu ſimul, ſive ex reverentia, quæ paſſio eſt ex metu & admiratione compoſita, ſive quacunque ratione ductus, ex jure imperii, non autem ſuo agit. Quod etiam hinc quam clariſſime conſtat, quod obedientia non tam externam, quam animi internam actionem reſpiciat; adeoque ille maxime ſub alterius imperio eſt, qui alteri integro animo ad omnia ejus mandata obtemperare deliberat, & conſequenter eum maximum tenere imperium, qui in ſubditorum animos regnat; quod ſi qui maxime timentur, maximum tenerent imperium, tum profecto id Tyrannorum ſubditi tenerent, qui à ſuis Tyrannis maxime timentur. Deinde quamvis non perinde animis, ac linguis imperari poſſit, ſunt tamen animi aliqua ratione ſub imperio ſummæ poteſtatis, quæ multis modis efficere poteſt, ut permagna hominum pars, quicquid vult, credat, amet, odio habeat &c. Adeoque etſi hæc non directo mandato ſummæ poteſtatis fiant, fiunt tamen ſæpe, ut experientia abunde teſtatur, ex authoritate ipſius potentiæ, & ipſius directione, id eſt, ex ipſius jure: quare ſine ulla intellectus repugnantia concipere poſſumus homines, qui ex ſolo imperii jure credunt, amant, odio habent, contemnunt & abſolute nullo non affectu corripiuntur.

At

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

At quanquam hac ratione jus & poteſtatem imperii ſatis amplam concipimus, nunquam tamen fiet, ut ullum adeo magnum detur, ut ii, qui id tenent, potentiam abſolute ad omnia, quæ velint, habeant, quod, me jam ſatis clare oſtendiſſe, puto. Quâ autem ratione imperium formari poſſet, ut nihilominus ſecure ſemper conſervetur, jam dixi meum intentum non eſſe, id oſtendere, attamen ut ad id, quod volo perveniam, ea notabo, quæ in hunc finem divina revelatio Moſen olim docuit, & deinde Hebræorum hiſtorias, & ſucceſſus perpendemus, ex quibus tandem videbimus, quænam præcipuè ſubditis, ad majorem imperii ſecuritatem, & incrementum concedenda ſunt à ſummis poteſtatibus.

Quod imperii conſervatio præcipue pendeat à ſubditorum fide, eorumque virtute & animi conſtantia in exequendis mandatis, ratio, & experientia quam clariſſime docent: qua autem ratione iidem duci debeant, ut fidem & virtutem conſtanter ſervent, non æque facile eſt videre. Omnes namque tam qui regunt, quam qui reguntur homines ſunt ex labore ſcilicet proclives ad libidinem. Imo qui tantum varium multitudinis ingenium experti ſunt, de eo fere deſperant: quia non ratione, ſed ſolis affectibus gubernatur, præceps ad omnia, & facillime vel avaritia vel luxu corrumpitur: Unuſquiſque ſolus omnia ſe ſcire putat, & omnia ex ſuo ingenio moderari vult, & eatenus aliquid æquum vel iniquum, faſque nefaſque exiſtimat, quatenus in ſuum lucrum vel damum cadere judicat, præ gloria æquales contemnit, nec ab iis dirigi patitur, præ invidia melioris laudis, vel fortunæ, quæ nunquam æqualis eſt, malum alterius cupit, eoque delectatur: nec opus eſt omnia recenſere, norunt quippe omnes quid ſceleris faſtidium præſentium & rerum novandarum cupiditas, quid præceps ira, quid contemta paupertas frequenter ſuadeant hominibus, quantumque eorum animos occupent agitentque. His ergo omnibus prævenire & imperium ita conſtituere, ut nullus locus fraudi relinquatur, imo omnia ita inſtituere, ut omnes cujuſcunque ingenii ſint, jus publicum privatis commodis præferant, hoc opus hic labor eſt. Rei quidem neceſſitas multa excogitare coëgit, attamen nunquam eo perventum eſt, ut imperium non magis propter cives, quam hoſtes periclitaretur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

& qui id tenent, non magis illos, quam hos timerent. Testis invictissima ab hostibus Romanorum Respublica, toties à suis civibus victa & miserrime oppressa, ac præcipue in bello civili Vespasiani contra Vitellium: Qua de re vide Tacitum in initio libr. IV. Histor. ubi miserrimam urbis faciem depingit. Alexander simplicius (ut ait Curtius in fine libr. VIII.) famam in hoste quam in cive æstimabat, quippe à suis credebat magnitudinem suam posse destrui &c. Et fatum suum timens amicos hæc præcatur. *Vos modo me ab intestina fraude & domesticorum insidiis præstate securum, belli martisque discrimen impavidus subibo. Philippus in acie tutior quam in theatro fuit, hostium manum sæpe vitavit, suorum effugere non valuit. Aliorum quoque Regum exitus si reputaveritis, plures à suis quam ab hoste interemptos numerabitis* (vide Q. Curtii lib. 9. §. 6.) Hac igitur de causa Reges, qui olim imperium usurpaverant, ad se scilicet securos præstandos, persuadere conati sunt, se genus suum à Diis immortalibus ducere. Nimirum quia putabant, si modo subditi & omnes eosdem non ut æquales aspicerent, sed Deos esse crederent, libenter se ab iisdem regi paterentur, seseque facile ipsis dederent. Sic Augustus Romanis persuasit se ab Ænea, qui Veneris filius & inter Deos credebatur, originem suam ducere: Se templis, & effigie numinum, per flamines, & sacerdotes coli voluit (Tac. Annal. lib. 1.) Alexander ut Jovis filius salutari voluit; quod quidem consilio non autem ex superbia feciisse videtur, ut ejus responsio ad Hermolai invectivam indicat. *Illud* inquit *pæne risu dignum fuit, quod Hermolaus postulabat me, ut aversarer Jovem, cujus oraculo cognoscor. An etiam quid Dii respondeant in mea potestate est? obtulit nomen filii mihi, recipere* (NB.) *ipsis rebus quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi quoque Deum esse me credant. Fama enim bella constant, & sæpe quod falso creditum est veri vicem obtinuit.* (Curtii lib. 8. §. 8.) Quibus paucis acute rem simulatam ignaris persuadere pergit, & simul causam simulationis innuit. Quod etiam Cleo in sua oratione, qua Macedonibus conabatur persuadere ut Regi assentarentur, fecit; postquam enim laudes Alexandri cum admiratione narrando, ejusdemque merita recensendo, simulationi speciem veri dedit, ad rei utilitatem sic transit. *Persas quidem, non pie solum, sed etiam prudenter Reges*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ges ſuos inter Deos colere: Majeſtatis enim ſalutis eſſe tutelam & tandem concludit, *ſemet ipſum, cum Rex iniſſet convivium, proſtraturum humi corpus. Debere idem facere cæteros & imprimis ſapientia præditos.* (vide ejuſd. lib. 8. §. 5.) Sed prudentiores erant Macedones, nec homines niſi prorſus barbari ſint, tam aperte falli & ex ſubditis inutiles ſibi ſervi fieri patiuntur. Alii autem facilius perſuadere potuerunt Majeſtatem ſacram eſſe & vicem Dei in terra gerere, & à Deo, non autem ab hominum ſuffragio, & conſenſu conſtitui, ſingularique providentia & auxilio divino conſervari, atque defendi. Et ad hunc modum Monarchæ ad ſui imperii ſecuritatem alia excogitaverunt, quæ omnia miſſa facio, & ut ad ea, quæ volo, perveniam, ea tantum uti dixi notabo & perpendam, quæ in hunc finem olim divina revelatio Moſen docuit.

Diximus jam ſupra Cap. V. quod, poſtquam Hebræi Ægypto exiverunt nullo alterius nationis jure amplius tenebantur, ſed iis ad lubitum nova jura inſtituere, & quas volebant, terras occupare licebat. Nam poſtquam ab intoleranda Ægyptiorum oppreſſione liberati, & nulli mortalium ullo pacto addicti erant, jus ſuum naturale ad omnia quæ poſſent, iterum adepti ſunt, & unuſquiſque de integro deliberare poterat, num id retinere, an vero eodem cedere, idque in alium tranſferre volebat. Igitur in hoc ſtatu naturali conſtituti, ex conſilio Moſis, cui omnes maximam fidem habebant, ſuum jus in neminem mortalium, ſed tantum in Deum tranſferre deliberaverunt, nec diu cunctati omnes æque uno clamore promiſerunt, Deo ad omnia ejus mandata abſolute obtemperare, nec aliud jus agnoſcere, niſi quod ipſe revelatione prophetica ut jus ſtatueret. Atque hæc promiſſio, ſive juris in Deum tranſlatio eodem modo facta eſt, ac in communi ſocietate ſupra concepimus fieri, quando homines jure ſuo naturali cedere deliberant. Expreſſo enim pacto (vide Exod. Cap. 24. verſ. 7.) & juramento jure ſuo naturali libere, non autem vi coacti, neque minis territi ceſſerunt, & in Deum tranſtulerunt. Deinde ut pactum ratum fixumque eſſet, & abſque fraudis ſuſpicione, nihil Deus cum ipſis pepigit, niſi poſtquam experti ſunt ejus admirandam potentiam, qua ſola ſervati fuerant, & qua ſola in poſterum ſervari poterant (vide Exod. Cap. 19. verſ. 4, 5.)

Nam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Nam hoc ipso quod se sola Dei potentia servari posse crediderunt, omnem suam naturalem potentiam se conservandi, quam ex se habere antea forte putaverant, in Deum transtulerunt, & consequenter omne suum jus. Imperium ergo Hebræorum Deus solus tenuit, quodque adeo solum ex vi pacti Regnum Dei jure vocabatur, & Deus jure etiam Rex Hebræorum: & consequenter hujus imperii hostes, hostes Dei, & cives, qui id usurpare vellent, rei læsæ divinæ Majestatis, & jura denique imperii, jura & mandata Dei. Quare in hoc imperio jus civile & Religio quæ, ut ostendimus, in sola obedientia erga Deum consistit, unum & idem erant. Videlicet Religionis dogmata non documenta, sed jura & mandata erant, pietas justitia, impietas crimen & injustitia æstimabatur: Qui à Religione deficiebat, civis esse desinebat, & eo solo hostis habebatur, & qui pro Religione moriebatur, pro Patria mori reputabatur, & absolute jus civile & Religio nullo prorsus discrimine habebantur. Et hac de causa hoc imperium Theocratia vocari potuit; quandoquidem ejus cives nullo jure nisi à Deo revelato tenebantur. Verumenimvero hæc omnia opinione magis, quam re constabant; Nam Hebræi revera jus imperii absolute retinuerunt, ut ex jam dicendis constabit; nempe ex modo, & ratione quâ hoc imperium administrabatur, & quam hic explicare constitui.

Quandoquidem Hebræi suum jus in nullum alium transtulerunt, sed omnes æque ut in Democratia suo jure cesserunt, unoque ore clamaverunt, quicquid Deus loquetur (nullo expresso mediatore) faciemus, hinc sequitur omnes ab hoc pacto æquales prorsus mansisse, jusque Deum consulendi, legesque accipiendi, & interpretandi omnibus æquale fuisse, & absolute omnem imperii administrationem omnes æque tenuisse. Hac ergo de causa omnes æque prima vice Deum adiverunt, ut quæ imperare vellet, audirent; sed in hac prima salutatione adeo perterriti fuerunt, & Deum loquentem adeo attoniti audiverunt, ut supremum sibi tempus adesse putaverint: Pleni igitur metu Mosen de novo sic adeunt, *ecce Deum in igne loquentem audivimus, nec causa est cur mori velimus, hic certe ingens ignis nos vorabit, si iterum nobis vox Dei audienda est, certe moriemur. Tu igitur adi, & audi omnia Dei nostri dicta, & tu* (non Deus) *nobis*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

nobis loqueris: Ad omne, quod Deus tibi loquetur, obediemus idque exequemur. His clare primum pactum aboleverunt, suumque jus Deum consulendi ejusque edicta interpretandi in Mosen absolute transtulerunt: Non enim hîc, ut antea, ad omnia quæ Deus ipsis, sed quæ Deus Mosi loqueretur, obedire promiserunt. (vide Deuter. cap. 5. post decalog. & Cap. 18. vers. 15, 16) Moses ergo solus legum divinarum lator, & interpres mansit, & consequenter etiàm supremus Judex, quem nemo judicare poterat, & qui solus apud Hebræos vicem Dei, hoc est, supremam majestatem habuit: quandoquidem solus jus habebat Deum consulendi, & populo divina responsa dandi, ipsumque ad ea exequenda cogendi. Solus inquam, nam si quis, vivente Mose nomine Dei prædicare aliquid volebat, quamvis verus propheta esset, reus tamen erat, & supremi juris usurpator (vide Numer. Cap. 11. vers. 28.) & hîc notandum, quod, etsi Mosen populus elegerit, successorem tamen loco Mosis eligere jure non potuit: Nam simul ac jus suum Deum consulendi in Mosen transtulerunt, & absolute promiserunt ipsum loco divini oraculi habere, omne jus plane amiserunt, & quem Moses successorem eligeret, tanquam à Deo electum admittere debebant. Quod si talem elegissent, qui ut ipse totam imperii administrationem haberet, nempe jus Deum in suo tentorio solus consulendi, & consequenter authoritatem leges instituendi & abrogandi, de bello & pace decernendi, legatos mittendi, judices constituendi, successorem eligendi, & absolute summæ potestatis omnia officia administrandi, imperium merè monarchicum fuisset, nec ulla alia esset differentia, nisi quod communiter monarchicum imperium ex Dei decreto, ipsi etiam Monarchæ occulto; Hebræorum autem à Dei decreto Monarchæ tantum revelato certa ratione regatur, vel regi debuerit. Quæ quidem differentia Monarchæ dominium, & jus in omnes non minuit, sed contra auget. Cæterum quod ad populum utriusque imperii, æque uterque subjectus est, & ignarus divini decreti: Nam uterque ab ore Monarchæ pendet, & quid fas nefasque sit ab eo solo intelligit, nec propterea quod populus credit, Monarcham nihil, nisi ex Dei decreto ipsi revelato, imperare, eidem minus, sed contra magis revera subjectus est. At Moses nullum talem successorem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

elegit, ſed imperium ita adminiſtrandum ſucceſſoribus reliquit, ut nec populare, nec ariſtocraticum, nec monarchicum, ſed Theocraticum vocari potuerit. Nam jus leges interpretandi, & Dei reſponſa communicandi penes unum, & jus & poteſtas imperium adminiſtrandi ſecundum leges jam explicatas, & jam communicata reſponſa, penes alium erat. Qua de re vide Num. Cap. 27. verſ. 21. Et ut hæc melius intelligantur, adminiſtrationem totius imperii ordine exponam. Primo juſſus eſt populus domum ædificare, quæ quaſi Dei, hoc eſt ſupremæ illius imperii Majeſtatis aula eſſet. Atque hæc non ſumtibus unius ſed totius populi ædificanda fuit, ut domus, ubi Deus conſulendus erat, communis eſſet juris. Regiæ hujus divinæ aulici, & adminiſtratores Levitæ electi ſunt: horum autem ſupremus, & quaſi à Rege Deo ſecundus electus eſt Aharon frater Moſis, in cujus locum ejus filii legitime ſuccedebant. Hic ergo, ut Deo proximus, ſummus legum divinarum interpres erat, & qui populo divini oraculi reſponſa dabat, & qui denique pro populo Deo ſupplicabat. Quod ſi cum his jus eadem imperandi haberet, nihil reſtabat, ut abſolutus eſſet monarcha, ſed eo privatus erat, & abſolute tota tribus Levi communi imperio ita deſtituta fuit, ut ne quidem partem cum reliquis tribubus habuerit, quam jure poſſideret, unde ſaltem vivere poſſet; ſed ut à reliquo populo aleretur, inſtituit, at ita, ut ſemper maximo honore à communi plebe haberetur, utpote ſola Deo dicata. Deinde, militia ex reliquis duodecim tribubus formata, juſſi ſunt Canahitarum imperium invadere, idque in duodecim partes dividere, & tribubus per ſortes deſtribuere. Ad hoc miniſterium electi ſunt duodecim principes, ex unaquaque tribu unus, quibus ſimul cum Joſua, & ſummo pontifice Eleazaro, jus datum eſt terras in æquales duodecim partes dividere, & per ſortes diſtribuere. Militiæ autem ſummus imperator Joſua electus eſt, qui ſolus in rebus novis jus habebat Deum conſulendi, at non ut Moſes ſolus in ſuo tentorio, vel in tabernaculo, ſed per ſummum Pontificem, cui ſoli reſponſa Dei dabantur: deinde Dei mandata per pontificem communicata ſtatuendi, & populum ad ea cogendi, media ad eadem exequenda excogitandi & adhibendi, ex militia quot velit, & quos velit eligendi, legatos

ſuo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ſuo nomine mittendi, & abſolute omne jus belli à ſolo ejus decreto pendebat: In ejus antem locum nemo legitime ſuccedebat, nec ab aliquo niſi à Deo immediate eligebatur, idque cogente univerſi populi neceſſitate: alias omnia belli & pacis à principibus Tribuum adminiſtrabantur, ut mox oſtendam. Denique omnes ab anno vigeſimo ætatis uſque ad ſexageſimum arma ad militandum capere juſſit, & ex ſolo populo exercitus formare, qui non in fidem imperatoris, nec ſummi pontificis, ſed Religionis ſive Dei jurabant: qui adeo exercitus, ſive ordines Dei vocabantur, & Deus contra apud Hebræos Deus exercituum, & hac de cauſa arca fœderis in magnis præliis, à quorum diſcrimine totius populi vel victoria, vel clades pendebat, in medio exercitu ibat, ut populus Regem ſuum quaſi præſentem videns, extremis viribus pugnaret. Ex his à Moſe ſucceſſoribus mandatis facile colligimus, ipſum adminiſtratores, non autem dominatores imperii elegiſſe. Nam nemini jus dedit, Deum ſolus & ubi vellet conſulendi, & conſequenter nemini authoritatem dedit, quam ipſe habebat, leges ſtatuendi, & abrogandi, de bello & pace diſcernendi, adminiſtratores tam templi, quam civitatum eligendi; quæ omnia ſummi imperii tenentis officia ſunt: ſummus enim pontifex jus quidem habebat leges interpretandi, & reſponſa Dei dandi, at non ut Moſes, quandocunque volebat, ſed tantum ab imperatore, vel ſummo concilio vel ſimilibus rogatus: & contra ſummus exercitus imperator, & concilia, Deum quando volebant conſulere poterant, at non niſi à ſummo pontifice Dei reſponſa accipere; quare Dei dicta in ore Pontificis non decreta, ut in ore Moſis, ſed tantum reſponſa erant: à Joſua autem & conciliis accepta, tum demum vim mandati & decreti habebant. Deinde hic ſummus pontifex, qui Dei reſponſa à Deo accipiebat, militiam non habebat, nec imperium jure poſſidebat: & contra qui terras jure poſſidebant, leges ſtatuere jure non poterant. Summus deinde pontifex tam Aharon, quam filius ejus Eleazarus, uterque à Moſe quidem electus fuit, mortuo autem Moſe nemo jus eilgendi pontificem habuit, ſed filius patri legitime ſuccedebat. Imperator exercitus à Moſe etiam electus fuit, & non ex jure ſummi pontificis, ſed jure Moſis ipſi dato, perſonam Imperatoris induit:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

duit: & ideo mortuo Josua pontifex neminem ejus loco elegit, nec principes de novo imperatore Deum consuluerunt, sed unusquisque in militiam suæ tribus, & omnes simul in universam militiam jus Josuæ retinuerunt: & videtur non opus fuisse summo imperatore, nisi quando conjunctis viribus contra communem hostem pugnare debebant; quod quidem maxime locum habuit tempore Josuæ, quo locum fixum nondum omnes habebant, & omnia communis juris erant: at postquam omnes tribus terras jure belli possessas, & quas adhuc possidere in mandatis erat, inter se diviserunt, nec amplius omnia omnium erant, eo ipso ratio communis imperatoris cessavit, quandoquidem tribus diversæ non tam concives quam confœderatæ ab ea divisione reputari debuerunt: Respectu Dei & Religionis concives quidem æstimari debuerunt; at respectu juris quod una in aliam habebat, non nisi confœderatæ: eodem fere modo, (si templum commune demas) ac Præpotentes Confœderati Belgarum Ordines: Nam divisio rei communis in partes nihil aliud est, quam quod unusquisque suam partem solus jam possideat, & reliqui jure, quod in illam partem habebant, cedant. Hac igitur de causa Moses principes tribuum elegit, ut post divisum imperium unusquisque curam suæ partis haberet, nempe Deum per summum pontificem de rebus suæ tribus consulendi, suæ militiæ imperandi, urbes condendi & muniendi, judices in unaquaque urbe constituendi, hostem sui singularis imperii invadendi, & absolute omnia belli & pacis administrandi. Nec alium judicem præter Deum noscere tenebatur, vel quem Deus prophetam expresse misisset: Alias si à Deo defeciisset, reliquæ tribus ipsum non tanquam subditum judicare, sed tanquam hostem, qui fidem contractus solverat, invadere debebant. Quorum exempla in Scriptura habemus. Mortuo enim Josua filii Israëlis, non summus novus imperator, Deum consuluerunt, intellecto autem quod tribus Judæ omnium prima hostem suum invadere debebat, ipsa sola cum Simeone contrahit, ut junctis viribus utriusque hostem invaderent, in quo contractu reliquæ tribus non fuerunt comprehensæ (vide Judic. Cap. 1. vers. 1, 2, 3.) sed unaquæque seperatim (ut in prædicto Cap. narratur) bellum contra suum hostem gerit, & quem vult

in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

in ditionem & fidem accipit, etsi in mandatis esset, nulli ulla pacti conditione parcere, sed omnes exterminare: propter quod peccatum reprehenduntur quidem, à nemine autem in judicium vocantur. Nec erat quod propterea bella contra invicem movere inciperent, & rebus alterius alii se immiscerent, contrà Benjaminitas, qui reliquos offenderant & pacis vinculum ita solverant, ut nullus ex confœderatis secure apud ipsos hospitium habere posset, hostiliter invadunt, & ter prælio commisso tandem victores, omnes nocentes & innocentes jure belli æque trucidant, quod postea sera pœnitentia lamentati sunt.

His exemplis, quæ de jure uniuscujusque tribus modo diximus, plane confirmantur. At forsan aliquis rogabit, quisnam successorem principis cujusque tribus eligebat? verum de hac re nihil certi ex ipsa Scriptura possum colligere, hoc tamen conjicio, quod quandoquidem unaquæque tribus in familias erat divisa, quarum capita ex senioribus familiæ eligebantur, ex his qui senior erat, loco principis jure succedebat: ex Senioribus enim Moses septuaginta coadjutores, qui cum ipso supremum concilium formabant, elegit; qui post mortem Josuæ imperii administrationem habuerunt, senes in Scriptura vocantur, & denique apud Hebræos nihil frequentius, quam per senes judices intelligere, quod omnibus notum existimo; Sed ad nostrum propositum parum refert hoc certo scire; sufficit, quod ostenderim, neminem post mortem Mosis omnia summi imperatoris officia habuisse: nam quandoquidem omnia non ab unius viri, neque unius concilii, neque populi decreto pendebant, sed quædam ab una tribu, alia à reliquis æquali utriusque jure administrabantur, sequitur evidentissime imperium ab obitu Mosis neque monarchicum neque aristocraticum, neque populare mansisse, sed uti diximus Theocraticum, I. quia imperii domus regia templum erat, & sola ejus ratione, ut ostendimus, omnes tribus concives erant. II. quia omnes cives in fidem Dei supremi sui judicis jurare debebant, cui soli in omnibus absolute obedire promiserant. Et denique quia summus omnium imperator, quando eo opus erat, à nemine nisi à solo Deo eligebatur. Quod Moses nomine Dei populo expresse prædicit Deuter. Cap. 19. vers. 15. & re ipsâ electio Gi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

deonis, Samsonis & Samuëlis testatur; quare non dubitandum quin reliqui fideles duces simili etiam modo electi fuerint, etsi id ex eorum historia non constet.

His positis tempus est ut videamus quantum hæc ratio imperii constituendi animos moderari poterat, & tam eos qui regebant, quam qui regebantur ita continere, ut neque hi rebelles, neque illi Tyranni fierent.

Qui imperium administrant, vel qui id tenent, quicquid facinoris committunt, id semper specie juris adumbrare, & populo id à se honeste factum persuadere student, quod facile etiam obtinent, quando tota juris interpretatio ab iis solis pendet. Nam non dubium est, quin eo ipso maximam ad omnia quæ volunt, & eorum appetitus suadet, libertatem sumant, & contra magnam iisdem adimi, si jus leges interpretandi apud alium sit, & simul si vera earundem interpretatio omnibus ita pateat, ut nemo de eadem dubitare possit. Ex quo manifestum fit, magnam Hebræorum principibus causam facinorum sublatam fuisse, eo quod jus omne leges interpretandi Levitis datum fuerit. (vide Deuteron. Cap. 21. vers. 5.) qui nullam imperii administrationem nec partem cum cæteris habebant, & quorum tota fortuna & honor à vera legum interpretatione pendebat. Deinde quod universus populus jussus est singulis septem annis certo in loco congregari, ubi à Pontifice leges edoceretur, & præterea ut unusquisque solus continuo, & summa cum attentione librum legis legeret, & perlegeret. (vide Deuteron. Cap. 31. vers. 9. &c. & Cap. 6. vers. 7.) Principes igitur maxime sui saltem causa curare debebant, ut omnia secundum leges præscriptas, & omnibus satis perspectas administrarent, si à populo maximo honore coli volebant, qui tum eos utpote Dei imperii ministros, & vicem Dei gerentes veneraretur; alias summum subditorum odium, quale Theologicum esse solet, fugere non poterant. Ad hæc, nempe ad effrænatam Principum libidinem coercendam, aliud permagni momenti accessit, videlicet quod militia ex omnibus civibus (nullo à vigesimo usque ad sexagesimum ætatis annum excepto) formabatur, & quod Principes nullum extraneum militem mercede conducere poterant. Hoc, inquam, permagni fuit momenti,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

momenti, nam certum est Principes sola militia, cui stipendia solvunt, populum opprimere posse. Deinde eos nihil magis timere quam libertatem militum concivi m, quorum virtute, labore, & magno sui sangninis impendio imperii libertas & gloria parta est. Ideo Alexander, cum secundo contra darium dimicandum erat, audito Parmenionis consilio, non ipsum qui consilium dedit, sed Polyperconta, qui cum eodem stabat, increpuit. Nam ut ait Curtius lib. 4. 3. 13. Parmenionem nuper acrius quam vellet increpitum rursus castigare non sustinuit, nec Macedonum libertatem, quam maxime, ut jam diximus, timebat, opprimere potuit, nisi postquam numerum militum ex captivis longe supra Macedonas auxit, tum enim animo suo impotenti, & diu civium optimorum libertate coercito, morem gerere potuit. Si hæc itaque militum concivium libertas humani imperii principes, qui soli totam laudem victoriarum usurpare solent, retinet, multo magis Hebræorum principes coercere debuit, quorum milites non pro Principis, sed pro Dei gloria pugnabant, & solo Dei responso accepto prælium committebant.

Accescit deinde quod omnes Hebræorum Principes solo religionis vinculo associati erant: quare, si aliquis ab eadem defecisset, jusque divinum uniuscujusque violare incepisset, eo hostis à reliquis haberi potuerat, & jure opprimi.

Accescit III. timor novi alicujus Prophetæ: modo enim probatæ vitæ aliquis receptis quibusdam signis ostenderet se Prophetam esse, eo ipso jus summum imperandi habebat, nempe sicuti Moses Dei nomine ei soli revelati, & non tantum ut principes per pontificem consulti; & non dubium est quin tales populum oppressum facile ad se trahere poterant, & levibus signis quicquid vellent persuadere; cum contra si res recte administrabantur, princeps in tempore providere poterat, ut Propheta prius ejus judicio stare deberet; ut ab eo examinaretur, num probatæ vitæ esset, num certa & indubitata signa suæ legationis haberet, & denique num id quod nomine Dei dicere volebat, cum recepta doctrina, & communibus legibus patriæ conveniret: quod si nec signa satis responderent, vel doctrina nova esset, eum jure mortis

damnare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

damnare poterat, alias sola principis authoritate & testimonio recipiebatur.

Accessit IV. quod Princeps reliquos nobilitate non excellebat, nec jure sanguinis; sed tantum ratione ætatis & virtutis administratio imperii ei competebat.

Accessit denique quod Principes, & universa militia non magis desiderio belli quam pacis teneri poterant. Nam militia, uti diximus, ex solis civibus constabat, quare tam res belli, quam pacis ab iisdem hominibus administrabantur. Qui igitur in castris miles, is in foro civis erat, & qui in castris dux, is in curia judex, & qui denique in castris imperator, princeps in civitate erat. Quare nemo bellum propter bellum, sed propter pacem, & ad tuendam libertatem desiderare poterat, & forte Princeps ne summum Pontificem adire teneretur, & coram ipso præter dignitatem stare, à rebus novis quantum poterat, abstinebat. Hæc de rationibus, quæ Principes intra suos limites continebant. Videndum jam qua ratione populus retinebatur: sed hanc etiam imperii fundamenta clarissime indicant; si quis enim ad ea vel leviter attendere velit, videbit statim hæc amorem adeo singularem in civium animis parere debuisse, ut nihil difficilius aliquis in mentem inducere potuerit, quam patriam prodere, vel ab ea deficere: sed contra omnes ita affecti esse debuerint, ut extrema potius, quam alienum imperium paterentur. Nam postquam suum jus in Deum transtulerunt, suumque regnum Dei regnum esse, seque solos filios Dei, reliquas autem nationes Dei hostes esse crediderunt, in quas propterea odio infensissimo affecti erant (nam & hoc pium esse credebant, vide Psalm. 139. vers. 21, 22.) nihil magis abhorrere potuerunt, quam in fidem alicujus extranei jurare, eique obedientiam promittere: nec majus flagitium, nec quid magis execrandum excogitari apud ipsos poterat, quam patriam, hoc est, ipsum regnum Dei, quem adorabant, prodere; imo aliquo extra patriam tantum habitatum ire pro flagitio habebatur, quia Dei cultus, quo semper tenebantur, non nisi in patrio solo exerceri concedebatur; utpote quæ sola tellus sancta, reliqua autem immunda & profana haberetur. Ideo David, quia exulare cogebatur, sic coram Saulo conqueritur. *Si qui te contra me instigant,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

gant, homines sunt, maledicti sunt, quia me secludunt, ne spatier in Dei hæreditate, sed dicunt vade, & Deos alienos cole. Et hac etiam de causa nullus civis, quod hîc apprime notandum, exilii damnabatur: nam qui peccat supplicio quidem dignus est, non autem flagitio. Amor ergo Hebræorum erga patriam non simplex amor, sed pietas erat, quæ simul & odium in reliquas nationes ita quotidiano cultu fovebantur, & alebantur, ut in naturam verti debuerint: quotidianus enim cultus non tantum diversus omnino erat (quo fiebat ut omnino singulares, & à reliquis prorsus essent separati) sed etiam absolute contrarius. Quare ex quotidiana quadam exprobratione continuum odium oriri debuit, quo nullum firmius animis hærere potuit: utpote odium ex magna devotione seu pietate ortum, quodque pium credebatur, quo sane nullum majus nec pertinacius dari potest: nec causa communis deerat, qua odium semper magis ac magis incenditur, nempe ejus reciprocatio; nam nationes eos contrà odio infensissimo habere debuerunt. Quantum autem hæc omnia, videlicet humani imperii libertas, erga patriam devotio, in omnes reliquos jus absolutum, & odium non tantum licitum, sed etiam pium, omnes infensos habere, morum & rituum singularitas, quantum, inquam, hæc Hebræorum animos firmare valuerint ad omnia singulari constantia & virtute pro Patria tolerandum, ratio quam clarissime docet, & ipsa experientia testata est; nunquam enim stante urbe, sub alterius imperio durare potuerunt, & ideo Hierosolymam rebellem civitatem vocitabant (vide Hezræ Cap. 4. vs. 12. 15.) Secundum imperium (quod primi vix umbra fuit, postquam Pontifices jus etiam principatus usurpaverunt) difficillime à Romanis destrui potuit, quod ipse Tacitus lib. 2. Histor. his testatur. *Profligaverat bellum Judaicum Vespasianus, oppugnatione Hierosolymorum reliqua, duro magis & arduo opere ob ingenium gentis & pervicaciam superstitionis, quam quod satis virium obsessis ad tolerandas necessitates supereresset.* Verum præter hæc, quorum æstimatio à sola opinione pendet, aliud in hoc imperio, quod solidissimum est, singulare fuit, quo cives maxime retineri debuerunt, ne de defectione cogitarent, & ne unquam desiderio tenerentur deserendæ patriæ, nimirum ratio utilitatis quæ omnium humanarum actionum robur & vita est, atque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

hæc inquam in hoc imperio ſingularis erat: Nam cives nullibi majore jure bona ſua poſſidebant, quam hujus imperii ſubditi, qui cum principe æqualem partem terrarum, & agrorum habebant, & unuſquiſque ſuæ partis æternus dominus erat, nam ſi quis paupertate coactus fundum ſuum, vel agrum vendiderat, adventante jubilæo ei de integro reſtitui debebat, & ad hunc modum alia inſtituta erant, ut nemo à fixis ſuis bonis alienari poſſet. Deinde paupertas nullibi tolerabilior eſſe poterat, quam ubi charitas erga proximum, hoc eſt, erga concivem ſumma pietate coli debebat, ut Deum ſuum Regem propitium haberent. Civibus igitur Hebræis non niſi in ſua patria bene eſſe poterat, extra eandem autem damnum maximum & dedecus. Deinde ad eoſdem non tantum in patrio ſolo retinendum, ſed ad bella etiam civilia vitandum, & cauſas contentionum tollendum hæc apprime conducebant; nempe quod nemo ſuo æquali, ſed ſoli Deo ſerviebat, & quod charitas & amor erga concivem ſumma æſtimabatur pietas, qui non parum fovebatur communi odio, quo reliquas nationes, & hæ eos contra, habebant. Præterea apprime conducebat ſumma obedientiæ diſciplina, qua educabantur, quod ſcilicet omnia ex determinato legis præſcripto facere debebant: non enim ad libitum arare licebat, ſed certis temporibus & annis, & non niſi uno beſtiarum genere ſimul: ſic etiam non niſi certa ratione certoque tempore ſeminare, & metere licebat, & abſolute eorum vita continuus obedientiæ cultus erat (qua de re vide Cap. V. circa uſum Cæremoniarum) quare eidem omnino aſſuefactis ipſa non amplius ſervitus ſed libertas videri debuit: unde ſequi etiam debuit, ut nemo negata, ſed mandata cuperet; ad quod etiam non parum conduxiſſe videtur, quod certis anni temporibus otio & lætitiæ ſe dare tenebantur, non ut animo, ſed ut Deo ex animo obtemperarent. Ter in anno Dei convivæ erant (vide Deut. Cap. 16.) ſeptimo ſeptimanæ die ab omni opere ceſſare, ſeſeque otio dare debebant & præter hæc alia tempora ſignata erant, quibus lætitiæ actus honeſti, & convivia non quidem concedebantur ſed mandabantur; nec puto quod aliquid hoc efficacius ad hominum animos flectendos excogitari poteſt; nam nulla re magis capiuntur animi, quam lætitia, quæ ex devotione, hoc eſt, ex amore & admiratione

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ne simul oritur. Nec facile fastidio rerum usitatarum capi poterant, nam cultus diebus festis destinatus rarus, & varius erat. His accessit summa templi reverentia, quam propter singularem ejus cultum, & res, quas tenebantur observare, antequam alicui eò ire liceret, religiosissime semper servaverunt, atque adeo ut hodierni adhuc non sine magno horrore illud Manassæ flagitium legant, quod scilicet idolum in ipso templo ponere sustinuerit. Erga leges etiam quæ in intimo sacrario religiosssime custodiebantur, non minor erat populo reverentia. Quare populi rumores & præjudicia hic minime timenda erant: Nemo enim de rebus divinis judicium ferre audet, sed ad omnia quæ ipsis imperabantur ex authoritate divini responsi in templo accepti, vel legis a Deo conditæ, sine ulla rationis consultatione obtemperare debebant. Atque his me summam rationem hujus imperii, etsi breviter, satis tamen clare exposuisse puto. Superest jam ut causas etiam inquiramus, quare factum sit, ut Hebræi toties à lege defecerint, cur toties subacti fuerint, & cur tandem imperium omnino vastari potuerit. At forsan hîc aliquis dicet, id evenisse ex gentis contumacia: verum hoc puerile est; nam cur hæc natio reliquis contumacior fuit: an natura? hæc sane nationes non creat, sed individua, quæ quidem in nationes non distinguuntur nisi ex diversitate linguæ, legum & morum receptorum, & ex his duobus, legibus scilicet & moribus, tantum oriri potest, quod unaquæque natio singulare habeat ingenium, singularem conditionem & denique singularia præjudicia. Si igitur concedendum esset, quod Hebræi supra reliquos mortales contumaces fuerint, id vitio legum vel receptorum morum imputari deberet. Et sane hoc verum est, quod si Deus eorum imperium constantius voluisset, aliter etiam jura & leges condidisset, aliamque rationem id administrandi instituisset: quare quid aliud dicere possumus, nisi quod Deum suum iratum habuerint, non tantum ut Jeremias Cap. 32. vers. 31. ait ab urbe condita, sed jam inde à legibus conditis. Quod Ezechiel. Cap. 20. vers. 25. etiam testatur, inquiens, *ego etiam dedi ipsis statuta non bona, & jura quibus non viverent, eo quod impuravi ipsos muneribus suis remittendo omnem aperturam vulvæ* (id est primogenitum) *ut eos vastarem, ut scirent quod ego sum Jehova.* Quæ verba, & causa vastationis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

imperii, ut recte intelligantur, notandum, quod primum intentum fuit totum sacrum ministerium primogenitis tradere non Levitis (vide Numer. Cap. 8. vers. 17.) sed postquam omnes præter Levitas, vitulum adoraverunt, repudiati & impurati sunt primogeniti, & Levitæ eorum loco electi (Deuteron. Cap. 10. vers. 8.) quæ mutatio, quo eam magis ac magis considero, in verba Taciti me cogit erumpere, illo tempore non fuisse Deo curæ securitatem illorum, fuisse ultionem. Nec satis mirari possum tantam animo cælesti fuisse iram, ut ipsas leges, quæ semper solum universi populi honorem, salutem & securitatem intendunt, animo se vindicandi, & ad populum puniendum condiderit, ita ut leges non leges, hoc est, populi salus, sed potius pœnæ & supplicia visæ sint. Omnia enim numera quæ Levitis & sacerdotibus dare tenebantur, ut etiam quod primogeniti redimi debebant, & argentum pro capite Levitis dare, & denique quod Levitis solis ad sacra accedere concedebatur, eos continuo suæ impuritatis, & repudiationis arguebant. Habebant deinde Levitæ quod iis continuo exprobrarent: Nam non dubium est, quin inter tot millia multi importuni Theologastri reperti fuerint: unde populo desiderium facta Levitarum, qui absque dubio homines erant, observandi, &, ut fit, omnes ob unius delictum accusandi, hinc continuò rumores: Deinde fastidium, homines otiosos & invisos, nec sanguine iis conjunctos alendi; præcipuè si annona cara erat. Quid igitur mirum, si in otio, quando manifesta miracula cessabant, nec homines exquisitissimæ authoritatis dabantur, populi animus irritatus, & avarus langueſcere inciperet, & tandem à cultu, quamvis divino, sibi tamen ignominioso & etiam suspecto deficeret, & novum cuperet; & quod Principes, qui semper ut jus summum imperii soli obtineant, viam affectant, ut populum sibi alligarent, & à Pontifice averterent, omnia ei concederent, novosque cultus introducerent. Quod si ex prima intentione Respublica constituta fuisset, jus omnibus tribubus & honor æqualis semper fuisset, & omnia securissime sese habuissent: nam quis jus sacrum suorum consanguineorum violare vellet? quid aliud mallent quam suos consanguineos fratres & parentes, ex pietate Religionis alere? quam ab iisdem legum interpretationem edoceri? &

quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

quam denique ab iisdem divina responsa expectare? Deinde hac ratione omnes tribus longe arctius invicem unitæ mansissent, si nimirum omnibus æquale jus fuisset sacra administrandi: quin imo nihil timendum esset, si ipsa Levitarum electio aliam causam quam iram & vindictam habuisset. Sed sicuti diximus Deum suum iratum habuerunt, qui ipsis, ut verba Ezechiëlis iterum repetam, suis muneribus impuravit, remittendo omnem aperturam vulvæ, ut eosdem vastaret. Confirmantur hæc præterea ipsis historiis. Simul ac populus in desertis otio abundare cæpit, multi, & non de plebe viri hanc electionem ægre ferre inceperunt, & hinc occasionem ceperunt credendi Mosen nihil ex mandato divino, sed ad libitum omnia instituere, quia scilicet suam tribum præ omnibus elegerit, & jus pontificatus in æternum suo fratri dederit; quapropter ipsum tumultu concitato adeunt clamantes omnes æque sanctos esse, ipsumque supra omnes contra jus extolli. Nec eos ulla ratione sedare potuit, sed adhibito in signum fidei miraculo omnes extincti sunt; unde nova & universalis populi totius seditio orta est, credentis scilicet eos non Deo judice, sed arte Mosis extinctos esse, qui tandem post magnam cladem vel pestilentiam fessus sedavit, ast ita ut omnes mori mallent, quam vivere. Quare tunc temporis seditio magis desierat, quam concordia cæperat. Quod ita Scriptura testatur Deut. Cap. 33. vers. 21. ubi Deus Mosi, postquam ei prædixit populum post ejus mortem à divino cultu defecturum, hæc ait, *novi enim ipsius appetitum & quid hodie machinatur, dum nondum eundem duxero ad terram, quam juravi.* Et paulo post Moses ipsi populo, *nam ego novi rebellionem tuam & contumaciam tuam. Si dum ego vobiscum vixi, rebelles fuistis contra Deum, multo magis eritis post mortem meam.* Et revera sic etiam contigit, ut notum. Unde magnæ mutationes, magnaquæ ad omnia licentia, luxus & socordia, quibus omnia in deterius ire cæperunt, donec sæpe subacti jus divinum plane ruperunt, & regem mortalem voluerunt, ut imperii regia non Templum, sed aula esset, & ut omnes tribus non amplius juris divini, & pontificatus, sed Regum respectu concives manerent. At hinc ingens materia novis seditionibus; ex quibus etiam tandem imperii totius ruina sequuta est; Nam quid aliud Reges minus ferre possunt, quam pre-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

cario regnare, & imperium in imperio pati? qui primi ex privatis electi sunt, gradu dignitatis, ad quem ascenderant, contenti fuerunt, at postquam filii jure successionis regno potiti sunt, omnia paulatim mutare cæperunt, ut omne jus imperii soli tenerent, quo maxima ex parte carebant quamdiu jus legum ab iisdem non pendebat, sed à Pontifice qui eas in sacrario custodiebat, easque populo interpretabatur. Adeoque tanquam subditi legibus tenebantur, nec jure eas abrogare poterant, vel novas æquali authoritate condere. Deinde quia jus Levitarum Reges æque, ac subditos, ut profanos, sacra administrare prohibebat; & denique quia tota sui imperii securitas à sola voluntate unius, qui propheta videbatur, pendebat, cujus rei exempla viderant: nimirum quanta cum libertate Samuel Saulo omnia imperabat, & quam facile unam ob noxam jus regnandi in Davidem transferre potuerit: quare & imperium in imperio habebant, & precario regnabant. Ad hæc ergo superanda, alia templa Diis dicare concesserunt, ut nulla Levitis amplius consultatio esset; deinde plures, qui nomine Dei prophetarent, quæsiverunt, ut Prophetas haberent quos veris opponerent. Sed quicquid conati sunt, numquam voti compotes esse potuerunt. Prophetæ enim ad omnia parati tempus opportunum expectabant, nempe imperium successoris, quod semper dum memoria præcedentis viget, precarium est: tum facile authoritate divina aliquem in Regem infensum, & virtute clarum inducere poterant ad jus divinum vindicandum, & imperium vel ejus partem jure possidendum. Verum nec Prophetæ aliquid hac ratione promovere poterant; nam etsi Tyrannum è medio tollerent, manebant tamen causæ: Quare nihil aliud faciebant quam novum Tyrannum multo civium sanguine emere. Discordiis igitur belliisque civilibus finis nullus, causæ autem jus divinum violandi semper eædem, quæ etiam non nisi simul cum toto imperio è medio tolli potuerunt.

His videmus quomodo Religio in Hebræorum Rempublicam introducta fuerit, & qua ratione imperium æternum esse potuerit, si justa legislatoris ira in eodem persistere concessisset. Sed quia id fieri non potuit tandem interire debuit. Atque hîc de solo primo imperio locutus sum, nam secundum vix umbra fuit primi, quandoquidem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

quidem jure Persarum, quorum subditi erant, tenebautur, & postquam libertatem adepti sunt, Pontifices jus principatus usurpaverunt, quô imperium absolutum obtinuerunt. Unde Sacerdotibus regnandi & pontificatum simul adipiscendi ingens libido, quare de hoc secundo minime opus fuit plura dicere. An vero primum prout ipsum durabile concepimus, imitabile sit, vel pium, id quoad ejus fieri potest imitari, id ex sequentibus patebit. Hîc tantum coronidis loco notari velim, id quod jam supra innuimus nempe ex his quæ in hoc Capite ostendimus, constare jus divinum sive religionis ex pacto oriri, sine quo nullum est nisi naturale, & ideo Hebræi nulla pietate erga gentes, quæ pacto non interfuerunt, ex jussu religionis tenebantur, sed tantum in concives.

CAPUT XVIII.

Ex Hebræorum Republica, & historiis quædam dogmata Politica concluduntur.

QUamvis Hebræorum imperium, quale ipsum in præcedenti Capite concepimus, æternum esse potuerit, idem tamen nemo jam imitari potest, nec etiam consultum est. Nam si qui suum jus in Deum transferre vellent, id cum Deo, sicuti Hebræi fecerunt, expresse paciscí deberent, adeoque non tantum voluntas jus transferentium, sed etiam Dei, in quem esset transferendum, requireretur. At Deus contra per Apostolos revelavit, Dei pactum non amplius atramento, nec in tabulis lapideis, sed Dei spiritu in corde scribi. Deinde talis imperii forma iis forsan tantum utilis esse posset, qui sibi solis absque externo commercio vivere, seseque intra suos limites claudere, & a reliquo orbe segregari velint, at minime iis, quibus necesse est cum aliis commercium habere; quapropter talis imperii forma pauciſſimis tantum ex usu esse potest. Verumenimvero, tametsi in omnibus imitabile non sit, multa tamen habuit digniſſima, saltem ut notarentur, & quæ forsan imitari consultiſſimum esset. Attamen, quia mea intentio, ut jam monui, non est, de Republica ex professo agere, eorum pleraque missa faciam, & tantum ea, quæ ad meum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

meum ſcopum faciunt, notabo. Nempe quod contra Dei Regnum non pugnet, ſummam majeſtatem eligere, quæ ſummum imperii jus habeat: Nam poſtquam Hebræi ſuum jus in Deum tranſtulerunt, jus ſummum imperandi Moſi tradiderunt, quique adeo ſolus authoritatem habuit leges Dei nomine condendi, & abrogandi, ſacrorum miniſtros eligendi, judicandi, docendi, & caſtigandi, & omnibus denique omnia abſolute imperandi. Deinde quod quamvis ſacrorum miniſtri legum interpretes fuerint, eorum tamen non erat, cives judicare, nec aliquem excommunicare; hoc enim tantum judicibus, & principibus ex populo electis competebat: (vide Joſuæ Cap. 6. verſ. 26. Judicum Cap. 21. verſ. 18. & 1 Samuëlis Cap. 14. verſ. 24.) Præter hæc, ſi etiam ad Hebræorum ſucceſſus, & hiſtorias attendere velimus, alia, digna etiam ut notentur, reperiemus. Videlicet I. quod nullæ in Religione ſectæ fuerint, niſi poſtquam Pontifices in ſecundo imperio authoritatem habuerunt decretandi, & negotia imperii tractandi, quæ authoritas ut æterna eſſet, jus ſibi principatus uſurpaverunt, & tandem Reges appellari voluerunt. Ratio in promptu eſt; in primo namque imperio nulla decretalia nomen à Pontifice habere poterant, quandoquidem nullum jus decretandi habebant, ſed tantum Dei reſponſa, à principibus, vel conciliis rogati, dandi; ac propterea nulla tum iis libido eſſe potuit, nova decretandi, ſed tantum aſſueta, & recepta adminiſtrandi, & defendendi; Nam nulla alia ratione libertatem ſuam invitis principibus conſervare tuto poterant, niſi leges incorruptas ſervando. At poſtquam poteſtatem etiam ad imperii negotia tractandum, juſque principatus juxta pontificatum adepti ſunt, unuſquiſque tam in religione, quam in reliquis ſui nominis gloriam incepit quærere, omnia ſcilicet pontificali authoritate determinando, & quotidie nova de cæremoniis, de fide, & omnibus decretando, quæ non minus ſacra, nec minoris authoritatis eſſe voluerunt, quam leges Moſis; ex quo factum, ut religio in exitiabilem ſuperſtitionem declinaret, & legum verus ſenſus, & interpretatio corrumperetur; ad quod etiam acceſſit, quod dum pontifices viam ad principatum in initio reſtaurationis affectabant, omnia, ut plebem ab ſe traherent, aſſentabantur; plebis ſcilicet facta, etſi impia approbando, & Scriptu-

ram

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

ram peſſimis ejus moribus accommodando: Quod quidem Malachias de iis conceptiſſimis verbis teſtatur; is enim, poſtquam ſacerdotes ſui temporis increpuit, eos Dei nominis contemptores appellando, ſic eos caſtigare pergit. *Labia pontificis cuſtodiunt ſcientiam, & lex ex ipſius ore quæritur, quia Dei miſſarius eſt: At vos receſſiſtis a via, feciſtis, ut lex multis eſſet offendiculo: Pactum Levi corrupiſtis, ait Deus exercituum;* & ſic porro eos accuſare pergit, quod leges ad libitum interpretabantur, & nullam Dei rationem, ſed tantum perſonarum habebant. At certum eſt, Pontifices hæc nunquam tam caute facere potuiſſe, ut a prudentioribus non animadverteretur, qui proinde, creſcente audacia, contenderunt, nullas alias leges teneri debere, quam quæ ſcriptæ erant; cæterum decreta, quæ decepti Phariſæi, (qui, ut Joſephus in Antiquitatibus habet, ex communi plebe maxime conſtabant) traditiones patrum vocabant, minime cuſtodienda eſſe. Quicquid fuerit, nullo modo poſſumus dubitare, quin Pontificum adulatio, religionis, & legum corruptio, harumque incredibilis augmentatio magnam admodum, & frequentem occaſionem dederint diſputationibus, & altercationibus, quæ numquam componi potuerunt; nam ubi homines ardore ſuperſtitionis, magiſtratu alterutram partem adjuvante, litigare incipiunt, nequaquam ſedari poſſunt, ſed neceſſario in ſectas dividuntur

II. Notatu dignum eſt, quod Prophetæ, viri ſcilicet privati, libertate ſua monendi, increpandi, & exprobrandi, homines magis irritaverunt, quam correxerunt; qui tamen a Regibus moniti, vel caſtigati facile flectebantur. Imo Regibus etiam piis ſæpe intolerabiles fuerunt, propter authoritatem, quam habebant judicandi quid pie vel impie factum eſſet, & vel Reges ipſos caſtigandi, ſi quod negotium publicum, vel privatum contra eorum judicium agere ſuſtinebant: Rex Aſa, qui ex teſtimonio Scripturæ pie regnavit, prophetam Hananiam in piſtrinum dedit, (vide 2. Paralip. cap. 16.) quia ipſum libere reprehendere, & increpare ſuſtinuit, ob pactum cum Rege Armeniæ factum; & præter hoc alia reperiuntur exempla, quæ oſtendunt, religionem plus detrimenti, quam incrementi ex tali libertate accepiſſe, ut jam taceam, quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

hinc etiam, quod Prophetæ tantum ſibi jus retinuerint, magna bella civilia orta fuerint.

III. Dignum etiam ut notetur eſt, quod quamdiu populus regnum tenuit, non niſi unum bellum civile habuerit, quod tamen abſolute extinctum fuit, & victores victorum ita miſeriti ſunt, ut omnibus modis curaverint, eoſdem in antiquam ſuam dignitatem, & potentiam reſtituere. At poſtquam populus regibus minime aſſuetus imperii primam formam in monarchicam mutavit, civilibus bellis nullus fere finis fuit, & prælia adeo atrocia commiſerunt, ut omnium famam exuperaverint; in uno enim prælio (quod fidem fere ſuperat) quingenta millia Iſraëlitarum necati ſunt a Judæis; & in alio contra Iſraëlitæ Judæorum multos trucidant, (numerus in Scriptura non traditur) ipſum Regem capiunt, Hieruſolymæ murum fere demoliuntur, & ipſum Templum (ut iræ nullum modum fuiſſe noſcatur) omnino ſpoliant, & ingenti fratrum prædâ onuſti, & ſanguine ſatiati, acceptis obſidibus, & Rege in jam fere vaſtato ſuo regno relicto, arma deponunt, non fide, ſed imbecillitate Judæorum ſecuri facti; Nam paucis poſt annis, Judæorum viribus refectis, novum prœlium rurſus committunt, in quo iterum Iſraëlitæ victores evadunt, centum & viginti millia Judæorum trucidant, mulieres, & liberos eorum uſque ad ducenta millia captivos ducunt, magnamque prædam iterum rapiunt; atque his, & aliis præliis, quæ in hiſtoriis obiter narrantur, conſumpti, præda tandem hoſtibus fuerunt. Deinde ſi etiam tempora reputare velimus, quibus abſoluta pace frui licuit, magnam reperiemus diſcrepantiam; ſæpe enim ante reges quadraginta, & ſemel (quod omni opinione majus) octoginta annos ſine bello externo, vel interno concorditer tranſegerunt. At poſtquam Reges imperium adepti ſunt, quia non amplius ut antea pro pace, & libertate, ſed pro gloria certandum erat, omnes præter unum Salomonem (cujus virtus, ſapientia ſcilicet, melius in pace, quam in bello conſtare poterat) bella geſſiſſe legimus, acceſſit deinde exitiabilis regnandi libido, quæ pleriſque iter ad regnum admodum cruentum fecit. Denique leges durante populi regno incorruptæ manſerunt, & conſtantius obſervatæ fuerunt. Nam ante reges pauciſſimi fuerunt Prophetæ, qui populum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

pulum monerent, poſt electum autem Regem, permulti ſimul fuerunt; Hobadias namque centum a cæde liberavit, eoſque abſcondidit, ne cum reliquis occiderentur; nec videmus quod populus ullis falſis Prophetis deceptus fuit, niſi poſtquam imperium regibus ceſſit, quibus plerique aſſentari ſtudent. Adde quod populus, cujus plerumque animus, pro re nata, magnus, vel humilis eſt, facile ſe in calamitatibus corrigebat, & ad Deum convertebat, legeſque reſtituebat, & hoc modo ſeſe etiam omni periculo expediebat: contra reges, quorum animi ſemper æque elati ſunt, nec flecti abſque ignominia poſſunt, pertinaciter vitiis adhæſerunt, uſque ad ſupremum urbis excidium.

Ex his clariſſime videmus I. quam pernicioſum & religioni, & Reipublicæ ſit, ſacrorum miniſtris jus aliquod decretandi, vel imperii negotia tractandi, concedere; & contra omnia multo conſtantius ſeſe habere, ſi hi ita contineantur, ut de nulla re, niſi rogati reſpondeant, & ut interim recepta tantum, & maxime uſitata doceant, exerceantque. II. Quam periculoſum ſit ad jus divinum referre res mere ſpeculativas, legeſque de opinionibus condere, de quibus homines diſputare ſolent, vel poſſunt; ibi enim violentiſſime regnatur, ubi opiniones, quæ uniuſcujuſque juris ſunt, quo nemo cedere poteſt, pro crimine habentur; imo plebis ira, ubi hoc fit, maxime regnare ſolet: Pilatus namque, ut Phariſæorum iræ concederet, Chriſtum, quem innocentem noverat, crucifigere juſſit. Deinde ut Phariſæi ditiores a ſuis dignitatibus deturbarent, quæſtiones de religione movere cæperunt, & Tſaducæos impietatis accuſare; & ad hoc Phariſæorum exemplum, peſſimi quique hypocritæ eâdem rabiè agitati, quam zelum juris divini vocant, viros probitate inſignes, & virtute claros, & ob id plebi inviſos, ubique perſecuti ſunt; eorum ſcilicet opiniones publice deteſtando, & ſævam multitudinem irâ in eoſdem incendendo. Atque hæc procax licentia, quia ſpecie religionis adumbratur, non facile coerceri poteſt, præcipue ubi ſummæ poteſtates ſectam aliquam introduxerunt, cujus ipſæ authores non ſunt. Quia tum non ut juris divini interpretes, ſed ut ſectarii habentur, hoc eſt, ut qui ſectæ doctores juris divini interpretes agnoſcunt; & ideo magiſtratuum au-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

thoritas circa hæc apud plebem parum valere ſolet, at plurimum doctorum authoritas, quorum interpretationibus vel reges ſubmitti debere putant. Ad hæc ergo mala vitanda nihil Reipublicæ tutius excogitari poteſt, quam pietatem, & Religionis cultum in ſolis operibus, hoc eſt, in ſolo exercitio charitatis, & juſtitiæ ponere, & de reliquis liberum unicuique judicium relinquere; ſed de his poſtea fuſius. III. Videmus quam neceſſe ſit, tam Reipublicæ, quam religioni, ſummis poteſtatibus jus, de eo, quod fas, nefaſque ſit, diſcernendi, concedere: Nam ſi hoc jus, de factis diſcernendi, ipſis divinis Prophetis concedi non potuit, niſi cum magno Reipublicæ, & Religionis damno, multo minus iis concedendum erit, qui nec futura prædicere ſciunt, nec miracula poſſunt facere. Verum de hoc in ſequenti ex profeſſo agam. IV. denique videmus quam exitiale ſit populo, qui ſub regibus non conſuevit vivere, quique jam leges conditas habet, Monarcham eligere: Nam nec ipſe tantum imperium ſuſtinere, nec regia authoritas pati poterit leges, & jura populi ab alio minoris authoritatis inſtituta, & multo minus animum inducere ad eaſdem defendendum, præſertim quia in iis inſtituendis nulla ratio Regis, ſed tantum populi, vel concilii, qui regnum tenere putabat, haberi potuit; atque adeo Rex jura populi antiqua defendendo, ejus potius ſervus quam dominus videretur. Novus ergo Monarcha ſummo ſtudio novas leges ſtatuere conabitur, & jura imperii in ſuum uſum reformare, & populum eo redigere, ut non tam facile Regibus dignitatem adimere poſſit, quam dare. At hic præterire nequaquam poſſum, non minus periculoſum etiam eſſe Monarcham e medio tollere, tametſi omnibus modis conſtet eundem tyrannum eſſe: Nam populus regiæ authoritati aſſuetus, eaque ſolâ retentus, minorem contemnet, & ludibrio habebit, ac proinde, ſi unum e medio tollat, neceſſe ipſi erit, ut olim Prophetis, alium loco prioris eligere, qui non ſponte, ſed neceſſario tyrannus erit. Nam quâ ratione videre poterit civium manus cæde regiâ cruentatas, eoſque parricidio, tanquam re bene geſta, gloriari? quod non, niſi ad exemplum in ipſum ſolum ſtatuendum, commiſerunt. Sane, ſi Rex eſſe vult, nec populum Regum judicem, ſuumque dominum agnoſcere, nec precario regnare, prioris

mortem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

mortem vindicare debet, & contra ſui cauſa exemplum ſtatuere, ne populus iterum tale facinus committere audeat. At mortem tyranni civium nece non facile vindicare poterit, niſi ſimul ejuſdem prioris tyranni cauſam defendat, ejuſque facta approbet, & conſequenter omnia prioris tyranni veſtigia ſequatur. Hinc igitur factum, ut populus ſæpe quidem tyrannum mutare, at nunquam tollere, nec imperium monarchicum in aliud alterius formæ mutare potuerit. Hujus rei fatale exemplum populus Anglicanus dedit, qui cauſas quæſivit, quibus ſpecie juris monarcham e medio tolleret; at, eo ſublato, nihil minus facere potuit, quam formam imperii mutare, ſed poſt multum ſanguinem effuſum huc perventum eſt, ut novus monarcha alio nomine ſalutaretur, (quaſi tota quæſtio de ſolo nomine fuiſſet) qui nulla ratione perſiſtere poterat, niſi ſtirpem regiam penitus delendo, regis amicos vel amicitiâ ſuſpectos necando, & otium pacis rumoribus aptum, bello diſturbando, ut plebs novis rebus occupata, & intenta cogitationes de cede regia alio diverteret. Sero igitur animadvertit populus ſe pro ſalute patriæ nihil aliud feciſſe, quam jus legitimi regis violare, reſque omnes in pejorem ſtatum mutare. Ergo gradum, ubi licuit, revocare decrevit, nec quievit, donec omnia in priſtinum ſuum ſtatum reſtaurata vidit. At forſan aliquis exemplo populi Romani objiciet, populum facile poſſe tyrannum e medio tollere, ſed ego, eodem noſtram ſententiam omnino confirmari exiſtimo: Nam quamvis populus Romanus longe facilius tyrannum e medio tollere, & formam imperii mutare potuerit, propterea quod jus regem, ejuſque ſucceſſorem eligendi penes ipſum populum erat, & quod ipſe (utpote ex ſeditioſis, & flagitioſis hominibus conflatus) nondum regibus obedire conſueverat; nam ex ſex, quos antea habuerat tres interfecerat; tamen nihil aliud fecit, quam loco unius plures tyrannos eligere, qui ipſum externo, & interno bello miſere conflictum ſemper habuerunt, donec tandem imperium iterum in monarcham, mutato etiam tantum, ut in Anglia, nomine, ceſſit. Quod autem ad ordines Hollandiæ attinet, hi nunquam, quod ſcimus, Reges habuerunt, ſed comites, in quos nunquam jus imperii tranſlatum fuit: Nam, ut ipſi præpotentes ordines Hollandiæ in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

inductione, tempore comitis Leyceſtriæ ab ipſis editâ, palam faciunt, ſibi authoritatem ſemper reſervaverunt, ad eoſdem comites ſui officii monendum & poteſtatem ſibi retinuerunt, ad hanc ſuam authoritatem, & civium libertatem defendendum, ſeſeque de iiſdem, ſi in tyrannos degenerarent, vindicandum, & eos ita retinendum, ut nihil, niſi concedentibus, & approbantibus ordinibus, efficere poſſent. Ex quibus ſequitur, jus ſupremæ majeſtatis ſemper penes ordines fuiſſe, quod quidem ultimus comes conatus eſt uſurpare; quare longe abeſt, quod ab eo defecerint, cum priſtinum ſuum imperium pæne jam amiſſum reſtauraverunt. His igitur exemplis id, quod diximus omnino confirmatur, quod ſcilicet uniuſcujuſque imperii forma neceſſario retinenda eſt, nec abſque periculo totalis ipſius ruinæ mutari poteſt; & hæc ſunt, quæ hic operæ pretium notare duxi.

CAPUT XIX.

Oſtenditur, jus circa ſacra penes ſummas poteſtates omnino eſſe, & Religionis cultum externum Reipublicæ paci accommodari debere, ſi Recte Deo obtemperare velimus.

CUm ſupra dixi, eos, qui imperium tenent, jus ad omnia ſolos habere, & a ſolo eorum decreto jus omne pendere; non tantum civile intelligere volui, ſed etiam ſacrum; nam hujus etiam & interpretes eſſe debent, & vindices; atque hoc hic expreſſe notare volo, & de eo ex profeſſo in hoc capite agere, quia plurimi ſunt, qui perneganr, hoc jus, nempe circa ſacra ſummis poteſtatibus competere, neque eos interpretes juris divini agnoſcere volunt; unde etiam licentiam ſibi ſumunt, eaſdem accuſandi, & traducendi, imo ab Eccleſia (ut olim Ambroſius Theodoſium cæſarem) excommunicandi. Sed eos hac ratione imperium dividere, imo viam ad imperium affectare, infra in hoc ipſo capite videbimus; nam prius oſtendere volo, Religionem vim juris accipere ex ſolo eorum decreto, qui jus imperandi habent; & Deum nullum ſingulare regnum in homines habere, niſi per eos, qui imperium tenent, & præterea quod Religionis cultus, & pietatis exerci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

exercitium Reipublicæ paci, & utilitati accommodari, & conſequenter a ſolis ſummis poteſtatibus determinari debet, quæque adeo ejus etiam interpretes debent eſſe. Loquor expreſſe de pietatis exercitio, & externo Religionis cultu; non autem de ipſa pietate, & Dei interno cultu, ſive mediis, quibus mens interne diſponitur ad Deum integritate animi colendum; internus enim Dei cultus, & ipſa pietas uniuſcujuſque juris eſt (ut in fine Cap. VII. oſtendimus) quod in alium tranſferri non poteſt. Porro quid hic per Dei Regnum intelligam ex Cap. XIV. ſatis conſtare exiſtimo; in eo enim oſtendimus, eum legem Dei adimplere, qui juſtitiam, & charitatem ex Dei mandato colit: unde ſequitur illud Regnum eſſe Dei, in quo juſtitia & charitas vim juris, & mandati habent. Atque hic nullam agnoſco differentiam, ſive Deus verum juſtitiæ & charitatis cultum lumine naturali, ſive revelatione doceat, imperetque; nihil enim refert, quomodo ille cultus revelatus ſit, modo ſummum jus obtineat, ſummaque lex hominibus ſit. Si igitur jam oſtendam juſtitiam, & charitatem vim juris, & mandati non poſſe accipere, niſi ex jure imperii, facile inde concludam, (quandoquidem jus imperii penes ſummas poteſtates tantum eſt) Religionem vim juris accipere ex ſolo eorum decreto, qui jus imperandi habent, & Deum nullum ſingulare regnum in homines habere, niſi per eos qui imperium tenent. At quod cultus juſtitiæ, & charitatis vim juris non accipit, niſi ex jure imperii ex antecedentibus patet; oſtendimus enim Cap. XVI. in ſtatu naturali non plus juris rationi, quam appetitui eſſe, ſed tam eos, qui ſecundum leges appetitus, quam eos, qui ſecundum leges rationis vivunt jus ad omnia, quæ poſſunt, habere. Hâc de cauſâ in ſtatu naturali peccatum concipere non potuimus, nec Deum tanquam judicem homines propter peccata punientem, ſed omnia ſecundum leges univerſæ naturæ communes ferri, & eundem caſum (ut cum Salomone loquar) juſto, ac impio, puro, ac impuro &c. contingere, & nullum locum juſtitiæ, nec charitati eſſe. At, ut veræ rationis documenta, hoc eſt, (ut in Cap. IV. circa legem divinam oſtendimus) ipſa divina documenta vim juris abſolute haberent, neceſſe fuiſſe, ut unuſquiſque jure ſuo naturali cederet,

& omnes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

& omnes idem in omnes, vel in aliquot, vel in unum transferrent, & tum demum nobis primum innotuit, quid juſtitia, quid injuſtitia, quid æquitas, quidque iniquitas eſſet. Juſtitia igitur, & abſolute omnia veræ rationis documenta, & conſequenter erga proximum charitas, à ſolo imperii jure, hoc eſt (per ea quæ in eodem Cap. oſtendimus) à ſolo eorum decreto qui jus imperandi habent, vim juris, & mandati accipiunt: & quia (ut jam oſtendi) in ſolo juſtitiæ, & charitatis, ſive veræ Religionis jure Dei regnum conſiſtit, ſequitur, ut volebamus, Deum nullum regnum in homines habere, niſi per eos, qui imperium tenent; & perinde, inquam, eſt, ſive Religionem lumine naturali, ſive prophetico revelatam concipiamus; demonſtratio enim univerſalis eſt, quandoquidem religio eadem eſt, & à Deo æque revelata, ſive hoc, ſive illo modo hominibus innotuiſſe ſupponatur; & ideo, ut etiam religio prophetice revelata vim juris apud Hebræos haberet, neceſſe fuit, ut unuſquiſque eorum jure ſuo naturali prius cederet, & omnes ex communi conſenſu ſtatuerent, iis tantum obedire, quæ ipſis à Deo prophetice revelarentur, eodem prorſus modo, ac in imperio democratico fieri oſtendimus, ubi omnes communi conſenſu deliberant, ex ſolo rationis dictamine vivere; & quamvis Hebræi ſuum jus præterea in Deum tranſtulerint, hoc magis mente, quam operâ facere potuerunt: Nam re ipſa (ut ſupra vidimus) jus imperii abſolute retinuerunt, donec ipſum in Moſen tranſtulerunt, qui etiam deinceps rex abſolute manſit, & per eum ſolum Deus Hebræos regnavit. Porro hac etiam de cauſa, (quod ſcilicet religio ex ſolo jure imperii vim juris accipit) Moſes nullo eos ſuplicio afficere potuit, qui ante pactum, & qui conſequenter ſui adhuc juris erant, Sabbatum violaverunt (vide Exodi Cap. 15. verſ. 30.) ſicuti poſt pactum (vide Num. Cap. 15. verſ. 36) poſtquam ſcilicet unuſquiſque jure ſuo naturali ceſſit, & Sabbatum ex jure imperii, vim mandati accepit. Denique hâc etiam de cauſâ deſtructo Hebræorum imperio Religio revelata vim juris habere deſiit; nequaquam enim dubitare poſſumus, quin ſimul, ac Hebræi jus ſuum in Babilonium Regem tranſtulerunt, continuo regnum Dei, juſque divinum ceſſaverit. Nam eo ipſo pactum, quo promiſerant, omnibus, quæ Deus loqueretur, obedire,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

obedire, quodque Dei regni fundamentum fuerat, omnino sublatum est, nec eo amplius stare poterant, quandoquidem ab eo tempore non amplius sui juris (ut cum in desertis, vel in patria essent) sed Regis Babiloniæ erant, cui in omnibus (ut Cap. XVI. ostendimus) obedire tenebantur; quod etiam Jeremias eosdem Cap. 29. vers. 7. expresse monet. *Consulite*, inquit, *paci civitatis, ad quam vos captivos duxi: Nam ipsius incolumitate vobis erit incolumitas.* At incolumitati illius civitatis consulere non poterant, tanquam imperii ministri (captivi enim erant) sed tanquam servi; se scilicet, ad vitandas seditiones, in omnibus obedientes præstando, imperii jura, & leges, tametsi a legibus, quibus in patria consueverant, admodum diversa, observando, &c. Ex quibus omnibus evidentissime sequitur, Religionem apud Hebræos, vim juris a solo imperii jure accepisse, & eo destructo, non amplius tanquam jussum singularis imperii, sed catholicum rationis documentum haberi potuisse; rationis inquam; nam Catholica Religio nondum ex revelatione innotuerat. Absolute igitur concludimus religionem, sive ea lumine naturali, sive prophetico revelata sit, vim mandati accipere ex solo eorum decreto, qui jus imperandi habent, & Deum nullum singulare regnum in homines habere, nisi per eos, qui imperium tenent. Sequitur hoc etiam, & clarius etiam intelligitur, ex dictis in Cap. IV. ibi enim ostendimus, Dei decreta æternam veritatem, & necessitatem omnia involvere, nec posse concipi, Deum tanquam pricipem vel legislatorem leges hominibus ferentem. Quapropter divina documenta lumine naturali, vel prophetico revelata vim mandati a Deo immediate non accipiunt, sed necessario ab iis, vel mediantibus iis, qui jus imperandi, & decretandi habent; adeoque non nisi mediantibus iisdem concipere possumus Deum in homines regnare, resque humanas secundum justitiam, & æquitatem dirigere, quod ipsâ etiam experientiâ comprobatur; nam nulla divinæ justitiæ vestigia reperiuntur, nisi ubi justi regnant, alias (ut Salomonis verba iterum repetam) eundem casum justo, ac injusto, puro, ac impuro contingere videmus; quod quidem plurimos, qui Deum in homines immediate regnare, & totam naturam in eorum usum dirigere putabant, de divina providentia dubi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

tare fecit. Cum itaque tam experientia, quam ratione constet jus divinum a solo decreto summarum potestatum pendere, sequitur, easdem etiam ejusdem esse interpretes; qua autem ratione, jam videbimus; nam tempus est, ut ostendamus, cultum religionis externum, & omne pietatis exercitium reipublicæ paci, & conservationi debere accommodari, si recte Deo obtemperare velimus. Hoc autem demonstrato facile intelligemus, qua ratione summæ potestates interpretes religionis, & pietatis sint.

Certum est, quod pietas erga patriam summa sit, quam aliquis præstare potest, nam, sublato imperio, nihil boni potest consistere, sed omnia in discrimen veniunt, & sola ira, & impietas maximo omnium metu regnat; unde sequitur nihil proximo pium præstari posse, quod non impium sit, si inde damnum totius reipublicæ sequatur, & contra nihil in eundem impium committi, quod pietati non tribuatur, si propter reipublicæ conservationem fiat. Ex Gr. pium est, ei, qui mecum contendit, & meam tunicam vult capere, pallium etiam dare; At ubi judicatur, hoc reipublicæ conservationi pernicioſum esse, pium contra est, eundem in judicium vocare, tametsi mortis damnandus sit. Hâc de causa Manlius Torquatus celebratur, quod salus populi plus apud ipsum valuerit, quam erga filium pietas. Cum hoc ita sit, sequitur, salutem populi summam esse legem, cui omnes, tam humanæ, quam divinæ accommodari debent. At cum solius summæ potestatis officium sit, determinare, quid saluti totius populi, & imperii securitati necesse sit, & quid necesse esse judicaverit, imperare; hinc sequitur, solius etiam summæ potestatis officium esse, determinare, qua ratione unusquisque debet proximum pietate colere, hoc est, quâ ratione unusquisque Deo obedire tenetur. Ex his clare intelligimus, qua ratione summæ potestates interpretes religionis sint; deinde quod nemo Deo recte obedire potest, si cultum pietatis, quâ unusquisque tenetur, publicæ utilitati non accommodet, & consequenter, si omnibus summæ potestatis decretis non obediat. Nam quandoquidem ex Dei mandato omnes (nullo excepto) pietate colere tenemur, neminique damnum inferre, hinc sequitur, nemini licere, opem alicui cum alterius, & multo minus cum totius reipublicæ damno ferre; adeoque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

que neminem posse proximum pietate colere secundum Dei mandatum, nisi pietatem, & religionem publicæ utilitati accommodet. At nullus privatus scire potest, quid reipublicæ utile sit, nisi ex decretis summarum potestatum, quarum tantum est, negotia publica tractare, ergo nemo pietatem recte colere, nec Deo obedire potest, nisi omnibus summæ potestatis decretis obtemperet: Atque hoc ipsa etiam praxi confirmatur. Quem enim, sive civem, sive extraneum, privatum, vel imperium in alios tenentem summa potestas reum mortis vel hostem judicavit, nemini subditorum eidem auxilium ferre licet. Sic etiam, quamvis Hebræis dictum fuerit, ut unusquisque socium tanquam se ipsum amaret (vide Levit. cap. 19. vers. 17, 18.) tenebantur tamen eum, qui contra edicta legis aliquid commiserat, Judici indicare (vide Levit. Cap. 5. vers. 1. & Deut. cap. 13. vers. 8, 9.) & eundem, si reus mortis judicabatur, interficere. (vide Deut. Cap. 17. vers. 7.) Deinde ut Hebræi libertatem adeptam possent conservare, & terras, quas occuparent, imperio absoluto retinerent, necesse fuit, ut Cap. XVII. ostendimus, religionem suo soli imperio accommodarent, seseque à reliquis nationibus separarent; & ideo iis dictum fuit, dilige proximum tuum, & odio habe inimicum tuum; (vide Matth. Cap. 5. vers. 43.) postquam autem imperium amiserunt, & Babiloniam captivi ducti sunt, Jeremias eosdem docuit, ut incolumitati (etiam) illius civitatis in quam captivi ducti erant, consulerent, & postquam Christus eos per totum orbem dispersum iri vidit, docuit ut omnes absolute pietate colerent; quæ omnia evidentissime ostendunt, religionem reipublicæ utilitati accommodatam semper fuisse. Si quis autem jam quærat, quo ergo jure Christi discipuli, viri scilicet privati, religionem prædicare poterant? eosdem id fecisse dico jure potestatis quam a Christo acceperant, adversus Spiritus impuros; (vide Matth. Cap. 10. vers. 1.) Supra enim in fine Cap. 16. expresse monui, omnes fidem Tyranno etiam servare teneri, excepto eo, cui Deus certa revelatione singulare contra Tyrannum auxilium promiserit; quare nemini inde exemplum sumere licet, nisi etiam potestatem habeat ad facienda miracula, quod hinc etiam conspicuum fit, quod Christus discipulis etiam dixerit, ne metuerent eos,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

qui occidunt corpora (vide Matth. Cap. 10. verſ. 28.) quod ſi hoc unicuique dictum fuiſſet, fruſtra imperium ſtatueretur, & illud Salomonis (Prov. Cap. 24. verſ. 21.) fili mi time Deum, & regem, impie dictum fuiſſet, quod longe à vero abeſt; atque adeo neceſſario fatendum authoritatem illam, quam Chriſtus diſcipulis dedit, iis tantum ſingulariter datam fuiſſe, nec inde exemplum aliis ſumi poſſe. Cæterum adverſariorum rationes, quibus jus ſacrum a jure civili ſeparare volunt, & hoc tantum penes ſummas poteſtates, illud autem penes univerſam eccleſiam eſſe contendunt, nihil moror; adeo namque frivolæ ſunt, ut nec refutari mereantur; hoc unum ſilentio præterire nequeo, quam miſere ipſi decipiantur, quod ad hanc ſeditioſam opinionem (veniam verbo duriori precor) confirmandam exemplum ſumant a ſummo Hebræorum Pontifice, penes quem olim jus ſacra adminiſtrandi fuit; quaſi Pontifices illud jus a Moſe non acceperint (qui, ut ſupra oſtendimus, ſummum ſolus imperium retinuit) ex cujus etiam decreto eodem privari poterant; ipſe enim non tantum Aharonem, ſed etiam filium ejus Eleazarum, & nepotem Pineham elegit, & authoritatem pontificatum adminiſtrandi dedit, quam poſtea Pontifices ita retinuerunt, ut nihilominus Moſis, id eſt, ſummæ poteſtatis ſubſtituti viderentur: Nam, ut jam oſtendimus, Moſes nullum imperii ſucceſſorem elegit, ſed ejus omnia officia ita diſtribuit, ut poſteri ejus vicarii viſi fuerint, qui imperium, quaſi rex abſens eſſet, non mortuus, adminiſtrabant. In ſecundo deinde imperio hoc jus abſolute tenuerunt Pontifices, poſtquam cum pontificatu jus principatus etiam adepti ſunt. Quare jus pontificatus ex edicto ſummæ poteſtatis ſemper dependit, nec Pontifices id unquam niſi cum principatu tenuerunt. Imo jus circa ſacra penes Reges abſolute fuit (ut ex mox dicendis in fine hujus capitis patebit) præter hoc unum, quod manus ſacris in templo adminiſtrandis admovere non licebat, quia omnes, qui ſuam genealogiam ex Aharone non ducebant, profani habebantur, quod ſane in Chriſtiano imperio locum nullum habet; atque ideo dubitare non poſſumus quin hodierna ſacra (quorum adminiſtratio ſingulares mores, non autem familiam requirit, unde nec ii, qui imperium tenent, tanquam profani ab eadem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

dem ſecluduntur) ſolius juris ſummarum poteſtatum ſint; & nemo, niſi ex eorum authoritate, vel conceſſu jus poteſtatemque eadem adminiſtrandi, eorum miniſtros eligendi, Eccleſiæ fundamenta, ejuſque doctrinam determinandi, & ſtabiliendi, de moribus & pietatis actionibus judicandi, aliquem excommunicandi, vel in Eccleſiam recipiendi, nec denique pauperibus providendi habet. Atque hæc non tantum demonſtrantur (ut jam fecimus) vera; ſed etiam apprime neceſſaria, tam ipſi religioni, quam reipublicæ conſervationi eſſe; norunt enim omnes, quantum jus, & authoritas circa ſacra apud populum valeat, & quantum unuſquiſque ab ejus ore pendeat, qui eandem habet; ita ut affirmare liceat eum maxime in animos regnare, cui hæc authoritas competit. Si quis ergo hanc ſummis poteſtatibus adimere vult, is imperium dividere ſtudet, ex quo neceſſario, ut olim inter Hebræorum Reges, & Pontifices contentiones, & diſcordiæ oriri debebunt, quæ nunquam ſedari poſſunt: Imo qui hanc authoritatem ſummis poteſtatibus adimere ſtudet, is viam (ut jam diximus) ad imperium affectat. Nam quid ipſæ decernere poſſunt, ſi hoc iiſdem jus denegatur? nihil profecto nec de bello, nec de pace, nec de ullo quocunque negotio; ſi ſententiam alterius expectare tenentur, qui ipſas doceat, num id, quod utile judicant, pium ſit, an impium; ſed contra omnia potius ex illius decreto fient, qui jus habet judicandi, & decretandi, quid pium vel impium, fas, nefaſque ſit. Cujus rei exempla omnia viderunt ſecula, quorum unum tantum, quod inſtar omnium eſt, adferam. Quia Romano Pontifici hoc jus abſolute conceſſum fuit, tandem omnes paulatim Reges ſub poteſtate habere incepit, donec etiam ad ſummum imperii faſtigium aſcenderit; & quicquid poſtea monarchæ, & præcipue Germaniæ Cæſares conati ſunt, ejus authoritatem vel tantillum diminuere, nihil promoverunt, ſed contra eandem eo ipſo multis numeris auxerunt. Verum enim vero hoc idem, quod nullus Monarcha nec ferro, nec igne, Eccleſiaſtici ſolo tantum calamo facere potuerunt; ut vel hinc tantum ejuſdem vis, & potentia facile dignoſcatur, & præterea, quam neceſſe ſit ſummis poteſtatibus hanc ſibi authoritatem reſervare. Quod, ſi etiam ea, quæ in ſuperiore capite notavimus, conſiderare velimus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

videbimus hoc ipſum religionis & pietatis incremento non parum etiam conducere: Vidimus enim ſupra, ipſos Prophetas, quamvis divina virtute præditos, tamen quia privati viri erant, libertate ſua monendi, increpandi, & exprobrandi, homines magis irritaviſſe, quam correxiſſe, qui tamen a Regibus moniti vel caſtigati facile flectebantur. Deinde ipſos reges ob hoc tantum, quod ipſis hoc jus non abſolute competebat, ſæpiſſime a religione deſciviſſe, & cum ipſis fere totum populum, quod etiam in Chriſtianis imperiis ob eandem cauſam ſæpiſſime contigiſſe conſtat. At hic forſan me aliquis rogabit, quiſnam ergo, ſi ii, qui imperium tenent impii eſſe velint; pietatem jure vindicabit? an tum etiam iidem ejus interpretes habendi ſunt? Verum ego contra ipſum rogo, quid ſi Eccleſiaſtici, (qui etiam homines ſunt & privati, quibus ſua tantum negotia curare incumbit) vel alii penes quos jus circa ſacra eſſe vult, impii eſſe velint; an tum etiam ejuſdem interpretes habendi ſunt? Certum quidem eſt, quod ſi ii, qui imperium tenent, quâ juvat, ire velint, ſive jus circa ſacra habeant, ſive minus, omnia tam ſacra, quam profana in deterius ruent: & longe citius, ſi qui viri privati ſeditioſe jus divinum vindicare velint. Quapropter hoc iiſdem jus denegando nihil abſolute promovetur, ſed contra malum magis augetur, nam hoc ipſo fit, ut neceſſario (ſicuti Hebræorum Reges quibus hoc jus non abſolute conceſſum fuit) impii ſint, & conſequenter ut totius Reipublicæ damnum & malum ex incerto, & contingente certum, & neceſſarium reddatur. Sive igitur rei veritatem, ſive imperii ſecuritatem, ſive denique pietatis incrementum ſpectemus, ſtatuere cogimur, jus etiam divinum, ſive jus circa ſacra a decreto ſummarum poteſtatum abſolute pendere, eaſque ejuſdem interpretes eſſe, & vindices; ex quibus ſequitur, illos Dei verbi miniſtros eſſe, qui populum ex authoritate ſummarum poteſtatum pietatem docent, prout ipſa ex earum decreto publicæ utilitati accommodata eſt.

Supereſt jam cauſam etiam indicare, cur ſemper in Chriſtiano imperio de hoc jure diſceptatum fuit; cum tamen Hebræi nunquam, quod ſciam de eodem ambegerint. Sane monſtro ſimile videri poſſet, quod de re tam manifeſta, tamque neceſſaria quæſtio ſemper fuerit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

fuerit, & quod ſummæ poteſtates hoc jus nunquam abſque controverſia, imo nunquam niſi magno ſeditionum periculo, & religionis detrimento habuerint. Profecto, ſi hujus rei nullam certam cauſam aſſignare poſſemus, facile mihi perſuaderem, omnia, quæ in hoc capite oſtendi, non niſi theoretica eſſe, ſive ex earum ſpeculationum genere, quæ nunquam ex uſu eſſe poſſunt: Etenim ipſa primordia Chriſtianæ religionis conſideranti hujus rei cauſa ſeſe omnino manifeſtat; Chriſtianam namque religionem non reges primi docuerunt, ſed viri privati, qui, invitis iis, qui imperium tenebant, & quorum ſubditi erant, privatis Eccleſiis concionari, ſacra officia inſtituere, adminiſtrare, & ſoli omnia ordinare, & decretare, nullâ imperii ratione habitâ, diu conſueverunt; cum autem multis jam elapſis annis religio in imperium introduci incepit, Eccleſiaſtici eandem, ſicuti ipſam determinaverant, ipſos Imperatores docere debuerunt, ex quo facile obtinere potuerunt, ut ejus doctores, & interpretes, & præterea Eccleſiæ paſtores, & quaſi Dei vicarii agnoſcerentur, & ne poſtea Reges Chriſtiani hanc ſibi autoritatem capere poſſent, optime ſibi caverunt Eccleſiaſtici; prohibendo ſcilicet matrimonium ſupremis Eccleſiæ miniſtris, ſummoque religionis interpreti. Ad quod præterea acceſſit, quod Religionis dogmata ad tam magnum numerum auxerant, & cum Philoſophia ita confuderant ut ſummus ejus interpres ſummus Philoſophus, & Theologus eſſe, & plurimis inutilibus ſpeculationibus vacare deberet, quod tantum viris privatis, & otio abundantibus contingere poteſt. At apud Hebræos longe aliter res ſeſe habuit: Nam eorum Eccleſia ſimul cum imperio incepit, & Moſes, qui id abſolute tenebat, populum religionem docuit, ſacra miniſteria ordinavit, eorumque miniſtros elegit. Hinc igitur contra factum eſt, ut autoritas regia apud populum maxime valuerit, & ut jus circa ſacra Reges maxime tenuerint. Nam quamvis poſt mortem Moſis nemo imperium abſolute tenuerit, jus tamen decretandi tam circa ſacra, quam circa reliqua, penes principem (ut jam oſtendimus) erat; deinde, ut populus religionem, & pietatem edoceretur, non magis Pontificem, quam ſupremum Judicem adire tenebatur. (Vide Deut. cap. 17. verſ. 9, 11.) Reges denique quamvis non æquale ac Moſes jus habuerint,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

buerint, omnis tamen fere ſacri miniſterii ordo, & electio ab eorum decreto pendebat: David enim fabricam templi totam concinnavit, (vide Paralip. 1. cap. 28. verſ. 11, 12, &c.) ex omnibus deinde Levitis viginti quatuor millia elegit ad pſallendum, & ſex millia, ex quibus Judices, & prætores eligerentur, quatuor deinde millia janitorum, & quatuor denique millia, qui organis canerent. (Vide ejuſdem libri cap. 23. verſ. 4, 5.) Porro eoſdem in cohortes (quarum etiam primarios elegit) diviſit, ut unaquæque ſuo tempore, ſervatis vicibus, adminiſtraret. (Vide verſ. 5. ejuſdem cap.) Sacerdotes itidem in tot cohortes diviſit; ſed ne omnia ſingulatim recenſere tenear, lectorem refero ad lib. 2. Paralip. cap. 8. ubi verſ. ſcil. 13, dicitur, *cultum Dei, ſicuti eundem Moſes inſtituerat, fuiſſe ex mandato Salomonis in templo adminiſtratum*, & verſ. 14, *quod ipſe* (Salomon) *cohortes ſacerdotum in ſuis miniſteriis & Levitarum &c. conſtituerit, ſecundum juſſum viri divini Davidis*. Et verſu denique 15 teſtatur Hiſtoricus, *quod non receſſerunt à præcepto Regis impoſito ſacerdotibus, & Levitis in nulla re, neque in ærariis adminiſtrandis*, ex quibus omnibus, & aliis Regum hiſtoriis ſequitur evidentiſſime, totum religionis exercitium, ſacrumque miniſterium à ſolo Regum mandato dependiſſe. Cum autem ſupra dixi, eoſdem jus non habuiſſe, ut Moſes ſummum pontificem eligendi, Deum immediate conſulendi, & Prophetas, qui ipſis viventibus prophetarent, damnandi; nulla aliâ de cauſâ id dixi, quam quia Prophetæ ex autoritate, quam habebant, novum Regem eligere poterant, & veniam parricidio dare, at non quod Regem, ſi quid contra leges audebat, in judicium vocare liceret, & jure contra eundem agere. Quapropter ſi nulli fuiſſent Prophetæ, qui ſingulari revelatione veniam parricidio tuto poſſent concedere, jus ad omnia abſolute tam ſacra, quam civilia omnino habuiſſent; quare hodiernæ ſummæ poteſtates, quæ nec Prophetas habent, nec recipere jure tenentur, (Hebræorum enim legibus addicti non ſunt) hoc jus, tametſi cælibes non ſint, abſolute habent, & ſemper retinebunt, modo tantum Religionis dogmata in magnum numerum augeri, neque cum ſcientiis confundi ſinant.

CA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

CAPUT XX.

Oſtenditur, in Libera Republica unicuique & ſentire, quæ velit, & quæ ſentiat dicere licere.

SI æque facile eſſet animis, ac linguis imperare, tuto unuſquiſque regnaret, & nullum imperium violentum foret: Nam unuſquiſque ex imperantium ingenio viveret, & ex ſolo eorum decreto quid verum, vel falſum, bonum vel malum, æquum vel iniquum eſſet, judicaret. Sed hoc, ut jam in initio Cap. XVII. notavimus, fieri nequit, ut ſcilicet animus alterius juris abſolute ſit; quippe nemo jus ſuum naturale, ſive facultatem ſuam libere ratiocinandi, & de rebus quibuſcunque judicandi, in alium transferre, neque ad id cogi poteſt. Hinc ergo fit, ut illud imperium violentum habeatur, quod in animos eſt, & ut ſumma majeſtas injuriam ſubditis facere, eorumque jus uſurpare videatur, quando unicuique præſcribere vult, quid tanquam verum amplecti, & tanquam falſum rejicere, & quibus porro opinionibus uniuſcujuſque animus erga Deum devotione moveri debeat; hæc enim uniuſcujuſque juris ſunt, quo nemo, etſi velit, cedere poteſt. Fateor, judicium multis, & pæne incredibilibus modis præoccupari poſſe, atque ita, ut, quamvis ſub alterius imperio directe non ſit, tamen ab ore alterius ita pendeat, ut merito eatenus ejus juris dici poſſit: Verum quicquid ars hac in re præſtare potuerit, nunquam tamen eo perventum eſt, ut homines unquam non experirentur, unumquemque ſuo ſenſu abundare, totque Capitum, quam palatorum eſſe diſcrimina. Moſes, qui non dolo, ſed divina virtute judicium ſui populi maxime præoccupaverat, utpote qui divinus credebatur, & divino afflatu dicere, & facere omnia, ejus tamen rumores, & ſiniſtras interpretationes fugere non potuit, & multo minus reliqui Monarchæ, & ſi hoc aliqua ratione poſſet concipi conciperetur ſaltem in monarchico imperio, at minime in democratico, quod omnes, vel magna populi pars collegialiter tenet; cujus rei cauſam omnibus patere exiſtimo.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Quantumvis igitur ſummæ poteſtates jus ad omnia habere, & juris, & pietatis interpretes credantur, nunquam tamen facere poterunt, ne homines judicium de rebus quibuſcunque ex proprio ſuo ingenio ferant, & ne eatenus hoc, aut illo affectu afficiantur. Verum quidem eſt, eas jure poſſe omnes, qui cum iiſdem in omnibus abſolute non ſentiunt, pro hoſtibus habere, ſed nos de ipſarum jure jam non diſputamus, ſed de eo, quod utile eſt; concedo enim eaſdem jure poſſe violentiſſime regnare, & cives leviſſimis de cauſis ad necem ducere, at omnes negabunt, hæc ſalvo ſanæ rationis judicio, fieri poſſe: imo quia hæc non ſine magno totius imperii periculo facere queunt, negare etiam poſſumus eaſdem abſolutam potentiam ad hæc, & ſimilia habere, & conſequenter neque etiam abſolutum jus; jus enim ſummarum poteſtatum ab earum potentia determinari oſtendimus.

Si itaque nemo libertate ſua judicandi, & ſentiendi, quæ vult, cedere poteſt, ſed unuſquiſque maximo naturæ jure dominus ſuarum cogitationum eſt, ſequitur, in republica nunquam, niſi admodum infelici ſucceſſu tentari poſſe, ut homines, quamvis diverſa, & contraria ſentientes, nihil tamen niſi ex præſcripto ſummarum poteſtatum loquantur; nam nec peritiſſimi, ne dicam plebem, tacere ſciunt. Hoc hominum commune vitium eſt, conſilia ſua, etſi tacito opus eſt, aliis credere: illud ergo imperium violentiſſimum erit, ubi unicuique libertas dicendi, & docendi, quæ ſentit negatur, & contra id moderatum, ubi hæc eadem libertas unicuique conceditur. Verum enimvero nequaquam etiam negare poſſumus, quin majeſtas tam verbis, quam re lædi poteſt, atque adeo ſi impoſſibile eſt, hanc libertatem prorſus adimere ſubditis, perniciosiſſimum contra erit, eandem omnino concedere; quapropter nobis hic inquirere incumbit, quouſque unicuique hæc libertas, ſalva reipublicæ pace, ſalvoque ſummarum poteſtatum jure, poteſt, & debet concedi, quod hic, ut in initio Cap. XVI. monui præcipuum meum intentum fuit.

Ex fundamentis reipublicæ ſupra explicatis evidentiſſime ſequitur, finem ejus ultimum non eſſe dominari, nec homines metu retinere, & alterius juris facere, ſed contra unumquemque metu liberare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

liberare, ut ſecure, quoad ejus fieri poteſt, vivat, hoc eſt, ut jus ſuum naturale ad exiſtendum, & operandum abſque ſuo, & alterius damno optime retineat. Non, inquam, finis reipublicæ eſt homines ex rationalibus beſtias, vel automata facere, ſed contra ut eorum mens, & corpus tuto ſuis functionibus fungantur, & ipſi liberâ ratione utantur, & ne odio, ira, vel dolo certent, nec animo iniquo invicem ferantur. Finis ergo Reipublicæ revera libertas eſt. Porro ad formandam Rempublicam hoc unum neceſſe fuiſſe vidimus, nempe ut omnis decretandi poteſtas penes omnes, vel aliquot, vel penes unum eſſet. Nam quandoquidem liberum hominum judicium varium admodum eſt, & unuſquiſque ſolus omnia ſcire putat, nec fieri poteſt, ut omnes æque eadem ſentiant, & uno ore loquantur; pacifice vivere non poterant, niſi unuſquiſque jure agendi ex ſolo decreto ſuæ mentis cederet. Jure igitur agendi ex proprio decreto unuſquiſque tantum ceſſit, non autem ratiocinandi, & judicandi; adeoque ſalvo ſummarum poteſtatum jure nemo quidem contra earum decretum agere poteſt, at omnino ſentire, & judicare, & conſequenter etiam dicere, modo ſimpliciter tantum dicat vel doceat, & ſola ratione, non autem dolo, irâ, odio, nec animo aliquid in rempublicam ex authoritate ſui decreti introducendi, defendat. Ex. Gr. ſiquis legem aliquam ſanæ rationi repugnare oſtendit, & propterea eandem abrogandam eſſe cenſet, ſi ſimul ſuam ſententiam judicio ſummæ poteſtatis (cujus tantum eſt, leges condere & abrogare) ſubmittit, & nihil interim contra illius legis præſcriptum agit, bene ſane de republica meretur, ut optimus quiſque civis; ſed ſi contra id faciat ad magiſtratum iniquitatis accuſandum, & vulgo odioſum reddendum, vel ſeditioſe ſtudeat invito magiſtratu legem illam abrogare, omnino perturbator eſt, & rebellis. Videmus itaque qua ratione unuſquiſque, ſalvo jure, & authoritate ſummarum poteſtatum, hoc eſt, ſalvâ reipublicæ pace, ea, quæ ſentit dicere, & docere poteſt; nempe ſi decretum omnium rerum agendarum iiſdem relinquat, & nihil contra earum decretum agat, etiamſi ſæpe contra id, quod bonum judicat, & palam ſentit, agere debeat; quod quidem ſalva juſtitia & pietate facere poteſt; imo debet, ſi ſe juſtum, & pium præſtare

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

vult: Nam, ut jam oſtendimus, juſtitia a ſolo ſummarum poteſtatum decreto pendet, adeoque nemo, niſi qui ſecundum earum recepta decreta vivit, juſtus eſſe poteſt. Pietas autem (per ea, quæ in præcedente capite oſtendimus) ſumma eſt, quæ circa pacem, & tranquillitatem reipublicæ exercetur; atqui hæc conſervari non poteſt, ſi unicuique ex ſuæ mentis arbitrio vivendum eſſet; adeoque impium etiam eſt, ex ſuo arbitrio aliquid contra decretum ſummæ poteſtatis, cujus ſubditus eſt, facere, quandoquidem, ſi hoc unicuique liceret, imperii ruina inde neceſſario ſequeretur. Quinimo nihil contra decretum, & dictamen propriæ rationis agere poteſt, quamdiu juxta decreta ſummæ poteſtatis agit, ipſa enim ratione ſuadente omnino decrevit, jus ſuum vivendi ex proprio ſuo judicio, in eandem tranſferre: Atqui hoc ipſa etiam praxi confirmare poſſumus; in conciliis namque tam ſummarum, quam minorum poteſtatum raro aliquid fit ex communi omnium membrorum ſuffragio, & tamen omnia ex communi omnium decreto, tam ſcilicet eorum, qui *contra*, quam qui *pro* ſuffragium tulerunt, fiunt. Sed ad meum propoſitum reverto: qua ratione unuſquiſque Judicii libertate, ſalvo ſummarum poteſtatum jure, uti poteſt, ex fundamentis reipublicæ vidimus. At ex iis non minus facile determinare poſſumus, quænam opiniones in Republica ſeditioſæ ſint; eæ nimirum, quæ ſimul ac ponuntur, pactum, quo unuſquiſque jure agendi ex proprio ſuo arbitrio ceſſit, tollitur. Ex. Gr. ſi quis ſentiat, ſummam poteſtatem ſui juris non eſſe, vel neminem promiſſis ſtare debere, vel oportere unumquemque ex ſuo arbitrio vivere & alia hujuſmodi, quæ prædicto pacto directe repugnant, is ſeditioſus eſt, non tam quidem propter judicium, & opinionem, quam propter factum, quod talia judicia involvunt, videlicet, quia eo ipſo, quod tale quid ſentit, fidem ſummæ poteſtati tacite, vel expreſſe datam ſolvit; ac proinde cæteræ opiniones, quæ actum non involvunt, nempe ruptionem pacti, vindictam, iram &c. ſeditioſæ non ſunt, niſi forte in Republica aliqua ratione corrupta, ubi ſcilicet ſuperſtitioſi, & ambitioſi, qui ingenuos ferre nequeunt, ad tantam nominis famam pervenerunt, ut apud plebem plus valeat eorum, quam ſummarum poteſtatum

autho-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

authoritas; nec tamen negamus, quaſdam præterea eſſe ſententias, quæ, quamvis ſimpliciter circa verum, & falſum verſari videantur, iniquo tamen animo proponuntur, & divulgantur. Verum has etiam Cap. XV. jam determinavimus, at ita, ut ratio nihilominus libera manſerit. Quod ſi denique ad hoc etiam attendamus, quod fides uniuſcujuſque erga Rempublicam, ſicuti erga Deum ex ſolis operibus cognoſci poteſt, nempe ex charitate erga proximum, nequaquam dubitare poterimus, quin optima reſpublica unicuique eandem philoſophandi libertatem concedat, quam fidem unicuique concedere oſtendimus. Equidem fateor, ex tali libertate incommoda quædam aliquando oriri; verum quid unquam tam ſapienter inſtitutum fuit, ut nihil inde incommodi oriri potuerit? qui omnia legibus determinare vult, vitia irritabit potius, quam corriget. Quæ prohiberi nequeunt, neceſſario concedenda ſunt, tametſi inde ſæpe damnum ſequatur. Quot enim mala ex luxu, invidia, avaritia, ebrietate, & aliis ſimilibus oriuntur? feruntur tamen hæc, quia imperio legum prohiberi nequeunt, quamvis revera vitia ſint; quare multo magis judicii libertas concedi debet, quæ profecto virtus eſt, nec opprimi poteſt. Adde, quod nulla ex eadem incommoda oriuntur, quæ non poſſint (ut ſtatim oſtendam) authoritate magiſtratuum vitari, ut jam taceam, quod hæc libertas apprime neceſſaria eſt ad ſcientias, & artes promovendum; nam hæ ab iis tantum felici cum ſucceſſu coluntur, qui judicium liberum, & minime præoccupatum habent.

At ponatur, hanc libertatem opprimi, & homines ita retineri poſſe, ut nihil mutire audeant, niſi ex præſcripto ſummarum poteſtatum; hoc profecto nunquam fiet, ut nihil etiam, niſi quid ipſæ velint, cogitent: atque adeo neceſſario ſequeretur, ut homines quotidie aliud ſentirent, aliud loquerentur, & conſequenter ut fides, in republica apprime neceſſaria, corrumperetur, & abominanda adulatio, & perfidia foverentur, unde doli, & omnium bonarum artium corruptio. Verum longe abeſt, ut id fieri poſſit, ut omnes ſcilicet præfinito loquantur: ſed contra quo magis libertas loquendi hominibus adimi curatur, eo contumacius contra nituntur, non quidem avari, adulatores, & reliqui impotentes ani-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

nii, quorum ſumma ſalus eſt, nummos in arca contemplari, & ventres diſtentos habere, ſed ii, quos bona educatio, morum integritas, & virtus liberiores fecit. Ita homines plerumque conſtituti ſunt, ut nihil magis impatienter ferant, quam quod opiniones, quas veras eſſe credunt, pro crimine habeantur, & quod ipſis ſceleri reputetur, id, quod ipſos ad pietatem erga Deum, & homines movet, ex quo fit ut leges deſteſtari, & quid vis in magiſtratum audeant; nec turpe, ſed honeſtiſſimum putent, ſeditiones hac de cauſa movere, & quodvis facinus tentare. Cum itaque humanam naturam ſic comparatam eſſe conſtet, ſequitur, leges, quæ de opinionibus conduntur, non ſceleſtos, ſed ingenuos reſpicere, nec ad malignos coercendum, ſed potius ad honeſtos irritandum condi, nec ſine magno imperii periculo defendi poſſe. Adde, quod tales leges inutiles omnino ſunt; nam qui opiniones, quæ legibus damnatæ ſunt, ſanas eſſe credent, legibus parere non poterunt, qui contra eaſdem tanquam falſas rejiciunt, leges, quibus hæ damnantur, tanquam privilegia recipiunt, & iiſdem ita triumphant, ut magiſtratus eaſdem poſtea, etſi velit, abrogare non valeat. His accedunt, quæ ſupra Cap. XVIII. ex hiſtoriis Hebræorum N°. II. deduximus: Et denique quot ſciſmata in Eccleſia ex hoc plerumque orta ſunt? quod magiſtratus doctorum controverſias legibus dirimere voluerunt; nam ni homines ſpe tenerentur leges, & magiſtratum ad ſe trahendi, & de ſuis adverſariis, communi vulgi applauſu triumphandi, & honores adipiſcendi, nunquam tam iniquo animo certarent, nec tantus furor eorum mentes agitaret. Atque hæc non tantum ratio, ſed etiam experientia quotidianis exemplis docet; nempe ſimiles leges, quibus ſcilicet imperatur, quid unicuique credendum ſit, & contra hanc aut illam opinionem aliquid dicere, vel ſcribere prohibetur, ſæpe inſtitutas fuiſſe ad largiendum, vel potius cedendum eorum iræ, qui libera ingenia ferre nequeunt, & torva quadam authoritate ſeditioſæ plebis devotionem facile in rabiem mutare, & in quos volunt inſtigare poſſunt. At quanto ſatius foret, vulgi iram, & furorem cohibere, quam leges inutiles ſtatuere, quæ violari non poſſunt, niſi ab iis, qui virtutes, & artes amant, & rempublicam in tantam anguſtiam redigere, ut viros

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

viros ingenuos ſuſtinere non poſſit? Quid enim majus reipublicæ malum excogitari poteſt, quam quod viri honeſti, quia diverſa ſentiunt, & ſimulare neſciunt, tanquam improbi in exilium mittantur? quid inquam magis pernicioſum, quam quod homines ob nullum ſcelus, neque facinus, ſed quia liberalis ingenii ſunt, pro hoſtibus habeantur, & ad necem ducantur, & quod cataſta, malorum formido, pulcherrimum fiat theatrum ad ſummum tolerantiæ, & virtutis exemplum cum inſigni majeſtatis opprobrio oſtentandum? qui enim ſe honeſtos norunt, mortem ut ſceleſti non timent, nec ſupplicium deprecantur; eorum quippe animus nulla turpis facti pœnitentia angitur, ſed contra honeſtum, non ſupplicium putant, pro bona cauſa mori, & pro libertate glorioſum; quid ergo talium nece exempli ſtatuitur, cujus cauſam inertes, & animo impotentes ignorant, ſeditioſi oderunt, & honeſti amant? nemo ſane ex eadem exemplum capere poteſt, niſi ad imitandum, vel ſaltem ad adulandum.

Ne itaque aſſentatio, ſed ut fides in pretio ſit, & ut ſummæ poteſtates imperium optime retineant, nec ſeditioſis cedere cogantur, judicii libertas neceſſaro concedenda eſt, & homines ita regendi ſunt, ut quamvis diverſa, & contraria palam ſentiant, concorditer tamen vivant. Nec dubitare poſſumus, quin hæc ratio imperandi optima ſit, & minora patiatur incommoda; quandoquidem cum hominum natura maxime convenit. In imperio enim democratico (quod maxime ad ſtatum naturalem accedit) omnes paciſci oſtendimus, ex communi decreto agere, at non judicare, & ratiocinari; hoc eſt, quia omnes homines non poſſunt æque eadem ſentire, pacti ſunt, ut id vim decreti haberet, quod plurima haberet ſuffragia, retinendo interim authoritatem eadem, ubi meliora viderint, abrogandi; quo igitur hominibus libertas judicandi minus conceditur, eo a ſtatu maxime naturali magis receditur, & conſequenter violentius regnatur. Ut autem porro conſtet, ex hac libertate nulla oriri incommoda, quæ non poſſint ſola ſummæ poteſtatis authoritate vitari, & hâc ſolâ homines, etſi palam contraria ſentientes facile retineri, ne invicem lædant; exempla præſto ſunt; nec opus mihi eſt ea longe petere: urbs Amſteloda-

mum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

mum exemplo ſit, quæ tanto cum ſuo incremento, & omnium nationum admiratione hujus libertatis fructus experitur; in hac enim florentiſſima republica, & urbe præſtantiſſima omnes cujuſcunque nationis, & ſectæ homines ſumma cum concordia vivunt, & ut alicui bona ſua credant, id tantum ſcire curant, num dives, an pauper ſit, & num bona fide, an dolo ſolitus ſit agere: Cæterum Religio, vel ſecta nihil eos movet; quia hæc coram judice ad juſtificandam, vel damnandam cauſam nihil juvat; & nulla omnino tam odioſa ſecta eſt, cujus ſectarii (modo neminem lædant, & ſuum unicuique tribuant, honeſteque vivant) publica magiſtratuum authoritate, & præſidio non protegantur: Contra cum olim Remonſtrantium, & Contraremonſtrantium controverſia de religione a Politicis & Ordinibus provinciarum agitari incepit, tandem in ſchiſma abiit, & multis tum exemplis conſtitit, leges quæ de Religione conduntur, ad dirimendas ſcilicet controverſias, homines magis irritare, quam corrigere, alios deinde infinitam ex iiſdem licentiam ſumere, præterea ſchiſmata non oriri ex magno veritatis ſtudio (fonte ſcilicet comitatis, & manſuetudinis) ſed ex magna libidine regnandi; ex quibus luce meridiana clarius conſtat eos potius ſchiſmaticos eſſe, qui aliorum ſcripta damnant, & vulgum petulantem in ſcriptores ſeditioſe inſtigant, quam ſcriptores ipſi, qui plerumque doctis tantum ſcribunt, & ſolam rationem in auxilium vocant; deinde eos revera perturbatores eſſe, qui in libera republica libertatem judicii, quæ non poteſt opprimi, tollere tamen volunt.

His oſtendimus I. impoſſibile eſſe libertatem hominibus dicendi ea, quæ ſentiunt, adimere. II. hanc libertatem, ſalvo jure, & authoritate ſummarum poteſtatum unicuique concedi, & eandem unumquemque ſervare poſſe, ſalvo eodem jure; ſi nullam inde licentiam ſumat, ad aliquid in Rempublicam tanquam jus introducendum, vel aliquid contra receptas leges agendum. III. hanc eandem libertatem unumquemque habere poſſe, ſervatâ republicæ pace, & nulla ex eadem incommoda oriri, quæ facile coerceri non poſſint. IV. eandem ſalvâ etiam pietate unumquemque habere poſſe. V. leges quæ de rebus ſpeculativis conduntur inutiles

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

tiles omnino esse. VI. Denique ostendimus, hanc libertatem non tantum servatâ Reipublicæ pace, pietate, & summarum potestatum jure posse, sed ad hæc omnia conservandum, etiam debere concedi; nam ubi ex adverso eandem hominibus adimere laboratur, & discrepantium opiniones, non autem animi, qui soli peccare possunt, in judicium vocantur, ibi in honestos exempla eduntur, quæ potius martyria videntur, quæque reliquos magis irritant, & ad misericordiam, si non ad vindictam plus movent, quam terrent; bonæ deinde artes, & fides corrumpuntur, adulatores, & perfidi foventur, & adversarii triumphant, quod eorum iræ concessum sit, quodque imperium tenentes suæ doctrinæ, cujus interpretes habentur, sectatores fecerint, ex quo fit, ut eorum authoritatem, & jus usurpare audeant, nec jactare erubescant, se a Deo immediate electos, & sua decreta divina, summarum autem potestatum contrà humana esse, quæ propterea divinis, hoc est, suis decretis, ut cedant volunt; quæ omnia nemo ignorare potest reipublicę saluti omnino repugnare. Quapropter hic, ut supra Cap. XVIII. concludimus nihil reipublicæ tutius, quam ut pietas, & Religio in solo Charitatis, & Æquitatis exercitio comprehendatur, & jus summarum potestatum tam circa sacra, quam profana ad actiones tantum referatur, cæterum unicuique & sentire quæ velit, & quæ sentiat, dicere concedatur.

His quæ in hoc tractatu agere constitueram absolvi. Supereſt tantum expresse monere, me nihil in eo scripsisse, quod non libentissime examini, & judicio summarum Potestatum Patriæ meæ subjiciam: Nam si quid horum, quæ dixi, patriis legibus repugnare, vel communi saluti obesse judicabunt, id ego indictum volo: scio me hominem esse, & errare potuisse; ne autem errarem sedulo curavi, & apprime, ut quicquid scriberem, legibus patriæ, pietati, bonisque moribus omnino responderet.

FINIS.

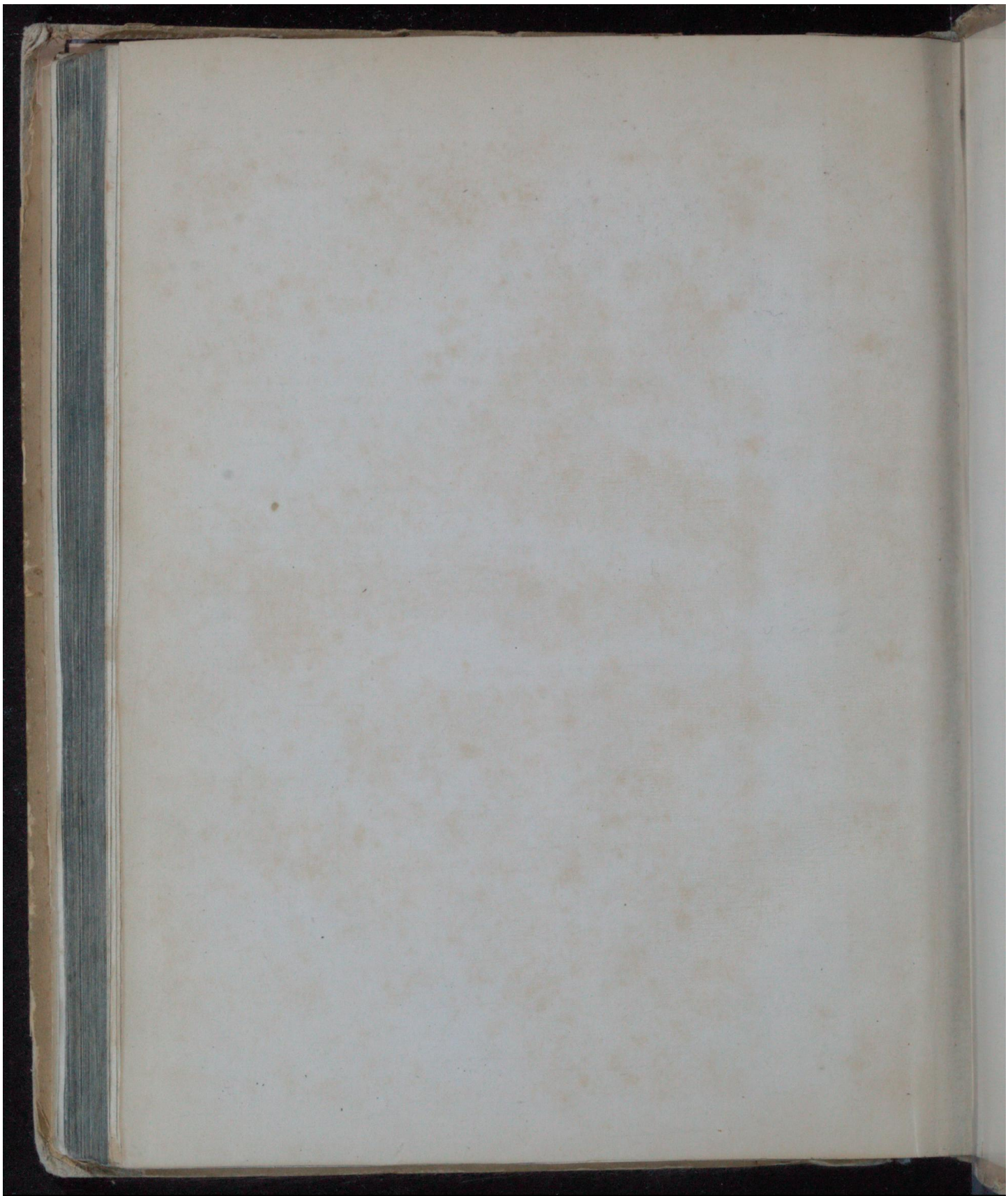
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Errata Typographica ſic corrigenda.

Pag.	Lin.	
8	5	facit l. fecit.
22	10	quod lux; l. aut quod lux.
39	32	quod clariſſime clare, l. & quod ad huc clarius oſtendit.
41	26	ut ipſos l. ne ipſos.
49	29	exiſtentiam & æternam veritatem l. ut æternam veritatem.
83	3	judicant. l. indicant.
95	16	que l. quæ.
ibidem		quod ſcilicet &c. l. quid ſcilicet hæc vera methodus Scripturam interpretandi difficultatis adhuc habeat.
121	30	Sæpe 28. Dele *Sæpe*.
124	20	perſona ſingularis. adde. *Verbi activi.*
135	4	ſed hoc minus l. nimis.
149	17	Libros Veteris l. tam Veteris.
ibid.	21	præſtantiſſimus. l. præſtantiſſimis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
341 A 33